د گەل مرۆڤێن خودێ

د گەل مرۆڤێن خودێ

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

چاپا سێیێ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ۝٦٢ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ۝٦٣ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ لَا تَبۡدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ۝٦٤ ﴾

يونس: ٦٢-٦٤

عن أنس بن مالك ﷺ قال قال رسول الله ﷺ: **﴿ إن لله أهلين من الناس ﴾** قالوا: من هم يا رسول الله؟ قال: **﴿ أهل القرآن، هم أهل الله وخاصته ﴾**.

رواه الحاكم وأحمد والنسائي وابن ماجه

دیـــاری

بـــۆ:

مرۆڤـێـن خودێ.. بۆ بیـرهاتن.

وبۆ:

مرۆڤـێـن دنیایێ.. بۆ مفاوەرگرتن.

پێشگۆتن

إن الحمد لله، نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ (آل عمران: ١٠٢).

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ ﴾ (النساء: ١).

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَـٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ (الأحزاب: ٧٠-٧١).

أما بعد: فإن أصدق الحديث كتاب الله، وأحسن الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم، وشر الأمور محدثاتها، وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار.

د ناڤ مرۆڤان دا هندەک کەس هەنە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ناڤێ وان یێ کرییە (مرۆڤێن خودێ)؛ چونکی ئەو بۆ خودێ دژین وبۆ خودێ دمرن.. ئەڤ مرۆڤێن ژێکگۆتی وەکی مە مرۆڤن، ب وی تشتی کەیفخۆش دبن یێ مرۆڤێن دی پێ کەیفخۆش دبن، و ب وی تشتی دئێشن یێ مرۆڤێن دی پێ دئێشن، بەلێ تشتێ وان ژ هەمی مرۆڤێن دی جودا دکەت ئەوە ئەو دژین نە بۆ ژیانێ؛ چونکی ژیانێ پێتڤی ب وان هەیە، وگاڤا ئەو دمرن ژی عەرد وعەسمان، گیاندار وشینکاتی، بۆ دگرین وژێ خەریب دبن!

توخمەکێ غەریبن، د ناڤ مرۆڤان دا گەلەک دکێمن، بەلێ چو گاڤ وچو دەم ژ وان ڤالا نابن، پترین جاران ئەو د ناڤ خەلکی دا دڤەشارتینە؛ چونکی ئارمانجا وان ئەو نینە ئەو ل پێشییێ بن.. دبەرزەنە؛ چونکی ئەو ل دویڤ دنیایێ نابەزن ودەستێن زەلامێن دنیایێ ماچی ناکەن.. بەلێ یا غەریب ئەوە د گەل ڤێ بەرزەییا خۆ ژی هەمی دەمان وەکی ستێرێن عەسمانی -ئەوێن گەلەک ژ مە دبلندتر- ئەو گەش دکەن، و ل شەڤێن ڕەش وتاری ڕێڤنگ وڕێبار ل بەر ڕۆناهییا وان ددەنە ڕێ.. گەلەک جاران مرۆڤ ژ نەزانینا خۆ هزر دکەت کو هەیڤ وستێر دزێدەنە وچو مفا تێدا نینە، بەلێ دەمێ عەورێن ڕەش خۆ ددەنە ئێک وعەسمان دئازریت ودنیا دبتە تبلچاڤ، هنگی ئەو بهایێ هەیڤ وستێران دزانت.

مرۆڤێن خودێ خودان دلەکێ پاقژ وبژوینن، دلەکێ وەسایە قرێژا دنیایێ هەمی نەشێت خۆ هندی جهێ دەقەکێ ژی ژێ ڕەش بکەت، یان خۆ بەقەم ژی بکەت.. مرۆڤێن خودێ خودان باوەرییەکا ڕوهن وگەشن، ڕۆناهییا قورئانێ ل سەر دێمێ وان دیار دکەت، بێی خۆ وەستاندن ئاخفتنا وان یا چێکرییە، ووەسا خۆش ورحەت د دلێ خەلکی دا دچت، دێ بێژی ئاڤەکا سارە ل بنێ بەرییەکا ئاریای، ول هاڤینەکا شاریای، بۆ مرۆڤەکێ تێهنی دئێتە پێشکێشکرن!

چیا.. ئەگەر ئەو ستوین بن یێن عەرد پێ دئێتە ڕاگرتن دا نەهژییێت، مرۆڤێن خودێ ئەو ستوینن یێن مرۆڤ پێ دئێنە ڕاگرتن دا ئەو ڕێبەرزە نەبن.

ل دەمەکی خودێ کەرەم د گەل من کر، ئەز د گەل ڤی توخمێ مرۆڤان ژیام.. خودێ گەلەک یێ ب ڕەحمە!! ڕۆژ وەسا یا چێکری ئەگەر مرۆڤ نەشێت بگەهتێ ژی یێ ژێ بێ بار نابت، هەما ژ دویر ڤە تێهنا وێ، گەرما وێ، ڕۆناهییا وێ دگەهتێ.. من گۆت: ئەز د گەل ڤی توخمێ مرۆڤان ژیام، نەکو د ناڤ وان دا؛ چونکی ئەم -ئەوێن حەژێکرنا دنیایێ جهێ خۆ د دلێن مە دا کری- یا ژ مە زێدەیە ئەم بشێین بگەهینە ڕێزا مرۆڤێن خودێ..

و ل وی دەمێ ئەز د گەل مرۆڤێن خودێ ژیایم، ومن چیرۆک وسەرهاتیێن وان د گەل خۆ ڤەگێڕاین، ئەز ب خۆشییەکا گەلەکا مەزن حەسیام، تامەکا تایبەت من سەحکر، گەلەک هەلویستێن وان، پەیڤێن وان، ئەز هژاندم.. گەلەک جاران من وە هزر دکر ئەز یێ ژ دنیایێ دەرکەفتیم، ئەڤ کەسێن ئەز نوکە د گەل دژیم نفشەکێ جودانە ژ نفشێ مە، بەلێ هەر جارەکا من بیرا خۆ ل هندێ دئیناڤە کو ئەڤە (مرۆڤێن خودێنە) عەجێبییا من ڤەدڕەڤی.. بەلێ، ئاخری مرۆڤێن خودێ دڤێت وەکی مە مرۆڤێن دنیایێ نەبن. وپشتی ئەڤ قویناغا شرین، یا کو وەکی هەر تشتەکێ خۆش زوی دبۆرت، ب دویماهی هاتی، پشتی ئەز ژ ڤێ جیهانێ ڤەگەڕیایم، ئەو جیهانا مرۆڤی تێدا های ژ جهی ودەمی نامینت، من ڤیا ئەز یێ دەست ڤالا نەبم.. من ڤیا خویشک وبرایێن خۆ ژ خودان باوەران بێ بار نەکەم ژ وێ خۆشییا ئەز دەمەکی پێ حەسیایم، ووان ژی تێدا پشکدار بکەم.. ڤێجا کەرەم بکەن دا دەمەکی د گەل مرۆڤێن خودێ بژین؛ دا بزانین کانێ ئەو کینە؟ وچاوا دئاخڤن؟ وچاوا هزر دکەن؟ وەرن دا پێکڤە گوهـ بدەینە مرۆڤێن خودێ، دا سەحکەینێ کانێ چ بوو ئەو گەهاندینە وێ پێکا بلند کو ب ناڤێ مرۆڤاینییا خودێ بێنە ناسین؟

د ڤان بەرپەڕان دا مە ل بەرە -ب ئانەهییا خودێ- ئەم چەندەکێ خۆ نێزیکی کاروانێ پیرۆزێ ڤان توخمە مرۆڤان بکەین؛ دا دەمەکی د گەل وان دا بژین.. ڕاستە هندەک جاران ئەم د ڤێ گەشتا خۆ دا دێ بەحسێ جهی ودەمی کەین، بەلێ هزر نەکەن گۆتنێن مە دێ ڤەگێڕانا دیرۆکێ بت، مە نە ل بەرە د ڤێ کتێبا خۆ دا دیرۆکا ڤان مرۆڤان یێن مە هلبژارتین بۆ هەوە ڤەگێڕین؛ چونکی ئەو کارەکێ مەزنترە ژ شیانێن مە، ب تنێ مە دڤێت خواندەڤانێن قەدرگران ل مەزنییا ڤان مرۆڤان ئاگەهدار بکەین، هندەک بەرپەڕان ژ دیرۆکا وان یا گەش هلبژێرین وبەرچاڤ بکەین؛ دا بیرا مە پێ ل وان بێتەڤە، ودا بەلکی هەر ئێک ژ مە ل دویڤ شیانێن خۆ چاڤ ل وان بکەت.

و ل دویماهییا ڤێ پێشگۆتنێ یا د جهێ خۆ دایە خواندەڤان ل هندێ هشیار بکەم کو ئەڤ بابەتە د بنیات دا بەرنامەیەکێ سیهـ خەلەکی بوو، بۆ ڕادیۆیا دهۆکێ (دەنگێ کوردستان) هاتبوو ئامادەکرن، و ل ڕەمەزانا سالا (١٤١٨) مشەختی بەرانبەر (١٩٩٧) زایینی هاتبوو بەلاڤکرن، وئەڤ بابەتە ژ هژمارەکا نە یا کێم ژ کتێبێن کەڤن ونوی یێ هاتییە وەرگرتن، وڕەنگە هندەک جاران نیڤ وەرگێڕان ژی بت ژ هندەک ژێدەران، بەلێ چونکی بابەتەکێ ئێزگەیی بوو د دەهمەنان دا ئیشارەت بۆ ژێدەران نەهاتییە دان، و ب ڕاستی من هزرا هندێ ژی نەکربوو کو بابەت ڕۆژەکێ وەک کتێب دێ ئێتە بەلاڤکرن، ئەگەر نە ل سەری دا ژێدەران دەسنیشان کەم.. هیڤییا من ئەوە خودێ ڤی کارێ مە بۆ مە ب خێر بنڤیست ومە ب بەر مەهدەرا پێغەمبەر وچاکێن خۆ بێخت.

دهۆک

سەرێ رەبیعولئەووەلا سالا ١٤٢٢ ک

٢٤ گولانا ٢٠٠١ ز

سالۆخەتێن
مرۆڤێن خودێ

خواندەڤانێن هێژا: بەری ئەم گەشە بەرپەرێن دیرۆکا ئیسلامێ قەلدەین، و د گەل مرۆڤێن خودێ ب گەشتەکا درێژ ڕاببین، یا د جهێ خۆ دایە ئەم ڤی توخمێ مرۆڤان ب هەوە بدەینە ناسین، وهندەک ژ مەزنترین سالۆخەتێن وان بۆ هەوە بەرچاڤ بکەین وەکی ژ گۆتنێن وان ب خۆ دئێنە وەرگرتن، ئەو گۆتنێن هەر ئێک د جهێ خۆ دا دنیایەکێ دئینت؛ چونکی د گەل کورتییا خۆ دنیایەکا ڕامانان د ناڤ خۆ دا هل دگرت..

ومن نە باوەرە ئێک ژ مە هەبت نەزانت هندی ئەڤ ژیانەیە یا ئەم تێدا ژیانەکا بەروەختە، یا کورتە، چەند درێژ ببت دێ ب دویماهی ئێت، بەلێ کێم کەس ژ مە هەنە ڤێ زانینێ بۆ خۆ دکەنە دەرسەکا وەسا کو هەردەم وجێ بۆ خۆ ژێ وەربگرت.. مرۆڤێ ئێکێ ژ مرۆڤێن خودێ وسەروەرێ هەمی مرۆڤان پێغەمبەرێ خۆشتڤی موحەممەد -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا -یا کو ئیمامێ بوخاری ژێ ڤەدگوهێزت- ڤێ ڕاستییێ ب جوانترین ڕەنگ بۆ مە دنەخشینت دەمێ کەرەم دکەت ودبێژت: ﴿ كُنْ فِي الدُّنيا كأَنَّكَ غريبٌ أو عابرُ سبيلٍ ﴾ یەعنی: تو د دنیایێ دا یێ وەسا بە هەر وەکی تو مرۆڤەکێ غەریب یان مرۆڤەکێ ڕێڤنگ.

باوەرییا خۆ ب دنیایێ نەئینە.. ڕاستە هندی تو بێژی ئەو یا جوانە، یا خۆشە، بەلێ پا ژ بیر نەکە ژی کو یا هەڤال هێلە، یا خاپینۆکە، جارەکێ هەرە ناڤ قەبران، بەرێ خۆ بدە وان هەمی کێلیێن ب ڕەخ ئێک ڤە، باش هزرا خۆ تێدا بکە.. دنیایێ ئەو هەمی یێن بن ئاخ کرین! ڤێجا چاوا مرۆڤ باوەرییا خۆ پێ بینت؟

عەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی -ئەوێ حەدیسا بۆری بۆ مە ڤەگوهاستی- هەرگاڤ دگۆت: ((ئەگەر ل تە بوو سپێدە ل هیڤییا ئێڤاری نەبە، وئەگەر ل تە بوو ئێڤار ل

هیڤیيا سپێدێ نەبە))، ئەرێ چەند مرۆڤ تە دیتینە د گەل تە، یا ل وان بوویە سپێدە ونەگەهشتینە ئێڤاری؟ یان ژی یا لێ بوویە ئێڤار ونەگەهشتینە سپێدێ؟ ئەگەر تو ئەڤرۆ ژ وان نەبی، کی نابێژت سوباهی دێ بییە ئێک ژ وان ودۆر دێ گەهتە تە ژی؟!

مرۆڤێن خودێ ئەون یێن ڤێ ڕاستییێ باش دزانن، دنیایێ باش دناسن، لەو دنیا نەشێتە وان.. بەری هەر تشتەکی ئەو دزانن هاتنا وان بۆ ڤێ دنیایێ ومانا وان د ڤێ ژیانێ دا گەشتەکە، ئەو ب ڕێڤنگی یێن هاتینێ، وپشتی دەمەکی دێ ئێنە زڤڕاندن..

ژین گەشتەکە، ژ کیڤە دەست پێ دکەت؟ ودێ بۆ کیڤە چت؟

مرۆڤێن خودێ دەمێ بەرسڤا ڤێ پسیارێ ددەن دبێژن: ژ نک خودێ.. وبۆ نک خودێ!

﴿ هــو الأَوَّلُ والآخِـرُ ﴾ خودێیە یێ ئێکێ وئەوە یێ دویماهییێ.. ژ نک خودێ قویناغا وان دەست پێ دکەت، وبۆ نک وی ڤەدگەڕییێت، ڤێجا چونکی هۆیە دڤێت ئەوا د ناڤبەرا دەستپێکێ ودویماهییێ ژی دا هەر بۆ خودێ بت، ژ بەر ڤێ چەندێ کاروانێ ژییێ وان کاروانەکێ خوداییە، ئەو کیڤە بەرێ خۆ بدەن ژ خودێ پێڤەتر کەسێ نابینن.

جارەکێ کۆمەکا مرۆڤێن دنیایێ، ئەوێن تام نەکرییە شرینییا باوەرییێ ب مرۆڤەکێ خودێ وەرهاتن، ژ کێم فامییا خۆ وان هزرکر دێ شێن دەلیڤەیەکێ خودێ ژ بیرا وی بەن، ڕابوون دەست وپێ لێ گرێدان، ل سەر ڤێ تەنشتێ وەرگێڕا سەر تەنشتا دی، شیرێن خۆ باش هوسین، گەفێن مرنێ لێ کرن.. وی چ گۆت؟

گوهێ خۆ بدەنە گۆتنا وی.. وی گۆت:

ولست أبالي حين أُقْتَلُ مسلماً   على أيِ جنبٍ كان في الله مصرعي

یەعنی: مادەم دلێ من باوەری تێدا هەیە بەرێ من هەر دێ ل خودێ بت، وهندی بەرێ من ل خودێ بت ئەز د خەما هندێ نابم هوین ل سەر کیژ تەنشتێ من بکوژن یان بەرێ من بدەنە کیژ لایی، چونکی کەفتنا من -ل سەر کیژ تەنشتێ بت- هەر دێ بۆ خودێ بت.

بەلێ.. ب رێڤنگی ئەو یێن هاتین، مێڤانن.. وما کەنگی ڤەمان بۆ مێڤانی هەیە؟

(حەسەنێ بەصری) ئێک ژ مرۆڤێن خودێ بوو، د کۆشا کابانییەکا پێغەمبەری دا -سلاڤ لێ بن- هاتبوو ب خودانکرن، رۆژەکێ وی گۆتە هندەک هەڤالێن خۆ: ((ب خودێ من حەفتێ زەلام ژ خەلکێ بەدرێ دیتبوون ئەگەر هەوە ئەو دیتبان هوین دا بێژن: ئەڤە ددینن! من دیت ئەو توخمەکێ مرۆڤان بوون دنیا ل نک ئێک ژ وان ژ وێ ئاخێ بێ خێرتر بوو یا وی پێ خۆ ددانا سەر..))! ئەو دنیایا خەلک خۆ سەرا ددەنە کوشتن، ل نک مرۆڤێن خودێ ژ وێ ئاخێ بێ بهاترە یا ئێک ژ وان پێ لێ ددانت، وئەگەر ژ بەر هندێ نەبا کو وان د ڤێ دنیایێ دا سەرێ خۆ بۆ خودێ دچەماند ئەو دا ژ دنیایێ هەمییێ رەڤن، ئەگەر جهەکێ رەڤێ هەبا!

مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دا دژین، بەلێ ئەو ژیانا خۆ د دنیایێ دا حسێب دکەن گەشتەکا شرین بەر ب کنارێ خودێ ڤە، ژ نک خودێ ئەو دەست پێ دکەن وبۆ نک وی دزڤرن، وحەتا پشت راست ببن کو ئەو د ڤێ دنیایێ دا دێ ب سلامەت بن، ئەو زێرەڤانییێ ل نەفسا خۆ دکەن، دا ئەو وان دسەردا نەبەت، (سەلەمێ کورێ دیناری) دبێژت: ((ترسا من ئەو نینە دوعایێن من نەئێنە قەبویلکرن، ترسا من ئەوە وە ل من بێت ئەز دوعایان نەکەم)).

بەلێ.. خودایێ مە باشترین خودایە، یێ وەسایە چی گاڤا ئەم بووینە یێن وی ئەو دێ یێ مە بت، وچی گاڤا مە ب دورستی و ژ دل هەوارێن خۆ گەهاندنێ ئەو دێ د هەوارا مە ئێت، وەکی ئەو ب خۆ دبێژت: ﴿ وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِىٓ أَسْتَجِبْ

لَكُمْۚ ﴾ (غافر: ٦٠) لەو (شەقیقێ كورێ سەلەمەی) دگۆت: ((خودایێ مە چێترین خودایە، ئەگەر ئەم گوهداریێ وی بكەین ئەو نەگوهداریێ مە ناكەت))!

مرۆڤێن خودێ هیڤییەكا هندا مەزن ب خودایێ خۆ هەیە كو ئەو وان بەرنادەت ووان ناهێلتە ب تنێ، هندی ئەو پشتا خۆ نەدەنە وی، لەو ترسا وان ئەوە نەفسا وان هند بێ سەر وبەر ببت كو بۆ شەیتانی ببتە پێرەهەكا شەنبۆز وبەرێ وان بدەتە كەندالێ تێچوونێ، (ئیبراهیمێ نەخەعی) گەلەك جاران دەمێ دوعا بۆ خۆ دكرن دگۆت: ((ئەی خودا! نەفسا من رەحمێ ب من نابەت تو رەحمێ ب من ببە، ئەی خودا! تو نەفسا من بۆ من چێكە)).

ئەگەر نەفسا مرۆڤی چێبوو، پشتییێ گونەهان ل سەر پشتا مرۆڤی نامینت، مرۆڤ دێ ب بارسڤكییێ حەسییێت، لەو دەمێ قەستا خودێ دكەت دێ یێ سڤك بت، چو گونەه نابن وی ڤەكێشن، وخودێ ب خۆ -ب هەمی مەزنییا خۆ ڤە- دبێژت: ((هەچییێ بهۆستەكێ ب نك من ڤە بێت، ئەز دێ گەزەكێ ب نك وی ڤە چم)).. جارەكێ پشتی هندەك مرۆڤێن خودێ یێن هەژار ودەست ڤالا ژ قرێژا دنیایێ خۆ فرۆتییە خودێ، وهاتینە د ناڤ رێزا مرۆڤێن خودێ دا، هندەك ژ ماقویل ومال مەزنێن خودێ نەناس هاتنە نك پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وگۆتنێ: تو دزانی ئەم وفلان نە ل رێزەكێینە، وان ژ نك خۆ بكە دەر دا ئەم بشێین بێینە دیوانا تە، خودایێ وی..

خودایێ وان ئێكسەر فەرمان دا: ﴿ وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝٥٢ ﴾ (الأنعام: ٥٢) هەر وەسا گۆت: ﴿ وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَاۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ۝٢٨ ﴾ (الكهف: ٢٨) چەند گۆتنەكا مەزنە: (یریدون وجهه) ئەوان خودێ یێ هلبژارتی، كنارێ خودێ یێ ڤیای، ویێ خودێ هلبژێرت خودێ ژی دێ وی هلبژێرت، ویێ خودێ وی

هلبژێرت دێ بته ئێک ژ مرۆڤێن خودێ، وته -ئەی موحەممەد- ماف نینە مرۆڤێن من ژ دیوانا خۆ بکەیە دەر، ئەوان ئەزێ هلبژارتیم ومن ئەو یێن هلبژارتین!

مرۆڤێن خودێ دئێنە ڤێ دنیایێ وهندی خودێ بۆ وان ڤیای ئەو لێ دمینن پاشی ژێ بار دکەن، بەلێ تشتێ بەرچاڤ ل نک وان ئەوە: دنیا ب هەمی خۆشییێن خۆ ڤە نەشێت دەلیڤەیەکا ب تنێ ژی وان ژ بیرڤەکەت، یان ئێکا هند ژێ چێ بکەت کو ئەو ئێکێ دی د گەل خودێ ببینن، بەرێ وان هەر یێ ل کنارێ خودێ وهنگی هەدارا وان دئێت گاڤا ئەو ب تنێ د گەل خودایێ خۆ دمینن، ل وی دەمی ئەو ب خۆشییەکا وەسا دحەسیێن دنیایێ هەمییێ ژ بیر دکەن، ژ ڤێ ژیانێ دەردکەڤن، بلند دبن، بەر ب (مەلەکوتا) خودێ ڤە دچن.

ئەو ژی وەکی مە د ڤێ دنیایێ دا ددەنە رێ، بەلێ ئەو وەکی مە ناچنە رێ، خۆشییێن رێکێ بەرێ وان ژ ئارمانجێ وەرناگێرت، ودلێ وان ژێ سار ناکەت، وجهی ل ڤیانا وان یا ئێکانە تەنگ ناکت.. ڕاستە رێکەکا دویر وان یا ل بەر هەی، رێکەکا تژی نەخۆشی وئاستەنگە، بەلێ مرۆڤینییا وان بۆ خودێ ڤێ گرانییێ ل بەر وان سڤک دکەت، هندی ئەو بیرا خۆ ل دویماهییێ دئینن بەراهی وان دسەردا نابەت، ئێک ژ ڤان مرۆڤێن خودێ یێن ب دورستی دنیا ناسی دبێژت: ((من ئینا بەرچاڤێن خۆ هەر وەکی ئەز یێ ل جەهنەمێ، خوارن وڤەخوارنا وێ، زنجیر ودوکێلا وێ، بێهن یا ل من تەنگ کری، من د گۆتە خۆ: ئەرێ تە چ دڤێت؟ نەفسا من دگۆت: خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ دا من باشی کربان بەلکی ئەز نەهاتبامە ڤی جهی.. پاشی من ئینا بەرچاڤێن خۆ هەر وەکی ئەزێ ل بەحەشتێ، د ناڤ خۆشییێن وێ دا، ومن دگۆتە خۆ: ئەرێ تە چ دڤێت؟ نەفسا من دگۆت: خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ دا من هێشتا باشی کربان بەلکی جهێ من ئەڤرۆ هێشتا یێ خۆشتربا.. ڤێجا ئەز دبێژمە نەفسا خۆ: ئەڤە تو یا د دنیایێ دا، ڤێجا کاری بۆ خۆ بکە)).

ب ڤی ڕەنگی مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دگەهن، دنیا جهێ کارییە، زەڤییا چاندنێیە، وتو چو لێ بچینی دێ وی ل ئاخرەتێ هەلینی، وئەگەر تو ئەو بی یێ تە

کارەکێ خراب تێدا کری دێ پەشێمان بی کو تە باشی نەکرین، وئەگەر تە باشی ژی کربن دێ پەشێمان بی کو تە هێشتا باشی نەکرین! ڤێجا لەزێ بکە، دنیا خۆ ل تە ناگرت وهەچی رۆژا ل تە ئاڤابوو نائێتەڤە.. ومەتەلا دنیایێ مەتەلا ئێک ژ هەوەیە دەمێ تبلا خۆ دکەتە د دەریایێ دا، بلا سەح بکەتێ کانێ دێ شێت چ پێڤە ئینت؟

ب ڤی رەنگی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- مەتەلێ ب دنیایێ دئینت!

ژ بەر ڤێ چەندێ مرۆڤێن خودێ ب دنیایێ نائێنە خاپاندن، و(غورروور) بۆ وان چێ نابت، باشییا وان بەرێ وان نادەتە هندێ ئەو هزر بکەن حەقێ خودێ ل سەر وان نەمایە، وبەحەشتا وان یا مسۆگەرە، هەردەم ژ خۆ ب ترسن، زەلامێ ئێکێ د ئوممەتێ دا -پشتی پێغەمبەری سلاڤ لێ بن- ئەبوو بەکرێ راستگۆ دبێژت: ((ئەگەر پییەکێ من بچتە د بەحەشتێ دا ویێ دی هێشتا مابتە ژ دەرڤە ئەز ژ (مەکرا) خودێ پشت راست نابم))، وعومەر ژی وەکی وی دبێژت: ((ئەگەر رۆژا قیامەتێ بێژن: گەلی مرۆڤان هوین هەمی هەرنە بەحەشتێ مرۆڤەک تێ نەبت بلا بچتە ئاگری، ئەز دێ ترسم ئەو مرۆڤ ئەز بم)).. هندە مرۆڤێن خودێ ژ غوروورێ ددویرن، شەڤ ورۆژێن خۆ ئەو ب عیبادەتی ڤە دبۆرینن، وگاڤا ژێ هاتە خواستن کو باشییێن خۆ هەلسەنگینن دێ بتە هەوار هەوارا وان، (مالکێ کورێ دیناری) دبێژت: ((گاڤا بەحسێ مرۆڤێن باش دئێتە کرن، ئۆف بۆ من!)).

ئێک ژ مە گاڤا بەحسێ باشان ل نک دئێتەکرن عێجز دبت بۆچی ناڤێ وی بەری یێ هەمییان نەهاتە گۆتن، رۆژەکێ مرۆڤەک هاتە نک (عەلائێ کورێ زیادی) وگۆتێ: شڤێدی من ددیت ئەز وتو ل بەحەشتێ بووین، وی گۆتێ: ((ما شەیتانی ژبلی من وتە کەسێ دی نەدیت بۆ خۆ یارییان پێ بکەت؟))، و (یوونسێ کورێ عوبەیدی) دبێژت: ((هندەک جاران ئەز سەد باشییان دهژمێرم، ئێکا ب تنێ ژی ژ وان ل نک من نینە)). و (سولەیمانێ تەمیمی)، ئەوێ پترییا دەمێ خۆ ب کرنا عیبادەتی ڤە دبۆراند، رۆژەکێ هندەک هەڤالێن وی گۆتێ: خوزیێن تە، خودێ بەرێ

ته يێ دايه چاكييێ، وى گۆت: ((وه نهبێژن، هندى ئهزم ئهز نزانم رۆژا قيامهتێ خودێ دێ چ ئينته سهرێ من ما ههوه گۆتنا خودێ نهخوانديیه دهمێ دبێژت: ﴿ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ ۝٤٧ ﴾)).

تێگههشتنهكا گهلهكا هوير وكويره ژ لايێ مرۆڤێن خودێ ڤه بۆ ڤێ راستييێ، هزر نهكهن ههما ئهڤه (تهواضوعهكه) ژ لايێ وان ڤه، نه.. ئهڤه راستييهكه ههمى كهس باش نابينن، ئهڤ باشييێن ئهو دكهن وخهلك دبينن قهنجييهكه خودێ د گهل وان كرى، ئهڤه ئێك، ويا دووێ: ئهڤ باشييێن ئهو دكهن وخهلك دبينن ب كێشان وپيڤانا وان ويا خهلكى يا بهرچاڤ باشينه، كى دبێژت خودێ دێ ژ وان قهبويل كهت وحسێب كهت باشى؟!

يا سييێ: ما پێغهمبهرى ب خۆ -سلاڤ لێ بن- نهگۆتييه: ((**كهس ب عهمهلێ خۆ ناچته بهحهشتێ**))؟ ودهمێ هندهكان گۆتييێ: خۆ تو ژى ئهى پێغهمبهرێ خودێ؟ وى گۆت: ((**خۆ ئهز ژى ئهگهر خودێ رهحمێ ب من نهبهت**)).

ڤێجا چاوا ئهو ب عهمهلێ خۆ خۆ پشت راست بكهن؟

يا چارێ: ئهو ژ خۆ پشت راست نابن كو نهفسا وان بهرێ وان نادهته گونههێ، يان دلێ وان خرابييێ ل بهر وان شرين ناكهت، وبهرێخۆدانا وان بۆ گونههێ يا وهسايه ئهو هزر دكهن چى گاڤا گونههك ل نك خودانى پهيدابوو دێ بته ئهگهرا ڤهمراندنا رۆناهييێ د دلى دا، ودل ئهگهر ژ رۆناهييا باوهرييێ ڤالا بوو سهروچاڤ ژى دێ تارى بن، پێغهمبهر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ((**هشيارى گونههێن بچويك به، هندى گونههێن بچويكن ل سهر خودانى كۆم دبن وئهو چو هزرێ بۆ ناكهت حهتا ئهو وى دبهنه هيلاكێ**)).

ژ لايهكێ دى ڤه: دهمێ گونهه رێكا خۆ بۆ دلهكى دبينت وجهێ خۆ تێدا دكهت، هێدى هێدى جهێ خۆ فرهه دكهت حهتا دلى ههمييێ دهستهسهر دكهت، و ژ رۆناهييا ئيمانێ ڤالا دكهت، ودا ئهڤ دله پتر خودانى ژ بيرڤه بكهت دێ بهرێ وى دهته هژمارتنا خهلهتييێن خهلكى، (ئيبراهيمێ نهخهعى) دبێژت: ((يا ژ من ڤه

ئەو کەسێ ل دویڤ عەیبێن خەلکی دگەڕیێت وی خۆ یێ ژبیرکری لەوا..)) مەعنا ئەگەر ئەو خۆ ب عەیبێن خۆ ڤە موژیل بکەت، ولێ بگەڕیێت وان عەیبان ل نک خۆ نەهێلت، ئەو ناگەهت ل عەیبێن خەلکی بگەڕیێت.. تشتەکێ غەریبە عەیبەک ل نک مرۆڤی هەبت ڕابت چاڤێن خۆ ژێ بنقینت، وعەیبێن خەلکی بکەتە هەلامەت!

زانایێ تابعی (ڕەبیعێ کوڕێ خەیثەمی) دبێژت: ((ئەز ژ خۆ ڕازی نابم حەتا من چو خەلەتی نەمینن.. ومن نەڤێت ئەز ژ وان کەسان بم یێن ژ بەر گونەهێن خەلکی ژ خودێ دترسن بەلێ گونەهێن خۆ ژبیر دکەن وسەرا وان ژ عەزابا خودێ ناترسن)).

ئەو کینە یێن هند ژ خۆ دڕازی کو ژ ئەنجامێ گونەهێن خۆ دپشت ڕاست بن، وهەردەم بەحسێ گونەهێن خەلکی ل سەر ئەزمانێ وان؟

بێ گومان ئەو ئەون یێن کو هندەک باشی کرین، ڤێجا غورووور بۆ چێبووی وهزرکری هندە ئەو ژ عەزابا خودێ خلاس..

ژ بەر ڤێ چەندێ ئێک ژ سالۆخەتێن مرۆڤێن خودێیە نە دنیا وان دخاپینت، نە کریارێن وان یێن باش غوروورێ بۆ وان چێ دکەت، وخەلەتی وگونەهێن خەلکی بەرێ وان ژ خەلەتی وگونەهێن وان ب خۆ وەرناگێڕت.. و ل دۆر ڤێ خالا دویماهییێ ئیمام (جەعفەر ئەلصادق) دبێژت: ((هەچییێ پەردێ ئێکی بهلێڤڕت، د مالا وی دا ناموسا وی دێ ئێتە هلێڤڕین، وهەچییێ شیرێ زۆرداریێ ڕویس بکەت ئەو ب خۆ دێ پێ ئێتە کوشتن))، وئیمام (ئبن قەیم) دبێژت: ((کێمکرنا تە بۆ برایەکێ تە سەرا خەلەتییەکا وی مەزنترە ژ گونەها وی ب خۆ؛ چونکی دبت خۆشکاندنا وی بۆ خودێ سەرا وێ خەلەتییێ پتر مفا تێدا هەبت ژ خۆمەزنکرنا تە کو ئەو خەلەتی ل نک تە نینە، وئەگەر تو بنڤی یێ گونەهکار وهشیار ببی یێ پەشێمان ل نک خودێ ژ هندێ چێترە تو شەڤا خۆ ب عیبادەتی ڤە ببۆرینی وسپێدێ یێ ب خۆ (موعجب) بی..)).

ئەڤە.. ودڤێت نەئێتە هزرکرن کو مرۆڤێن خودێ ب هێجەتا هندێ کو دڤێت مرۆڤ ل عەیبێن خەلکی نەگەڕێت چاڤێن خۆ ژ خەلەتییێ دنقینن وبەلاڤبوونا گونەهێ د ناڤ خەلکی دا دلێ وان نائێشینت، نە! پسیار ژ ئیمام (ئەحمەدی) هاتەکرن: ئەرێ مرۆڤ عیبادەتی بکەت چێترە، یان بەحسێ بیدعەچییان وخەلەتییێن وان بۆ خەلکی بکەت؟ ئیمامی گۆت: ((دەمێ تو عیبادەتی دکەی مفا دگەهتە تە ب تنێ، بەلێ دەمێ تو بەحسێ خەلەتییێن بیدعەچییان دکەی مفا دگەهتە هەمی موسلمانان)).

ل نک مرۆڤێن خودێ چو تەقوا د هندێ ڕا نینە تو بێ ئەمرییا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل نک کەسەکی یان کۆمەکێ ببینی وبێژی: ما من شۆلەژێیە گونەهێن من تێرا من هەنە!

ترسا ژ گونەهێ جهەکێ مەزن د دلێن مرۆڤێن خودێ دا هەیە، وهندی هند ئەو ژ گونەهێ دترسن گەلەک جاران ئەو خۆ ژ تشتێ حەلال ژی ددەنە پاش نەکو سەری بکێشتە گونەهێ.. (ئیسماعیل کوڕێ عولەییەی) سەیدایێ ئیمام (ئەحمەدی) ئەو بیست سال بوو ژ ترسێن خودێ دا نەکرییە کەنی، و (ئیبراهیمێ حەربی) شاگردێ ئیمام (ئەحمەدی) ئەو بیست سال بوو چاڤەکێ وی تاری بووبوو کەسێ نەدزانی، ترسیا ئەگەر بێژت: چاڤێ من یێ تاری بووی، خودێ بێژتێ: تو ب ئەمرێ من یێ ڕازی نەبووی.

هندە ئەو ژ گونەهێ دترسان، وگاڤا خودێ وەسا بۆ ئێک ژ وان نڤیسیبا کو گونەهەکێ بکەت، هەر زوی ئەو دا ڕێکا پەشێمانییێ وتۆبێ گرت، وهندی ئەو یێ ساخ با دلێ وی ژ بەر وێ گونەهێ دا ئێتە گڤاشتن، و ب شەڤ وڕۆژ چاڤێن وی دا ڕۆندکان بارینن، (سەهلێ کوڕێ عەبدللاهی) دبێژت: ((تۆبە ئەوە تو چو جاران گونەها خۆ ژ بیر نەکەی)) ب دیتنا مرۆڤێن خودێ هەر جارەکا کەیفا ئێکی ب گونەها وی بێت، یان ئەو گونەها خۆ ژ بیر بکەت و ژ بەر وێ یێ ب ترس نەبت، هنگی ئەوی ب دورستی تۆبە نەکرییە..

تۆبە -ب دیتنا مرۆڤێن خودێ- ئەو دەرمانە یێ دلی ژ قرێژا گونەهێ دشۆت، شیشەیەکا زەلال ئەگەر تە خەم ژێ نەخوار ڕۆژ بۆ ڕۆژێ دێ قرێژی بت حەتا د قرێژێ ڕا دمینت ورەش وتاری دبت، ڤێجا گاڤا تە ڤیا وێ زەلال بکەیەڤە دێ ڕابی دەرمانەکی لێ ڕەشینی وپاتەکی تێ دەی دا بتەییست، مەتەلا دلی وگونەهێ وتۆبێ مەتەلا ڤێ شیشێ یە! ژ بەر ڤێ چەندێ تۆبە ل نک وان نە تشتەکێ کێمە، وبەسی تۆبەکەرانە خودێ ب خۆ د قورئانێ دا ئاشکەرا دکەت کو ئەو حەز ژ وان دکەت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ ﴾، (ئیبراهیمێ نەخەعی) گەلەک جاران دگۆتە هەڤالێن خۆ: ((ل نک تۆبەکەران ڕوینن، چونکی ئەو ژ هەمی مرۆڤان د دل نازکترن، ورەحما خودێ نێزیکتری وانە)).

ئەو مرۆڤێ ب کەیف قەستا گونەهێ بکەت، وپشتی کرنا گونەهێ پەشێمان نەبت وهزرا تۆبەکرنێ نەکەت، وڕۆندکێن لێڤەبوونێ نەبارینت، ئەو مرۆڤ -ب دیتنا مرۆڤێن خودێ- نەزانترین مرۆڤە (بەکرێ موزەنی) دبێژت: ((ئەوێ ب کەنی ڤە قەستا گونەهێ دکەت ئەو ب گری ڤە دێ چتە جەهنەمێ))، و (بلالێ کوڕێ سەعیدی) دبێژت: ((هەوە خودایەکێ هەی، لەزێ ل عەزابدانا هەوە ناکەت، کەفتنا هەوە ڤەدگرت، وتۆبا هەوە قەبویل دکەت، هەچییێ ل وی بزڤرت ئەو خێرێ ددەتێ، وهەچییێ ل وی پشت ڕێ بکەڤت ئەو ڕەحمێ پێ دبەت)).

ومرۆڤێن خودێ نە ب تنێ ژ کریارێن خۆ یێن خراب دترسن، نە! ئەو پتر ژ باشییێن خۆ دترسن، دترسن خودێ وان بهێلتە ب هیڤییا باشییێن وان ڤە، وئەو باش دزانن کو باشییێن وان هەمی نائێنە بەرانبەر ئێک قەنجییا خودێ دگەل وان کری.. بەرێ وان هەر دەم یێ ل هندێ خودێ ب ڕەحما خۆ د گەل وان بکەت ووان بۆ خۆ چێ بکەت، (مالکێ کوڕێ دیناری) د دوعایا خۆ دا دگۆت: ((ئەی خودا تە چاک یێن چاک کرین، تو مە چاک بکە)).

و ل نک مرۆڤێن خودێ کرنا عیبادەتی ژی تام وڕامانەکا تایبەت هەیە..

- عیبادەت هەر چەندە بلندكرنەكە بۆ خودانی بەر ب مـەلـەكۆتا خـودێ ڤـە، ئـەو نیشانەكە ژی ل سـەر وەفادارییا مرۆڤی بۆ خودایێ وی، وئەو كـەسێ د گـەل خـودایێ خۆ یێ ب وەفا نەبت ل هیڤییێ نەبە ئەو د گەل كەسەكێ دی یێ ب وەفا بت.

- عیبادەت هەر چەندە واجبەكە ل سەر خودانی، بـەلێ ئـەو دبتـە نیشـانا شـوكرا وی بـۆ خـودایێ وی، وئـەوێ شـوكرا خـودایێ خـۆ نـەكـەت ل سـەر قـەنجییـێن وی ل هیڤییێ نەبە شوكرا كەسەكێ دی ل سەر قەنجییێن وی بكەت.

- عیبادەت هەر چەندە ئەو رێكە یا خودانی دگەهینتە خودێ، ئـەو كـارە ژی یـێ وی پاقژ وبژوین دكەت ووی د چاڤێن خودێ دا بلند دكـەت، وئـەو كـەسێ د چاڤێن خودێ دا یێ نزم بت، ل هیڤییێ نەبە ب هیڤییا كەسەكێ دی ڤە ئەو بلند ببت.

وسەرێ هەر عیبادەتەكی -د فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ دا- (ئنیەتا دورستە) ئەوا ژ دلـەكێ پاقژ وساخلەم دەردكەڤت، وئنیەتا دلی هەر جارەكا پـاقژ بـوو وكـارێ لـەشی ژی دێ دورست بت، (ئیبراهیمێ نەخەعی) دگۆت: ((هەچییێ ژناڤداییا خۆ چاك بكەت، خودێ ژسەرڤەییا وی دێ چاك كەت))، ژ بـەر هنـدێ پویتـەپێكرنا مـرۆڤێن خودێ ب ئنیەتا دورست پتر بوویە ژ پویتەپێكرنا وان ب كارێ دورست ب خۆ ژی.. ئنیەت د فێرگەها وان دا هۆنەرەكێ مـەزنـە، لـەو بـەری هـەر تشـتـەكی وان خۆ فێـری ئنیەتا دورست دكـر ووان ئنیـەتـا دورسـت نیشـا شـاگردەیێن خۆ ددا، (سـالمێ كـورێ عەبدللاهی) دگۆت: ((بزانـە هنـدی هاریكارییـا خودێیـە بـۆ عـەبـدی ل دویـڤ ئنیـەتـا عەبدییە، هەچییێ ئنیەتا وی یا موكم بت هاریكارییا خودێ ژی بـۆ وی دێ یـا تمـام بت)).

و ژ بەر پویتەپێكرنا وان ب ئنیەتا دورست وان های ژ (پێشكێشییا د دنیـایێ دا) و (مـەنصبێن بلنـد) نینـە، یـێ وان ببینـت چـو هـزرێ ژێ ناكـەت وچـو هـزرێ بـۆ ناكەت؛ چونكی ئەو ژ هەمی پلپلكێن دنیایێ یێن درەوین دڤالانـە، ب پـەرتـالـێ بـێ خێرێ دنیایێ ئەو نە وەرمتینە، لـەو كورسیـك وخودانێن كورسیكان نـەشێن وان ب نك خۆ ڤە بكێشن یان چاڤـان لـێ تـاری بكـەن! (ئـەبـو ئدریسـێ خـەولانـی) دگۆت:

((دلەکێ پاقژ د ناڤ جلکەکێ پیس دا چێترە ژ دلەکێ پیس د ناڤ جلکەکێ پاقژ دا)).

و د گەل ڤێ خەما وان یا مەزن ژ ئنیەتا دورست خەما وان ژ کارێ دورست ژی یا کێم نەبوو، چو ئاستەنگان نەدشیا بەرێ وان ژ عیبادەتی وەرگێرت، (بێ خیرەتی) و (شرِاتی) -بۆ نموونە- دو ئاستەنگێن مەزنن یێن کو مرۆڤی ژ کرنا عیبادەتی سست دکەن، لەو (موحەممەد ئەلباقری) شیرەت ل کورێ خۆ دکر ودگۆتێ: ((کورێ من! هشیاری بێ خیرەتی وشرِاتییێ بە، ئەڤ هەر دووە کلیلا هەمی خرابییانە، ئەگەر تو بێ خیرەت بووی تو چو حەقان ب جهـ نائینی، وئەگەر تو شرِ بووی تو صەبرێ ل سەر حەقییێ ناکەی)).

(مەنصوورێ کورێ موعتەمری) هەڤالێ شەڤێ بوو، وەستیانێ رێکا خۆ ل نک وی نەددیت، گاڤا دنیا تاری دبوو ئەو دا رابت نڤینێن خۆ پێچت وشەملکا خۆ رائێخت ودەست ب عیبادەتی کەت، هندی دلێ دەیکا وی دما پێڤە رۆژەکێ وێ گۆتێ: کورێ من، پیچەکێ بۆ خۆ رازێ مانێ چاڤێن تە ژی حەقێ ل سەر تە هەی، وی گۆت: ((دادێ! ژ من بگەرِێ رازانەکا درێژ د قەبری دا یا هەی))! ورۆژا (مەنصوور) مری کورێ جیرانەکا وی پسیار ژ دەیکا خۆ کر وگۆت: هەر شەڤ من ستوینەکا چکلاندی ل مالا (مەنصووری) ددیت، ئێدی ئەز وێ ستوینێ نابینم، ئەو چ لێ هاتییە؟ دەیکا وی گۆت: کورێ من ئەو ستوین نەبوو، ئەو (مەنصوور) بوو ب شەڤێ رادبوو نڤێژ دکرن!!

(حەسسانێ کورێ ئەبوو سنانی) کەفتە بەر مرنێ، هەڤالێن وی چوون سەرا بدەن، ئێک ژ وان گۆتێ: نوکە مرادا دلێ تە چیە؟ وی گۆت: ((خوزی شەڤەکا درێژ ژ شەڤێن زڤستانێ ب سەر من دا هاتبا وئەز راببام من عیبادەتێ خودێ تێدا کربا..)) هندە ئەو ب تاما خۆشییا کرنا عیبادەتی دحەسیان، (ثابتێ بەنانی) پێنجی سالان نڤێژێن شەڤێ ژێ نەچووبوون، ب شەڤێ نڤێژ دکرن وگاڤا دبوو سپێدە

دەستێن خۆ بلند دکرن ودگۆت: ((یا ڕەبی! ئەگەر تـە قـەنجی د گـەل بـەنییـەکێ خۆ کربت کو ئەو د قەبری دا نڤێژێ بکەت، ئەو ئێک بلا ئەز بم))!

(ڕەبیعێ کوڕێ خەیثەمی) ئێشـەک هـاتبوویێ نـەدشیا ب ڕێڤـە بچت، دو زەلامان ملێن وی دگرتن حەتا دگەهاندە مزگەفتێ بۆ نڤێژا ب جماعەت، ودگۆت: ((ئەز دزانم بۆ من دورستە نەئێمە مزگەفتێ، بەلێ گاڤا من گوهـ ل (حي على الفلاح) دبت ئەز نەشێم خۆ بگرم، چاوا ئێک بێژتە مرۆڤی: وەرە ئیفلەحێ، ومرۆڤ نەچت؟ ئەگەر خۆ ئەو ل سەر چالەپکان چوویە دڤێت بچت)).

و د گەل ڤـی هـەمـی عیبـادەتـێ وان ژی شـەرمـا وان ژ خـودێ خـەو ژ چاڤـان دڕەڤاند، ئێک ژ وان ب شەڤێ دما هشیار وهزرا خۆ د هندێ دا دکر: ئەرێ چاوا ئەز دێ شێم سەرێ خۆ بەرانبەر خودێ ڕاکەمەڤە دەمێ ئەو گونەهێن من ددەتە بەرچاڤێن من؟

(ئەسوەدێ کوڕێ یەزیدێ نەخەعی) ئێک ژ وان خودێ ناسان بوو یێن ل سەر دەستێ (عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی) هاتییە پەروەردەکرن، حەشتێ حەج کربوون، وهەر شەش ڕۆژان جارەکێ قورئان ختم دکر، و ل رەمەزانێ دو ڕۆژان جارەکێ ختم دکر، گاڤا کەفتییە بەر مرنێ کرە گری، هندەکان گۆتێ: تە خێرە تو هندە دترسی؟ وی گۆت: ((ئەگەر ئەز نەترسم پا کی بترست؟ ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر ئەز بزانم سەدا سەد خودێ دێ من عەفی کەت ژی، شـەرمـا ژ خـودێ دێ خـەمـا مـن گـران کەت، ئەگەر مرۆڤ خەلەتییەکا بچویک د دەر حەقا مرۆڤەکی دا بکەت وئەو مرۆڤی عەفی بکەت ژی گاڤا مرۆڤ وی دبینت دێ شەرم ژێ کەت)).

و د گەل ئنیەتا دورست وکارێ دورست مرۆڤێن خودێ لێ دگەڕیێن زانینەکا دورست ژی ب دەست خۆ بێخن؛ چونکی وان باوەری هەیە کو (کارێ) بێ (زانیـن) دارەکا خرشە، وکو هەبوونا (زانایەکێ) دورست د ناڤ ئوممەتێ دا ل نک شەیتانی ودویکەفتییێن وی ژ هەبوونا سەد (عیبادەتکەران) نەخۆشترە.. بەلێ ئەو زانینا مرۆڤێن خودێ لێ دگەڕیێن ئەوە یا (تەقوایێ) ل نک خودانێ خۆ پەیدا دکەت، وزانا

بێ زانا نابت ئەگەر نە ئەو بت یێ تەقوایێ جهێ خۆ د دلی دا کری، زانین -ل نک مرۆڤێن خودێ- ئەو زانینە یا ژ تەقوایێ دزێت وتەقوایێ دزێت! وئەگەر تە بڤێت ڤێ گۆتنێ ڤاژی بکە: تەقوا ل نک مرۆڤێن خودێ ئەو تەقوایە یا ژ زانینێ دزێت وزانینێ دزێت. (زیادێ ئەسلەمی) دبێژت: ((ئەو مرۆڤێن زانینا وان تەقوا ل نک پەیدا نەکر بت چو زانین وان نینە)).

زانینا دورست ڕۆناهییەکێ د دلێ خودانی دا پەیدا دکەت، دلێ وی فرەه دکەت، دنیایێ د چاڤێن وی دا دکەتە چونە، گاڤا تە زانایەکێ بێ تەقوا دیت تو بزانە چو خێر د سەرێ وی دا نینە، (ئەبوولعالیە) دبێژت: ((هندەک جاران ئەز قویناغا چەند ڕۆژەکان دبڕم دا بچمە نک زانایەکی، گاڤا ئەز دگەهمێ بەری هەمی تشتان دێ سەحکەمێ کانێ ئەو بۆ نڤێژێت خۆ یێ چاوایە، ئەگەر من دیت یێ باشە ئەز دێ مینمە ل نک وزانینێ بۆ خۆ ژێ وەرگرم، ژ خۆ ئەگەر من دیت بۆ نڤێژێ ب کێر نائێت ئەز دێ ژ نک وی ئێم وچو زانینێ ژێ وەرناگرم، ودێ بێژمە خۆ: پا بۆ تشتێن دی ئێکجار ب کێر نائێت)).

وجارەکێ هندەکان گۆتە (ئەبوو یەزیدی): ل فلان باژێڕی زانایەکێ مەزنێ هەی.. ئەو ڕابوو قەستا وی باژێڕی کر وچوو مزگەفتێ دا زانینێ بۆ خۆ ژ وی زانای وەرگرت، ب ڕێکا مزگەفتێ ڤە گەهشتێ، دیت یێ تف دکەتە لایێ قیبلێ، (ئەبوو یەزید) هەر ل وێرێ زڤری وگۆت: ((ئەو مرۆڤێ ل سەر ئەدەبەکی ژ ئەدەبێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یێ ئەمین نەبت باوەرییا من ب زانینا وی نائێت)).

مەعنا نە زانینا بێ تەقوا بهایێ خۆ ل نک مرۆڤێن خودێ هەیە، ونە تەقوایا بێ زانین، وگاڤا مرۆڤەکی زانین وتەقوا هەردو ل نک پەیدا بوون ئەوە مەزنترین پەرتال ل سەرمالێ ئوممەتێ زێدە دبت، وهەر جارەکا زانایەکێ ب ڤی ڕەنگی دمرت هەر وەکی چرایەکێ گەش ڤەمری لەو ڕێ ل خەلکی تاری دبت، (ئەییووبێ سەختیانی) دبێژت: ((گاڤا من گوهـ ل مرنا زەلامەکی ژ خودانێن سوننەتێ دبت، ئەز وە هزر دکەم هەر وەکی پارچەیەکا لەشێ من ژێ ڤەدبت))، هندە زانایێ دورست

بهایێ خۆ ل نک وان هەیە، وهەر جارەکا زانای خۆ ژ ڤێ بلندییێ ئینا خوارێ وپشتا خۆ دا تەقوایێ ورێکا سوننەتێ وبوو ئێک ژ پالێن دنیایێ هنگی -ب دیتنا مرۆڤێن خودێ- ئەو دبتە جهێ گومانێ، ئیمام (جەعفەر ئەلصادق) دبێژت: ((مرۆڤێن زانا ل شوینا پێغەمبەرانە، چی گاڤا هەوە ئەو ل بەر دەرگەهێن مەزنان دیتن لێ بکەڤنە شکێ))!

(ئەبو موسلمێ خەولانی) دبێژت: ((زانا سێ رەنگن: یێ ئێکێ ب زانینا خۆ دژیت ومرۆڤ ژی پێ دژین، یێ دووێ ب زانینا خۆ دژیت بەلێ مرۆڤ پێ ناژین، ویێ سێیێ مرۆڤ پێ دژین وئەو خۆ تێ دبەن)).

مەعنا زانایێ دورست ئەوە یێ ب زانینا خۆ یا راست ودورست دژیت، وڤێ زانینێ ل دەور وبەرێن خۆ ژی بەلاڤ دکەت وخەلک ژی پێ دژین، زانایەکێ ب ڤی رەنگی گاڤا تە دیت خۆ ڤێرا بگەهینە ئەو مرۆڤێ خودێیە، جێگرێ پێغەمبەرییە، ئەگەر تو تویشی دەردێ غەفلەتێ بووی ئەو دێ دلێ تە ساخ کەت..

زێندیکەرێ دادیێ
عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی

ئەگەر خودێ خێرا مللەتەکی ڤیا مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خۆ دێ کەتە مەزنێ وان، ومەزنی -دەمێ دکەفتە دەستێ مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خودێ- تاما خۆ یا تایبەت هەیە؛ چونکی ئەو دبتە خودان بەرهەمەکێ تایبەت.

د گەشتا خۆ دا د گەل مرۆڤێن خودێ مە ل بەرە ژ کۆپێ بلند دەست پێ بکەین، دا بیرا خۆ ویا هەوە ژی ل وان دەمان بینینەڤە یێن کو ژ مێژە وەرە دیرۆکا مە ژێ خەریب بووی، دەمێ مرۆڤێن خودێ -ب پشتەڤانییا خودێ- سەرکێشییا کاروانی دکەن.. وەرن دا پێکڤە بەرپەڕێن دیرۆکا مرۆڤێن خودێ قەلدەین، دا بەرێ خۆ بدەینێ کانێ چاوایە دەمێ مەزنییا مللەتان دکەفتە دەستێ وان.

وبەری ئەم قەستا جیهانا عومەرێ دووێ بکەین دەستویرییێ بدەن کو ڤێ سەرهاتییا کورت ڤەگێڕین یا کو بۆ مە ئاشکەرا دکەت کانێ دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ ڕێبەرییا مللەتان چیە؟ وکانێ مەتەلا ڕێبەرێن مللەتان -هەر دیسا ب دیتنا مرۆڤێن خودێ- چیە؟

(ئەبوو موسلمێ خەولانی) ڕۆژەکێ چوو دیوانا (موعاویەی) -خودێ ژێ ڕازی بت- دەمێ ئەو خەلیفە، و ل شوینا بێژتێ: سلاڤ ل تە بن ئەی ئەمیر، گۆتێ: سلاڤ ل تە بن ئەی ئەجیر (یەعنی: ئەی کرێگرتی) هندەکان گۆتێ: بێژێ ئەمیر! (موعاویەی) گۆت: ئەبوو موسلمی بهێلن ئەو چێتر دزانت.. ئینا ئەبوو موسلمی گۆتە موعاویەی: ((هندی مەتەلا تەیە مەتەلا زەلامەکییە مرۆڤەکی بۆ خۆ ب کرێ بگرت دا چاڤێ خۆ بدەتە پەزێ وی، ڤێجا ئەگەر وی ب دورستی چاڤێ خۆ دایێ

خەلاتەکێ باش دێ وەرگرت، وئەگەر چاڤێ خۆ باش نەدایێ خودان دێ ژێ عێجز بت وچو خەلاتان نادەتێ)).

و ل جهەکێ دی هەر ئەبوو موسلم دبێژت: ((مەتەلا مەزنی مەتەلا وێ کانییا مەزن وزەلالە یا جۆک ودەراڤ ژ بەر دچنە ڕوویبارەکێ بۆش، هندی خەلک هەبن وان جۆکان شێلی بکەن ژی، ئاڤ هەر دێ یا زەلال بت هندی کانی شێلی نەبت، بەلێ چی گاڤا کانی شێلی بوو خۆ ڕوویبار ژی دێ شێلی بت..)).

مەعنا مەزنێ هەر مللەتەکی بۆ وان سەرەکانییە، ڤێجا هزر بکەن چەند قەنجییەکا مەزنە خودێ د گەل وی مللەتی دکەت یێ سەرەکانییەکا زەلال ددەتێ؟

ل بەر دەرازینکا عومەرﷺ:

نوکە مە ل بەرە بەرپەڕێن دیرۆکێ قەلدەین وبزڤڕینە دویماهییا سەدسالا ئێکێ ژ ژیینێ ئوممەتێ.. ب دورستی ل سالا (٩٩) ێ مشەختی:

ل مالەکێ ژ مالێن دیمەشقێ، دەنگێ گرییێ بلند دبت.. خەلک حێبەتی دمینن: ئەڤە چیە؟ پانێ ئەگەر ئەڤە مالەکا دی بایە دا کەیف کەیفا وان بت، ئەڤە چیە؟ دا پتر خۆ نێزیکی ڤێ مالێ بکەین، بەلکی بزانین دەنگێ گرییێ بۆچی ژێ بلند دبت..

مال مالا ئێک ژ مرۆڤێن خودێیە.. وگری ژ بەر هندێیە چونکی ئەڤرۆ ل مزگەفتا باژێری یا مەزن خەلک ل خودانێ ڤێ مالێ کۆم بووبوون وگۆتبوونێ: پشتی پسمامێ تە نەمای تو ل شوینا وی دێ بییە مەزنێ مە.. دێ بییە مەزنێ مە.. بەلێ! ڤێجا ما ڤێ چەندێ گری پێ دڤێت؟

ل نک مرۆڤێن خودێ.. ئەرێ! نەخۆشترین مزگینی ل نک ئێک ژ وان ئەوە بێژنێ: تو بوویە مەزنێ مە.

دەمێ خەلکێ دیمەشقێ خەلیفێ خۆ (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکێ ئەمەوی) ڤەشارتی، هێشتا ل سەر زیارەتی ل دۆر پسمامێ وی (عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی) کۆم بوون وگۆتنێ: خیلافەت ل تە پیرۆز بت. گاڤا عومەر زڤڕییە

باژێڕی قەستا بارەگایێ سیاسی یێ دەولەتا قورئانێ کر، و ب سەر مینبەرێ کەفت، مزگەفت یا تژی زەلام بوو، گوهێ هەمییان ما لێ کانێ عومەر دێ چ بێژت؟ عومەری ب ناڤێ خودێ دەست پێ کر وپشتی حەمدا خودێ کری وسلاڤ دایە سەر پێغەمبەری، گۆت:

((گەلی مرۆڤان! هوین دزانن ئەڤە بەلایەکە بێی پسیارا من هاتییە سەرێ من، من ئەڤ چەندە نەخواستییە وپسیارا هەوە ژی نەهاتییە کرن، لەو هوین شاهد بن کو من ئەڤ بارە ژ سەر ملێن خۆ دانا، وکانێ هەوە کی دڤێت وی بۆ خۆ بکەنە خەلیفە)).

مزگەفت تێک هژیا، ئەڤە چ مرۆڤێ غەریبە، دنیا ئەوا خەلک ل دویڤ دبەزت ب نک وی ڤە دئێت وئەو ژێ دڕەڤت؟ هەبت نەبت ئەڤە دێ ب کێر مە ئێت، هەمییان ب ئێک دەنگ گۆتێ: ئەم ب تە دڕازینە وتو دێ خەلیفە بی.. عومەر تێ کەفت! چو ڕێ نەمان، زڤڕی مال وئەڤ مزگینییا نەخۆش گەهاندە خەلکێ مالا خۆ.. ئینا دەنگێ گرییێ ب سەر مالێ کەفت!!

عومەر وپێناسەیەکا کۆرت:

مە نە ل بەرە دیرۆکا عومەری ڤەگێڕین، ب تنێ مە دڤێت عومەری ب کورتی ب هەوە بدەینە ناسین، دا بزانن کانێ چاوایە دەمێ مەزنی دکەفتە دەستێ مرۆڤێن خودێ؟ وکانێ ئەو چاوا خەلکی ب ڕێڤە دبەن؟

۞ عومەر کوڕێ عەبدلعەزیزێ کوڕێ مەروانێ کوڕێ حەکەمێ قورەیشییە، ودەیکا وی (أم عاصم) کچا عاصمێ کوڕێ عومەرێ کوڕێ خەططابییە، ل سالا (٦١)ی مشەختی دەمێ بابێ وی میرێ مصرێ و ب دورستی ل باژێڕێ (حەلوانێ) ئەو هاتبوو سەر دنیایێ.

۞ هێشتا یێ بچویک بابێ وی ئەو دانابوو بەر خواندنێ وهەر زوی وی قورئان هەمی ژبەرکر، وچونکی نیشانێن زیرەکییێ لێ ددیار بوون بابێ وی ئەو

هنارته (مەدینا پێغەمبەری سلاڤ لێ بن) دا بەردەوامیییێ بدەته خواندنا خۆ وفێری زانینێ وتۆرەیی ببت.

۞ ل مەدینێ وی تێکەلییا زانایێن حەدیسێ کر، وزانین بۆ خۆ ژ هژمارەکا صەحابییان وەرگرت، وەکی: (ئەنەسێ کورێ مالکی) و (سائبێ کورێ یەزیدی) و (خەولایا کچا حەکیمی)، هەر وەسا مفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژ دەرسێن مەزنە زانایێن تابعییان وەرگرت، وەکی: (سەعیدێ کورێ موسەییبی) و (عوروەیێ کورێ زوبەیری) وگەلەکێن دی.

۞ پویتەیەکێ مەزن وی ددا حەدیسا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وئەو دئێتە هژمارتن ئێکەمین خەلیفە فەرمان ب نڤیسینا حەدیسێ کری، وئەو ب خۆ دئێتە هژمارتن ئێک ژ مەزنترین زانایێن تابعییان، زانایێ ناڤدار (موجاهد) دبێژت: ئەم هاتین دا وی فێر بکەین ئینا مە هند دیت ئەم ژ وی فێر بووین.

۞ پشتی زانینا خۆ ب دویماهی ئینای وناڤ ودەنگێن وی ل مەدینێ بەلاڤ بووین زڤڕی مصرێ ل نک بابێ خۆ، ودەمێ بابێ وی مری، مامێ وی یێ خەلیفە (عەبدلمەلکێ کورێ مەروانی) هنارتە ب دویڤ ڕا وبرە نک خۆ ل شامێ، وپشتی دەمەکی کچا خۆ (فاطما) دایێ.

۞ دەمێ پسمامێ وی (وەلیدێ کورێ عەبدلمەلکی) بوویە خەلیفە، ئەو کرە والی وهنارتە (مەدینێ)، وحەتا سالا (٩٣) یێ ئەو ما ل وێرێ پاشی زڤڕی شامێ.

۞ ل سالا (٩٦) دەمێ پسمامێ وی (سولەیمانێ کورێ عەبدلمەلکی) بوویە خەلیفە وی بەیعە بوو عومەری ژ خەلکی وەرگرت وگۆت: پشتی من ئەو دێ بتە خەلیفە. وپشتی سولەیمان مری ل سالا (٩٩) ێ عومەر -و ب وی ڕەنگێ مە گۆتی- بوو خەلیفە. و ژ بەر دادی وعەدالەتا وی یا کو بیرا خەلکی ل عەدالەتا باپیرێ وی عومەرێ کورێ خەططابی ئینایەڤە خەلکی ناڤێ (خەلیفێ ڕاشدی) یێ پێنجێ ل سەر دانا.

۞ ل هەیڤا رەجەبێ ژ سالا (١٠١) ی مشەختی و ل بازێڕێ دیمەشقێ دەمێ ژیێ وی (٤٠) سال، ئەو چوو بەر دلۆڤانییا خودێ پشتی نێزیکی دو سال وپێنج هەیڤان بوویە خەلیفە.

ڕۆژا ئێکێ ژ خیلافەتا عومەری:

بەری عومەر ببتە خەلیفە نێزیکی پێنجی وهەشت سالان بنەمالا وی یا کو ب ناڤێ باپیرێ وی یێ مەزن (ئومەییە)ی دئێتە ناسین فەرمانداری ل موسلمانان دکر، وهەر ژ دەسپێکا ڤێ بنەمالێ خیلافەت وەرگرتی ل سەر دەمێ (موعاویە)ی -خودێ ژێ رازی بت- ل سالا (٤١) مشەختی، وان خیلافەت کرە مەلکاتی وبابێ ئەو ب میراتگری دا کوڕی، حەتا ڕۆژەک هاتی وئەو کەفتییە دەستێ عومەری.. بەری عومەری هژمارەکا خەلیفێن ئەمەوی هاتبوون، وهندەک ژ وان زۆردارییەکا بەرچاڤ ل خەلکی کربوو ومالێ وان ژێ ستاندبوو، و ب حەقێ خوها ئەنییا خەلکی سەرمالێ خۆ زێدە کربوو، وخۆ زەنگین ودەولەمەند کربوو. دەمێ عومەر بوویە خەلیفە واقعەکێ تژی خرابکاری ل هیڤییێ بوو، نال نالێن هەژاران بلند دبوون، وخەلکێ ماف لێ هاتییە خوارن بەر لێ بوو کانێ خەلیفێ نوی دێ چ کەت؟

ل وێ سپێدەیا عومەر ژ ڤەشارتنا پسمامێ خۆ (سولەیمانی) خلاس بووی، وزڤڕییە مزگەفتێ، وخەلکی دەنگێ خۆ دایێ، وکوتەکی لێ کری کو ببتە خەلیفە، وئەو زڤڕییە مال -وەکی مە بەری نوکە ڤەگێڕای- ژ بەر خەما مرنا پسمامێ خۆ، ووێ وەستیانا وی دیتی، ونەخۆشییا هلبژاراتنا وی بۆ خیلافەتێ، عومەر پێ حەسیا هەر وەکی سەرێ وی یێ دئێشت، لەو ڤیا بێنەکێ بۆ خۆ بنڤت حەتا نیڤرۆ دبت، بەری عومەر سەرێ خۆ بدانت کوڕێ وی (عەبدلمەلک) ب ژۆر کەفت، دیت هەر وەکی بابێ وی یێ کارێ نڤستنێ دکەت، ئینا گۆتێ: ئەی (أمیر المؤمنین)! تو دێ چ کەی؟

وی گۆت: کوڕێ من! پیچەکێ دێ سەرێ خۆ دانم، ئەز گەلەک یێ وەستیایم.

کوڕێ وی گۆتێ: دێ نڤی بەری حەقێ وی خەلکی یێ زۆرداری لێ هاتییەکرن بۆ بزڤڕینی؟

عومەری گۆت: تو دزانی ئەڤە ژ شڤێدی وەرە ئەم ب جەنازێ مامێ تەڤە دموژیلین، و ژ بەر هندێ ئەز تێر نەنڤستیمە، ڤێجا من دڤێت حەتا دبتە نیڤرۆ پیچەکێ بۆ خۆ بنڤم، وپشتی نیڤرۆ -ئەگەر خودێ حەز بکەت- دێ وێ کەم یا تە دڤێت.

عەبدلمەلکی گۆتە بابێ خۆ ئەی (أمير المؤمنين) ما تو چ دزانی بەلکی حەتا نیڤرۆ نەمینییە ساخ؟

ڤێ گۆتنێ خەو ژ چاڤێن عومەری ڕەڤاند، وەکی وی مرۆڤێ ماری پێڤەدای لەرزی، ڕابووڤە.. دیسا، کی دبێژت ئەز حەتا نیڤرۆ دێ مینمە ساخ؟ ئەگەر پاشی خودێ گۆتە من: دانەکی من تو کرییە مەزنێ موسلمانان وشوینا کو تو بچی مافێ هەژاران بۆ بزڤڕینی تو چووی بنڤی، بۆچی تە لەز نەدکر، هنگی ئەز دێ چ بێژمێ؟

عومەر ڕاست ڕابووڤە، ب ناڤ چاڤێن کوڕێ خۆ ڤە ماچی کر وگۆت: حەمد بۆ وی خودایی بت یێ کوڕەکێ وەسا دایە من هاریکارییا من ل سەر دینێ من بکەت.. ئەڤ کوڕێ عومەری، ئەوێ بەرێ بابێ خۆ دایە حەقییێ، ئەو بوو یێ دگۆت: ب خودێ من کەس وەکی عومەری (بەحسێ بابێ خۆ) نەڤیایە، وئەز ب خودێ کەمە ئەگەر خەبەرێ مرنا وی گەهشتبا من، من پێ خۆشتر بوو ژ ڤێ یا من ژێ دیتی. یەعنی کو ئەو بوویە خەلیفە!

عومەر ژ مال دەرکەفت قەستا مزگەفتێ کر، هندەک زانایێن باژێری ل خۆ کۆمکرن؛ دا پسیارا خۆ پێ بکەت، گۆتە وان: هوین چ دبێژن، ئەز چ بکەم؟ هوین دزانن زۆرداری ل گەلەک مرۆڤان یا هاتییەکرن، ومالێ گەلەکان بێ حەق یێ ژێ هاتییە ستاندن.. هندەکان گۆتێ: ئەڤە تشتەکە بەری تە یێ هاتییەکرن وگونەهـ نە یا تەیە، خودێ ل تە ناگرت، ئەڤ گۆتنە ل دلێ عومەری نەهات، (مەیموونێ کوڕێ مەهرانی) گۆتێ: ئەز دبێژم ئەگەر تو فرێکەیە ب دویڤ کوڕێ خۆ عەبدلمەکی

ڕا وپسیارا وی بکەی خراب نینە، عومەری ب یا وی کر، گاڤا عەبدلمەلک هاتی، گۆت: ئەز دبێژم دڤێت تو هەر حەقەکی بۆ خودانێ وی بزڤڕینی، وئەگەر تو وە نەکەی تو ژی دێ هەڤالێ یێن بەری خۆ بی، فەرقا تە ووان نابت!

عومەری گۆتێ: تو ڕاست دبێژی، و ب یا وی کر.

لەو (یەحیایێ کوڕێ یەعلایی) دبێژت: زانایێن شامێ دگۆت: کوڕێ عومەری بەرێ عومەری دابوو عیبادەتی.

عومەر وسیاسەتا گوهۆڕینێ:

عومەری بڕیار دا ل بازێڕی بێتە گازیکرن: هەچییێ غەدرەک لێ هاتبتەکرن بلا بێت غەدرا خۆ بێژت؛ دا حەقێ وی بۆ بزڤڕینین.. وهەر ژ دانێ ئێکێ خەلیفێ نوی دەست ب گوهۆڕینێ کر.

ب ڕاستی گوهۆڕینا وی دەست ودارێ خەلک فێربوویێ وباب وباپیرێن وان ل سەر چووین، کارەکێ ب ساناهی نینە، ومرۆڤەکێ وەکی عومەری ئەگەر چەند حەز ژ دادییێ بکەت ژی هندی یێ ب تنێ بت نەشێت چو گوهۆڕینێ بکەت.. عومەری ئەڤە باش دزانی لەو هەر ژ ڕۆژا ئێکێ ژ خیلافەتا خۆ وی ئەو پێگاڤا گرنگ هاڤێت یا کو پێتڤییە ل سەر هەر مەزنەکێ گوهۆڕین بڤێت بهاڤێت:

۞ وێ دەسهەلاتدارییا خرابکار یا عومەری مەزنییا وێ وەرگرتی زەلامێن خۆ هەبووینە، ئەو زەلامێن پێ زەنگین بووین وهاتینە پێش، بەری هەمییان عومەر ل ڤان زڤڕی وئەو ڤەوژارتن؛ چونکی وی دزانی ئامیرەتێ خراب خرابییێ ناگوهۆڕت.

۞ و ل شوینا وان عومەری چاڤێ خۆ ل باشان گێڕا، ئەوێن کرمێ حەرامییێ نەکەفتییە زکی، ودەستێ وان چو جاران نەچوویە د ناڤ دەستێن زۆرداران دا، وی ئەو ئینان ل دۆرێن خۆ کۆمکرن؛ دا ئەو بۆ وی ببنە هاریکارێن گوهۆڕینێ. پشتی ڤێ پێگاڤا گرنگ ژ نوی عومەری دەست دا کاری.. لەو وی ئەو بەرهەمێ پیرۆز ب دەست خۆ ڤە ئینا یێ ب دەست خۆ ڤە ئینای!

ووەک دەلیل ل سەر ڤێ گۆتنا مە بەرێ خۆ بدەنە ڤێ سەرهاتییێ: دەمێ (سولەیمانێ کورێ عەبدلمەلکی) خەلیفە وی کوشتنەکا مەزن ئێخستە ناڤ ڕێزێن (حەروورییان) -کو طایەکێ سەرداچوویێن خەوارجانە-، عومەری نەڕازیبوونا خۆ ل سەر ڤی کارێ سولەیمانی ئاشکەرا کر وگۆتێ: ئەز دبێژم شوینا کوشتنێ ئەگەر تو وان بگری حەتا ئەو تۆبە دکەن چێترە.. ڕۆژەکێ لەشکەرێ سولەیمانی زەلامەکێ حەرووری گرت وئینا دیوانا سولیمانی، خەلیفەی گۆتێ: هەوە چ دڤێت وهەوە چ ل بەرە؟ وی گۆت: مە دڤێت دەڤێ تە شەق کەین فاسقێ کورێ فاسقی. خەلیفەی هزر کر ئەڤە هێجەتەکا باش ل نک عومەری کەفتە دەستان، گۆت: هەڕن بێژنە عومەری بلا بێت گوهێ خۆ بدەتە ڤی وبلا ئەو حوکمی ل سەر بکەت.. دەمێ عومەر هاتی وسوحبەت زانی خەلیفەی گۆتێ: ئێ تو چ دبێژی؟ عومەری گۆت: ئەز دبێژم کانێ وی چ گۆتییە تە تو ژی وە بێژێ! خەلیفەی گۆتێ: و چ ددی نە؟! عومەری گۆتێ: نە.. ئەڤ حوکمێ عومەری ل دلێ سولەیمانی نەهات، لەو ل (سەرۆکێ زێرەڤانێن خۆ) خالدێ کوڕێ رەییانی خوڕی وگۆتێ: ڤی زەلامی ببە سەرێ وی ببڕە.

عومەر ژ دیوانا خەلیفەی دەرکەفت، خالدی دا ب دویڤ ڤە، گاڤا گەهشتییێ گۆتێ: بابێ حەفصی ئەڤە چ گۆتن بوو تە گۆتییە (أمیر المؤمنین)ی؟ ب خودێ ئەز ترسیام ئەو فەرمانێ ل من بکەت کو ئەز سەرێ تە ژی ببڕم. عومەری گۆتێ: وتو دا وە کەی؟ وی گۆت: ئەرێ، ئەگەر خەلیفەی فەرمان دابا.

مەعنا (خالد) د ناڤ زەلامێن سولەیمانی دا یێ گەهشتییە ڕێزا سەرلەشکەرییێ، نە چونکی ئەو مرۆڤەکێ ب کێرهاتییە، یان ژی چونکی ئەو یێ د خێرا مللەتی دا.. نە! بەلکی ئەو یێ گەهشتییە ڤێ ڕێزێ چونکی د دەستێ خەلیفەی دا یێ بوویە عەبد وکۆلە، ئەوێ ب ساناهی سەران ببڕت دا دلێ خەلیفەی ژێ نەمینت مرۆڤەکە د دەولەتا عومەری دا چێ نابت تشتەک د دەستی دا بت..

ڕۆژ بۆرین وڕۆژ هاتن، سولەیمان مر، چوو وخالد د گەل خۆ نەبر دا د قەبری دا زێرەڤانییێ ل وی بکەت.. عومەر بوو خەلیفە، خالد ب ترِ ونەجمێن خۆ ڤە

هات، هەمی هزرا وی ئەو بوو عومەر ژی وەکی یێن بەری خۆیە، کانێ چاوا ژ وان دخوار دێ ژ ڤی ژی خۆت، گاڤا عومەری خالد دیتی گۆتێ: ئەی خالد چەکێ خۆ بدانە.. پاشی دەستێن خۆ بەر عەسمانی ڤە بلندکرن، وگۆت: یا ڕەببی من خالدێ کوڕێ رەبیانی بۆ تە ئێخست، تو وی ڕانەکەیەڤە. وعومەر ل دۆر خۆ زڤڕی چاڤێن وی ب (عەمرێ کوڕێ موهاجری) کەفتن، نێزیکی خۆ کر وگۆتێ: ئەی عەمر! ب خودێ تو باش دزانی کو مرۆڤاینییا من وتە بەس مرۆڤاینییا ئیسلامێیە، بەلێ من ددیت تە گەلەک جاران قورئان دخواند، وجارەکێ من تو دیتی تو یێ ب تنێ بووی، یا ژ تە ڤە کەس تە نابینت تە نڤێژ دکر، نڤێژا تە یا تازە بوو، وتو مرۆڤەکێ ئەنصاریی، ڕابە چەکێ خالدی هلگرە سەرلەشکەرێ من دێ تو بی.

ئەڤە ئێکەمین پێگاڤ بوو عومەری هاڤێتی، خالد ئێخست وعەمر ل شوینا وی دانا، نە چونکی عەمر مرۆڤێ وی بوو، ونە چونکی عەمری سۆز دابوویێ فایدە یێ ب نیڤی بت، ونە چونکی عەمر یێ ئامادە بوو هەچییێ بلڤت ئەزمانێ وی ببڕت، یان سەرێ وی لێ بدەت، نە! بەلکی ژ بەر وان هەر چار سالۆخەتێن باش یێن کو ل نک عەمری هەین:

ئێک: چونکی عەمر یێ ئەنصارییە، ژ نەڤییێن وانە یێن پشتەڤانییا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کری.

دو: چونکی مرۆڤاینییا وی ویا خەلیفەی مرۆڤاینییا ئیسلامێیە، ونە یا چو مەصلحەتێن دییە.

سێ: وچونکی ئەو مرۆڤەکێ قورئان خوینە.

چار: وچونکی ئەو مرۆڤەکێ ب تەقوایە، دوسەرییێ نزانت، کانێ ل نک خەلکی یێ چاوایە، دەمێ یێ ب تنێ ژی هەر یێ وەسایە.

هەڤالێن عومەری:

پشتی عومەری ستوینێن دەولەتێ یێن خراب گوهاڕتین، وئەو ئامیرەتێن دوهی خرابی پێ دهاتە کرن ژ ڕێکا خۆ لاداین، چاڤێ خۆ ل هندەک مرۆڤێن دی گێڕان دا

ئەو بۆ وی ببنە هەڤال، وهلبژارتنا وی کەفتە سەر (زانایێن ڕاست ودورست). زانا د دەولەتا عومەری دا دمشە بوون بەلێ ئەو زانایێن کو ب کێر عومەری دهاتن دکێم بوون، چاڤێ عومەری ب ئێک ژ وان کەفت، هەر زوی هنارتە ب دویڤ ڕا.. (مەیموونێ کوڕێ مەهرانی).. عومەری ژێ خواست ئەو ببتە قازی وشیرەتکارێ وی، ودا هوین بزانن کانێ (مەیموون) چ کەس بوو، بەسە بێژین: ئەو خودانێ وێ گۆتنییە ئەوا دبێژت: ((مەزنان نەنیاسە، ووان ژی نەنیاسە یێن وان دنیاسن)) و د گۆتنەکا دی دا دبێژت: ((ئەگەر ژ روهایێ حەتا حەرانێ ب پێنج دەرهەمان بدەنە من، من نەڤێت)).. ئەڤە ئەو (مەیموون) بوو یێ عومەری کوتەکی لێ کری کو ببتە قازییێ وی، مەرەڤا وی ئەو نەبوو هەڤالینییا مەزنان بکەت یان دنیایێ ب دەست خۆ ڤە بینت، عومەری ئەڤە باش دزانی لەو ئەو ویێن وەکی وی ل دۆرێن خۆ کۆمکرن وبۆ هەڤالینییا خۆ هلبژارتن.

سەروبەرێ دەولەتا عومەرێ:

دو سال وپێنج هەیڤان عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی مەزنی ل موسلمانان کر، ب هژمارا ڕۆژ وشەڤان دەمەکێ کورت بوو، بەلێ ئەگەر مرۆڤ ژ لایێ وان گوهۆڕینان ڤە یێن وی کرین بەرێ خۆ بدەتێ، و ژ لایێ وێ خێرێ ڤە یا وی بەلاڤ کری، دێ بینت دەمەکێ گەلەکێ درێژ بوو.

بەری نوکە مە گۆت: عومری بەری هەر تشتەکی دەست ب گوهۆڕینا وی واقعێ خراب کر یێ کو بەری وی هاتییە دورستکرن، وحەتا ئەو شیای د ڤی دەمێ کورت دا ب دورستی ب کارێ گوهۆڕینێ ڕابیت ئەوی دەستەکەکا باش وخودێ ناس ژ لەشکەر وزانا ووالی وخودان شیانان ل دۆر خۆ کۆمکرن؛ دا ببنە هاریکارێن وی ل سەر باشییێ.

دبێژن: جارەکێ عومەری مرۆڤەک بۆ والیاتییێ هلبژارت وهنارتە باژێرەکی ژ باژێرێن موسلمانان، پاشی هاتە گوهان کو ئەڤ مرۆڤە ل سەر دەمێ (حەجاجی) ژی بووبوو والی، ئینا عومەری هنارتە ب دویڤ ڕا، وگۆتێ: چونکی تو ل سەر

دەمێ (حەججاجی) والی بووی مە تو ئێخستی، بوو لاڤەلاڤا وی مرۆڤی و ب سویندان ڕا چوو کو دەمەکێ درێژ وی کار بۆ حەججاجی نەکربوو، عومەری گۆتێ: ئەگەر ڕۆژەکا ب تنێ ژی، یان دانەکی تە هەڤالینییا خرابییێ کربت تێرا تە هەیە کو ئەم تە بێخین!

ئەو مرۆڤێ دانەکێ ڕۆژێ هەڤالینییا زۆرداران کربت، وچاڤێن خۆ ب دیتنا وان تێر کربت، ب دیتنا مرۆڤێن خودێ ئەو ب کێر نائێت کارێ خەلکی بکەفتە د دەستان دا.. وئەو دەسهەلاتدارییا بڤێت دادییێ بەلاڤ کەت، وخێرێ بگەهینتە هەژارێن مللەتی، بۆ وی چێ نابت بچت هەر تاوانبارێن دوهی بینت کراسەکێ نوی بکەتە بەر و ل سەر کورسیکا فەرمانبەرییێ بدانت، ئەگەر نە.. مللەتی چو باوەری پێ نامینت، وهەر ئێک ژ لایێ خۆ ڤە دێ بێژت: پەرێ وەکی بەرێ!

ب ڤی ڕەنگی عومەری زەلامێن دەولەتا خۆ هلبژارتن، لەو ئەو هەمی هاریکارێن وی بوون ل سەر باشییێ، ڕۆژا عومەر بوویە خەلیفە د ناڤ خەلکی دا کرە دەنگ: کێ گازندەک هەیە بلا بێتە نک مە.. خەلکی باوەری ب وی هەبوو، وان دزانی ئەو نە ژ وی ڕەنگێ مەزنانە یێن کو یارییان بۆ خۆ ب هەستا خەلکی دکەن، لەو هەمییان پێکڤە قەستا وی کر ودلێن خۆ بۆ ڤەکرن.

عومەری دیت گازندێن پترییا خەلکی ژ وێ تەعداییێیە یا کو بنەمالا وی ل وان کری، لەو وی بڕیار دا مرۆڤێن خۆ بینت وئێک ئێکە حسێبێ د گەل بکەت، کارەکێ ب ساناهی نەبوو، بەلێ عومەری سۆز دابوو خودایێ خۆ کو دادییێ د ناڤ خەلکی دا زێندی بکەت، عومەری مرۆڤێن خۆ گازی کرن وئێک ئێکە پسیار ژێ کر:

- ئەڤ هەمی مالێ تە هەی، تە ژ کیڤە ئینایە؟

مرۆڤێن دنیایێ دەمێ مەزنی دکەفتە دەستان ڕادبن مرۆڤێن خۆ کۆم دکەن ودبێژنێ: دەستێ هەوە ژ هەوە ڕا، ڤێ دەلیڤەیێ ژ دەست خۆ نەکەن، کۆم بکەن، هوین ژ کیڤە دئینن بینن، ئاخری مللەت یێ مەیە وئەمین خودانێن مللەتی!! بەلێ

مـرۆڤێن خـودێ ب ڕەنگـەکـێ دینـە، وەکـی عومـەری مـەزنیـێ ب ڕێڤـە دبـەن، دبێژنـە مرۆڤێن خۆ: ئەوێ هەوە بەری نوکە ژی هەی هەوە ژ کیڤە ئینایە؟

ئەو مالێ نە ب ڕێکێن دورست بنەمـالا ئـەمـەوییـان ب دەست خۆ ڤـە ئینـای عومەری هەمی بۆ خودانان زڤڕاند، وئـەگـەر چـو خـودان پـێ نـەهاتبانـە دەر ل خزینـەیا دەولـەتێ دزڤڕانـد، گاڤا خـەلـکـی ئـەڤ چـەنـدە ژێ دیتـی بـاوەرییـا وان پـێ هـات.. دادی ئـەو دادییە یا کو مرۆڤ ل سەر خۆ وبنەمالا خۆ ب کار بینت.

(عامرێ کوڕێ عوبەیدەی) دبێژت: ل وان ڕۆژێن عومەر ژ نوی بوویە خەلیفـە د گەل مرییەکی دەرکەفتە موغبەرێ، مەحفیرەک هەبوو هەر جارێن هۆسا دا بۆ خەلیفەی ئینن دا ئەو ل سەر ڕوینت حەتا زەلام ژ سەروبەرێ مـری خلاس ببـان، هنـدەکـان ئـەو مـەحفیـر ئینـا بـۆ عومـەری دانـا، گاڤا عومـەری مـەحفیـر دیتـی پـێ خـۆ لێدا وویڤـە هاڤێت وڕوینشتە سەر ئاخێ، خەلک ژێ مەندەهۆش بـوون، دارەک د دەسـتان دا بـوو وی پالێ خۆ دابـوو سـەر، زەلامەک ب نک ڤە چوو گۆتێ: ئەی (أمیر المؤمنین)! ئەز مرۆڤەکێ بێ حالم من چو د مال دا نەمایە، سوباهی دەمێ تو دچییە نک خودێ ئەو پسیارا من دێ ژ تە کەت.. عومەری سەرێ خۆ بلند کر وگـۆتێ: کا بێژە ڤـە تـە چ گۆت؟ وی گۆتنا خۆ دوبارە کـر، گاڤا وی بـەحسـێ خودێ وڕۆژا قیامـەتـێ کـری، بیرا عومەری ل وێ ڕۆژێ هات دەمێ تەک ڕادوەستت وخودێ ب هەمی مەزنییا خـۆ ڤە مەحکەمێ پێ دکەت، چاڤێن وی هند ڕۆندک باراندن حەتا دەستکێ گـۆپالێ وی تەڕ بووی، عومەری گۆتێ: هوین چەند کـەسـن؟ وی گـۆت: ئـەم پێنجیـن.. عومـەری گۆتێ: حـەقـێ تـە دەهـ دینارن، وئەم پێنج سەدان دێ دەینـە تـە، دو سـەدان ژ مـالێ من وسێ سەدان ژ مالێ خودێ حەتا خودێ ڕێکەکێ بۆ تە دبینت.

عـومـەری ئەو باوەری هەبوو کو ل قیامەتێ پسـیارا وی خـەلکـێ ل بـن دەسـتـی هـەمییـێ دێ ژ وی ئـێـتـەکـرن، حـسێبەکا گرانـە، لـەو شـەڤ ونیـڤ شـەڤان خـەو ژ چاڤان ڤەدرەڤی.. ئێک ژ خەلکێ مالا وی دبێژت: ڕۆژا ئەو بوویـە خـەلیفـە وزڤڕییـە مال گەلەک یێ تێکچوو بوو، من گـۆتێ: تە خێرە تو هندە یێ غـەمگین؟ وی گـۆت:

بۆ وی حالێ ئەز تێدا دڤێت مرۆڤ غەمگین بت، ئەڤرۆ مرۆڤەک د ناڤ ئوممەتا موحەممەدی دا -سلاڤ لێ بن- نینە چ ل ڕۆژهەلاتێ بت چ ل ڕۆژئاڤایێ، ئەگەر پسیارا وی ژ من نەئێتە کرن کانێ من حەقێ وی گەهاندییێ یان نە، چ وی داخوازا حەقێ خۆ کربت یان نە.

ب ڤی ڕەنگی مرۆڤێن خودێ د مەسەلێ دگەهن، مەزنی بارەکێ گرانە، شەرمزارییە بۆ وی یێ ژ دەر حەق دەرنەکەڤت.

ونوکە بەرێ خۆ بدەنە ڤان دیمەنان ژ مالا عومەری:

- (عەونێ کوڕێ موعتەمری) دبێژت: ڕۆژەکێ عومەر زڤڕی مالا خۆ گۆتە ژنکا خۆ فاطمایێ: تە دەرهەمەک هەیە ئەم بۆ خۆ فڕێکەینە هندەک تری؟ وێ گۆت: نەخێر. وی گۆت: خۆ فلسەک ژی تە نینە؟ وێ گۆت: نە. ئینا عومەری خۆ بێ دەنگ کر، فاطمایێ گۆت: تو (أمیر المؤمنین)ی وتە نە دەرهەمەک نە فلسەک نینە بۆ خۆ هندەک تری پێ بکڕی! عومەری گۆت: من ب ڤێ خۆشترە ژ زنجیرێن ئاگری د جەهنەمێ دا.

- خزمێ عومەری (مەسلەمەیێ کوڕێ عەبدلمەلکی) دبێژت: دەمێ عومەر نساخ بووی ئەز چووم من سەرا دا، من دیت کراسەکێ قڕێژی دبەر بوو، ئینا من گۆتە ژنکا وی فاطمایێ -کو خویشکا مەسلەمەی بوو- کراسێ (أمیر المؤمنین)ی بشوو شەرمە نوکە خەلک دئێن سەرا ددەن، وێ گۆت: بلا، گۆت: پاشی جارەکا دی ئەز چووم من دیت هەر ئەو کراس یێ دبەر، ئینا من گۆتە فاطمایێ: ما من نەگۆتبوو تە کراسێ (أمیر المؤمنین)ی بشوو یێ قڕێژییە، ئینا وێ گۆت: برا، ب خودێ وی ژ ڤی کراسێ دبەر پێڤەتر چو جلک نینن، ما دێ چاوا ژ بەر کەم شووم، وخەلک دئێن سەرا ددەن!

- شەڤەکێ عومەر زڤڕی مال، وی سێ چار کچەکێن فاما هەبوون، وەکی هەر جار وی سلاڤ کر، ئینا کچێن وی دەستێن خۆ ب دەڤێ خۆ ڤەنان و ب لایێ دەرگەهی ڤە چوون، عومەر پسیارکر: ئەڤە ڤان خێرە؟ هندەکان گۆتێ: ژ پیڤاز

ونیسکێ پێڤەتر چو شیڤ د مالا تە دا نەمایە، وچونکی کچێن تە پیڤاز یا خواری بێنا ژ دەڤێ وان دئێت، ووان شەرم کر بێنا دەڤێ وان بێتە تە، لەو وان ئەڤە کر یا تو دبینی. عومەر ما.. ڕۆندک ژ چاڤان هاتن، نە چونکی ژ پیڤازێ زێدەتر چو ب دەست کچێن وی ناکەڤت، نە! هاتە بەر چاڤێن عومەری هەر وەکی قیامەت یا ڕابووی، وعومەری گرێدای یێ دئیننە مەحکەما مەزن، فەقیر وژارێن مللەتی دەعوەدارێن وینە: ئەی خودا! تە عومەر کربوو مەزنێ مە، بچویکێن مە ب شەڤێ برسی دنڤستن، وکچێن وی دتێر بوون، یا ڕەببی حەقێ مە ژێ چێکە. ئەها ژ بەر هندێ گرییا عومەری هات. ئینا عومەری گۆتە کچێن خۆ: ئەی کچێن من! خوارنێن خۆش بۆ هەوە بۆچنە ئەگەر هوین بزانن بابێ هەوە سوباهی دێ بەنە ئاگری.

- ڕۆژەکا دی عومەر د گەل هەڤالەکێ خۆ هاتە مال، گازی کچەکا خۆ یا بچویک کر، وێ خۆ ڤەشارت ونەهات، عومەری گۆت: ئەرێ بۆچی ئەو نائێت؟ هندەکان گۆتێ: چونکی کراسێ وێ یێ دڕیای، ووێ چو کراسێن دی نینن بکەتە بەر خۆ، ڤێجا ژ شەرمان دا ئەو نائێت.. وهەر ئێک ژ ڤان کچێن وی ڕۆژەکێ گۆتێ: جۆتەکێ گوهارکێن وەکی یێن فلان هەڤالا من بۆ من بکڕە، عومەری گۆتێ باشە، ڕابوو دو پەلێن ئاگری ئینان وگۆتە کچا خۆ: چی گاڤا تە ئەڤە کرنە گوهێن خۆ دێ جۆتەکێ گوهارکان بۆ تە کڕم.

- کابانییا عومەری هندەک زێڕ هەبوون، ڕۆژا بوویە بویک بابێ وێ عەبدلمەلکی دابوونێ، دەمێ عومەر بوویە خەلیفە گۆتێ: ئێک ژ دووان بۆ خۆ هلبژێرە: ئەز، یان ئەڤ زێڕە.. وێ عومەر هلبژارت، ئینا عومەری زێڕێن وێ برن کرنە د خزینەیا دەولەتێ دا. مەعنا عومەری بەری هەر تشتەکی ژ خۆ ومالا خۆ ومرۆڤێن خۆ دەست پێ کر، لەو شیا وێ بکەت یا وی کری.

ئارمانجا پیرۆز:

ڕۆژا عومەر بوویە خەلیفە گوهۆڕینەکا بەرچاڤ د سەروبەرێ ژینا وی دا پەیدا بوو، چونکی هەر ژ ڕۆژا ئێکێ وی ئارمانجەکا مەزن وپیرۆز دانا بەر سنگێ خۆ

وحەتا ڕۆژا دویماهییێ ژ ژیێ خۆ ئەو ژ کارکرنا بۆ ئارمانجێ سست نەبوو، وئەگەر هەوە بڤێت بزانن ئەو ئارمانجا عومەری بۆ خۆ دانای چ بوو، گوهدارییا ڤێ سەرهاتییێ بکەن:

ڕۆژەکێ مەتەکا عومەری هاتە نک، ژنکەکا سەرە بوو، خەلیفێن ئەمەوییان هەمییان قەدرەکێ مەزن بۆ دگرت، عومەری گۆتێ: ئەی مەتێ! پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- دەمێ ژ دنیایێ وەغەرکری خەلک هێلانە ل سەر ڕوبیارەکێ بۆش، پشتی وی ڕوبیار کەفتە دەستێ زەلامەکی چو ئاڤ ژێ کێم نەکر، پشتی وی زەلامی زەلامەکێ دی هات جۆیەک بۆ خۆ ژ بەر وی ڕوبیاری بر، ئینا خەلکی دەست دایێ هەر ئێکی جۆیەک بۆ خۆ ژێ بر حەتا ڕوبیار هشک وزوها بووی، ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر خودێ من بهێلتە ساخ ئەز دێ وان جۆیان هەمییان گرم دا ڕوبیار وەکی بەرێ بزڤڕتەڤە.

ئەڤە ئارمانجا عومەری بوو، ودا کو عومەر خۆ بگەهینتە ڤێ ئارمانجێ ئەوی ڕێبازەکا موکم دانا وئەو ل دویڤ چوو، وفەرمان ل بنەمالا خۆ کر کو ئەو ژی ل دویڤ بچن، گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە دیتی ئەو ژی ل دویڤ چوون..

جارەکێ والییێ (خوراسانێ) کاغەزەک بۆ عومەری هنارت تێدا هندەک گازندە ژ خەلکێ جهێ خۆ کرن، ودەستویری ژێ خواست کو ئەو ڕێکێ بدەتێ دا ئەو دژوارییێ د گەل وان ب کاربینت وگۆت: تشتەک وەکی شیری وقامچییێ وان چێ ناکەت. عومەری د بەرسڤا وی دا نڤیسی: تو درەوان دکەی! حەقی وعەدالەت دێ وان چێ کەت، ڤێ چەندێ د گەل وان بکە، وبزانە خودێ کارێ خرابان باش ناکەت.

(حەقی) و(عەدالەت) دو پەیڤن هەردەم خەلک یێ بۆ تێنییە، وهەردەم مەزن پێ دئاخڤن، بەلێ کێمن وان ب جه دئینن.. د گۆتنەکا خۆ دا عومەر دبێژت: ب خودێ ئەگەر پەیداکرنا حەقییێ ونەهێلانا نەحەقییێ ب کەرکرنا لەشێ من ب جه بێت، ب دلەکێ خۆش ئەز دێ قەست کەمێ.

ئەڤ گۆتنا عومەری نە خاپاندن بوو بۆ مللەتی، ونە بەنجکرن ژی بوو بۆ وان، گۆتنەک بوو د واقعێ وان دا هاتبوو بەری، تشتێ ژ هەمییێ بەرچاڤتر د ژینا عومەری دا ئەو بوو ئەو وەسا د مەزنییێ دگەهشت کو بارەکێ گرانە، وشەرمزارییەکا مەزنە ئەگەر ژ دەر حەقی دەرنەکەڤت، ووی باش دزانی ئەو ئەگەر یێ دویر بت ژ مرۆڤێن باش ژ دەر حەقی دەرناکەڤت، لەو هەڤالێن باش ل خۆ زێدە دکرن، ڕۆژەکێ عومەر ب سەر مینبەرێ کەفت وگۆت: هەچییێ ژ هەوە بڤێت هەڤالینییا مە بکەت بلا پێنج تشتان ل نک خۆ پەیدا بکەت ئەگەر نە بلا نەئێتە نک مە: بلا گازندا وی کەسێ نەشێت بێتە نک مە بگەهیننە مە، وهندی بشێت بلا هاریکارییا مە ل سەر حەقییێ بکەت، وئەگەر باشییەک هەبت وئەم پێ نەحەسیێین بلا ئەو بەرێ مە بدەتێ، وبلا نەکامییا کەسێ ژی ل نک مە نەکەت، وتشتێ شۆلا وی نەبت بلا مایێ خۆ تێ نەکەت.

ژ بەر ڤێ چەندێ مرۆڤێن دوڕوی، مەصلحەتچی، زەلامێن دنیایێ هەمی ژ دۆران ڤەڕەڤین، ئەو ومرۆڤێن وەکی وی مانە د گەل ئێک.

سلاڤ.. ئەی زەمانێ عومەری!

عومەر هات.. و د گەل دا عەدالەت، وگاڤا عەدالەت هات زۆرداری نامینت، هەژاری دبرێت.. والییێ (سوودانێ) -ئەو وەلاتێ حەتا ئەڤرۆ ژی ناڤێ وی وبرس هەڤالجێمک-کاغەزەک بۆ عومەری هنارتە شامێ، وتێدا نڤیسی: ((ئەی (أمیر المؤمنین) کەس مالێ زەکاتێ ژ مە وەرناگرت، هەچییێ ئەم دبێژینێ: بۆ خۆ وەرە زەکاتێ، دبێژت: ئەز نە یێ پێتڤیمە.. ئەرێ ئەم چ ل مالێ زەکاتێ بکەین؟)).

عومەری گۆتێ: عەبدان پێ بکڕن وئازا کەن، وئەگەر عەبد نەمان ڕێکان پێ ڤەکەن.

و ل وەلاتێ مصرێ پیرەژنەکا بێ خودان هەبوو، دیوارێ مالا وێ یێ نزم بوو، شەڤەکێ هندەک دزیکەران خۆ د سەر سیاجی ڕا هاڤێتە ژۆر وچوون هندەک مریشکێن وێ ژ کۆلکی برن.. ئەڤە ڕویدانەکا نە یا مەزنە وهەر ب بەر ناکەڤت مەزنێ دەولەتێ خۆ پێڤە موژیل بکەت، ئەگەر مەزنێ دەولەتێ ژ تەرزێ عومەری

نەبت! سوحبەتا پیرێ گەهشتە عومەری ل شامێ، عومەری کاغەزەک بۆ والییێ مصرێ هنارت وتێدا نڤیسی: من یێ زانی حال ومەسەلێن پیرەژنەکێ ئەڤەنە، دەمێ کاغەزا من دگەهتە تە تو ب خۆ هەرە سیاجێ خانییێ وێ بۆ بلند بکە.

و ل زەمانێ عومەری نە ب تنێ مرۆڤان خۆشی ب عەدالەتا وی دبر! حەیوانان ژی بارا خۆ تێ هەبوو.. عومەری رۆژەکێ کاغەزەک بۆ والییێ خۆ ل مصرێ هنارت تێدا گۆتێ: من یێ زانی (حەممالێن) هەوە بارێن گران ل دەوارێن خۆ دکەن، گاڤا کاغەزا من گەهشتە تە نەهێلە هەر حەممالەک ژ هندێ زێدەتر باری ل دەوارێ خۆ بکەت.

مرۆڤێن خودێ دەمێ مەزنی دکەفتە د دەستی دا مەزنییا وان بۆ مریشک ودەواران ژی رەحمە!

ئیمامێ (ئەوزاعی) دبێژت: رۆژا عومەر مری ئەز د گەل جەنازێ وی دەرکەفتمە زیارەتی، پشتی ئەم زڤڕین ئەز چووم دا قەستا بازێڕێ (قنسرینێ) بکەم، ئەز د بەر قەشەیەکی ڕا بۆریم جۆت دکر، گاڤا وی ئەز دیتیم گۆتە من: دیارە تو یێ ژ ڤەشارتنا ڤی زەلامی دزڤری؟ من گۆتێ: ئەرێ.. ئینا وی دەستێن خۆ ب چاڤێن خۆ ڤەنان وکرە گری، من گۆتێ: تو بۆچی دکەیە گری، مانێ تو نە ل سەر دینێ وییی؟ وی گۆت: ئەز نە ل سەر وی دگریم، ئەز بۆ وێ رۆناهییێ دگریم ئەوا ب مرنا وی ل عەردی هاتییە ڤەمراندن.

عومەر رۆناهییەک بوو ل عەردی گاڤا مری رێک ل خەلکی هەمییێ تاری بوو..

(مالکێ کورێ دیناری) دبێژت: دەمێ عومەر بوویە خەلیفە هندەک شڤانان پسیارکر: ئەڤە کیژ زەلامێ چاکە بوویە مەزنێ خەلکی؟ هندەکان گۆتێ: وهوین چ دزانن کو ئەو یێ چاکە؟ وان گۆت: چونکی ئەڤە رۆژا ئەو بوویە خەلیفە گورگی پەزەکا مە نەخوارییە!

و(مووسایێ کوڕێ ئـەعیـونی) ل بـاژێڕێ (کـەرمـانـێ) ل سـەر زەمـانـێ عومـەری شڤانی دکر، مووسا دبێژت: هندی عومەر یێ ساخ جارەکا ب تنێ ژی گورگی زیانا پەزێ مە نەدکر، شەڤەکێ گورگی پەزەکا مە خوار، مە گۆت: هەبت نەبت ئەڤ مرۆڤێ چاک نەمایە، من ئەو شەڤ نیشان کر دەرکەفت ئەو شەڤ بوو یا عومەر تێدا مری!

سلاڤ ل تە بن ئەی عومەر.. سلاڤ ل تە بن ئەی زەمانێ عومەری..

مەیموونێ کوڕێ مەهرانی
زەلامێ قورئانێ

ڤێ جارێ مە دڤێت ل دیوانا زەلامەکی ژ زەلامێن قورئانێ ئامادە ببین؛ دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ قورئان مەزنان دورست دکەت، مەزنان نە ب وی ڕەنگێ مەزنییێ یێ خەلک تێ دگەهن.. وئەو زەلامێ ئەڤرۆ مە دڤێت ل خزمەتا وی ئامادە ببین، ئەوە یێ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی د دەر حەقێ دا گۆتی: ((ئەگەر ئەڤە ویێن وەکی وی نەمان، ژبلی لەغەران کەس د ناڤ مرۆڤان دا نامینت))!

- بۆچی؟

- چونکی ئەڤ زەلامە، ویێن وەکی وی، بۆ مرۆڤان وەکی خوییێنە بۆ زادی، پێ ب تام دکەڤن، وبێی وان نەشێن خۆ بگرن یان خۆ ڕاگرن.

ئەڤ زەلامێ مەزن هەیامەکێ ل سەر زەمانێ خەلیفەیێ عادل عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی بووبوو والییێ دەڤەرەکێ ل جەزیرا فوراتی، جارەکێ وی ئەو ڕۆژ ل بیرا خۆ ئینانەڤە و ب دلەکێ پڕ خەم ڤە گۆت: من حەز دکر چاڤەکێ من تاری ببا، وئێک بۆ من مابا ومن چو والییاتی نەکربان.. هندەکان گۆتێ: خۆ بۆ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی ژی؟ گۆت: خۆ بۆ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی ژی!

ئەو مەزنییا خەلکێ دنیایێ خەونان پێڤە دبینن، خوزییا وی یا مەزن ئەو بوو ئەو نەگەهشتبایێ ئەگەر خۆ بها چاڤەکێ وی ژی با.. ئەڤ زەلامە (مەیموونێ کوڕێ مەهرانی)یە.

مەیموون کێ بوو؟

مەیموون ئێک ز مەزنترین زانا وزاهد وعیبادەتکەرێن تابعییان بوو، علم وحەدیس ژ گەلەک صەحابییان وەرگرتبوو، ل شامێ ژیابوو، وپەیوەندییا وی د گەل خەلیفێ ئەمەوی عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی یا موکم بوو، وئەو ئێک ژ وان

زانایان بوو یێن عومەری هەر ژ ڕۆژا ئێكێ ژ خیلافەتا خۆ ل دۆر خۆ كۆم كرین وپسیارا خۆ پێ دكر، و ل سالا (١١٧) وپشتی عەمرەكێ ب بەرەكەت ل شامێ ئەمرێ خودێ كربوو.

پشتی پیر بووی ڕۆژەكێ ل بازێڕێ بەصرایێ بوو، داخواز ژ كوڕێ خۆ كر دەستێ وی بگرت وببەتە مالا ئیمامێ مەزن (الحسن البصری) گاڤا گەهشتینە بەر دەرێ كچكەكێ د مال ڤە پسیاركر: ئەو كییە ل بەر دەری؟ وی گۆت: ئەز مەیموونێ كوڕێ مەهرانیمە، ئەزێ هاتیم حەسەنی ببینم.. كچكێ گۆت: مەیموون! كاتبێ عومەرێ كوڕێ عەبدلعەزیزی؟ گۆت: بەلێ.. كچكێ گۆتێ: بێ ئێغبالۆ! بۆچی تو مایە ساخ حەتا ڤی زەمانێ خراب؟! مەیموونی ژ بەر گۆتنا وێ هند كرە گری حەتا دەنگێ وی گەهشتییە حەسەنی د ژۆر ڤە، حەسەن هاتە بەراهییا وی، وپشتی هەردووان خۆ دئێك ودو وەركری، وچووینە ژۆر، مەیموونی گۆتێ: بابێ سەعیدێ ئەز پێ دحەسییێم هەر وەكی دلێ من یێ ڕەق بووی، تشتەكی بۆ من بێژە دلێ من پێ نەرم ببت..

زەمانەك بوو د ناڤ زانایان دا هندەك هەبوون (ئختصاصێ) وان نەرمكرنا دلان بوو، و د ناڤ خەلكی دا هندەك هەبوون سەرەدانا ئێك ودو دكر بۆ هندێ دا ب باراندنا ڕۆندكان دلڕەقییا وان نەمینت.. دئاڤا بن ئەو ڕۆژ!

هوین دزانن حەسەنی چ گۆتێ؟

حەسەنی ب تنێ ئەڤ ئایەتە بۆ وی خواند: ﴿ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ ﴾.

كوڕێ مەیموونی دبێژت: گاڤا حەسەنی ئەڤ ئایەتە خواندی، من دیت بابێ من كەفتە عەردی دا بێژی دلێ وی هاتە گرتن.. وپشتی بێنەكێ دەمێ ئەو ڕابوویەڤە ئەم ژ مالا حەسەنی دەركەفتین ب ڕێڤە من گۆتە بابێ خۆ: ئەڤەیە حەسەن؟ وی گۆت: ئەرێ، من گۆت: من د دلێ خۆ دا هزر دكر ئەو گەلەك ژ ڤێ مەزنترە! گۆت: بابێ

من دەستێ خۆ ل سنگێ من دا وگۆت: کوڕێ من ئەوی ئایەتەک بۆ مە خواند، ئەگەر تو ب دلێ خۆ تێگەهشتبای گەلەک برینان تو دا د دلێ خۆ دا بینی!

ئەڤەیە جودایی د ناڤبەرا مە وڤان ڕەنگە مرۆڤان دا، ئەم ب گوهی قورئانێ وەردگرین، ووان ب دلی وەردگرت، کوڕێ مەیموونی -ئەوێ ئەڤ سەرهاتییە بۆ مە ڤەگێڕای- وی ژی وەکی مە ئەڤ جیهانە ژ دویر ڤە ددیت لەو ژێ حێبەتی مابوو.. ئەڤە چیە؟ پێرەمێرەکێ ئەختیار، یێ بەر پیێێن خۆ باش نابینت، ڤێ ڕێکێ هەمییێ ددەتە بەر خۆ ودئێت؛ دا حەسەن دلێ وی نەرم بکەت؟! وحەسەن ژ ڤان هەر سێ ئایەتان زێدەتر تشتەکی بۆ وی نابێژت! ئەڤ ئایەتێن ئەو هەر ڕۆژ دخوینت، وتو دێ بێژی حەسەنی وەعزێ دنیایێ هەمییێ لێ کر، لەو د گاڤێ دا ئەو دلگرتی بوو وکەفت! ئەڤە چ مرۆڤن!

وهەر کەسەکێ ڤیانا دنیایێ دلێ وی پێچای، وپەردەیێ غەفلەتێ ب سەر دا بەردای یێ حەقە ژ ڤان ڕەنگە مرۆڤان عەجێبگرتی ببت، چونکی ئەو د ئەزمانێ وان ناگەهت، و ب دلێ وان ئحساسێ ناکەت.. مەیموون -وەکی حەسەنی- ژ مرۆڤێن قورئانێ بوو، حەسەنی ئەڤە دزانی، لەو ب وی ڕەنگی بەرسڤ دایێ یێ هەوە دیتی، وئەو کەسێ وەکی وان مرۆڤێ قورئانێ نەبت یا غەریب نینە وان غەریب ببینت!

زەلامێ قورئانێ:

مەیموون د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((هەچییێ ب دویڤ قورئانێ بکەڤت قورئان دێ سەرکێشییا وی کەت حەتا وی دبەتە بەحەشتێ، وهەچییێ قورئانێ بهێلت قورئان دێ ب دویڤ وی کەڤت حەتا وی دهاڤێتە د ئاگری دا)).

وهزر نەکەن دویکەفتنا قورئانێ ئەوا مەیموون بەحس ژێ دکەت ئەوە مرۆڤ ب ئەزمانی ب تنێ قورئانێ بخوینت، و ب چاڤێ پیرۆزییێ بەرێ خۆ بدەتێ، وگاڤا ل ژیانا خۆ زڤڕی بێژت: ئەز قەبویل ناکەم قورئان ڕێبەرێ من بت! گەلەک کەس یێن هەین قورئانێ دخوینن وقورئان لەعنەتێ ل وان دکەت.

ومرۆڤاینییا مەیموونی بۆ قورئانێ ئێکا هند ژ وی چێکربوو ئەو هەردەم حسێبەکا دژوار د گەل خۆ بکەت.. ڕۆژا عومەری ئەو هلبژارتی دا ببتە والی ل جزیرێ مەیموونی هیڤی ژێ کرن ئەو وی ژ ڤی کاری عەفی کەت، وگۆتێ: ئەڤە بارەکێ گرانە تو ل ملێن من دکەی! عومەری گۆتێ: ((هەڕە ببە والی وحوکمی د ناڤبەرا خەلکی دا بکە، وئەگەر کیتابەکا من گەهشتە تە ونەحەقییەک تێدا بت وێ ل عەردی بدە، وئەگەر تشتەک ل بەر تە ئاسێ بوو بهنێرە نک من، ومرۆڤان ئەگەر چی گاڤا کارەکێ ب زەحمەت بۆ وان کەفتە ڕێکا وان ووان نەکر، نە دنیا ب ڕێڤە دچت نە دین)).

گاڤا وی ئەڤ گۆتنە ژ عومەری گوهـ لێ بووین، ئەو نەچار بوو فەرمانا وی ب جهـ بینت، ئەگەر چ بۆ وی یا نەخۆش ژی بوو، وخوزییا وی حەتا مری ژی ئەو بوو کو وی ئەڤ مەنصبە وەرنەگرتبا، چونکی وی دزانی مەزنییا دنیایێ شەرمزارییا ئاخرەتێیە، ومەیموون ژ وان کەسان نەبوو یێن بەر ل مال ومەنصبان، یان مەزنی ودەولەمەندییێ، د گۆتنەکا خۆ دا ئەو دبێژت: ئەگەر ژ روهایێ حەتا حورانێ ب پێنج دەرهەمان بدەنە من، من نەڤێت.

وهندی ئەو ژ شەرمزارییا مەزنییێ دڕەڤی وی شیرەت ل خەلکی ژی دکر ئەو ژێ بڕەڤن، نە بەس ژ مەزنییێ بڕەڤن بەلکی ژ مەزنان ژی، مەیموون دبێژت: ((سێ فتنە یێن هەین هشیار بی پێ موبتەلا نەبی: نەچە نک چو سولتانان ئەگەر خۆ تو بێژی ئەز دێ فەرمانا ب باشییێ لێ کەم، ونەمینە ب تنێ د گەل چو ژنکان ئەگەر خۆ بێژی دێ قورئانێ نیشادەم، وگوهێ خۆ نەدە گۆتنا چو بیدعەچییان، چونکی تو نزانی کانێ دێ چ ژێ ب دلێ تە ڤە مینت)).

و ژ گۆتنێن وی یێن تێر عبرەت، دبێژت: ((ئەمیری نەنیاسە، وئەوی ژی یێ ئەمیری دنیاست)).

ودبێژت: ((هەچییێ ب دزی ڤە گونەهەک کربت بلا ب دزی ڤە تۆبە بکەت، وهەچییێ ئاشکەرا گونەهەک کربت بلا ئاشکەرا تۆبە بکەت، چونکی خودێ گونەهان

ژێ دبەت وشەرما خەلکی نابەت، وخەلک شەرما ئێک ودو دبەن وگونەهان ژێ نابەن)).

و ژ وان حەدیسان یێن وی ڤەگوهاستین: مەیموون دبێژت: عەبدللاهێ کورێ عومەری دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ **قل ما يوجد في آخر الزمان درهم من حلال أو أخ يوثق به** ﴾ ل دویماهییا زەمانی گەلەک یا کێمە دەرهەمەکێ حەلال، یان برایەکێ باوەرێ هەبت. وەکی (ئەبوو نوعەیم) ژێ ڤەدگوهێزت.

عەطائێ كورێ ئەبوو رەباحی
ئەو عەبدێ علمێ وی ئەو ب سەر مەلكی ئێخستی

دەم: دویماهییا سالا (٩٧) مشەختییە.

جھ: بازێرێ مەكەها پیرۆزە.

وەفدێن حەجییان ژ هەمی لایان ڤە هاتبوون قەستا مالا خودێ كربوو دا سەروبەرێ حەجێ -كو ئێك ژ ستوینێن ئیسلامێیە- ب جھ بینن، هندەک دسویار وهندەک دپەیا بوون، ژن ومێر، جحێل وپیر، یێن رەش ویێن سپی، ژ هەمی رەنگ وزمان ومللەتان بوون، ب ئێک جلک و ب ئێک ئەزمان ملكەچییا خۆ بۆ خودایێ كەعبێ بەرچاڤ دكر، و ل ژێر سیەرا ئیسلامێ دیتن وبەرێخۆدان وهیڤییێن هەمییان ئێک بوون..

وتشتێ حەجا ئەڤ سالە ژ یا سالێن دی جودا دكر ئەو بوو د ناڤ خەلكی دا بووبوو دەنگ كو خەلیفێ موسلمانان مەزنترین مەلک ل سەر رویێ عەردی (سولەیمانێ كورێ عەبدلمەلكێ ئەمەوی) ب وەزیر وحاشیە ڤە یێ هاتییە حەجێ، بەلێ ئەگەر تو بیست خەبەرەكا ل وێ مەیدانا بەرفرەھ راوەستابای ئەوا ل دۆر كەعبێ، وتە بەرێ خۆ دابایێ دەمێ خەلیفە و(وەلی عەهدێ) وی د بەر تە را دبۆرین، تە ئەو نەدنیاسین؛ چونكی خەلیفە ئەوێ سێ (قاررەتان) وپتر ژ بیست وپێنج دەولەتێن مە یێن نوكە خۆ بۆ دچەماند، یێ سەركۆل وپێخواس بوو، وەكی كەسەكێ ژ هەمییان فەقیرتر كراسەكێ سپی یێ بێ بەریک ل بەر بوو، ووی ژی وەكی هەر ئێكی ژ رەعیەتا خۆ ب دلەكێ شكەستی ڤە گازی دكر: (لبیک اللهم لبیک).

پشتی خەلیفە ژ طەوافێ خلاس بووی، ل مرۆڤەکی زڤڕی وگۆتێ: کانێ هەڤالێ هەوە؟ وی دەستێ خۆ ب لایێ ڕۆژئاڤایا کەعبێ ڤە درێژکر وگۆت: یێ ل وێرا هە نڤێژێ دکەت.. خەلیفە ب وی لایی ڤە چوو، ودەمێ هندەکان ڤیای خەلکی بدەنە پاش دا ڕێکا خەلیفەی ڤەبت، خەلیفەی گۆتێ: وە نەکەن! ل ڤێرێ مەلک وفەقیر وەکی ئێک لێ دئێن!

خەلیفەی ڕێکا خۆ د ناڤ قەرەبالغێ ڕا ڤەکر و ب نک وی ڤە چوو، هژمارەکا مەزن ژ خەلکی دڕوینشتی بوون، ل هیڤییێ بوون کانێ کەنگی ئەو دێ نڤێژا خۆ خلاس کەت ودەست ب دەرسێ کەت، خەلیفەی جهەکێ ڤالا ل بنێ دیوانێ دیت، ئەو وهەردو کوڕێن خۆ یێن جحێل لێ ڕوینشتن، ئەو ژی مانە ل هیڤییێ..

پشتی وی نڤێژا خۆ خلاس کری، ل سەر ملێ خۆ زڤڕی وبەرێ خۆ دا خەلکی، ناڤێ خودێ ئینا ودەست ب دەسێ کر، وگاڤا ژ دەرسێ خلاس بووی، گۆت: هەچییێ ژ هەوە پیسارەک هەبت بلا بێژت، خەلکی دەست ب پسیاران کر، خەلیفەی ژی هندەک پسیار ل دۆر کرنا حەجێ ژێ کرن ووی بەرسڤا خەلیفی دا، بێی جوداهیەکێ بکەت د ناڤبەرا خەلیفەی وخەلکێ دی دا.. هەردو کوڕێن خەلیفەی عەجێبگرتی بوون: ئەرێ ئەڤ پیرەمێرێ حەبەشی یێ ڕەش، یێ سەر خەلک وقژاڤژ، ودفن قۆپ، وبەژن کورت، تو دێ بێژی قەلەڕەشکە، دێ کی بت بابێ وان (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانێ ئەمەوی) خەلیفێ کوڕێ خەلیفێ کوڕێ خەلیفەی، هندە خۆ بۆ دشکێنت ووەکی بچویکەکی ل بەر دەستان دڕوینت، و ب ئەدەب پسیاران ژێ دکەت، وئەو وەسا بەرسڤێن وی ددەت هەر وەکی ئەو وی نانیاست ونزانت بهایێ وی چەندە؟!

بەلێ وان ئەدەب کر پسیارا ڤی مرۆڤی ژ بابێ خۆ بکەن، نەکو هندەک ب کێماسی بەرێ خۆ بدەنە وان کو ئەو ڤی مرۆڤی نانیاسن یێ ب عەلامەتان ڤە کەسەکێ ناڤدارە، لەو وان خۆ بێ دەنگ کر.. وپشتی خەلیفە ژ پسیارێن خۆ خلاس بووی، ڕابوو دا قەستا (صەفا ومەروایێ) بکەت بۆ سەعیکرنا د ناڤبەرێ دا،

بـەری ئەو بگەهنە (صەفاییێ) وان گوهـ ل کەسەکی بوو گازی دکر: گەلی موسلمانان! ب فەرمانا خەلیفەی نابت ژبلی عەطائێ کورێ ئەبوو رەباحی کەسەک ل ڤی جهی فەتوایەکێ بدەت.. ئینا کورەکێ خەلیفەی ئەڤ چەندە بۆ خۆ ب دەلیڤە دیت وگۆتە بابێ خۆ: ئەڤە چییە؟ تو فەرمانێ ددەی ژبلی عەطائی کەس فەتوایێ نەدەت، وتو ب خۆ دچی داخوازا فەتوایێ ژ ڤی زەلامی دکەی یێ چو پویتە ب تە نەکری؟

خەلیفە ل کورێ خۆ زڤری وگۆتێ: کورێ من! ئەوێ تە دیتی من پسیار ژێ دکرن، ئەوە عەطاء خودانێ فەتوایێ، میراتگرێ علمێ عەبدللاهێ کورێ عەبباسی.. پاشی وی گۆتن ئاراستەی هەردو کورێن خۆ کر وگۆتە وان: کورێن من! خۆ فێری علمی بکەن، ب علمی مرۆڤێ نزم بلند دبت، وعلم عەبدان ب سەر ملکان دئێخت!!

عەطاء کی بوو؟

بەلێ.. (عەطاء) ئەوێ خەلیفێ ئەمەوی وەکی بچویکەکی ل بەر دەستان دروینشت، عەبدەکێ حەبەشی یێ رەش بوو، دەیک وبابێن وی ژی هەردو عەبد بوون، بابێ وی موسلمان بووبوو، وهاتبوو ل مەکەهێ ئاکنجی بووبوو، وعەطاء ب خۆ ل سەر دەمێ خیلافەتا عوثمانێ کورێ عەففانی هاتبوو سەر دنیایێ.

عەطائی زانین ژ هژمارەکا مەزن یا صەحابییان وەرگرتبوو وەکی: عائیشایێ وئوم سەلەمەیێ وئەبوو هورەیرەی وعەبدللاهێ کورێ عومەری وعەبدللاهێ کورێ عەبباسی، وئەو ئێک ژ پشتەڤانێن عەبدللاهێ کورێ زوبەیری بوو، وژێ دئێتە ڤەگوهاستن دبێژت: ئەز گەهشتبوومە دوسەد صەحابییان..

وعەطاء وەکی -مە گۆتی- مرۆڤەکێ رەش وسەقەت بوو، ودەستەکێ وی ژی د گەل عەبدللاهێ کورێ زوبەیری بەطال بووبوو، ودویماهییا عەمرێ خۆ ئەو کۆرە بووبوو، فەتوا ل مەکەهێ یا وی بوو، زانایێ مەزن ئەبوو حەنیفە دبێژت: ((کەسەکێ چێتر ژ عەطائی من نەدیتییە)).

عەطـا ء كەسەكێ بێ مال وحال بوو، كەعبە پتر ژ بيست سالان مـالا وى بـوو، لێ ڕادبوو ودڕوينشت، وهەڤالـەكێ وى دبێژت: چو جاران من نەديت جلكـەكێ وەسا د بەر وى بت پێنج دەرهـەمان بينت! د گـەل هندێ ژى ئەگـەر جارەكێ چووبا ديوانا خەليفەى، خەليفـە ژ جهـێ خۆ ڕادبـوو وئـەو ددانـا جهـێ خۆ، وخەليفـە د بـن وى دا دڕوينشت.

ل رەمـەزانا سـالا (١١٥) مشـەختى ل بـاژێڕێ مەكـەهێ عـەطـا ء چووبـوو بـەر دلۆڤانييا خودێ، پشتى ژيێ بوويە نێزيكى (٨٨) سالان يان پتر.

علمێ عەطائى:

عــەطـا ء د علمــى دا گەهشــتبوو دەرەجەيــەكا وەســا حــەتا دبێــژن: جـارەكێ عەبدللاهێ كوڕێ عومـەرى هاتـە مەكـەهێ دا عـومرێ بكـەت، خـەلكێ مەكـەهێ لـێ كۆمبوون وپسيار بۆ خۆ ژێ كرن، ئينـا عـەبدللاهى گۆتـە وان: ئـەزێ عـەجێبگرتيمـە ژ هەوە گەلى خەلكێ مەكەهێ.. هوين پسيارێن خۆ بۆ من كۆم دكـەن وعـەطـا ء د نـاڤ هەوە دا؟!

وعەطـا ء نەگەهشتبوو ڤێ دەرەجێ حەتا وى دو تشت ل نك خۆ پەيدا كرين:

يێ ئێكێ: وى نەفسا خۆ بن دەستى خۆ كربوو، ورێ نەددايێ چى تشتێ بڤێت ئەو بكەت، ئەگەر فايدێ دينێ وى تێدا نەبت.

يێ دووێ: ئەوى وەختێ خۆ ژى بـن دەسـتى خۆ كربـوو، نـەدهێلا گاڤـەكا وى ژ قەستا بچت.

جارەكێ وى گۆتە شـاگردەيەكێ خۆ: بـرازا! يـێن بـەرى مـە حـەز ژ ئاخفتنـا زێـدە نەدكر، وى گۆت: ئاخفتنا زێدە ل نك وان چ بوو؟ عەطـائى گۆت: هـەر گۆتنـەكا هـەبا ژبلى كيتابـا خودێ وحەديسـا پێغـەمبـەرى -سلاڤ لـێ بـن-، وفـەرمانا ب باشـييێ، ونەهييا ژ خرابييێ، وئەو علمێ مرۆڤى نێزيكى خودێ بكـەت، يـان پێتڤييـەكا ژيانـا مرۆڤى، ژبلى ڤان هـەر گۆتنـەكا دى يـا هـەبا ل نـك وان ئاخفتنـا زێدە بـوو.. پاشـى گۆت: ئەرێ مـا شـەرم نينە بۆ ئێك ژ مە دەمێ سجلا وى يـا وى ل ڕۆژێ تـژى كـرى

بۆ وی ڤەدکەن، وئەو بەرێ خۆ ددەتێ تشتەک نە ژ کارێ دینێ وی نە یێ دنیایا وی تێدا نینە؟!

ومرۆڤی ئەگەر ئنیەتا وی یا دورست بت، وعلمێ وی بۆ خودێ بت، خەلک هەمی نە ب تنێ طەلەبێن علمی مفایی ژ علمێ وی وەردگرن، وقەنجی وبەرەکەتا وی ژی دگەهتە یێن دویر ویێ نێزیک، وعەطا ئێک ژ ڤان توخمە زانایان بوو..

ئیمامێ مەزن (ئەبوو حەنیفە) دبێژت: دەمێ ئەز چوویمە مەکەهێ بۆ کرنا حەجێ د پێنج تشتان دا ئەز خەلەت بووم، حەلاقەکی ئەو نیشا من دان، پشتی ئەز خلاس بوویم ومن ڤیای سەرێ خۆ بتراشم دا ژ ئیحرامان دەرکەڤم، ئەز هاتمە نک حەلاقەکی ومن گۆتێ: ب چەندێ دێ سەرێ من تراشی؟ وی گۆتە من: خودێ تە ب هیدایەت بینت! موعامەلە د (مەناسکان) دا چێ نابت، ڕوینە وچەند ژ تە هات هندێ بدە من.. ئینا من شەرم ژ خۆ کر وئەز ڕوینشتم، ومن بەرێ خۆ نەدا قیبلێ، حەلاقی ئیشارەت دا من کو بەرێ خۆ بدەمە قیبلێ، هێشتا من پتر شەرم ژ خۆ کر، وگاڤا وی ڤیای دەست ب تراشینێ بکەت، من لایێ چەپێ ژ سەرێ خۆ ب نک ڤە لێدا، وی گۆتە من: ژ لایێ ڕاستێ دێ دەست پێ کەین، ووی دەست ب تراشینێ کر، وئەز ژ شەرمێن خۆ و ژ عەجێبییێن وی دا مام کەفتمە هزران، وی گۆتە من: بۆچی تو یێ بێ دەنگی؟ تەکبیراتان بدە.. وپشتی ئەز خلاس بوویم ومن ڤیای بچم، وی گۆتە من: دێ کیڤە چی؟ من گۆتێ: دێ زڤڕمە جهێ خۆ، وی گۆت: دو ڕکاعەتان بکە پاشی هەڕە. ئینا من گۆتە خۆ: ئەڤە نە کارێ حەلاقانە، ڤێ چەندێ علمەکێ زێدە پێ دڤێت، لەو من پسیار ژێ کر: ئەڤ تشتێن تە نیشا من داین، تە ژ کیڤە زانینە؟ وی گۆت: ئەڤ تشتە من یێن بۆ خۆ ژ عەطائی وەرگرتین.

د ناڤبەرا عەطائی وخەلیفەیان دا:

و د گەل کو مرادا خەلیفە ووالییان ئەو بوو عەطاء هەڤالینییا وان بکەت ژی، بەلێ عەطاء یێ دویر بوو ژ دیوانێن وان، بەلێ هەر جارەکا مەصلحەتەکا

مللەتی کەفتبا بەرۆکا وی، وڤیابا ئەو چووبا کۆجکا خەلیفەی وی خۆ ژ ڤێ چەندێ نەددا پاش..

وئەگەر بەری نوکە سەرهاتییەکا وی د گەل (سولەیمانێ کورێ عەبدلمەلکێ ئەمەوی) مە ڤەگوهاست بت، سەرهاتییەکا وی یا دی د گەل برایێ وی (هشامی) ژی هەبوو.

(عوثمانێ خوراسانی) دبێژت: جارەکێ ئەز وبابێ چووینە دیمەشقێ دا قەستا (هشامێ کورێ عەبدلمەلکی) بکەین، دەمێ ئەم نێزیکی دیمەشقێ بووین، مە دیت پرەمێرەکێ ڕەش ل سەر کەرەکی یێ سویار بوو، هندەک جلکێن کەڤن وزڤر د بەر بوون، من پێ کرە کەنی وگۆتە بابێ خۆ: ئەڤە کییە؟ وی گۆتە من: هش! ئەڤە سەییدێ فقهزانێن حیجازێیە، عەطائێ کورێ ئەبوو رەباحی..

پاشی بابێ من پەیابوو، و ب نک ڤە چوو، ووان خۆ دئێک ودو وەرکر، وپسیارێ حالێ ئێک ودو کر، پاشی ئەم ب رێ کەفتین، وگاڤا ئەم گەهشتینە بەر دەرێ قەسرا خەلیفەی، وجەواب گەهشتیە خەلیفەی کو عەطاء یێ ل بەر دەری، هەر زوی خەلیفەی گۆت: بلا بێنە ژۆر، وئەم ژی ب خێرا وی زوی چووینە ژۆر، وگاڤا خەلیفەی ئەو دیتی ب نک ڤە هات گۆتێ: مەرحەبا مەرحەبا.. وەرە ڤێرێ وەرە ڤێرێ، وهنگی ڕاوەستیا حەتا وی ئەو دانایە ب ڕەخ خۆ ڤە، وئەو هەمی مرۆڤێن مەزن وماقویل یێن کو ل دیوانێ دڕوینشتی بێ دەنگ بوون، وبەرێ وان ما ل خەلیفەی وڤی مێڤانێ وی یێ غەریب!

پشتی دەمەکی خەلیفەی گۆتێ: بابێ موحەممەدی، بێژە کانێ داخوازا تە چیە؟

وی گۆتێ: ئەی ئەمیرلمومنین، تە ئێمانەت خەلکێ مەکەهێ ومەدینێ، ئەو مرۆڤێن خودێنە وجیرانێن پێغەمبەرینە، چاڤێ خۆ بدێ..

خەلیفەی گۆتێ: باشە، چ ددی؟

وی گۆت: خەلکێ حیجازێ ونەجدێ ژی سەرکێشێن ئیسلامێنە، زەکاتا وان هەر بدە مرۆڤێن هەوجە ژ وان..

گۆتیێ: بەلێ، چ ددی.

عەطائی گۆت: خەلکێ وان بـاژێرێن دکەڤنە سەر توخوبیان، ئەون بەرانبەری دوژمنی ڕادوەستن، وشەرێ نەیاران دکەن، وان موعویز نەکە، چونکی ئەگەر ئەو هاتنە ژبیرکرن توخوب دێ ئێنە بەردان.

خەلیفەی گۆتێ: بەلێ، چ ددەی بابێ موحەممەدی.

وی گۆت: (أهل الذمة) ژ جوهی وفەلان، چاڤێ خۆ بدەنێ وبارەکێ زێدەی طاقەتا وان لێ نەکەن..

خەلیفەی گۆتە کاتبێ خۆ: ئەڤا بابێ موحەممەدی گۆتی هەمییێ بنڤیسە وبکە فەرمان..

پاشی گۆت: تشتەکێ دی هەیە؟

عەطائی گۆتێ: ئەی ئەمیرلموئمین، تەقوا خودێ د نەفسا خۆ دا بکە، وباش بزانە دەمێ تو هاتییە دنیایێ تو یێ ب تنێ بووی، وگاڤا تو دمری ژی تو دێ یێ ب تنێ بی، وگاڤا تو ڕادبییە حەشرێ وحسێبێ ژی تو دێ یێ ب تنێ بی، وئەوێن نوکە تو ل دۆر خۆ دبینی ئێک ژ وان د گەل تە نابت. ئینا هشامی سەرێ خۆ چەماند وچاڤێن وی تژی ڕۆندک بوون.. هنگی عەطاء ڕابوو ودەرکەفت.

خەلیفەی هندەک پارە د گەل کەسەکی بۆ وی هنارتن، وی ئەو پارە وەرنەگرتن وگۆت: ﴿ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ١٠٩ ﴾ هەڤالێ وی دبێژت: ب خودێ من نەدیت حەتا ئەو ژ نک خەلیفەی دەرکەفتی خۆ وی ئاڤ ژی ڤەخواربت.

هۆسا بەرەکەتا وی ژ هەمی کەسان دگرت، وبەرێ وی لێ نەبوو تشتەک بگەهتە وی.

عەطاء حەفتێ سالان ل ڕۆژا عەرەفێ ل سەر چیایێ ڕاوەستا بوو دوعا ژ خودێ دکر ئەوی ب بارەکێ سڤک ڤە ژ گونەهان، یێ گران ژ خێران ژ ڤێ دنیایێ دەربێخت.

عوروەیێ کورێ زوبەیری
چەقێ ب بەرهەم ژ دارەکا ب خەمل

ڕەهێن دارا وی یا ب خەمل کویر د عەردێ تەقوایێ ڕا چووبوونە خوارێ..

بابێ وی کوڕمەتێ پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- زوبەیرێ کوڕێ صەفییایا کچا عەبدلموطەلبی، ودەیکا وی ئەسمائا کچا ئەبوو بەکری بوو، ژ لایێ بابێ ڤە، ڕەهەکا وی دگەهشتە سەییدێ ئنس وجنان، پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن-، و ژ لایێ دەیکێ ڤە نەڤیێ زەلامێ ئێکێ بوو د ئوممەتێ، کو ئەبووبەکرە، و ژ لایێ خزماینییێ ڤە، زاڤایا عەبدللاهێ کوڕێ عومەرێ کوڕێ خەططابی بوو..

دەمێ زەلامان شەڕ ل سەر (خیلافەتێ) دکر، وئوممەت د ناڤبەرا برایێ وی (عەبدللاهی) وهەڤالێ وی (عەبدلمەلکی) دا بوویە دو پشک، وی خۆ ژ (حەلەقێن) علمی دویر نەدکر، کارێ وی ئەو بوو وی کیتابا خودێ وسوننەتا پێغەمبەری وەکی ژ خالەتا خۆ (عائیشایێ) وەرگرتی، نیشا خەلکی ددا، عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی -خودێ ژێ رازی بت- د دەر حەقا وی دا دگۆت: ((ئەز کەسەکێ نابینم زاناتر بت ژ عوروەیێ کوڕێ زوبەیری)).

هیڤییەکا غەریب:

دەمێ ئەو هێشتا یێ جحێل ل سەر زەمانێ خیلافەتا موعاویەیێ کوڕێ ئەبوو سوفیانی -خودێ ژێ رازی بت- جارەکێ ئەو د گەل سێ چار هەڤالەکان ل (حیجرا ئیسماعیلی)، ل نێزکی کەعبەیا پیرۆز یێ ڕوینشتی بوو، مەزنییا مالا خودێ، د گەل جوانییا دیمەنێ طەوافکرنا وێ کەوکەبا مایی ژ صەحابیان، د گەل ستێرە گەشێن تابعییان ل دۆر کەعبێ، پتر هەیبەت ددا دیوانا وان..

هاته سەر هزرا ئێکێ ژ وان بێژت: وەرن دا هەر ئێک ژ مە هیڤییا خۆ بێژت، وئەڤە ژ عەدەتێن صەحابیان ژی گاڤا سوحبەت د ناڤبەرا وان رحەت ببا، ئێک ژ وان دا بێژت: کانێ دا هەر ئێک ژ مە هیڤییا خۆ بێژت، عەبدللاهێ کورێ زوبەیری گۆت: هیڤییا من ئەوە حیجاز هەمی بکەفتە دەستێ من، وئەز ببمە خەلیفە. وبرایێ وی موصعەبێ کورێ زوبەیری گۆت: پا ئەز حەز دکەم ببمە مەزنێ کووفە وبەصرە، وکەس شریکاتییا من تێدا نەکەت. عەبدلمەلکێ کورێ مەوانی گۆت: هیڤییا من ژ یا هەوە هەردووان مەزنترە، ئەز هیڤی دکەم پشتی موعاویەی خیلافەت بگەهتە من، وئەز ببمە مەزنێ عەردی هەمییێ..

دو کەس مابوون هیڤییێن خۆ نەگۆتبوون: عەبدللاهێ کورێ عومەری، وعوروەیێ کورێ زوبەیری، گۆتنێ: وهیڤییێن هەوە چنە؟

عوروەیی گۆت: خودێ بەرەکەتێ بۆ هەوە بێختە دنیایا هەوە، هیڤییا من ئەوە ئەز وە لێ بێم خەلک علم وزانینێ ژ من وەربگرن، وعەبدللاهێ کورێ عومەری گۆت: وهیڤییا من ئەوە خودێ گونەهێن من بغەفرینت..

وچەرخا زەمانی زڤری، رۆژهاتن ورۆژ چوون.. موعاویە چوو، هەر وەکی رۆژەکێ حوکم ل بهوستەکا عەردی نەکری، وکورێ وی یەزید ژی پشتی وی چوو، وخەلکێ حیجازێ (موبایەعا) عەبدللاهێ کورێ زوبەیری کر، وخەلکی ب خیلافەتێ سلاڤ کرێ.. ودەمێ ئەو بوویە خەلیفە وی برایێ خۆ موصعەب کرە والییێ عیراقێ، وبۆ دەمەکی هیڤییا وان هەردووان بۆ ب جهـ هات.

و ل شامێ خەلکی (موبایەعا) عەبدلمەلکێ کورێ مەروانی کر، پاشی ب رەخ کەعبێ ڤە ل نێزیکی وی جهی یێ عەبدللاهی هیڤی خواستی ئەو ب دەستێن عاملێ عەبدلمەلکی (حەججاجێ ثەقەفی) هاتە کوشتن، و ل عیراقێ .. ل دویر موصعەب ژی ب دویڤ عەبدللاهی دا چوو و د رێیا وەیلایەتا خۆ دا هاتە کوشتن.. ومەیدان بۆ عەبدلمەلکی ما ڤالا، عەبدلمەلک بوو خەلیفێ ئیسلامێ ومەزنێ نیڤەکا عەردێ وی زەمانی. هیڤییا وی ژی ب جهـ هات.

دو هیڤی مان.. یا عەبدللاهێ کوڕێ عومەری، ئەڤە غەیبەکە ل نک خودێ، ویا عورەوەیی ل بەر چاڤ ب جهـ هات، بۆری د گەل مە ئاخفتنا عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی د دەر حەقا وی دا، و (عەبدررەحمانێ کوڕێ حومەیدی) دبێژت: جارەکێ ئەز د گەل بابێ خۆ چوومە مزگەفتێ، من دیت خەلک هەمی یێ ل مرۆڤەکی کۆم بووین وداخوازا علمی ژێ دکەن، ئینا ئەز ژ وی عەجێبگرتی مام، ومن گۆتە بابێ خۆ: ئەڤە کییە؟ وی گۆتە من: عەجێبگرتی نەبە، من ددیت صەحابیێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- پسیارێن خۆ ژ ڤی دکرن، ئەڤە عوروەیێ کوڕێ زوبەیرییە!

ئەڤە دەسپێک.. ونوکە وەرن دا عوروەیی ب هەوە بدەینە ناسین.

دانەنیاسینا عوروەیی:

عوروە -وەکی مە گۆتی- کوڕێ زوبەیرێ کوڕێ عەوامیە، ودەیکا وی ئەسمائا کچا ئەبوو بەکریە، ل سالا دویماهیێ ژ خیلافەتا (عومەرێ کوڕێ خەططابی)، یان پشتی (عوثمان) بوویە خەلیفە ب دو سێ سالەکان، ئەو هاتبوو سەر دنیایێ، وهێشتا ژیێ وی ل دۆرێن دەهـ سالیێ بابێ وی زوبەیر هاتە شەهیدکرن، ودەیکا وی ئەسمائێ خەم ژ پەروەردەکرنا وی خوار، وچونکی مرادا وی ئەو بوو ببتە ئێک ژ زانایێن مەزن یێن کیتابێ وسوننەتێ نیشا خەلکی ددەن، هەر ژ زارۆکینیا خۆ وی قەستا صەحابیێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یێن مایی کر، وعلم ژێ وەرگرت، وەکی: ئیمام عەلی، وئەبوو هورەیرە، وعەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی، وعەبدللاهێ کوڕێ عومەری، و ژ هەمیان پتر: خالەتا خۆ دەیکا موسلمانان عائیشایێ، ئەوا عوروە نێزیکی خۆ کری، وئەو وەکی کوڕەکی بۆ خۆ حسێب کری، لەو دەمێ عوروە د گەل وێ دئاخفت دگۆتێ: دادێ! وعائیشایێ علمێ خۆ ب کیتابێ وسوننەتێ وشەریعەتی هەمی گەهاندێ. ورۆژەک ب سەر وی دا هات ئەو دهاتە هژمارتن ئێک ژ (حەفت فقهزانێن مەدینێ) یێن خەلک بۆ دینێ خۆ لێ دزڤرن..

وڕۆژا عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی بوویە والیێ مەدینێ، وئەو گەهشتیە باژێڕی، ئێکەمین تشت وی کری ئەو بوو وی دەهـ زانا ژ خەلکێ مەدینێ داخوازکرنە دیوانا خۆ، ویێ ئێکێ عوروە بوو، وگۆتە وان: من هوین یێن داخواز کرین بۆ کارەکێ وەسا هوین دێ پێ خودان خێر بن، ودێ بنە پشتەڤان بۆ من ل سەر حەقییێ.. هوین دزانن ئەز یێ بوویمە مەزنێ هەوە ومن نەڤێت کارەکی بکەم بێی کو ڕەئیا هەوە وەرگرم، ڤێجا ئەگەر هەوە دیت کەسەکی تەعدایی کر، یان هەوە گوهـ لێ بوو کو عاملەکێ من زۆرداری ل ئێکی کر، ئەز هەوە ب خودێ ددەمە سویندێ کو هوین بێژنە من. وهندی عومەر والی ل مەدینێ عوروە نێزیکترین کەس بوو بۆ وی، و ب هێزترین پشەڤان بوو بۆ وی ل سەر حەقییێ.. وئەڤە کارێ وی د گەل خەلیفەی ب خۆ ژی ل شامێ، چ د گەل عەبدلمەلکی بت یان د گەل کوڕێن وی بت، هەردەم وی ڕێکا باشییێ نیشا وان ددا، وچو جاران بەرێ وی هەڤڕکیا وان ومال ومەنصبێن وان نەبوو، وهەر جارەکا زانایی حەقی گۆت، بێی بەرێ وی ل هندێ بت فایدەکێ دنیایێ ب وێ گۆتنێ بگەهتێ، ئەو ل نک مەزن وبچویکان دێ بتە جهێ قەدر وئحترامێ.

وعوروەی علم وعەمەل پێکڤ کۆم کربوو، پتر ژ ڕۆژێن سالێ ئەو یێ ب ڕۆژی بوو، و ب شەڤێ بارا پتر وی عیبادەت دکر، ب ڕۆژ چارێکا قورئانێ لێ دخواند، و ب شەڤێ ژ بەر د نڤێژێ دا دخواند، یەعنی: هەر چار ڕۆژان وی دو جاران قورئان ختم دکر.. وعەدەتێ وی بوو سالێ هەمییێ وی بیستانێ خۆ تەعان دکر دا حەیوان چو زیانێ نەگەهیننێ، وگاڤا بیستان دهاتە بەری، ودبوو دەمێ فێقی وی ل سێ چار جهان تەعان ڤەدکر، ودگۆت: ئەگەر ئێک د بەر ڕا بۆری ودلێ وی چوو فێقی دا بشێت بێت ژێ بخۆت، وهندی بڤێت بۆ خۆ ژێ ببەت. ل ڕۆژەکا ئەوێ ب ڕۆژی ژ سالا (٩٣) مشەختی خودێ حەقیا ڕحا وی کربوو، وهندی کوڕێن وی مانە پێڤە دا ئەو ڕۆژیا خۆ بخۆت وی ب یا وان نەکر، و ب دەڤەکێ ب ڕۆژی ڤە وی قەستا خودایێ کر.

صەبرا وێ ل سەر بەلایێ:

وبەرچاڤترین بەرپەڕ د دیرۆکا عوروەیێ کوڕێ زوبەیری دا مرۆڤ ل نک راوەستت ژ بەر وێ دەرسا مەزنا صەبرێ یا کو تێدا هەی، ئەو بەرپەڕ بوو یێ ل سەر زەمانێ خیلافەتا وەلیدێ کوڕێ عەبدلمەلکی هاتیە ڤەکرن..

وەختەکی عوروەیی قەستا باژێرێ دیمەشقێ کر، ودەمێ ئەو گەهشتیە وێرێ وخەلیفەی ب هاتنا وی زانی، خەلیفەی ئەو ل نک خۆ مێڤان کر، وقەدرەکێ زێدە دایێ، و ل دەمەکی کوڕێ وی ئەوێ د گەل هاتی، د گەل هندەک مرۆڤان دەرکەت وچو تەماشا هەسپێن خەلیفەی، و ل دەمەکێ ئەو یێ غافل هەسپەکی پێن خۆ ب جۆتکانی هاڤێتن ولیتکەک لێ دا، ئەجەلا وی تێدا بوو، جاب گەهاندە عوروەی.. وی حەمدا خودێ، وهێشتا ئەو ب دورستی ژ ڤەشارتنا کوڕێ خۆ خلاس نەبووی، پێ وی کەفتە بەر ووەرمت، وئەڤە ژ بەر وێ برینێ بوو یا ب ڕێڤە کەفتیە پێ وی ودایە بن، خەلیفەی هنارتە ب دویڤ دختۆر وحەکیمان ڕا؛ دا چارەیەکێ بۆ مێڤانێ وی ببینن، وپشتی وان زانینا خۆ هەمی لێ خەرج کری، وان ب خەم ڤە ئاگەهداریا خەلیفەی کر کو چو چارە نینن ژبلی کو ئەو پییێ عوروەیی ببڕن، ئەگەر نە ئێش دێ لەشێ وی هەمییێ ڤەگرت، وگاڤا وان خەبەر گەهاندیە عوروەیی وی ب ڕویەکێ گەش ڤە پێشوازی ل ئەمرێ خودێ کر. وگاڤا حەکیمی ئامیرەتێن نشتەرگەرییێ حازر کرین، وکارێ برینا پییێ نساخی کری، وی گۆتێ: ئەز دبێژم ئەگەر ئەم بەنجێ بدەینە تە باشترە دا تە های ژ ئێشێ نەمینت، وی گۆت: من نەڤێت ئەندامەکێ لەشێ من بێتە برین بێی ئەز هەست ب ئێشانا وی بکەم وبۆ خۆ ب خێر حسێب بکەم، وگاڤا وی بەرێ خۆ دایە دەور وبەرێن خۆ وی کۆمەکا زەلامان دیتن، گۆت: ئەڤە کینە؟ حەکیمی گۆتێ: ئەڤە من یێن ئینایین دا تە بگرن دەمێ ئەم پێ تە دبڕین.. عوروەی ب گرنژین ڤە بەرسڤا وی دا: بلا بچن.. مە چو هەوجەیی ب وان نینە، ئەز هیڤیدارم زکر وتەسبیح جهێ وان بگرن!

وحەتا دختۆری پیێ وی بڕی وی (لا إله إلا الله، والله أكبر) دگۆت، و ل دویڤ دەست وداریێ نۆژداریا وی دەمی پشتی پێ بڕی، ودا کو نەزیف بۆ چێ نەبت، ئەو جهێ هاتیە بڕین کرە د ئامانەکێ تژی دا ژ زەیتا کەلاندی، وگاڤا پیێ وی کریە د زەیتا کەلاندی دا، دلێ وی بۆری ووی ڕۆژێ هەمیێ وی های ژ خۆ نەما، و ژ بەر وێ بێ هشییێ وێ ڕۆژێ ب تنێ ئەو نەشیا (وردێ) خۆ -کو خواندنا چارێکەکا قورئانێ بوو- بخوینت، وپشتی ئەو هشیار بووی، وی گۆت: کانێ پیێ من نیشا من بدەن.. گاڤا وان ئەو طەست نیشا دای یا پیێ وی تێدا، وی بەرێ خۆ دا پیێ خۆ وگۆت: ئەز ب وی کەمە یێ ئەز ل شەڤ ونیڤ شەڤان ب تە بریمە مزگەفتان، ئەو باش دزانت کو ئەز ب تە ب نک خرابیەکێ ڤە نەچوویمە.

ووەسا چێببوو کو ل وان ڕۆژان کۆمەکا زەلامان ژ ئویجاخا عەبسیان هاتنە نک خەلیفەی، خەلیفەی بەرێ خۆ دایێ زەلامەکێ کۆرە د ناڤ دا بوو، ئینا پیار ژێ کر: چاوا چاڤێن تە هۆ لێ هاتینە؟

وی گۆت: ئەی ئەمیرلموئمنین! د ناڤ هەمی عەبسیان دا زەلامەکێ وەکی من دەولەمەند وعەیال بۆش نەبوو، مالا من د نهالەکێ دا بوو، ڕۆژەکێ لەهییەکا وەسا ب سەر مە دا هات چو جاران لەهییێن وەکی وێ من نە دیتبوون، مال وحالێ من هەمی د گەل خۆ بر، تشتێ ئەز شیایم خلاس کەم بچویکەکێ ساڤا بوو، من ئەو دا بەر سنگێ خۆ، وحێشترەکا من ژی ژ لەهییێ ڤەڕست، گاڤا من حێشتر دیتی ئەز چوومێ دا بگرم، ومن زارۆکێ خۆ دانا عەردی، وئەز ب دویڤ حێشترێ ڤە چووم، دەمەکی ڤێژیا زارۆکی هاتە من، ئەز لێ زڤڕیم من دیت سەرێ وی یێ د دەڤێ گورکەکی دا، ئەز ب لەز چوومێ بەلێ یا ژ خۆ بوو، حەتا ئەز گەهشتیمێ گورک ڕەڤی وئەو تمام بووبوو، من گۆت: کوڕ هەر چوو دا ئەز بچمە حێشترێ، گاڤا ئەز نێزیک بوویم وێ لیتکەک ل ناڤ چاڤێن من دا، ئەنی ل من پەقاند وهەردو چاڤ کۆرە کرن.. وهۆسا د ئێک شەڤ دا من خۆ دیت نە عەیال ونە مال ونە چاڤ!

خەليفە ل زەلامەكى زڤڕى وگۆتێ: هەڕن ڤى ببەنە نك عوروەيى بلا چيرۆكا خۆ بۆ بێژت؛ دا ئەو بزانت كو د ناڤ خەلكى دا هندەكێن هەين موصيبەتا وان ژ يا وى مەزنترە..

بەلێ عوروەيى هەوجەيى ب هندێ نەبوو صەبرا خۆ ب موصيبەتێن خەلكێ دى بينت، گاڤا عوروە زڤڕيبە مەدينێ، كوڕ د گەل نە وپێيەك پێڤە نە، وخەلكێ مالا وى هاتينە بەراهيێ، وتـژى چاڤێن وان پسيارێن حێبەتى، يێن ل هيڤيا بەرسڤەكێ ژ وى، وى گۆتە مرۆڤێن خۆ: ئەو تشتێ هوين دبينن بلا ل بەر هەوە يێ مەزن نەبت، ئەگەر خودێ كوڕەكێ من بر بت وى سێيێن دى بۆ من يێن هێلاين، وئەگەر وى پێيەكێ من بر بت وى دو دەست وپێيەك بۆ من يێن هێلاين.. حەمد بۆ وى بت، ژ چاران وى سێ بۆ من يێن هێلاين، وئەز ب خودێ كەمە ئەگەر وى پيچەك ژ من ستاند بت ژى، وى پتر بۆ من هێلايە.. وئەگەر وى جارەكێ بەلا دابتە من وى گەلەك جاران سلامەتى يا دايە من.

ژ شيرەتێن عوروەيى:

ژ شيرەتێن بەردەوام يێن عوروەيى ل عەيالێ خۆ دكر ئەڤە بوو وى دگۆتە وان: ((كوڕێن من! خۆ فێرى علمى بكەن.. چونكى ئەگەر هوين د ناڤ خەلكى دا دبچويك ژى بن، بەلكى خودێ ب علمى هەوە بكەتە مەزنێن وان. ئەى كوڕێن من! ئەگەر هەوە باشييەك ژ مرۆڤەكى ديت هيڤييا خێرێ ژێ بكەن، ئەگەر خۆ ئەو ل بەر خەلكى مرۆڤەكێ خراب ژى بت، چونكى وێ باشييێ هندەك خويشك دێ هەبن، وئەگەر هەوە خرابييەك ژ ئێكى ديت ژێ دهشيار بن، ئەگەر خۆ ئەو ل نك خەلكى يێ باش ژى بت، چونكى ئەوێ خرابييێ هندەك خويشك دێ هەبن..)).

وگەلەك جاران وى بيرا وان ل گۆتنەكا خالەتا خۆ عائيشايێ دئينا ڤە، دگۆت: ((جارەكێ عائيشايێ گۆتە من: ب خودێ هندەك جاران چل شەڤ ب سەر مە دا ل مالا پێغەمبەرى دهاتن مە ئاگر نە بۆ چراى ونە بۆ زادلێنانێ هل نەدكر.. گۆت: من گۆتێ: دادێ! پا هەوە چ دخوار؟ وێ گۆت: ئاڤ وقەسپ!)).

ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی

ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمێ تەمیمی یێ خوراسانی د ناڤ زانا وزاهدێن ئوممەتێ دا وەکی ئالایەکێ بلند وستێرەکا گەشە، کەسەک نەشێت بەحسێ دیرۆکا زوهدێ د ئیسلامێ دا بکەت ئەگەر ناڤێ وی نەئینت، وبەلکی گەلەک کەس هەبن یێن ناڤێ وی بهیستی باوەر نەکەن کو دەمەک د سەر ڤی زاهدێ مەزن دا هاتبوو ئەو یێ دویر بوو ژ ڕێکا خودێ، پاشی دەمەکێ دی د سەر وی دا هات ئەو د ناڤ مەزن وخودێناسان دا هاتە ڕێزا ئێکێ..

سەرهاتییا ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی ژی دەرسەکا مەزنە بۆ وان کەسێن دنیا دایە پشتا خۆ کو بێ هیڤی نەبن، ڤێجا ئیبراهیم کی بوو؟ وسەرهاتییا وی چ بوو؟

ئیبراهیم وەکی مە گۆتی ژ وەلاتێ خوراسانێ بوو، ژ باژێرێ بەلخ ئەوێ دکەفتە د ناڤبەرا ڕویبارێ جیحوونێ وباژێرێ کابۆلێ دا، بابێ وی ئەدهەمێ کوڕێ مەنصووری ئێک ژ مەلک وشاهێن خوراسانێ بوو، ل باژێرێ بەلەخێ ل دۆرێن سالا (١٠٠) مشەختی هاتبوو سەر دنیایێ، و ل قەسرا مەلکی هاتبوو ب خودانکرن، ودیارە ئەو نەخرییێ بابێ خۆ بوو لەو ئەو بوو جێگرییا بابێ خۆ دهاتە بەرهەڤکرن.

د جەووەکێ تژی خۆشی ورەفاهیەت دا، و ب نازدارییەکا زێدە هاتە پەروەردەکرن، چو تشتێ ژێ کێم نەبوو، چونکی هەچی داخوازا وی هەبا هەر زوی بۆ دهاتە ب جهئینان، ما نە کوڕێ مەلکی و (ولی العهد)ێ وییە یێ کو مەزن وبچویکێن مەملەکەتێ دڤێت خولامینییا وی بکەن؟

ووەکی هەر زارۆکەکێ د کۆچک وسەرایێن مەزنان دا دئێتە ب خودانکرن ئیبراهیم ب دنیایێ وخۆشیێن وێ ڤە موژیل بوو، وڤیانا وی بۆ دنیایێ ئەو هند موژیل کر کو دەلیڤەیا وی بۆ هزرکرنا د کار وبارێ ئاخرەتێ دا نەمینت، ودەمێ ئەو بوویە نیڤ زەلام کارێ وی یێ سەرەکی بوو نێچیرڤانی ل چۆلی، ونێچیرڤانی ل وی

دەمی -وەکی دهاتە سالۆخدان- یارییا مەلکان بوو.. خۆ دەمێ بابێ وی مری وئەو ل شوینا وی بوویە مەلک ژی ئارەزوویا وی یا مەزن نێچیرڤانی بوو.

دەربارەی ئەگەرا تۆبەدارییا ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی دا دو گۆتن دئێنە ڤەگێڕان، ودویر نینە هەردو ب جە هاتبن.

یا ئێکێ ژ ئیبراهیمی ب خۆ دئێتە ڤەگوهاستن، دبێژت: جارەکێ دەمێ ئەز ل نێچیرێ ل چۆلی، من هەسپێ خۆ ڕاکرە چارگاڤێ ودا ب دویڤ نێچیرا خۆ ڤە حەتا ئەز ژ هەڤالێن خۆ هەمییان ڤەدەر بوویم، و ل وی دەمێ ئەزێ موژیل ب ڕاهێلانا ل دۆر (فەریسەیا) خۆ ڤە دەنگەک هاتە من گۆت: ئەی ئیبراهیم بۆ ڤێ چەندێ تو نەهاتییە ئافراندن، و ب ڤێ چەندێ فەرمان ل تە نەهاتییە کرن ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾، گۆت: هندی ئەز ل لایێ خۆ یێ ڕاستێ وچەپێ زڤڕیم، من کەس نەدیت، ئینا من گۆت: لەعنەتێن خودێ ل ئبلیسی بن! پاشی من ڤیا هەسپێ خۆ بهاژۆم بەلێ بەری ئەز قەستا نێچیرا خۆ بکەم، جارەکا دی ئەو دەنگ هاتە من، بەلێ ڤێ جارێ نێزیکتر، ئەز لێ زڤڕیم دیسا من کەس نەدیت، وگاڤا من ڤیای بەردەوامییێ بدەمە کارێ خۆ بۆ جارا سێیێ هەر ئەو دەنگ هاتە من، ودەمێ من کەس نەدیتی من کرە هەوار: ئەڤە هشیارکرنەکە ژ خودێ بۆ من، ئەز هشیار بووم، ئەز هشیار بووم!

گۆتنا دویێ: دبێژن: جارەکێ ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی یێ مەلک ڤیا بچتە نێچیرێ وزێرەڤان وئێلچی تژی دۆر وڕەخێن وی بوون، دا نەهێلن کەس نێزیکی وی ببت، ژ لایەکێ دی ڤە دا وی خەلکی بەلاڤە بکەن ئەوێن هاتینە د ڕێکا مەلکی دا، دا ب دیتنا مەوکبێ وی شاد ببن.. ل لایێ ڕێکێ پیرەمێرەکێ بێچارە یێ ڕوینشتی بوو، دەمێ دیتی نێزیکی هندەک پێ لێ بدانن گازی کر: هەوە خێرە؟ وان گۆت: مەلک هات مەلک!

پیرەمێری گۆت: مەلک.. یان مەملووک؟! (ومەملووک ئەو کەسە یێ عەبد بت).

دەنگێ وی گەهشتە مەلکی، وگاڤا مەلکی دیتی هندەک زەلامێن وی ب نک پیرەمێری ڤە چوون، دیارە دا بێشینن، وی گۆت: کەسێ نەئێشینن، پاشی مەلک ب خۆ ب نک وی ڤە چوو وگۆتێ: ئەی پیر! عەبد ب چ تشتی دێ گەهتە هەمیییێ؟ پیرەمێری گۆتێ: ب هێلانا هەمیییێ.

ئیبراهیم د ئاخفتنا وی گەهشت، سەرێ خۆ هژاند وچاڤێن وی تژی ڕۆندک بوون، پاشی ل هەڤالێن خۆ زڤڕی وگۆت: بزڤڕن ئەم ئەڤرۆ ناچینە نێچیرێ، وپشتی زڤڕینا وی ژ نێچیری ب سێ ڕۆژان بڕیارەکا مەزن وی دا.. بڕیار دا هەمیییێ بهێلت دا بگەهتە هەمیییێ!

ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی بڕیار دا مەلکاتییێ بهێلت، وپشت بدەتە قەسر وقوسویر ومەملەکەتێ هەمیییێ، خەلکێ وەلاتێ وی سپێدەیەکێ هشیار بوون بێی مەلکێ خۆ ببینن، وهندی لێ گەڕیان ب سەر چو سەر وشوینێن وی هل نەبوون، ب تنێ زەلامەکێ ژ رەعییەتا وی تێ نەبت، شڤانی ل لایەکێ دویر ژ باژێری دکر، وی خیڤەتا خۆ ڤەدابوو، شەڤەکێ مەلک ب تنێ د بەر خیڤەتا وی ڕا بۆری وداخوازەکا غەریب ژێ کر، گۆتێ: وەرە دا ئەز وتو جلکێن خۆ پێک بگوهۆڕین! شڤان هەر زوی ب کەیف ڤە وبێی ئارمانجا مەلکی ژ ڤێ چەندێ بزانت ل بەر داخوازا وی هات.. وئەو بوو ڕۆژا د دویڤ دا شڤانی ژی وەکی هەمی خەلکێ مەملەکەتێ گوهـ لێ بوو کو مەلک یێ بەرزەیە!

مەلکی ئەوێ کراسێ شڤانی یێ دڕیای کرییە بەر خۆ، هەسپێ خۆ ب لەز هاژۆت وبەر ب ڕۆژئاڤاییێ ڤە دچوو و ب چوونا وی دیرۆکێ ئێک ژ غەریبترین سەرهاتییان تۆمار کر، ئەو مەلکێ ژ ترسێن خودێ دا دنیا بەردای..

پشتی قویناغەکا درێژ ئیبراهیم گەهشتە عیراقێ و ل وێرێ هەڤالینییا هندەک زانایێن مەزن کر وەکی: سوفیانێ ثەوری وفوضەیلێ کوڕێ عیاضی وهندەکێن

دی.. ووی پسیارا سەیدایێن خۆ کر کانێ نانەکێ حەلال ل کیڤە دێ دەست ب من کەڤت؟ وان گۆتێ: هەرە قەستا شامێ بکە، وپشتی ئەو چوویە وێرێ وی ب دەستێ خۆ کار دکر، هندەک جاران پالەتی وهندەک جاران ناطوورڤانییا چەم وبیسانان، وهندەک جاران ژی دچوو چیای دار دبڕین ودئینان دفرۆتنە خەلکی، و ب حەقێ دەستێ خۆ وی خۆ ب خوان دکر.

ژ گۆتنێن وی یێن ناڤدار: دبێژت: هەچیێ تۆبە بڤێت بلا زۆرداریێ ل کەسێ نەکەت، وبلا تێکەلییا خەلکی ژی نەکەت، ئەگەر نە ئەو نەشێت وێ ب دەست خۆ ڤە بینت یا وی دڤێت.

ودبێژت: ئەو مەلکێ عەدالەتێ نەکەت فەرقا وی ودزیکەری نینە، وئەو زانایێ ب تەقوا نەبت فەرقا وی وگورگی نینە، وهەچیێ خۆ بۆ ئێکێ دی ژبلی خودێ بشکێنت فەرقا وی وصەی نینە.

وجارەکێ هندەک هەڤالێن وی گۆتێ: ئەگەر تو ژنەکێ بۆ خۆ بینی، وی گۆت: ئەگەر ئەز شیابام دا نەفسا خۆ بەردەم.

ل سالا (١٦٢) مشەختی ل شامێ چوو بوو بەردلۆڤانییا خودێ.

مرۆڤێن خودێ
د گەل مەزنێن دنیایێ

(مرۆڤێن خودێ) و(مەزنێن دنیایێ) هەر وەکی تو بێژی: عەسمان وعەرد.. بلندی ونزمی.. ڕۆناهی وئاخ!! سوحبەتەکا عنتیکەیە، وپەیوەندییەکا غەریبە، کەرەم کەن دا ژ نێزیک بەرێ خۆ بدەینێ..

دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ مەزنێن دنیایێ -بێ گومان- دێ یا گرێدایی دیتنا وان بت بۆ دنیایێ ب خۆ، لەو یا د جهێ خۆ دایە بیرا هەوە ل دیتنا وان بۆ دنیایێ بینینەڤە: بینە بەر چاڤێن خۆ.. شەڤەکێ، دەمێ تو یێ نڤستی، تە هند دیت تو یێ ل جهەکی دچی، چەند گاڤەگان تو چووی وخزینەیەکا مەزن کەفتە بەر سنگێ تە، وتو یێ ب تنێیی، نەکەس هەیە ژ تە بستینت، ونە کەس هەیە شریکاتییا تە تێدا بکەت، هێشتا تە تێر کەیف ب خزینەیا خۆ نەهاتی تە هند دیت جرفەک ب تە کەفت وتو ژ خەو ڕابووی.. دلەکێ تژی کول، دو دەستێن ڤالا، وچو ددی نە!

بەرێ خۆ ژ ڤی دیمەنی وەرگێرە، سەحکە دنیایێ.. (فلان کەس) تو دا بێژی قاروونە، مليوونەک ل نک وی فلسەک بوو، دوهی مر، ومرۆڤێن وی ئەو بر د ئاخێ ڕا کر وزڤڕین، چو بالیفک نەدانانە بن سەری، خۆ ئەو فۆتا تێ ئالاندی ژی زڤڕاند وبۆ وی نەهێلا ل وێرێ، جرفەک ڤێ کەفت وی هند دیت هشیار بوو، حەتا ڤێ گاڤێ د خەونەکێ دا بوو نوکە ژێ ڕابووڤە، بەلێ پا چ؟ دلەکێ کۆڤاندار، ودو دەستێن ڤالا!

ئەڤەیە ئەو دنیایا خەلک دینێ خۆ بۆ دفرۆشت.. ئیمام (محەمەد ئەلباقر) دبێژت: ((دنیا وەکی وی مالییە یێ تو بۆ خۆ د خەونێ دا دبینی، گاڤا تو هشیار بووی تو چویێ د گەل خۆ نابینی)).

یان ژی گوهدارییا مرۆڤەکێ دی ژ مرۆڤێن خودێ بکە دێ چاوا دنیایێ نیشا مە دەت:

ڕۆژەکێ (مەسرووقێ کوڕێ عەبدررەحمانی) دەستێ برازایەکێ خۆ گرت وبرە هنداڤ لاتەکێ خەلکی گلێشێ خۆ دبر دهاڤێتێ، مەسرووقی دەستێ خۆ ب نک گلێشی ڤە درێژکر وگۆتە برازایێ خۆ: ((بەرێ خۆ بدە دنیایا وان.. ئەها ئەڤەیە ل بن پێیێن مە، وان خوار وپویچ کر، کرە بەر خۆ ودڕاند، لێ سویار بوون وهێلا، وبۆ خاترا ڤێ ئەوان خوینا ئێک ودو ڕێت)).

چەند تشتەکێ غەریبە سەرا گلێشەکی مرۆڤ خۆ تێ ببەت! چەند هەڤڕکییەکا بێ خێرە سەرا کنجرەکی مرۆڤ شەڕێ هەڤالێ خۆ بکەت! دنیا بویکەکا ب خەملە، گەلەک یا جوانە، بەلێ بەرێ خۆ بدێ جهەکێ پاقژ لێ مایە کەسێ بەری تە دەست نەکربتێ؟ ڤێجا ئەڤە چ عشقەکا ڤاژییە؟!

وکو مە زانی ئەڤەیە دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ دنیایێ، تو بێژی دیتنا وان بۆ مەزنێن دنیایێ دێ یا چاوا بت؟

مەزن -ب دیتنا وان- دو مەزنن: یان ئەوە یێ دلێ خۆ ل دویڤ گۆتنا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دبەت، دینێ خودێ دپارێزت وشریعەتێ وی ب کار دئینت، وئەو هنگی ژ کۆما مرۆڤێن خودێ دئێتە هژمارتن، یان ئەوە یێ دینێ خودێ -هەمی یان هندەک- لادای ورێکەکا دی بۆ خەلکی دانای دا ل دویڤ بچن، وئەڤە ژی ئێک ژ دووانە: یان وی باوەری ب دینێ خودێ نینە، وهزر دکەت شریعەت ب کێر هندێ نائێت بۆ خەلکی ببتە مەنهەج.. وئەڤە نە ژ حسێبا موسلمانانە، یان ژی وی باوەری ب شریعەتێ خودێ هەیە و د هندەک مەسەلان دا ب کار دئینت ژی بەلێ ب دورستی پێگیرییێ ب شریعەتی ناکەت وزۆرداریێ ل خەلکی دکەت.. وئەڤەیە یێ مە ناڤێ وان کرییە: (مەزنێن دنیایێ)، وئەم پسیار دکەین ئەرێ هەلویستێ مرۆڤێن خودێ ژ وان چییە؟

ل دەسپێکێ دێ بێژین: مرۆڤێن خودێ نەخاسمە یێن زانا ژ وان، هەردەم ژ حاکم وسولتان ومیران دبێ منەتن، وهەلویستێ وان ژ وان ژ ڤێرێ دەست پێ دکەت.. ئەو کەسێن دویڤەلانکییێ بۆ مەزنێن دنیایێ دکەن ئێک ژ دو ئارمانجان دخوازن: یان (مەنصبێن بلند) ب دەست خۆ ڤە بینن، یان بەریکێن خۆ ژ قرێژا دنیایێ تژی بکەن.. ومرۆڤێن خودێ ژ ڤان هەردو ئارمانجان ددویرن. نە وان (مەنصب) دڤێن نە (مالێ دنیایێ). وهەچییێ باوەر نەکەت بلا ڤێ سەرهاتییا کورت بخوینت:

ڕۆژەکێ خەلیفێ ئەمەوی (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) هاتە مەدینێ، وقەستا مزگەفتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کر، ل کوژییەکێ مزگەفتێ بەرێ وی ب زەلامەکی کەفت نیشانێن تەقوایێ لێ ددیار بوون، خەلیفەی پسیار کر: ئەوێ هە کییە؟ هندەکان گۆتێ: (صەفوانێ کوڕێ سەلیمییە) ئێک ژ زانایێن مەدینێ یێن مەزنە.. ئینا خەلیفەی کیسکەکێ تژی پێنج سەد دینار کرە د دەستێ زەلامەکێ خۆ دا وگۆتێ: ڤان دیناران بۆ وێ هە ببە. وی کیسک ژێ وەرگرت و ب نک صەفوانی ڤە چوو، ل هنداڤ سەری ڕاوەستا وگۆتێ: (أمير المؤمنين)ی ئەڤ دینارە یێن بۆ تە هنارتین، صەفوان ما وژێلەل بەرێ خۆ دایێ، گۆتێ: کوڕێ من! دیارە تو یێ خەلەت بووی وی بەحسێ من نینە. زەلامی گۆت: نە نە، ما تو نە صەفوانی؟ صەفوانی گۆت: بەلێ.. بەس سەحکێ بەلکی تو یێ خەلەت بووی. زەلام دودل بوو، زڤڕی نک خەلیفەی دا مەسەلێ مسۆگەر بکەت، ودەمێ ئەو ب ڤێ چەندێ ڤە دموژیل صەفوانی هێدی خۆ ژ مزگەفتێ ڤەدزی و ل مەدینێ هەمییێ نەما، وحەتا خەلیفە ژ مەدینێ دەرنەکەفتی کەسێ صەفوان ل مەدینێ نەدیت.

ئەگەر مرادا هندەکان ئەو بت خەلیفە وان ب خولامینی د گەل خۆ قەبویل کەت؛ دا پارییەکێ زێدە بگەهتێ، یان بهوستەکێ ژ خەلکی بلندتر لێ بێت، صەفوان وییێن وەکی صەفوانی قەبویل ناکەن خەلیفە د بەر وان ڕا بچت!

ئەگەر باوەرییا ب خودێ وهیڤییا ڕەحما وی سەرمالێ مرۆڤی بت، نە دنیا ونە مەزنێن دنیایێ نەشێن مرۆڤی ل دویڤ خۆ ڕاخرینن، (سەلەمەیێ دیناری) ئەوێ دبێژنێ: (ئەبوو حازم) ئێک ژ زانایێن تابعییانە، د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((من هندەک زانا دیتبوون زانینا وان ئەو ژ خەلکێ دنیایێ هەمییێ بێ منەت کربوون، وخەلکێ دنیایێ نەشیابوون ب دنیایا خۆ، خۆ ژ وان بێ منەت بکەن، وان ب زانینا خۆ قەستا خەلکێ دنیایێ کر لەو خەلکێ دنیایێ نەشیان وان ب دنیایا خۆ دسەردا ببەن)).. مەعنا ئەو زانایێ ب دورستی مرۆڤێ خودێ بت، زانینا وی دێ وی ژ مەزنێن دنیایێ ودەولەمەندان بێ منەت کەت.. ڕۆژەکێ دەولەمەندەکی هنارتە ب دویڤ (ئەبوو حازمی) ڕا وگۆتێ: هندەک پسیارێن دینی مە یێن هەین وەرە نک مە دا بۆ خۆ ژ تە بکەین، ودا بۆ خۆ باخڤین ژی، (ئەبوو حازمی) بەرسڤا وی دا وگۆتێ: ((ئەز گەهشتبوومە هندەک زانایان -ومەخسەدا وی زانایێن صەحابییان بوون- وان دینێ خۆ هل نەدگرت، ونەدبرە نک مرۆڤێن دنیایێ، ومن نەڤێت ئەز ئێکەمین کەس بم ڤی تشتی بکەم، ئەگەر تە کارەک ب مە هەیە تو وەرە)).

وچونکی مرۆڤێن خودێ خۆ ژ مەزنێن دنیایێ بێ منەت دکەن سەرفەراز دژین.. ڕۆژەکێ دەمێ (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) هاتییە مەدینێ چوو سەرا هژمارەکا زانایان دا، ووان ژی سەرا وی دا، وبەری ئەو بزڤڕتە شامێ پسیارکر: ئەرێ زانایەک مایە ل مەدینی هندەک صەحابی دیتبن ومە ئەو نەدیتبت؟ هندەکان گۆتێ: بەلێ، (ئەبوو حازم) یێ مای تە نەدیتییە، خەلیفەی گۆتە زەلامەکی: هەرە بێژێ بلا بێتە نک مە، مە دڤێت وی ببینین، گاڤا قاصد هاتییە نک ئەبوو حازمی وداخوازا خەلیفەی گەهاندییێ، ئەبوو حازمی گۆتێ: من چو شۆل ب (أمیر المؤمنین)ی نینن، ئەگەر وی شۆلەک ب من هەیە بلا ئەو بێت.

خەلیفەی گۆت: ئەبوو حازم ڕاست دبێژت، ئەم دێ چینە نک وی، وخەلیفە هاتە نک ل مزگەفتێ، وەکی هەر فەقییەکێ وی، خەلیفە ل بەرانبەر وی ڕوینشت، و ب گازندەڤە گۆتە ئەبوو حازمی: ئەڤە چ زڤراتییە تو د گەل مە ب کار دئینی؟

ئەبوو حازمی گۆتێ: ما تە چ زڤراتی ژ مە دیتییە؟

خەلیفەی گۆتێ: خەلکێ مەدینێ هەمی هاتن سەرا مە بدەن وتو نەهاتی.

ئەبوو حازمی گۆتێ: حەتا ئەڤرۆ من وتە ئێک ودو نەناسییە.

خەلیفەی گۆتێ: تو ڕاست دبێژی.

پاشی خەلیفەی (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) گۆتە ئەبوو حازمی: ئەرێ بۆچی ئەم حەز ژ مرنێ ناکەین؟

ئەبوو حازمی گۆتێ: چونکی هەوە دنیایا خۆ یا ئاڤاکری وئاخرەتا خۆ یا خراب کری، وکەسێ نەڤێت ژ ئاڤاهی بچتە خرابەی.

خەلیفەی گۆت: خوزی من زانیبا کانێ حالێ مە سوباهی ل نک خودێ دێ چ بت؟

ئەبوو حازمی گۆتێ: بەرێ خۆ بدە قورئانێ دێ زانی، خودێ دبێژت: ﴿ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ۝١٣ وَإِنَّ ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ ۝١٤ ﴾.

خەلیفەی گۆت: وڕەحما خودێ ل کیڤەیە؟

ئەبوو حازمی گۆت: یا نێزیکی قەنجیکارانە.

خەلیفەی گۆتێ: باشە زڤڕینا مە بۆ نک خودێ دێ یا چاوا بت؟

ئەبوو حازمی گۆت: هندی مرۆڤێ باشە، وەکی وی کەسی دێ زڤڕت یێ ب وەغەرەکێ دەرکەفتی، و ژ مرۆڤێن خۆ خەریب بووی، ویێ خراب وەکی وی عەبدی دێ زڤڕت یێ ژ خودانێ خۆ ڕەڤی ڤێجا هندەکان گرتی و ل خودانی زڤڕاندی.

گاڤا ئەبوو حازمی وە گۆتی، سولەیمانی هند کرە گری حەتا دەنگێ گرییا وی ب سەر کەفتی، وپشتی سوحبەتەکا درێژ خەلیفەی گۆت: ئەرێ تو بۆ مە چ دبێژی؟

ئەبوو حازمی گۆتێ: دێ من عەفی کەی ژ ڤێ پسیارێ؟

خەلیفەی گۆتێ: نە، شیرەتەکە ئەز حەز دکەم تو ل من بکەی.

ئەبوو حازمی بێ ترس ودودلی گۆتێ: باب وباپیرێن تە ب کوتەکی خۆ کربوو مەزنێن خەلکی، ب شیری هاتنە سەر حوکمی بێی ڕازیبوونا خەلکی، ووان کوشتنەکا مەزن ئێخستە ناڤ خەلکی پاشی چوون وبارکرن، ڤێجا ئەگەر تو بزانی وان چ گۆت، و چ بۆ وان هاتە گۆتن!

ل ڤێرێ ئێک ژ وان مرۆڤێن ب چنییێن خولامینییێ مەزن بووین و ل سەر سفرا (تەمەللوقێ) قەلەو بوین، ڤیا خۆ ل بەر خەلیفەی شرین کەت، لەو ل ئەبوو حازمی حەیتاند وگۆتێ: ئەڤە نە چو گۆتنە تە گۆتی.. ئەبوو حازمی گۆتێ: تو درەوان دکەی خودێ پەیمان ژ زانایان وەرگرتییە کو حەقییێ ئاشکەراکەن ونەڤەشێرن.

خەلیفەی گۆتە ئەبوو حازمی: دوعایەکێ بۆ من ژ خودێ بکە.. ئەبوو حازمی دەستێن خۆ سەر ئەڤرازکرن وگۆت: یا ڕەببی ئەگەر سولەیمان ئێک ژ چاکێن تە بت تو خێرا دین ودنیایێ بدێ، وئەگەر ئەو ئێک ژ نەیارێن تە بت تو بەرێ وی بدە وێ ڕێکێ یا تە بڤێت.. وخۆ بێ دەنگ کر، ئینا خەلیفەی گۆتێ: هەما هندە؟! ئەبوو حازمی گۆتێ: ئەگەر تو یێ ژ هەژی بی هندە ژی بەسە.. وبەری دیوان ڤەرەڤت خەلیفەی گۆتێ: ئەگەر تە پێتڤییەک هەبت بێژە دا بۆ تە ب جهـ بینین، ئەبوو حازمی گۆتێ: بلا.. من ببە بەحەشتێ ومن ژ جەهنەمێ دویر بێخە! خەلیفەی گۆت: ئەڤە ب من ڤە نائێت، وی گۆت: پا ژ ڤێ پێڤەتر من چو ددی نەڤێت..

خەلیفەی گۆتێ: باشە بۆچی تو نائێیی د گەل مە بی، ئەم ژی دێ مفای ژ تە بینین وتو ژی دێ مفای ژ مە بینی؟ ئەبوو حازمی گۆت: (أعوذ بالله!)، خەلیفەی گۆتێ: بۆچی؟ وی گۆت: ئەگەر ئەز هەڤالینییا هەوە بکەم نەکو خودێ ژ من بستینت ومن عەزاب بدەت.. وەدەمێ ئەبوو حازم ڕابووی دا بچت، خەلیفەی سەد دینار هاڤێتنە بەر وگۆتێ: ئەڤان دیناران ل حالێ خۆ خەرج بکە، وپاشی دێ هندەکێن دی ژی بۆ تە هنێرم، ئەبوو حازمی گۆتێ: ب خودێ من ئەو بۆ تە نەڤێن

ڤێجا چاوا دێ من بۆ خۆ ڤێن، ئەڤ سەد دینارە ئەگەر پێش وان گۆتنان ڤە بن یێن من گۆتینە تە، ب خودێ مرار وخوین وگۆشتێ بەرازی ل دەمێ تەنگاڤییێ ژ وان حەلالترن، ژ خۆ ئەگەر ئەو ژ مالێ موسلمانان بت، من شریک دێ تێدا هەبن لەو بۆ من حەلال نینە ئەز وان وەرگرم، ئسرائیلی هند ل سەر رێکا ڕاست بوون هندی مەزنێن وان دهاتنە نک زانایێن وان، پشتی ئەو سەرنخوین بووین و د چاڤێ خودێ دا شکەستین وباوەری ب طاغووتی ئینای، زانایێن وان هاتنە دیوانێن مەزنان وپشکدارییا وان د دنیایا وان دا کر، ئینا هەڤالینییا وان د کوشتنێ ژی دا کر.

ڤێ پاقژییێ.. ڤێ بێ منەتییێ.. ڤێ سەربلندییێ، مرۆڤێن خودێ گەهاندنە وێ پێکا بلند یا کەسێ دی ژبلی وان نەگەهشتییێ.

تەقوادارییا ڤان چاک وپارسان ئێکا هند ژ وان چێکر ئەو بەرێ خۆ ژ وی جهی ژی وەرگێڕن یێ زۆردار قەست دکەنێ.. خودێ ئەو بۆ جێگرییا پێغەمبەرێ خۆ -سلاڤ لێ بن- یێن داین، وئەوێ ب جێگرییا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڕازی ببت چاڤێن خۆ ب دیتنا مەزنێن دنیایێ تێر ناکەت! بلا نەخۆشی بێتە سەرێ وان، ترس وبرسێ ببینن، گۆتنێن زڤر.. گرتن.. لێدان.. نەفیکرن، ئەڤە هەمی ل بەر وان چو نینە، تشتەکێ سڤکە بەرانبەر عەزابا خودێ یا ئەو ژێ دڕەڤن، یا کو دێ گەهتە وان ئەگەر وان هەڤالینییا زۆرداران کر. جارەکێ (عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانی) داخواز ژ عەلییێ کوڕێ حوسەینێ کوڕێ ئیمام عەلی -ئەوێ ب ناسناڤێ زەینولعابدین دئێتە ناسین- کر کو ژ مەدینێ بێتە نک وی ل شامێ، وبمینتە ل وێرێ، زەینولعابدین ب ڤێ چەندێ یێ ڕازی نەبوو، ئینا خەلیفەی بڕیار دا ب کوتەکی وی بینن، لەشکەرێ خەلیفەی هاتنێ دەست وپییێن وی زنجیرکرن، وبەری وی ببەن زانایێ ناڤدار (ئبن شهابێ زوهری) دەستویری ژ لەشکەری خواست کو دەلیڤەیەکێ د گەل زەینولعابدینی بمینت، گوهدارییا زوهری بکەن دا ئەو ڤێ سەرهاتییێ بۆ مە ڤەگێڕت:

زوهری دبێژت: گاڤا ئەز چوویمە نک زەینولعابدینی ومن دەست وپییێن وی زنجیرکری دیتین ئەز گریم، ومن گۆتێ: خوزی ئەز نوکە ل شوینا تە بام وتو یێ بەردای بای، وی گۆتە من: ئەی زوهری ما تو هزر دکەی ئەڤ حالێ ئەز تێدا بۆ من یێ نەخۆشە؟ نێ ئەگەر من ڤیابا ئەز یێ گرتی نەدبووم.

بەلێ ڕاستە.. ئەگەر وی ڤیابا دا چت ل دیوانا خەلیفەی ڕوینت وتشتەک یێ ژێ کێم نەدبوو، دا یێ ب قەدر وخاتر بت، بەلێ سوباهی دەمێ ئەو ڕابەری خودێ ڕادوەستیا وپسیار ژێ دهاتە کرن: ئەو چ هەڤالینی بوو تو وخەلیفێ زۆردار گەهاندییە ئێک؟ بۆچی تو ل دیوانا وی دروینشتی؟ ئەو دێ چ بێژت؟ نە.. ئەی زوهری بلا نەخۆشییا ئەڤرۆ بت نە شەرمزارییا سوباهی!

(ئەبوو وائل شەقیقێ کوڕێ سەلەمەی) ئێک ژ زانایێن تابعییان بوو، بیست صەحابی دیتبوون، ڕۆژەکێ ئێکی گۆتێ: مزگینییا من ل تە بت کوڕێ تە (یەحیا) یێ بوویە قازی، وی گۆت: ئەگەر تە گۆتبا من کوڕێ تە یەحیا مر، من گەلەک پێ خۆشتر بوو ژ ڤێ گۆتنا تە گۆتی، پاشی وی گۆتە کچەکا خۆ: ژ ئەڤرۆ ویڤە چی تشتێ یەحیا بۆ من بینت ژێ وەرنەگری!

مەزنییا دنیایێ هندە د چاڤێن وان دا یا بێ بها بوو؛ چونکی دنیایێ ب خۆ چو بها ل نک وان نەبوو.. بەلێ دڤێت ژ بیر نەکەین کو مرۆڤێن خودێ ئەگەر هات وجارەکێ ئێک ژ وان ل دیوانا مەزنەکی ئامادە ببا، قەدرگرتنا وی مەزنی بۆ وی ئێکا هند ژ وی چێ نەدکر کو ئەو خۆ ژ گۆتنا حەقییێ بدەتە پاش، (مالکێ کوڕێ دیناری) ڕۆژەکێ چوو دیوانا والییێ (بەصرا)، والی گۆتێ: دوعا بۆ مە بکە، وی گۆتێ: نوکە ل بەر دەرگەهێ کوچکا تە چەند مرۆڤ هەنە زۆرداری یا لێ هاتییە کرن.. ئەو هەمی یێ نفرینان ل تە دکەن!

مرۆڤێن خودێ ئەگەر چ ب پشکدارییا مەزنێن دنیایێ د مەزنییا وان دا ڕازی نابن ژی، بەلێ ئەو خۆ ژ هندێ ژی نادەنە پاش کو حەقییێ بگەهیننە وان؛ دا وان چو هێجەت نەمینن، ڕۆژەکێ (شیخ الإسلام ئبن تەیمیە) چوو دیوانا میرەکێ زالم؛

دا وی ژ خرابییێ پاشڤە ببەت، بۆ طـان وی میـری گۆت: تـو مرۆڤـەکـێ زاهدی یـا باش ئەو بوو ئەز هاتبامە نـک تە! (شیخ الإسلام)ی گۆتیێ: مووسا ژ مـن چێتـر بـوو وفیرعـەون ژ تـە خرابتـر بـوو، د گـەل هنـدێ ژی مـووسـا ڕۆژێ سـێ جـاران دچـوو بـەر دەرێ کۆچکا فیرعەونی؛ دا حەقییێ بۆ بێژت!!

ئەو زانایێ ژ مەزنێن دنیایێ ڕەڤی
سوفیانێ ثەوری!

ل وی دەمێ دنیا ب نک وی ڤە هاتی وی پشتا خۆ دایێ.. پتر ژ مەزنەکی ژ مەزنێن دنیایێ مراد بوو ڕۆژەکێ ئەو بێت هەڤالینییا وان بکەت و ل دیوانا وان ڕوینت، بەلێ ئەو ل سەر خۆڤەشارتنێ یێ مجد بوو.. ژ ڤی بازێری دڕەڤی دچوو بازێرێ دی؛ دا کەس ب جهێ وی نەکەڤت ووی نیشا خەلیفەی نەدەت، جارەکێ پسیار ژێ هاتەکرن: ئەرێ بۆچی تو هندە ژ مەزنان دڕەڤی؟ وی گۆت: ئەز ژ هندێ ناترسم ئەو قەدرێ من نەگرن دەمێ ئەز دچمە نک وان، ترسا من ئەوە ئەو گەلەک قەدرێ من بگرن ڤێجا ئەز حەز ژ وان بکەم ومەیلدارییێ بۆ بکەم!

ڕۆژا ئەو مری خەلکی گۆت: ئەڤرۆ (أمير المؤمنين) د حەدیسێ دا مر، ئەڤ چیایێ (زانین) و(زوهد) و(تەقوایێ) بابێ عەبدللاهی سوفیانێ ثەورییە ڤێجا سوفیان کی بوو؟

سوفیانێ ثەوری وپێناسەیەکا کورت:

۞ ناڤێ وی وەکی ئاشکەرا سوفیانە، کوڕێ سەعیدێ کوڕێ مەسرووقێ ثەورییە، ژ ئویجاخا (بەنی ثەورە)، وخەلکێ بازێرێ کووفەیە.

۞ ل سالا (٩٧) ێ مشەختی هاتبوو سەر دنیایێ، وچونکی نەگەهشتبوو زەمانێ صەحابییان دئێتە هژمارتن ژ (تابعێن تابعییان).

۞ زانایەکێ ب ناڤ ودەنگە نەخاسمە د زانینا حەدیسێ دا وئەو دئێتە هژمارتن ئێک ژ شەش زانایێن مەزن یێن خودان مەزهەب، و(عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی) دبێژت: من حەدیس ژ هزار وسەد سەیدایان وەرگرتبوو، کەس ژ وان ژ ثەوری باشتر نەبوو.

۞ ل سالا (١٦١) مشەختی ل باژێرێ (بەصرایێ) چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ.

نوکە دا بەرپەڕێ گەشێ سوفیانی د گەل مەزنێن دنیایێ ڤەکەین دا بزانین کانێ ئەو چ بوو سوفیان کرییە سەروەرێ زانایێن وی سەردەمی، حەتا زانایەک وی وەختی بێژت: سوفیان منەتەک بوو خودێ د گەل مرۆڤێن ئیسلامێ کری.

سوفیان ومەزنێن دنیایێ:

سوفیان ژی وەکی هەر مرۆڤەکێ دی ژ مرۆڤێن خودێ ل وێ باوەرێ بوو کو باشییا هەر مللەتەکی ژ باشییا دو توخمە کەسان دئێت: یا مەزنان، وزانایان.. وچاوا خوارن بۆ لەشی یا فەرە دا پێ بژیت، وەسا ئەڤ هەردو توخمە ژی بۆ جڤاتێ دفەرن دا پێ بمینت، وچاوا خوارن دەمێ خراب دبت بۆ لەشی دبتە ژەهر، وەسا مەزن وزانا ژی دەمێ خراب دبن بۆ جڤاتێ دبنە مرن.. و ب دیتنا مرۆڤێن خودێ سەرەکانییا خرابییا مەزنان ژ هندێ دەست پێ دکەت دەمێ ئەو شریعەتێ خودێ -هەمییێ یان هندەکێ- ژ ژینا خەلکی لاددەن ودینی ل دویڤ دلێ خەلکی دبەن، ڤێجا دەمێ وان ئەڤ چەندە کر عەجێبگرتی نەبن ئەگەر هەوە هەمی ڕەنگێن خرابییێ ژێ دیتن؛ چونکی ئەوێ شەرم ژ خودێ نەکەت چو هزرێ بۆ بەنییان ژی ناکەت.

مەزنی ئەگەر ڕێکا خودێ ناسی ولێ چوو وبەرێ مللەتی ژی دایێ، مرۆڤێن خودێ دێ ل دۆر کۆم بن، وبۆ وی بنە هاریکار وپشتەڤان، ئەگەر وی حەقییەک نەزانی ئەو دێ نیشا دەن، ئەگەر ژ بیر کر دێ ئینනە بیرێ، ئەگەر تەحسی دێ دەستێ وی گرن.. ژ خۆ ئەگەر مەزنی پشت دا ڕێکا خودێ مرۆڤێن دنیایێ دێ لێ داجریێن وقیت کەنە سفرا وی، ومرۆڤێن خودێ دێ ژێ ڤەڕەڤن، هنگی زانا دێ بنە دو پشک: یان دێ خۆ دەنە د گەل مرۆڤێن دنیایێ، یان دێ د گەل مرۆڤێن خودێ بن. ئەگەر چوونە د گەل مرۆڤێن دنیایێ، ئەو دێ بنە هەڤالێن مەزنان د خرابییێ دا، وهنگی خرابییا وان ل سەر جڤاتێ خۆ ژ خرابییا مەزنان ب خۆ ژی دێ خرابتر بت، بۆچی؟

بەرسڤ بلا بۆ سوفیانێ ثەوری بت، سوفیان دبێژت: ((مرۆڤێ زانا دختۆرێ دینییە، ودەرهەم دەردێ دینییە، وهەر جارەکا دختۆری دەرد ئینا خۆ، کی دێ هەبت وی دەرمان کەت؟)) مەزن دەمێ خراب دبن دنیایا مرۆڤی خراب دکەن، بەلێ زانایێن دینی دەمێ خراب دبن دینێ مرۆڤی خراب دکەن، وخرابکارنا دنیایێ د گەل مانا دینی سڤکترە ژ خرابکرنا دینی د گەل مانا دنیایێ، لەو جارەکێ دەمێ پسیار ژ سوفیانی هاتییە کرن: چ تشت ژ هەمییێ خرابترە؟ وی گۆت: مرۆڤێ زانا ئەگەر خراب بوو.

وبۆ وی یێ پسیار بکەت: ئەرێ کەنگی مرۆڤێ زانا خراب دبت؟ سوفیان بەرسڤێ ددەت: ((چی گاڤا تە مرۆڤێ زانا ل بەر دەرگەهێ سولتانی دیت تو بزانە ئەو دزیکەرە، وچی گاڤا تە ئەو ل بەر دەرگەهێ زەنگینان دیت تو بزانە کارێ وی ریمەتییە))، مەعنا: زانا ب ڤان هەردو رێکان خراب دبن، وئەڤ زانایێن خراب ئەون دینێ خەلکی ددزن دا دنیا خۆ پێ خۆش بکەن، دینێ خۆ گۆری مەزنان دکەن دا بەریکێن خۆ ئاڤاکەن، وزانینا خۆ قوربانی زەنگینان دکەن دا ل سەرێ کۆچکان بێنە دانان.. ومرۆڤێن نەزان دەمێ وان ب ڤی رەنگی دبینن هەمی هزرا وان دبتە ئەو کو هەما دین هەر ئەڤەیە، لەو ئەو ژی دێ چاڤ ل وان کەن، یان دێ ژ دینی رەڤن.. ئەرێ ما خرابی ژ ڤێ مەزنتر هەیە؟

بەلێ خودێ رەحم یا ب مرۆڤان بری، ل هەمی دەم وهەمی جهان ئەو کتەکا بژارە ژ زانایێن دورست پەیدا دکەت دا بۆ خەلکی ببنە نموونەیێن چاکییێ ورێنیشاندەرێن راستییێ، و ژ لایەکێ دی ڤە دا ببنە باشترین بەرسڤ بۆ وان زانایێن (دزی) و(ریمەتی) بۆ خۆ کرییە کار وکەسب.

پشتی ڤێ رێخۆشکرنێ کەرەم کەن دا دەفتەرا سوفیانێ ثەوری د گەل مەزنان ڤەکەین دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ زانا مفای ژ زانینا خۆ دبینت..

سوفیان مرۆڤەکێ فەقیر بوو، پتربیا ژییێ خۆ یێ بەردەست تەنگ بوو، هندەک جاران دو سێ رۆژ ب سەر دا دچوون دانەکێ خوارنێ ب دەست نەدکەفت، هەڤالێ

وی (ئەبوو شهابێ حەنناط) دبێژت: ڕۆژەکێ ئەز چوومە نک سوفیانی ل کەعبێ خۆ درێژ کربوو، من سلاڤ کرێ، وی ب سستی جابا سلاڤا من دا، من گۆتێ: خویشکا تە هندەک خوارن یا بۆ تە هنارتی، ئینا ئەو ئێکسەر ڕابووڤە، من گازندە ژێ کرن وگۆتێ: بۆچی تە ب سستی جابا سلاڤا من دا؟ وی گۆت: د ناڤبەرا من وتە دا بت، ئەڤە سێ ڕۆژە من تشتەک نەخوارییە، گاڤا تە بەحسێ خویشکا من کری، من زانی ئەو خوارنا وێ بۆ من هنارتی دێ ژ کارێ تەشییا وێ بت.

گاڤا خەلکی ئەو د ڤی حالی دا ددیت، هندەکان ئەو ژ فەقیرییێ دترساند، لەو وی دگۆتە وان: ((هوین من ژ فەقیرییێ دترسینن؟ ترسا من ئەوە دنیا بکەفتە دەستێن من)). ترسا سوفیانی ئەو بوو زەنگین ببت، وڤیانا دنیایێ جهێ خۆ د دلی دا بکەت، وسوفیان ئەوە یێ د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((ئەو دلێ ڤیانا دنیایێ تێدا بت، ترسا ئاخرەتێ ژێ دەردکەڤت))، دبێژن: زوهد ئەوە مرۆڤ دلێ خۆ نەبەتە دنیایێ، بەلێ فەرقە مرۆڤەکی دنیا نەکەفتە لەپان ڤێجا دلێ خۆ نەبەتێ، وئێکی دنیا ل بەر دەستی بت وئەو دلێ خۆ نەبەتێ، وسوفیان ژ ڤی ڕەنگێ دووێ بوو، لەو زاهدێن سەردەمێ وی دگۆتن: یێ زاهد سوفیانە، دنیا ب نک ڤە وی هات، وی پشتا خۆ دایێ!

ودا هوین بزانن چاوا دنیا ب نک وی ڤە هات، وچاوا وی پشتا خۆ دایێ وەرن پتر خۆ نێزیکی جیهانا سوفیانی بکەین..

سوفیان وڕەڤینا بەردەوام:

ل نک گەلەک کەسان ڕزگاری ئەوە مرۆڤ د دنیایێ دا د خۆشییان دا بژیت ویێ ب سلامەتی بت، بەلێ مرۆڤێن خودێ ب ڕەنگەکێ دی د ڕزگارییێ دگەهن: کو مرۆڤ دنیایا خۆ بپارێزت ودینێ خۆ ژ دەست بدەت هنگی مرن ژ مانێ چێترە، (سەلەمەیێ کوڕێ دیناری) گەلەک جاران دگۆتە خەلکی: ((ئەزێ ڕازیمە ئێک ژ هەوە هند چاڤێ خۆ بدەتە دینێ خۆ هندی چاڤێ خۆ ددەتە نەعالا خۆ))!

سوفيان ل وێ باوەرێ بوو كو پاراستنا دینێ مرۆڤێ زانا ب هندێ دبت كو ئەو خۆ ژ كۆچك ودیوانێن مەزنێن دنیاییێ بدەتە پاش، ودەستێ خۆ نەكەتە د ناڤ دەستێن وان دا؛ دا ل ڕۆژا ڕابوونا مەزن ژ دەستەكا وان نەئێتە هژمارتن.. سوفیانی هەڤالەک هەبوو دگۆتنێ: (یووسف) ڕۆژەكێ خەلیفێ عەبباسی (ئەبوو جەعفەری) ئەو بۆ والیاتییێ هلبژارت، خەلک چوونە نک دا كارێ وی یێ نوی لێ پیرۆز بكەن، سوفیان ژی چوو نک نە دا پیرۆزییان لێ بكەت، نە.. سوفیانی گۆتێ: ((تێچوون بۆ تە بت ئەی یووسف! وان بێ كێر تو سەر ژێ كری، ئەگەر ل ڕۆژا قیامەتێ هاتە گۆتن: كانێ ئەبوو جەعفەر ودویكەفتیێن وی بلا ڕابن وتو ژی د گەل بی، هنگی تو دێ چ كەی؟)).

وڕۆژەكێ هزر وەسا بۆ خەلیفەی چێبوو كو سوفیانی بكەتە قازییێ كووفە، ئینا وی هنارتە ب دویڤ ڕا، وپشتی ئەو ل دیوانا خەلیفەی هاتییە ئامادەكرن وی سلاڤ كرە خەلیفەی ب ناڤێ وی ونە گۆتێ (أمیر المؤمنین).. خەلیفەی ب ڕوییەكێ گەش ڤە گۆتێ: ئەی سوفیان تو خۆ ژ مە ڤەدشێری یا ژ تە ڤە ئەم نەشێینە تە، ئەڤە مە تو گرتی ڤێجا ما تو ناترسی ئەم حوكمەكێ ل دویڤ دلێ خۆ بدانینە سەر تە؟

سوفیانی گۆتێ: ئەگەر تو بشێیە من حاكمەكێ دی یێ خودان شیان هەیە دشێتە تە، وئەو حەقییێ ونەحەقییێ ژێک جودا دكەت.

وەزیری گۆتە خەلیفەی: ئەی (أمیر المؤمنین) چاوا ئەڤ نەزانە ب ڤی ڕەنگی د گەل تە دئاخڤت؟ دەستویرییێ بدە من دا سەرێ وی ژ سەر قالبی بفڕینم!

خەلیفەی لێ حەیتاند وگۆتێ: مرن بۆ تە بت، ما تو نزانی سوفیان وییێن وەكی وی حەز دكەن ئەم وان بكوژین؛ دا خۆشییا وان ببتە ئەگەرا شەرمزارییا مە؟ بنڤیسە: مە بڕیار دا سوفیان ببتە قازییێ كووفە ب وی شەرتی كەس مایێ خۆ د وی نەكەت.

پشتی فەرمانا خەلیفەی هاتییە نڤیسین ومۆركرن كرنە د دەستێ سوفیانی دا، سوفیان ژ دیوانا خەلیفەی دەركەفت و ب نک ڕوییارێ (دجلە) ڤە چوو، وفەرمانا

خەلیفەی د ئاڤێ دا بەردا.. ورەڤی! تو دا بێژی عەردی ئەو داعویرا یان عەسمانی هلکێشا، خەلیفەی جهەک نەهێلا وڤێ نەکەفت.

بەری بۆ هەوە بێژین کانێ سوفیان کیڤە چوو، مە دڤێت سەرهاتییەکا وی یا دی د گەل بابێ ڤی خەلیفەی بۆ هەوە ڤەگێڕین:

ئەڤ خەلیفێ مە نوکە بەحس ژێ کری (ئەبوو عەبدللاهێ مەهدی) یێ عەبباسی بوو، کوڕێ (ئەبوو جەعفەرێ مەنصوور)، جارەکێ ل مەکەهێ سوفیان وئەبوو جەعفەر کەفتنە بەرانبەری ئێک، ئەبوو جەعفەری ملێ سوفیانی گرت وبەرێ وی دا کەعبێ وگۆتێ: ئەز تە ب خودانێ ڤێ بەیتێ ددەمە سویندێ تو من چاوا دبینی؟ سوفیانی گۆتێ: ئەز ب خودانێ ڤێ بەیتێ کەمە من تو دیتی پیسترین زەلام! ودەستێ وی بەردا وچوو..

سوفیانی کاغەزا خەلیفەی بۆ ماسییان بەردا د ئاڤێ دا، پاشی ژ بەغدا رەڤی.. ئەو نەچوو باژێڕێ خۆ کووفە؛ چونکی وی دزانی ئەو دێ ئێنە وێرێ لێ گەڕیێن، قەستا بەصرا کر، ونەچوو ناڤ باژێڕی دا کەس پێ نەحەسیێت، چوو ناڤ بیستانەکێ دارقەسپان وگۆتە خودانی: ئەز مرۆڤەکێ بێ ڕێمە ئەگەر تە بڤێت ئەز دێ بۆ تە ل بەر بیستانێ تە بم وتو هەر ڕۆژ خوارنێ بدە من، وی گۆتێ: بلا من قەبویلە. ڕۆژەکێ هندەک باجەستین د بەر بیستانی ڕا بۆرین، هاتنە ناڤ بیستانی، سوفیان ب تنێ یێ حازر بوو، گۆتنێ: تو یێ ژ کیپی؟ وی گۆت: ئەز خەلکێ کووفەمە، گۆتنێ: ئەرێ خورما بەصرا شرینترە یان یا کووفە؟ سوفیانی گۆت: خورما کووفە ئەز دزانم یا شرینە، بەلێ یا بەصرا من نەخوارییە ئەز نزانم. وان مرۆڤان گۆتێ: هەی پا تو مرۆڤەکێ درەوینی! صەیەک ژی مایە ل ڤێرێ خورما بەصرا نەخواری، تو دبێژی هێشتا من نەخوارییە؟ پشتی ئەو باجەستین زڤڕینە بەصرا وان سوحبەتا خۆ بۆ والی ڤەگێڕا، والی گۆت: بگەهنێ هەبت نەبت ئەو دێ سوفیان

بت.. مرۆڤەک ل بەصرا ل بەر بیستانەکێ دارقەسپان بت، وهێشتا تام نەکربتە خورما بەصرا، ئەگەر ئەو سوفیان نەبت ئەو کەسێ دی نابت..

وحەتا ئێلچییێن والی گەهشتینە ناڤ بیستانی دیت ئەو زەلامێ خەلکێ کووفە یێ چووی خاترا خۆ ژ خودانێ بیستانی یا خواستی و ل بەصرا هەمییێ نەمایە!

ڤێ جارێ کیڤە بچت؟

- بۆ یەمەنێ.. یەمەن جهەکێ دویرە وکەس ل وێرێ وی نانیاست ودێ ژ خەلکی دویر کەڤت.

سوفیان دبێژت: وەختێ ل سەر دەمێ (مەهدی) ل من دگەڕیان ئەز هاتمە یەمەنێ، ژ ڤی تاخی بۆ تاخێ دی ئەز دچووم، وچی جهێ ئەز گەهشتبامێ ئەز دچوومە مزگەفتێ، جارەکێ دەمێ ئەز ل مزگەفتێ دزییەک ل وی تاخی هاتەکرن یێ ئەز لێ، خەلکی ئەز گرتم وبرمە نک والی (مەعەنێ کوڕێ زائدەی)، وی ناڤێ من گوهـ لێ بووبوو بەلێ ئەز نە دنیاسیم، گۆتنێ: ڤی دزیيا مە یا کری، وی پسیارا من کر: بۆچی تە دزیيا وان کرییە؟ من گۆت: من چو دزی نەکرینە، والی گۆتە خەلکی: کانێ دەرکەڤن دا ئەز پسیارا وی بکەم.. دەمێ ئەم ماینە ب تنێ والی گۆتە من: ناڤێ تە چیە؟ من گۆتێ: ئەز عەبدللاهێ کوڕێ عەبدررەحمانیمە، وی گۆت: ئەز تە ب خودێ ددەمە سویندێ ناڤێ خۆ یێ دورست بۆ من بێژە. من گۆت: ناڤێ من سوفیانێ کوڕێ سەعیدییە، وی گۆت: سوفیانێ ثەوری؟ من گۆت: ئەرێ! وی گۆت: تو ئەویی یێ (أمیر المؤمنین) ل تە دگەڕێت وبۆ من نڤیسی کو هەر جارەکا ئەز تە ببینم تە بگرم وبۆ وی بهنێرم؟ من گۆت: بەلێ.. بیهنەکێ وی سەرێ خۆ چەماند، پاشی گۆت: هندی تە بڤێت ل نک مە بمینە وچی گاڤا تە ڤیا هەرە، ب خودێ ئەگەر خۆ تو ل بن پێ من یێ ڤەشارتی بی ئەز پێ خۆ ڕاناکەم دا کەس تە نەبینت.

(مەهدی) ژی وەکی بابێ خۆ (مەنصووری) چوو، وسوفیان یێ ڤەشارتی، خیلافەت گەهشتە کوڕێ وی (هاروون ئەلرەشیدی)، هاروونی ڤیا هەڤالینییا خۆ یا کەڤن د گەل سوفیانی نوی کەتەڤە، چونکی هاروون وسوفیان هەردو پێکڤە شاگردەیێن ئیمام مالکی بوون، وان حەدیس ل نک خواندبوو، هاروون مرۆڤەکێ زانا بوو وگەلەک حەز ژ زانایان ژی دکر، بەلێ چونکی ئەو د حوکمداریا خۆ دا وەکی ئێک ژ هەردو عومەران نەبوو سوفیانی خۆ نێزیک نەکر، وهەر ڤەشارتی ما.. مرادا هاروونی ئەو بوو سوفیانی ببینت، بەلێ کانێ سوفیان کی دزانت ل کیڤەیە؟

(ئەبوو ئەحمەدێ زوبەیری) دبێژت: ڕۆژەکێ ئەز وسوفیان ل (منایێ) د مزگەفتەکێ ڤە بووین بانگهلدێرەکی گازی کر: (أمیر المؤمنین هارون الرشید)ی فەرمان دایە هەچی کەسێ سوفیانێ ثەوری نیشا مە بدەت ئەم دێ دەهـ هزاران دەینێ!

وجارەکێ دەمێ (مەهدی) ل سوفیانی دگەڕیا، هاتە حەجێ ووی زانی کو سوفیان یێ ل مەکەهێ ئینا وی گۆتە زەلامێن خۆ: هەر چاوا بت دڤێت وی بۆ من بینن، ئەو ڕابوون خۆ د ڕێکێ دا ل سوفیانی ڤەشارت، گاڤا سوفیان بۆری وان خۆ لێ دا وگرت وبرە نک خەلیفەی، خەلیفەی گۆتێ: بابێ عەبدللاهی! ئەڤە تو ل کیڤەیی جهەک مە نەهێلا هندی ئەم ل تە دگەڕییێین.. باش بوو خودێ تو ئێخستییە دەستێن مە، کانێ بێژە تە چ دڤێت دا ئەم بۆ تە بکەین؟

سوفیانی گۆتێ: ما دێ من چ ڤێت؟ ب خێرا شیرێن (موهاجری) و (ئەنصارییان) تو یێ گەهشتییە کورسیکێ وئەڤرۆ بچویکێن وان ل بەر دەرگەهێ تە ژ برسان دا دمرن! عومەرێ کوڕێ خەططابی دەمێ هاتییە حەجێ هەژدە دینار خەرج کرن و د گەل هندێ ژی گۆتە هەڤالێ خۆ: مە گەلەک خەرج کر، تو ئەڤرۆ بێ هژمار یێ خەرج دکەی.. خەلیفەی گۆتێ: باشە ما ئەگەر ئەز نەشێم حەقێ هەر کەسەکی بگەهینمێ؟ سوفیانی گۆتێ: ئەگەر تو نەشێی هەڕە ل مالا خۆ ڕوینە. ب ڤی ڕەنگی سوفیانی ژییێ خۆ بۆراند، هندی ژێ هاتی ژ دیوانا مەزنێن دنیایێ ڕەڤی، وئەگەر

جارەكێ هۆسا نەچار ببا ل دیوانا ئێک ژ وان ئامادە ببا ژی بێ ترس ودودلی وی حەقی دگۆت.

هەڤالێ وی (عەبدررەحمانێ كورێ مەهدی) دبێژت: سوفیانی خۆ ل نک مە ل بەصرا ڤەشارتبوو؛ دا خەلیفە ڤێ نەكەڤت، گاڤا كەفتییە بەر مرنێ ونساخ بووی -ونساخییا وی ئێشا زكی بوو- وی دگۆت: ((خلاس، ئێدی خۆڤەشارتن نەما، خۆڤەشارتن نەما!)) ودەمێ ئەو مری شەڤ بوو، هەر وێ شەڤێ مە كارێ وی كر وبر ڤەشارت بەری سولتان پێ بحەسییێت.

وهەڤالەكێ وی یێ دی دبێژت: گاڤا سوفیان مری من د خەونێ دا ددیت هەر وەكی ئەزێ ل بەحەشتێ چار زانایێن حەدیسێ ژ خەلكێ بەصرا درِوینشتی بوون بۆ خۆ دئاخفتن، من پسیار ژ وان كر: پا كانێ سوفیان بۆچی ئەو د گەل هەوە نینە؟ وان سەرێن خۆ بلندكرن وگۆتن: وەسا ئەم وی دبینین وەكی مرۆڤ ستێران ل عەسمانی دبینت.

ئەڤە سوفیان بوو.. وخودێ حەدیسا پێغەمبەرێ خۆ -سلاڤ لێ بن- ب یێن وەكی سوفیانی پاراست، (عەبدررەحمانێ كورێ مەهدی) دبێژت: كەس وەكی سوفیانی من نەدیتییە، گاڤا ئەز دچوومە دیوانا وی ژ هەیبەتێن وی دا من شەرم دكر بەرێ خۆ بدەمێ، ب شەڤێ من زێرەڤانی لێ دكر، دەمەكی دا نڤت پاشی جرفەك ڤێ دكەفت و ب ترس ڤە دگۆت: ئاگر.. ئاگر، ترسا ئاگری خەو ژ چاڤێن من رەڤاند. ودا رابت دەست ب نڤێژان كەت حەتا لێ دبوو سپێدە، شەڤەكێ گوهێ من لێ بوو وی دگۆت: ((یا رەببی! تو دزانی من چ دڤێت، داخوازا من ئەوە تو من ژ ئاگری ئازا كەی، یا رەببی ترسا ژ ئاگری خەوا ژ چاڤێن من رەڤاندی، وئەگەر بۆ من دورست با ئەز د ناڤ خەلكی دا نەدمام..)) پاشی هند دكرە گری ژ بەر دەنگێ گرییێ من نەدزانی كانێ ئەو چ دبێژت!

سلاڤ ل سوفیانی بن دەمێ پشتا خۆ دایە دنیایێ وبەرێ خۆ دایە ئاخرەتێ..

حەسەنێ بەصری
ئەوێ دیتنا وی خودێ ل بیرا مرۆڤی دئینا

ڤێ جارێ مە ل بەرە بەرپەڕێن ژینا مرۆڤەکێ ژ صنفەکێ تایبەت ڤەکەین، لەو دڤێت باش کارێ خۆ بکەین.. مرۆڤەک بوو ئەوێن ئەو دیتی وەصفا وی هەمی د پەیڤەکێ دا کۆم دکر، دگۆتن: ((دەمێ مرۆڤی ئەو ددیت بیرا مرۆڤی ل خودێ دهاتەڤە)).

ئەگەر تە بەرێ خۆ دابایێ دەمێ ئەو ب ڕێڤە دچوو، تو دا بێژی ئەو ئێخسیرەکە یێ هاتییەگرتن، ویێ دئێتەبرن دا سەرێ وی ببڕن.. گاڤا بەحسێ جەهنەمێ ل نک وی هاتباکرن وە ل وی دهات تو دا بێژی جەهنەم بەس بۆ وی یا هاتییە چێکرن.. زەلامەک بوو هاتبوو د ڤێ دنیایێ دا؛ دا دنیا ب ئەزمانێ وی باخڤت، پێغەمبەر نەبوو، وقەدەرا وی یا وەسا بوو ئەو ل زەمانێ چو پێغەمبەران ژی نەبت، بەلێ یێ تێکەلییا وی کربا هیچ گومان بۆ چێ نەدبوو کو ئەو ژ بەرماییێن پێغەمبەراتییێیە، گاڤا دئاخڤت دا بێژی دل ورح ودێمێ وی هەمی د گەل ئەزمانێ وی یێن دئاخڤن، لەو هێزەکا وەکی یا مەغناطیسی وی هەبوو نەبوو کێشانا ئاسنی بەلکی بۆ کێشانا دلێن مرۆڤان، حیکمەت ژ دەڤی دپەشی لەو دەمێ دئاخفت مرۆڤی ڤیابا نەڤیابا دا گوهێ خۆ دەتێ حەتا وی ئاخفتنا خۆ ب دویماهی ئینابا..

ڕۆژا ئەو مری زەلامەک د باژێری دا نەمابوو نڤێژا ئێڤاری ل مزگەفتێ بکەت، لەو ئەو جارا ئێکێ بوو پشتی (بەصرا) هاتییە ئاڤاکرن نڤێژا ب جماعەت لێ نەئێتەکرن، هوین دزانن بۆچی؟

- چونكی زەلام هەمی د گەل جەنازەيێ (حەسەنێ بەصری) دەركەفتبوونە سەر قەبران، دا بێژی كفنەكێ سپی يێ د بەصرا هەمیيێ ئالاندی! وئەگەر مرنێ هەمیيێ ئێک مەعنا هەبت ژی، دەمێ (عەزيزێ) هندەكان دمرت كانێ ئەو چەندن هند مەعنا ژ مرنێ دچن، لەو مرنا حەسەنی هندی هژمارا خەلكێ بەصرا مەعنا ژێ دچوون..!

بەلێ.. ڤێ جارێ ئەم دێ ل ديوانا ئيمامێ حەسەن ئامادە بين، ئەوێ ب حەسەنێ بەصری دئێتە نياسين، بەلێ تشتێ مرۆڤی حێبەتی دكەت دەمێ وی دڤێت بەحسێ حەسەنی بكەت ئەوە مرۆڤ نزانت ژ كيڤە دەست پێ بكەت، وبەحسێ چ بكەت و چ نەكەت..

دەسپێكەكا پيرۆز:

ل باژێرێ (مەدينا مونەووەر) ل نێزيكی مالەكێ ژ مالێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دو سالان بەری ئيمامێ عومەر شەهيد ببت، حەسەن هاتبوو سەر دنيايێ، بابێ وی ودەيكا وی هەردو عەبد بوون هاتبوونە ئازاكرن، دەيكا وی جاريا (أم سلمە)يێ بوو، وگەلەک جاران دەمێ كارەک بۆ دەيكا وی چێ دبوو، وێ زارۆكێ خۆ يێ ساڤا دهێلا ل نک دەيكا موسلمانان (أم سلمە)يێ حەتا دزڤرِی، وهندەک جاران دەمێ وی دكرە گری، (أم سلمە)يێ پاخلا خۆ دكرە د دەڤی دا؛ دا وی تەنا بكەت، لەو دگۆتن: حەسەنی پەيوەندييەک ب پێغەمبەراتييێ ڤە هەبوو، ودبێژن: دەمێ حەسەن يێ ساڤا هندەک جاران (أم سلمە)يێ ئەو دهنارتە نک صەحابييان ل مزگەفتێ، وئاشكەرايە كو مەزەلكا وێ ب رەخ مزگەفتێ ڤە بوو، وجارەكێ ژ وان جاران ئيمامێ عومەر ئەو هلگرت ودوعايەک بۆ كر وگۆت: يا رەببی تو وی زانا بكەی د دينی دا ووی ل بەر خەلكی شرين بكەی.. وهەر وەكی دوعايا عومەری د دەر حەقا وی دا ب جھ هات.

حەسەنی گەلەک صەحابييێن مەزن ديتبوون، وەكی عوثمانی وعەلی وطەلحەی وزوبەيری، ووی حەديس ژ هژمارەكێ ژ وان ريوايەت دكر، بەلێ تشتێ بەر چاڤ ل

نک وی ئەو بوو، دەمێ ئەو یێ جحێل وی دەمێ خۆ هند نەددا وەرگرتنا علمی هندی ددا کرنا جیهادێ، لەو ریوایەتێن وی یێن حەدیسێ ژ صەحابیان دکێم بوون..

حەسەن مرۆڤەکێ زەلام باش بوو، هەیبەتەکا زێدە ل نک هەبوو، وجوانیەکا بەر چاڤ ژی وی هەبوو، (العوام بن حوشب)ی دگۆت: ئەز تەشبیها حەسەنی ب پێغەمبەرەکی دکەم. و(ئەبوو بوریدە) دبێژت: من نەدیت مرۆڤەک هندی حەسەنی وەکی صەحابییێن موحەممەدی بت. وهندەک جاران دەمێ مرۆڤەکی پسیارەک ژ صەحابییێ پێغەمبەری ئەنەسێ کوڕێ مالکی کربا دەمێ ئەو پیر بووی، ئەو دا بێژت: پسیارا حەسەنی بکەن، وی یا ژ بەرکری ومە یا ژبیرکری.

وبۆ ڕەهوانبێژی ودەڤ وئەزمانان دبێژن: ل وی زەمانی کەس ژ حەسەنی وحەججاجێ ثەقەفی ب دەڤ وئەزمانتر نەبوون. ودەمێ بەحسێ وی ل نک ئیمام (محمد الباقر)ی دهاتەکرن وی دگۆت: حەسەن، ئەوێ ئاخفتنا وی وەکی ئاخفتنا پێغەمبەران؟! وگاڤا ئەو ل مزگەفتێ دڕوینشت ودەست ب وەعزی دکر ب سەدان شاشک ل دۆر وی کۆم دبوون، ودا بێژی هەر ئێکی طەیرەکێ ل سەر سەری، وەسا ب گۆتنا وی ڤە دهاتنە گرێدان، وپتر جاران وەعز وگۆتنا وی ل دۆر زوهدێ وسلووکی وترساندنا ژ مرنێ وئاخرەتێ بوو.

ل دۆرێن چاردە سالییێ مالا وی ژ مەدینێ بۆ بەصرا هاتە ڤەگوهاستن، وئەو د گەل دەیبابێن خۆ هات وقەستا ڤی باژێری کر، وبەصرا هنگی قەلعەیەک بوو ژ قەلعەیێن ئیسلامێ یێن مەزن، چونکی دکەفتە سەر توخوبێن دەولەتا ئیسلامێ، وهژمارەکا مەزن ژ صەحابی وتابعییێن مەزن ل ڤی باژێرێ نوی هاتییە ئاڤاکرن ئاکنجی بووبوون، حەسەن ژی ل ڤی باژێری ئاکنجی بوو، لەو ب ناسناڤێ (حەسەنێ بەصری) دهاتە نیاسین.

وئەو هەر ل ڤی باژێری مربوو، ل دەسپێکا هەیڤا رەجەبێ ژ سالا (١١٠) مشەختی، ل سپێدەییا ئەینییێ، و ل مزگەفتا بەصرا پشتی نڤێژا ئەینییێ نڤێژ ل سەر وی هاتەکرن، وخەلک ل دویڤ جەنازێ وی دەرکەفت، ووێ ڕۆژێ وەکی مە

گۆتی بۆ جارا ئێکێ د دیرۆکا بەصرا دا نڤێژا ئێڤاری ل مزگەفتێ نەهاتەکرن، چونکی کەس نەمابوو د باژێری دا هەمی چووبوونە سەر زیارەتان!

تشتێ حەسەن بلند کری:

ونوکە دبت هندەک ژ هەوە د گەل خۆ پسیار بکەن: ئەرێ ئەو چ بوو حەسەن گەهاندییە ڤێ دەرەجێ؟ وبۆچی ئەو هندە ل بەر خەلکی یێ ب بها بوو؟

جارێ گوهێ خۆ بدەنە جیرانێ وی وهەڤالێ وی (خالدێ کورێ صەفوانی) چاوا حەسەنی ب مە ددەتە نیاسین، رۆژەکێ ئەمیرەکی پسیارا حەسەنێ بەصری ژ وی کر، کانێ ئەو یێ چاوایە، وی گۆت:

((ئەز باش وی دنیاسم، ئەز جیرانێ ویێ مالێ مە، وهەڤالێ وی یێ مزگەفتێمە.. کانێ ئەو ب سەرڤە یێ چاوایە ژ بن ڤە ژی ئەو یێ وەسایە، گۆتنا وی وەکی کریارا وییە، ئەگەر ئەو باشییەکێ نیشا خەلکی بدەت بەری هەمییان ئەو ب خۆ وێ دکەت، وئەگەر ئەو وان ژ خرابییەکێ بدەتە پاش ئەو بەری هەمییان خۆ ژێ ددەتە پاش، من دیت ئەوی خۆ ژ خەلکی بێ منەت دکر، دلێ خۆ نەدبرە وی تشتێ د دەستێ وان دا هەی، وخەلک هەمی دهەوجەیی وی بوون، داخوازا وی تشتی دکر یێ ل نک وی هەی..)).

ووەکی بەری نوکە ژی مە گۆتی هەر بەرپەرەکێ هەی د ژیانا حەسەنێ بەصری دا، یێ ژ هەژی هندێیە مرۆڤ ل نک راوەستت وعیبرەتان ژێ وەربگرت، وهلبژارتنا هندەک ژ ڤان بەرپەران بۆ بەحس ژێ کرنێ د چەند دەقیقەیەکێن کێم دا کارەکێ ب ساناهی نینە، بەلێ هەر چاوا بت ئەو نوکە بۆ مە کارەکێ پێتڤییە، دا بشێین گۆتنا خۆ ل دۆر مرۆڤێن خودێ تمام بکەین..

حەسەن د دەمەکی دا ژیابوو، گەلەک گوهۆرینێن مەزن ب سەر جیهانا ئیسلامی دا هاتبوون، دەمێ فتنەچی دژی خەلیفێ راشدی یێ سییێ عوثمانێ کورێ عەففانی رابووین ومەسەلە گەهشتییە هندی ئەو ئیمامی بکوژن، حەسەن یێ سێزدە چاردە سالی بوو، وپشتی خیلافەت گەهشتیە ئیمامێ چارێ عەلییێ کورێ ئەبوو طالبی،

ووی خۆ ژ مەدینێ ڤەگوهاستییە باژێرێ کووفە ل ژێریا عیراقی، حەسەنی ژی -د گەل مالا خۆ- قەستا بەصرا کر و ل وێرێ ئاکنجی بوو، وقووناغا ڤەگوهاستنا خیلافەتێ ژ مەدینێ بۆ کووفە، پاشی بۆ شامێ وی ب چاڤ دیت، نیڤەک ژ زەمانێ خیلافەتا راشدی، وهەمی دەمێ عەدالەتا موعاویەی، پاشی پشتی خیلافەت کەفتیە دەستێ جحێلێن بنەمالا ئومەیییەی، ووێ بەرفرەهییا دەولەتا ئیسلامێ ل سەر دەستێ وان ب خۆ ڤە گرتی، و د گەل وێ زولما هندەک جاران ژ هندەک ژ وان پەیدا دبوو، پاشی دەمێ عومەرێ دووێ جارەک دی بیرا خەلکی ل زەمانێ راشدییان ئینایەڤە، وپشتی عومەر ژ مەیدانێ دەرکەفتی، وجارەکا دی مەسەلە زڤڕییە مەلکاتیا ب کوتەکی.. ئەڤە هەمی حەسەنی ب چاڤ دیت بوو.

ئەڤە ژ لایێ سیاسی ڤە، و ژ لایێ علمی ڤە ئەو دەمێ حەسەن لێ ژیای دەمێ بەلاڤکرنا علمێ شەرعی بوو، صەحابییان ژ لایێ خۆ ڤە، و د گەل وان وپشتی وان ژی طەلەبێن وان ژ تابعییان هەمی هێزا خۆ بۆ بەلاڤکرنا کیتابێ وسوننەتێ، و (عەصرێ تەدوینێ) -وەکی دئێتە نیاسین- دەست پێ دکر..

و ژ لایێ جڤاکی ڤە، دو دیاردە د بەرچاڤ بوون: دیاردا دەولەمەندی وتەرەفێ وخۆ مژویکرنا ب دنیایێ ڤە، ودیاردا زوهدێ ودەست بەردانا ژ دنیایێ، ئەوا پشتی هنگی ب ناڤێ (تەصەووفێ) هاتییە نیاسین..

وحەسەنێ بەصری د ڤان هەمی مەیدانان دا (جەولە) هەبوون، ووی د هەمی ڤان (مەجالاتان) دا هەلویست وگۆتن وبۆچوون هەبوون، حەسەن چەند یێ دویر بوو د جڤاکا خۆ هند یێ نێزیک ژی بوو، دویر ژ سیاسەتێ وی سیاسەت دگوهارت، وبێی دلێ خۆ ببەتە وی تشتێ د دەستێن خەلکێ دنیایێ دا هەی وی بیر وبۆچوونێن خەلکێ دنیایێ دگوهارتن، هەڤالینییا خەلیفە وئەمیران نەدکر وخۆ ژ کۆچک ودیوانێن وان ددا پاش، د گەل هندێ ژی مرادا هەمی خەلیفە وئەمیران ئەو بوو هەڤالینییا حەسەنی بکەن، ل وان جهێن خەلک پاشڤە دچوو حەسەن پێشڤە دچوو، و ل وان جهێن خودان جەرگ دترسیان ومەصلحەتچی بێ دەنگ دبوون حەسەنی بێ

ترس دەنگێ خۆ بلند دکر، ودا هوین هزر نەکەن ئەڤ گۆتنا مە ب تنێ (ئینشائەکا بێ دەلیلە) وەرن دا پێکڤە ڤی بەرپەڕی ژ دیرۆکا وی ڤەکەین، د گەل کێ؟ د گەل حەجاجی، ئەوێ -ل وی دەمی- ناڤێ وی ترس ولەز دئێخستە دلێ خەلکی، چونکی یێ حەجاج لێ ب غەزەب هاتبا حسێب بکە ئەو ژ دەیکا خۆ نەبوویە!

د ناڤبەرا حەسەنی ومەزنان دا:

جارەکێ حەجاجی قەسرەکا مەزن وجوان بۆ خۆ ل باژێرێ (واسطێ) ئاڤاکر، وپشتی ئاڤاهی ب دویماهی هاتی، وی رێ دا خەلکی هەمییێ کو بێن بەرێ خۆ بدەنە ئاڤاهی وخۆشییێ ب دیتنا وی ببەن، ودوعایا بەرەکەتێ بۆ ئاڤاهی وخودانێ وی بکەن.. ئیمامێ حەسەن خیلافێ عەدەتێ خۆ بڕیار دا، ئەو ژی د گەل خەلکی چوو تەماشەی قەسرا ئەمیری بکەت، گاڤا حەسەنی دیتی خەلک ب جوانیا قەسرا حەجاجی وفرەهی ونەخش ونیگارێن وێ مەندەهووش بوون، ئەو د ناڤ وان دا ڕابووڤە ودەست ب خواندنا خوتبەیەکێ کر.. و د ڤێ خوتبەیێ دا گۆت: ((مە هەمییان پێکڤە ئەو ئاڤاهی دیت یێ پیسێ پیسان ئاڤاکری، ومە دیت کو ئەو ئاڤاهییێ فیرعەونی ئاڤاکری گەلەک ژ ئاڤاهییێ وی مەزنتر وبلندتر بوو، پاشی خودێ فیرعەون برە هیلاکێ وئاڤاهییێ وی ژی هەرفاند.. خوزی حەجاجی زانیبا کو خەلکێ عەسمانی ئەو نەڤیایە، وخەلکی عەردی ئەو خاپاندیە حەتا غورووری ئەو گرتی..)).

و ب ڤی ڕەنگی ئەو پێدا چوو، د ناڤ حێبەتی ودەهشەتا وی خەلکێ ئامادەبووی، حەتا هندەک ژ وان دل مایە پێڤە وترسیاین حەجاج ل وی ب غەزەب بێت، لەو مرۆڤەکی گۆتێ: بابێ سەعیدی، هندە بەسە! وی گۆت: خودێ پەیمان ژ زانایان وەرگرتییە کو ئەو حەقییێ نیشا خەلکی بدەن وچویێ ژێ نەڤەشێرن..

وکۆما خەلکی ڤەڕەڤی.. بەلێ هندەک خودان خێران ئەوێن ل هەمی جهـ وهەمی دەمان دمشە، دا خۆ ل بەر حەجاجی شرین بکەن، چوونە نک وئاخفتنا حەسەنێ

بەصری بۆ ڤەگوهاست، حەججاج ژ کەربێن خۆ دا هار بوو، و ل خەلکی زڤڕی وگۆت: تێچوون بۆ هەوە بت! عەبدەک ژ عەبدێن بەصرا د ناڤ خەلکی دا ڕادبتەڤە وچیا وی دڤێت د دەر حەقا مە دا دبێژت، وکەس د ناڤ هەوە دا نابت لێ ڤەگێڕت؟ ترسینۆکێن ترسینۆک! ئەز ب خودێ کەمە دێ وە ل هەوە کەم هوین ژ خوینا وی فڕکەن..

پاشی هنارتە ب دویڤ جەللادێ خۆ ڕا.. وگۆتە هندەک ئێلچییێن خۆ: هەڕن حەسەنی بۆ من بینن.

گاڤا وان حەسەن ئینای، وحەسەن گەهشتییە بەر دەری، ونیشانێن سەربڕینی د ڕوییێ حەججاجی وجەللادی دا دیتین، ب دەنگەکێ نزم دوعایەک کر و ب ژۆرکەفت.. وخەلکێ دیوانێ کارێ خۆ کر دا دەهمەنێن خۆ هلدەن دا چپکێن خوینا حەسەنی جلکێن وان پیس نەکەن، بەلێ هەر زوی صەدمە بۆ وان چێبوو، وان دیت حەججاج ب نک وی ڤە چوو، وڕێ بۆ فرەهـ کر و ب هەیبەت ڤە گۆتێ: وەرە ڤێرێ بابێ سەعیدی، وەرە ڤێرێ بابێ سەعیدی!! وهنگی ڕاوەستیا حەتا ئەو بری دانایە ب ڕەخ خۆ ڤە، وگاڤا حەسەن ڕوینشتی حەججاجی کەیفخۆشی د گەل کر، وهندەک پسیارێن دینی بۆ خۆ ژێ کرن.. وپشتی دەمەکی ژ ئاخفتنێ حەججاجی گۆتێ: بابێ سەعیدی تو سەروەرێ هەمی زانایانی! گاڤا حەسەن ژ دیوانێ دەرکەفتی، دەرگەهڤانێ حەججاجی دا ب دویڤ ڤە وگۆتێ: بابێ سەعیدی، حەججاجی تو بۆ ڤێ چەندێ داخواز نەکربووی. حەسەنی گۆت: ئەز دزانم، ژ جەللادێ وی یا دیار بوو. دەرگەهڤانی گۆتێ: من تو دیتی گاڤا تو هاتییە بەر دەری هەر وەکی تە دوعایەک کر، ئەو چ بوو تە گۆتی؟ حەسەنی گۆت: من گۆت: ئەی خودایێ نعمەت د گەل من کرین وئەز ل تەنگاڤییێ هەوارێن خۆ دگەهینمێ، تو کەربا وی سار کە ل سەر من کانێ چاوا تە ئاگر ل سەر ئیبراهیمی سار کر وکرە تەناهی.

وسەرهاتییەکا دی ژی حەسەنی د گەل مەزنێن دنیایێ هەبوو، دەرسەکا مەزن بۆ زانایان بەری عامیان تێدا هەیە..

دەمــێ عومــەرێ کــوڕێ عەبدلعــەزیزی بوویــە خەلیفــەی، منــافق ودوڕوی و(مورتەزقە) ژ بـەر دەرێ خۆ کرنە دەر، وشاعر وئەزمان حلی ودرەویـن ژ دیوانا خۆ دەرێخستن، چونکی وی باش دزانی ئەڤ صنفێن مرۆڤان هاریکارێن چوونا مرۆڤینـە بـۆ جەهنـەمێ، و ل شـوینا وان وی مـرۆڤێن زانـا وزاهـد ل خـۆ کـۆم کـرن، وئەگـەر زانایەک هەبا یێ ژ وی دویر ژی با، وەکی حەسەنی ئەوێ ل بەصرا دژیا، وی دەم بـۆ دەمـی کاغـەز بـۆ دهنـارتن وداخوازا رەئـی وبۆچوونـا وی دکـر د مەسـەلێن گرنـگ دا، وحەسەنی ژ لایێ خۆ ڤە بەرسڤا وی ددا، وبێی (موجامەلە) ئەو حەقی بـۆ دگـۆت یـا وی بـاوەری پـێ هـەی، وگاڤـا حەسـەنی زانـای عومـەر یـێ بوویـە خەلیفـە، ئێکـەمین کاغـەز بـۆ هنـارتی، دا پیرۆزیـێ لـێ بکـەت، ئـەڤ سـێ چـار ڕێزکـە تێـدا نڤیسـیبوون پشتی حەمدا ودێ کری وصەلات داینە سەر پێغەمبەری: ((هندی دنیایـە وارەکـێ ب ترسە، ڕۆژا خودێ ئادەم کرییە تێدا بۆ عقووبە کربوو تێدا، ڤێجا ئەی ئـەمیرلـموئمنین تو بزانە کەفتنا ب دنیایێ نە وەکی هـەر کەفتنەکێیـە، یـێ قـەدرێ وێ بگرت دێ بـێ قەدر بت، وهەر ڕۆژ ئەو گەلەکان دکوژت، ڤێجا تـو ئـەی ئـەمیرلـموئمنین د نیـایێ دا وەکـی وی برینـداری بـە یـێ صـەبرێ ل سـەر نەخۆشـییا دەرمـانی دکێشـت ژ ترسـێن نەخۆشییا درێژ دا)). ئەڤە (کیتابا پیرۆزباهییێ) بوو یا حەسەنێ بەصری بۆ عومـەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی هنارتی دەمێ ئەو بوویە خەلیفە!

وپشــتی عومــەر چوویــە بــەر رەحمــا خــودێ، وپســامێ وی (یەزیـدێ کـوڕێ عەبدلـمەلکی) بوویە خەلیفە، وی (عومـەرێ کـوڕێ هوبـەیرەی) کرە والییـێ عیراقـێ وخوراسـانێ، والـی هنارتـە ب دویـڤ دو ژ مـەزنترین زانـاییێن عیراقـێ ڕا: حەسـەنێ بەصـری وعـامرێ شـەعبی، وپسـیارا خـۆ ب وان کـر، وگــۆت: هـویـن دزانـن کـو (ئـەمیرلـموئمنین)ی ئـەزێ کریمـە والـی، وگوهـدارییا وی ل سـەر مـن واجبـە، بـەلێ هنـدەک جـاران ئـەو هنـدەک فـەرمانان ل مـن دکـەت ئـەزێ ژێ رازی نیـنم چـونکی عەدالـەت تێدا نینە، هـوین چ دبێژن ئەگەر ئـەز ئەمرێن وی ب جهـ بینم گونەهـەک بـۆ من تێدا هەیە؟ عامرێ شەعبی جەوابەکا وەسا دایێ هندەک نەرمی تێدا بـوو، دا نـە

دلێ خەلیفەی بمینت ونە والی تەنگاڤ ببت.. وحەسەن یێ بێ دەنگ بوو، ئینا والی ل حەسەنی زڤڕی وگۆتێ: وتو چ دبێژی بابێ سەعیدی؟

ئیمامێ حەسەن گۆتێ: کوڕێ هوبەیرەی! ژ خودێ بترسە نە ژ یەزیدی، وتو باش بزانە خودێ دشێت تە ژ یەزیدی مەنعە کەت، بەلێ یەزید نەشێت تە ژ خودێ مەنعە کەت، کوڕێ هوبەیرەی نێزیکە تو بمری وملیاکەتەکێ زڤر ودژوار ب سەر تە دا بێت، ئەو بێ ئەمریا خودێ ناکەت، دێ تە ژ سەر ڤێ کورسیکا تە ئینتە خوار، وئەو دێ تە ژ قەسرا تە یا فرەهـ ڤەگوهێزتە قەبرەکێ تەنگ، ل وێرێ یەزید د گەل تە نابت، ئەو عەمەلێ تە دێ د گەل تە بت یێ تە ژ بەر یەزیدی بێ ئەمرییا خودێ پێ کری.. کوڕێ هوبەیرەی! ئەگەر تو د گەل خودێ بی وطاعەتێ وی بکەی، ئەو ل دنیایێ وئاخرەتێ بەلا یەزیدی دێ ژ تە ڤەکەت، وئەگەر تو د گەل یەزیدی بی د بێ ئەمریا خودێ دا، خودێ دێ تە هێلتە ب هیڤییا یەزیدی ڤە، وتو بزانە بۆ چو مرۆڤان چێ نابت د بێ ئەمرییا خودێ دا گوهدارییا کەسێ بکەن ئەگەر ئەو کەس کی بت.

گاڤا حەسەنی ئەڤ گۆتنە گۆتین ڕۆندک ژ چاڤێن والی بارین، ووی بەرێ خۆ دا حەسەنی، وحەسەن د چاڤێن وی دا ژ شەعبی ب بهاتر لێ هات، وگاڤا ئەو زڤڕینە مزگەفتێ وخەلک لێ کۆم بووین، ئیمامێ شەعبی ب دەنگەکێ بلند گۆتە خەلکی: گەلی مرۆڤان! هەچییێ ژ هەوە بشێت ل هەمی جهان رازیبوونا خودێ ب سەر رازیبوونا خەلکی بێخت بلا وە بکەت، ئەز ب وی کەمە یێ نەفسا من د دەستی دا ئەو تشتێ حەسەنی گۆتییە عومەرێ کوڕێ هوبەیرەی من ژی دزانی بێژم، بەلێ من دڤییا کوڕێ هوبەیرەی ژ خۆ رازی کەم، وحەسەنی دڤییا خودێ ژ خودێ رازی کەت، ئینا خودێ ئەو نێزیکی کوڕێ هوبەیرەی کر وئەز ژێ دویرکرم!

ئەڤە حەسەن بوو ئەوێ هەردەم د وەعزێن خۆ دا دگۆت: کوڕێ ئادەمی! خوزی تە زانیبا کو تو ئەو ڕۆژی یێن ب سەر تە دا دبۆرن، چی ڕۆژا ل تە ئاڤابوو، ئەو پرتەک ژ تە ڤەبوو.

محەمەدێ کوڕێ سیرینی
ئەوێ حەسەنێ بەصری ل شوینا خۆ هلبژارتی

(مەروانێ مەحمەلی) مرۆڤەکێ زێدە عیبادەتکەر بوو، ژ وان بوو یێن خەلکی هزر دکر ژ بەر وی بەرەکەت ژ عەسمانی ل عەردی دبارت، ڕۆژا مری خەلک هەمی بۆ عێجز بوون، وتازی کەفتە هەمی مالان، جیرانەکا وی دبێژت: پشتی مرنا وی ب دەمەکی من ئەو د خەونێ دا دیت، من پسیار ژێ کر: بابێ عەبدللاهی، خودایێ تە چ ل تە کر؟ گۆت: وی گۆتە من: ئەز برمە بەحەشتێ، من گۆتێ: پاشی؟ گۆت: پاشی ئەز بلندکرمە د ناڤ خەلکێ ڕاستێ (أصحب اليمين) دا، من گۆتێ: پاشی؟ گۆت: پاشی ئەز دامە د گەل یێن نێزیککری (المقربين). گۆت: من گۆتێ: تە کی ل وێرێ دیت؟ گۆت: حەسەنێ بەصری، وموحەممەدێ کوڕێ سیرینی!

حەسەن هەوە زانی کی بوو، ما ل وێرێ کوڕێ سیرینی.. وئەز باوەر دکەم گەلەک ژ مە موحەممەدێ کوڕێ سیرینی ژی دنیاسن، بەلێ ب تشتەکی ب تنێ، ب تەعبیرا خەونان، وەکی دی بەلکی ئەو نەزانن کو ئبن سیرین ئێک ژ وان زاهدان بوو یێن (زوهد) گەهشتییێ و ل نک ڕاوەستیای!

دەمەکی حەسەنێ بەصری ژ بەر حەججاجی ڕەڤی بوو وخۆ ژێ ڤەشارت بوو، هندەک هەڤالێن وی یێن نێزیک ب تنێ ب جهێ وی دکەفتن، ئێک ژ وان زاهدێ مەزن (ثابتێ بەنانی) بوو، هنگی کچەکا حەسەنی مر، ثابت دبێژت: ئەز چوومە نک ئیمامێ حەسەن، دا خەبەرێ مرنا کچا وی بگەهینمێ وهیڤییا من ئەو بوو ئەو بێژتە من: پێش من ڤە نڤێژێ لێ بکە، گۆت: گاڤا من خەبەر گەهاندییێ ئەوی هند کرە گری حەتا دەنگێ وی بلند بووی، وگۆت: هەرە نک موحەممەدێ کوڕێ سیرینی

وبێژێ بلا پێش من ڤە نڤێژێ ل سەر بکەت.. گۆت: هنگی مە زانی کو حەسەن کەسێ ل رێزا ئبنی سیرینی نابینت.

کورێ سیرینی کێ بوو؟

دو سالان بەری شەهیدبوونا ئیمام عوثمانی موحەممەد هاتبوو سەر دنیایێ، بابێ وی سیرین عەبد بوو، ل نک صەحابییێ پێغەمبەری وخزمەتکارێ وی ئەنەسێ کورێ مالکی دژیا، وئەو مرۆڤەکێ صنعەتکار بوو، دەمەک پێڤە نەچوو وی خۆ ژ ئەنەسی کڕی وئازاد بوو، بوونا موحەممەدی ل بازێڕێ مەدینی بوو، وزارۆکینییا خۆ وی ژی وەکی حەسەنێ بەصری ل مەدینێ بۆراندبوو، ونێزیکی سیهـ صەحابییان دیتبوون.

پشتی دەمەکی وی ژی قەستا بازێڕێ بەصرا کربوو ولێ ئاکنجی بووبوو، وهەڤالینییەکا موکم د ناڤبەرا وی وحەسەنێ بەصری دا هەبوو، وتشتێ ئەو هەردو ژێک جودا دکر ئەو بوو حەسەن هەردەم یێ خەمگین بوو تو دا بێژی حوکمێ ئیعدامێ یێ ل سەر هاتییەدان، بەلێ موحەممەد مرۆڤەکێ کەیفخۆش وسوحبەتچی بوو، ئێک ژ طەلەبێن وان هەردووان دبێژت: موحەممەدی هند دکرە کەنی حەتا چاڤێن وی رۆندک دکرن، وحەسەنی حەدیس بۆ مە دگۆتن وکرە گری، ومەهدیێ کورێ مەیموونی دبێژت: موحەممەدی سوحبەت دکرن وشعر دخواندن ودکرە کەنی، وگاڤا دەست ب گۆتنا حەدیسان کربا ناڤچاڤێن وی تێک دچوون ودهاتە گرتن. لەو ل وی دەمی دهاتە گۆتن: ب حلما ئبن سیرینی بکەن، نەکو ب غەزەبا حەسەنی!

وئێک ژ سالۆخەتێن ئبن سیرینی ئەو بوو ئەو گەلەک ژ بەرسڤدانا پسیاران دڕەڤی، ئەگەر هات وئەو پسیار ب حەلالی وحەرامی ڤە یا گرێدای با، ئەشعەث دبێژت: دەمێ پسیارا حەلالی وحەرامی ژ موحەممەدێ کورێ سیرینی هاتبا کرن، ڕەنگێ وی دهاتە گوهارتن تو دا بێژی نە ئەوە یێ بەرێ. وهەڤالەکێ دی یێ وی دبێژت: من کەس ژ وی ترسینۆکتر نەدیت بۆ فەتوایێ. یەعنی: دەمێ داخوازا فەتوایەکێ ژێ دهاتەکرن ئەوی ژ ترسان دا خۆ ددا پاش، وزوی ب زوی بەرسڤ

نەددا، دترسییا ئەو خەلەت ببت ڤێجا بکەفتە گونەهێ. و د گەل کو ئبن سیرین مرۆڤەکێ تاجر بوو، وگەلەک دەمێ خۆ ب کڕین وفرۆتنێ ڤە دبر ل سویکی، بەلێ ئەو زاهدەکێ مەزن ژی بوو، وئەڤە تشتەکێ غەریبە.. کەسەک ب دنیایێ ڤە موژیل ببت ودنیا ڕیکا خۆ بۆ دلێ وی نەبینت.

وعەدەتێ ئبنی سیرینی بوو ئەو ڕۆژەکێ یێ ب ڕۆژی بوو ورۆژەکێ دخوار، وەکی ڕۆژییا داوودی.. وئەو ب خۆ مرۆڤەکێ بازرگان بوو، دەمێ خۆ ب تجارەتێ وبەلاڤکرنا علمی ودەرسدانێ ڤە دبۆراند، وتشتێ ژ هەمییێ پتر ئەو پێ ناڤدار بووی زانینا وی یا بەرفرەهـ بوو ب علمێ تەعبیرا خەونان.

پشتی مرنا حەسەنی ب سەد ڕۆژان، یەعنی: هەر ل شەووالا سالا ١١٠ مشەختی، دەمێ ژییێ وی حەفتێ وحەفت سال، ئبن سیرین چووبوو بەر دلۆڤانیا خودێ.

سالۆخەتێن کوڕێ سیرینی:

دەم وجهێ ئبن سیرین لێ ژیای هەر ئەو دەم وجهـ بوون یێن حەسەنێ بەصری لێ ژیای، وئبن سیرین دەهـ سالەکان ژ حەسەنی بچویکتر بوو، وتشتێ دی یێ ئبن سیرین ژ زانایێن دی یێن سەردەمێ خۆ جودا کری ئەو بوو، ل وی دەمی زانا دو ڕەنگ بوون: هندەکان تێکەلیا خەلیفە ووالییان دکر، چ بۆ هندێ بت دا فایدەی ژێ بکەن، یان بۆ هندێ بت دا فایدەی بگەهیننێ، لەو وان گەلەک جاران خۆ ل سەر خەلەتییێن مەزنان بێ دەنگ دکرن، وهندەکێن دی بەرهنگارییا وان دکر، و د دەرس ودیوانێن خۆ دا ڕەخنەیێن دژوار ل وان دگرتن، وئەگەر جارەکێ ئەو ل دیوانا خەلیفەی یان والی بەرهەڤ ببان، وان ئەڤ چەندە بۆ خۆ ب دەلیڤە دزانی کو توند د گەل وان باخڤن، وڕوی ب ڕوی خەلەتییێن وان بدەنە بەر چاڤێن وان، ئبن سیرین نە ژ وان بوو ونە ژ وان، هندی ژێ هاتبا وی خۆ نێزیکی مەزنان ودیوانێن وان نەدکر، ونەدهێلا کەس ل دیوانا وی ژی بەحسێ وان بکەت، جارەکێ مرۆڤەکی ل دیوانا وی گۆتنێن کرێت گۆتنە جەججاجی، پشتی مرنا حەججاجی، ئینا ئبن سیرینی گۆتێ:

برازا، هش بە.. حەجحاج یێ چوویە نک خودایێ خۆ، وڕۆژا قیامەتێ دەمێ تو قەستا خودایێ خۆ کەی، تو دێ بینی کێمترین گونەها تە د دنیایێ دا کری ل سەر تە مەزنترە ژ مەزنترین گونەها حەجحاجی کری، هەر ئێک وێ ڕۆژێ دێ یێ ب خۆ ڤە موژیل بت، وتو بزانە خودێ دێ تۆلا وان ژ حەجحاجی ڤەکەت یێن وی زولم لێ کری، ودێ تۆلا حەجحاجی ژی ژ وان ڤەکەت یێن زولم ل وی کری، ڤێجا ژ ئەڤرۆ ویڤە تو خۆ ب خەبەر گۆتنا کەسێ ڤە موژیل نەکە.

و د سەر ڤێ چەندێ ژی ڕا ئەگەر جارەکێ ئەو گەهشتبا مەزنەکی، ووی پسیارەک ژێ کربا، ئەوی حەقی (بێ موجامەلە) دگۆت. والییێ عیراقێ ژ لایێ ئەمەویان ڤە عومەرێ کوڕێ هوبەیرەی جارەکێ ئەو ڤەخواندە دیوانا خۆ، ئبن سیرینی برازایەکێ خۆ د گەل خۆ بر، گاڤا ئەو ل دیوانا والی ئامادە بووی، والی هندەک پسیارێن دینی ژێ کرن، پاشی گۆتێ: بابێ بەکری، تە چاوا خەلکێ باژێڕێ خۆ هێلاینە؟ وی گۆت: من ئەو هێلان زولم د ناڤ وان دا یا بەلاڤە، وتە های ژ وان نینە.. برازایێ وی هێدی دەستێ خۆ ل ئەنیشکا وی دا، ئینا ئەو ل برازایێ خۆ زڤڕی وگۆتێ: یێ پسیارێ ژ من دکەت نە ژ تە، وئەڤە شاهدییەکێ ژ من دئێتە خواستن، ویێ شاهدەییێ ڤەشێرت دلێ وی یێ پیسە. وپشتی ئەو ژ دیوانا والی دەرکەفتی، والی سێ هزار دینار بۆ هنارتن، وی ئەو وەرنەگرتن وگۆت: بۆ والی بزڤڕینن، برازایێ وی گۆتێ: بۆچی تە دیارییا ئەمیری وەرنەگرت؟ وی گۆتێ: وی ئەڤ مالە یێ دایە من ژ بەر هزرەکا باش یا ئەو ژ من دکەت، ڤێجا ئەگەر ئەز یێ وەسا بم وەکی ئەو هزر دکەت چێ نابت ئەز وی مالی وەرگرم، وئەگەر ئەز یێ وەسا نەبم، بۆ من حەلال نینە ئەز وی وەرگرم.

سەرهاتییەکا غەریب:

وجارەکێ وی بایێ چل هزاران زەیت ب دەین کڕی، پشتی زەیت وەرگرتی بەرێ خۆ دایێ مشکەکێ مرار یێ د جەڕکەکی دا، وی گۆت: ئحتمالە ئەڤ مشکە هێشتا ل کارگەهێ کەفتبتە زەیتێ، مەعنا ئەڤ زەیتە هەمی دێ یا پیس بت، وئەگەر ئەز

زەیتێ بۆ خودانی بزڤرینمەڤە -وئەڤە حەقێ منە، چونکی زەیت یا ب عەیبە- ئەز دترسم ئەو وێ زەیتێ ببەت بفرۆشتە خەلکی.. هەمـا یـا بـاش ئەوە ئەز زەیتێ هەمییێ برێژم، وبلا خوسارەتی یا من ب تنێ بت. ووی زەیت رێت.

وی دەمی ئەو د تەنگاڤییەکا مالی دا دبۆری، گاڤا بوویە دەمێ دانا دەینی، خودانێ زەیتێ هات داخوازا پارەیێن خۆ کرن، وی پارە نەبوون بدەتێ، خودانێ دەینی چوو نک قازی وشکائێت لێ کر، قازی بڕیار دا ئبن سیرین بێتە گرتن حەتا دەینێ خۆ ددەت، و ب ڤی ڕەنگی ئبن سیرین هاتە گرتن، ودەمێ وی بەحسێ ڤێ گرتنا خۆ دکر، دگۆت: بەری سیهـ سالان من گونەهەک کربوو، ئەز دبێژم ژ بەر وێ خودێ ئەڤ گرفتارییە ب سەرێ من ئینا.. وئەو گونەهـ چ بوو؟

جارەکێ وی طـان ب فەقیرییێ ل مرۆڤەکی دابوو!

دەمێ ئەو یێ گرتی، دلێ حەرەسی مـا پێڤـە ژ بـەر عـەمرێ وی، وچونکی وی دیت ئەو چەند مرۆڤەکێ پیرۆز وعیبادەتکەرە، لەو جارەکێ گۆتێ: شێخ، دەمێ دبتە شەڤ وکەس نەمینتە ل ڤێرێ هەرە مال وبمینە د ناڤ عەیالێ خۆ دا، وسپێدێ زوی بزڤرە ڤە، حەتا قازی بڕیارا دەرکەفتنا تە ددەت. ئبن سیرینی گۆتێ: نە ب خودێ ئەز وە ناکەم.. ئەز نابمە هاریکارێ تە ل سەر خیانەتا (ولی الأمر)ی.

وهەر ل وان ڕۆژان صەحابییێ ناڤدار ئەنەسێ کوڕێ مـالکی کەفتـە بـەر مرنێ، ووی وەصیەت کر گاڤا ئەو دمرت ئبن سیرین وی بشۆت ونڤێژێ لێ بکەت. وپشتی ئەو مری هندەک چوونە نک والی ووەصیەتا ئەنەسی بۆ ڤەگێڕا، والـی دەسـتویری دا ئبن سیرین بێتە بەردان، وگاڤا چووینە نک وی وبڕیارا والی گەهاندیێ وی گۆت: ل سـەر دەعوایا خودانێ دەینی هەوە ئەزێ گرتیم، وئەز ژ ڤێرێ دەرناکەڤم حەتا ئـەو دەستویریێ نەدەت. لەو ئەو نەچار بوون چوونـە نـک خـودانێ دەینی ودەستویری ژێ خواست، وهنگی ژ نوی ئبن سیرین دەرکەفت وچوو ئەنەس شویشت وکفن کر ونڤێژ ل سەر کر، پاشی زڤڕی سجنێ بێی بچت سەرا مالا خۆ بدەت!

مالكێ كوڕێ دیناری

دەمێ مرۆڤ دبێژت: مالک.. یەعنی: پاشمایا پێغەمبەراتییێ، وئەڤە یا غەریب نینە ئەگەر ئەم ل بیرا خۆ بینینە ڤە كو مالک ل سەر دەستێ حەسەنێ بەصری یێ هاتییە پەروەردەكرن، حەسەن ئەوێ د كۆشا دەیكا موسلمانان (أم سلمه) یێ هاتییە ب خودانكرن.

دبت ل بەر گەلەک كەسان یێن ناڤێ ڤی چیایێ زانینێ وزوهدێ بهیستی تشتەكێ غەریب بت ئەگەر ئەم بێژین: مالک ل دەسپێكا ژییێ خۆ، گەلەک دویر ژ خودێ دژیا، وئێک ژ مەزنترین عەرەق ڤەخۆرێن باژێرێ بەصرا بوو!

بەلێ.. پاشی رۆژەک هات ئەڤ مالكە وەكی وێ رۆژا گەش لێ هات ئەوا تێنێ ورۆناهییێ ل عەردی بەلاڤ دكەت، بوو ئەو مرۆڤ یێ صەحابییێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەنەسێ كوڕێ مالكی گۆتییێ: تو گەلەک وەكی صەحابییێن موحەممەدی یی -سلاڤ لێ بن- ئەز پتر ژ گەلەک عەیالێ خۆ حەز ژ تە دكەم.

ڤێجا سەرهاتییا مالكی چ بوو؟ وچاوا بەرێ وی هاتە وەرگێڕان ژ رێكا شەیتانی بۆ رێكا خودێ؟

مالكێ كوڕێ دیناری.. هێڤێنێ وی ژ وەلاتێ (سەجستانێ)یە ئەوێ دكەڤتە د ناڤبەرا ئیران وئەفغانستانا نوكە دا، ل باژێرێ بەصرا ژییێ خۆ بۆراندبوو ل سەدا ئێكێ مشەختی وچارێكا ئێكێ ژ سەدا دووێ ژی، وگەهشتبوو دویماهییا دەمێ صەحابییان وعلم وحەدیس ژ ئەنەسێ كوڕێ مالكی یێ صەحابی، ومەزنێ تابعییان حەسەنێ بەصری، وسەعیدێ كوڕێ جوبەیری، وموحەممەدێ كوڕێ سیرینی وەرگرتبوو.

پشتی حەسەنێ بەصری ل سالا (١١٠) مشەختی چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ مالکی جهێ وی ل مزگەفتا بەصرا یا مەزن گرت، ودەمێ وی دەست ب وەعزی دکر مزگەفت ژ مرۆڤان تژی دبوو تو دا بێژی تەیران یا دادایە سەر سەرێن وان، رۆژەکێ مرۆڤەکی پسیارا دەسپێکا وی ژێ کر کانێ یا چەوا بوو؟

وی ب ئەزمانێ خۆ سەرهاتییا دەسپێکا خۆ ڤەگێرا.. وگۆتنا وی ژ ئەزمانێ وی ئەم ب ئەزمانێ خۆ دێ ڤەگوهێزین:

ل دەسپێکا عەمرێ خۆ مالکێ زوگورد شورطە بوو، کارێ وی ئەو بوو سپێدێ حەتا ئێڤاری ب دەستەکێ دژوار ودلەکێ رەق ل بازێری دهات ودچوو زێرەڤانی ل خەلکی دکر، و ل دویڤ سەح وسویان دگەریا، ودەمێ کارێ وی ب دویماهی دهات دزڤری مالا خۆ ودما ب تنێ، ودەمێ خۆ یێ مایی ب ڤەخوارنێ دبۆراند، هەر وەکی وی ب ڤێ خۆ بێهشکرنێ دڤیا جیهانەکێ د خەیالا خۆ دا چێ بکەت یا جودا ژ وێ جیهانێ یا خەلک دنیاست..

دەمەکی وی ڤیا گوهۆرینەکێ بێختە ڤی رووتینێ ژیانا وی ڤەگرتی، وئێکەمین تشتێ وی هزر تێدا کری ئەو بوو ئەو ژیانا خۆ د مال دا بگوهۆرت، ئێدی یێ ب تنێ نەبت، وچونکی وی دزانی هندی ئەو ژ پیسان بت کەس چو باشێن خۆ نادەتێ، ئەو رابوو (جاریەک) بۆ خۆ کری.. پشتی دەمەکی خودێ کچەک دایێ، وڤێ کچێ تامەکا دی دا ژیانا وی، چونکی وی مرۆڤینییا مەزن د چاڤێن وێ یێن بچویک دا ددیت، کچا وی یا بچویک چەند رۆژەکێ مەزنتر لێ دهات و ب سەر پییان دکەت پتر ئەو ل هندێ ئاگەهدار دکر دڤێت ئەو ژینا خۆ پاقژ بکەت بەری کچا وی مەزن ببت و ب پیسییا ژینا وی بەقەم ببت، بەلێ هندی هاتی نەشیا هەڤالینییا پەرداغی بهێلت.. وهەڤرکییەک د ناڤبەرا ڤیانا کچا وی وڤیانا پەرداغی دا د دلێ وی دا پەیدا بوو، دەمێ هندەک جاران کچا وی -ئەوا ب سەر پییان کەفتی- ددیت ئەو یێ پەرداغان تێ دکەت وفر دکەت دا ب نک ڤە چت پەرداغێ وی ژ دەستی ئینتە دەر و ب کراسێ وی دا کەت، وکەتە کەنی.. ئەو عێجز نەدبوو چونکی وی

ددیت کەیفا کچا وی یا بچویک یا ب ڤێ چەندێ دئێت.. وپیچ پیچە وی دیت هەر وەکی ئەو یێ ژ پەرداغی دویر دکەڤت، چونکی ڤیانا وی بۆ کچا وی هێدی هێدی جهێ ڤیانا وی بۆ پەرداغی دگرت، وهەمی ترسا وی ئەو بوو ڕۆژەک بێت کچا وی مەزن ببت و د مەعنا ڤی بەرداغی بگەهت، ڤێجا ئەو ببتە ئەگەرا پیسکرنا ژیانا کچا خۆ، ڤێجا ئەو گونەها خۆ ویا کچا خۆ ژی ل سەر ملێ خۆ هلگرت.

ودەمێ ژیییێ کچا وی گەهشتییە دو سالان.. مر!

وکانێ چاوا سەرهاتییا مرنێ هندەک کەسان ژ غەفلەتێ هشیار دکەت، وەسا ئەو هندەکێن دی پتر ب نک سەرداچوونێ ڤە دبەت، وچونکی مالکێ کوڕێ دیناری هند باوەری نەبوو موصیبەتا وی ل بەر وی سڤک بکەت، وچاڤێن وی ل ڕاستییێ ڤەکەت، مرنا کچا ئەو وەکی بەرێ یان پتر ب نک ژیانا پەرداغی وخۆ بێهشکرنێ ڤە بر، وخەما وی بوو جهێ شادییا شەیتانی!

مالک دبێژت: شەڤەکێ ژ شەڤێن ئەینییێ، ئەز ژ ڤەخوارنێ یێ مەست بووم، من نەزانی چ دەمێ شەڤێ بوو دەمێ ئەز کەفتیمە سەر تەنشتا خۆ ونڤستیم.. د خەوێ دا من دیت هەر وەکی ڕۆژا قیامەتێ یە، خەلک یێ ژ زکێ عەردی دەردکەڤن وبۆ مەیدانەکا بەرفرەهـ یێ دئێنە کۆمکرن، وئەز ئێک ژ وان بووم، د ڤێ تەنگاڤییا مەزن دا دەنگەکێ بلند هاتە من، ئەز ل خۆ زڤڕیم دا بەرێ خۆ بدەمێ کانێ ئەو چ دەنگە، دیتنا من دیتی مارەکێ ئەژدەها، یێ ڕەش وشین، دەڤێ خۆ یێ بەش کری و ب نک من ڤە یێ دئێت، من کرە هەوار وئەز ژێ ڕەڤیم، بەلێ کیڤە بچم؟

پاشی من هند دیت پیرەمێرەکێ بێن خۆش وجلک پاقژ کەفتە ڕێکا من، من هەوارێن خۆ گەهاندنێ وگۆتێ: بەختێ خودێ من ژ ڤی ئەژدەهای خلاس بکە! ئینا پیرمێری بۆ حالێ من کرە گری وگۆت: ئەزێ لاوازم وئەو تشتێ تو ژ من دخوازی ب من ڤە نائێت، بۆ خۆ بڕەڤە بەلکی خودێ ڕێکەکێ بۆ تە ببینت، ئەز ڕەڤیم، من جهەکێ بلند دیت، ئەز ب سەرکەفتم، لایێ دی نهالێن تژی ئاگر بوون، ئەز ل خۆ زڤڕیم ئەژدەها یێ ب دویڤ من ڤە، نێزیک بوو ژ ترسێن ئەژدەهایی دا

ئەز بکەڤمە د ئاگری دا، ئینا دەنگەک هاتە من: بزڤڕە تو نە ژ خەلکێ وێ یی، پیچەکێ بێنا من هات، ئەز زڤڕیم وجارەکا دی ئەژدەهایی دا ب دویڤ من ڤە، دوبارە ئەز گەهشتمە نک پیرەمێری، من گۆتێ: من داخواز ژ تە کر تو من ژ ڤی ئەژدەهایی خلاس بکەی تە وە نەکر، پیرەمێری کرە گری وگۆت: ئەزێ لاوازم، هەڕە سەر ڤی چیایی هندەک ئێمانەت ل وێرێ هەنە، ئەگەر ئێمانەتەکێ تە د ناڤ دا هەبت ئەو دێ تە خلاس کەت.

گۆت: من بەرێ خۆ دایێ چیایەکێ گڕۆڤر من دیت، ئەز ب نک ڤە چووم وئەژدەهایی دا دویڤ من، گاڤا ئەز نێزیک بوویم، هندەک ملیاکەتان گازی کر: پەردەی ڕاکەن، ودەرگەهان ڤەکەن، بەلکی ڤی هەژاری ئێمانەتەک هەبت وی ژ دوژمنی بپارێزت.. پشتی پەردە هاتینە هلدان ودەرگەهـ ڤەبووین، من دیت هندەک زارۆکێن دێمێ وان وەکی هەیڤێ دجوان سەرێن خۆ دەرێخستن وبەرێ خۆ دانە من، وئەژدەها نێزیکی من بوو، هندەک زارۆکان کرە هەوار: هوین هەمی دەرکەڤن سەحکەنێ نەیارێ وی نێزیک بوو، پاشی من هند دیت کچا من یا بچویک دەرکەفت وبەرێ خۆ دا من، گاڤا وێ ئەز دیتیم کرە گری وگۆت: بابێ منە بابێ منە! وێ گاڤێ من هند خۆ دیت ئەز هاتمە بلندکرن وهاڤێتن حەتا ئەز کەفتیمە نک وێ، وێ دەستێ من گرت وئەز کێشام، ئینا ئەژدەها ڕەڤی وئەز هێلام، پاشی هاتە دکۆشا من دا وگۆت: بابۆ! ﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلْحَقِّ ﴾ پاشی گۆتە من: ئەو ئەژدەهایێ ڕادهێلا تە کارێ تە یێ خرابە، تە هندێ مەزن دکر حەتا ئەو ڕاهێلتە تە دا تە بهاڤێتە د ئاگری دا، وئەو پیرەمێرێ تە دیتی کارێ تە یێ باشە تە ئەو هندێ لاواز کری کو نەشێت بەرەڤانییێ ژ تە بکەت..

گۆت: ووێ گاڤێ من هند دیت ئەز ژ خەو ڕابووم.

پشتی مالک ژ خەو ڕابووی ودلێ وی ژ غەفلەتێ هشیار بووی، ئێکەمین کار وی کری ئامانێن شەرابێ هەمی شکاندن، وکرە دلێ خۆ ئەو هنگی ڕاوەستت

حەتا (پیرەمێرێ لاواز) بزڤڕینتە سەر هێزا وی، دا بشێت ئەژدەهایی پاش پاشکی ببەت..

سپێدێ وی قەستا مزگەفتێ کر، خۆ ب مەزنترین زانایێ تابعییان ڕا گەهاند کو حەسەنێ بەصری بوو، و ل سەر دەستێ وی فێری علمی وعەمەلی بوو، وهەر چەندە ئەو ل وی دەمی یێ بچویک نەبوو، بەلکی گەلەکێ جحێل ژی نەبوو، بەلێ د گەل هندێ ژی (هممەتا) وی و (ئصرارا) وی ئێکا هند ژێ چێکر نە ب تنێ ئەو خۆ ب زانا وزاهدێن ئوممەتێ یێن مەزن ڕا بگەهینت، بەلکی بەرا وان ژی ڕاکەت.

پشتی مالکێ کوڕێ دیناری بڕیار دای ژینا خۆ بگوهۆڕت وڕێکا خودێ بگرت، وی دەست ب کارەکێ دی کر، کارێ وی بوو ئەو وی قورئان ب دەستێ خۆ دنڤیسی ودبرە بازارێ دفرۆت و ب وی پارەی یێ بۆ وی ژێ دهات خۆ ب خودان دکر، ودبێژن: هەر چار هەیڤان وی دانەیەکا قورئانێ دنڤیسی، وپشتی پارێ خۆ وەردگرت دا بەت دەتە بەقالی، وحەتا پارێن وی خلاس دبوون وی تشت بەرانبەر بۆ خۆ ژ نک دئینان.

مالک ل سالا (١٢٧) مشەختی ل بەصرا چوو بوو بەر دلۆڤانییا خودێ.

د گۆتنا خۆ دا دبێژت: زانایێ دورست ئەوە یێ ئەگەر تو چوویە نک ل مالا وی دا ئەو شیرەتەکێ ل تە بکەت وئەو ل مال نەبت، مالا وی شیرەتێ ل تە بکەت.

یەعنی: زوهد وتەقوایا وی بۆ تە ژ سەروبەرێ مالا وی ئاشکەرا ببت، ژ مالا وی تو بزانی ئەو نە مرۆڤێ دنیاییێیە، ڤێجا حالێ مالا وی بۆ تە ببتە شیرەت.

ڕۆژەکێ خەلکێ بەصرا هاتنە نک وگازندە ژ نەهاتنا بارانێ کرن وگۆتنێ: بابێ یەحیای! ئەگەر تو هاتبای نڤێژا بارانێ تە ل بەرا مە کربا، بەلکی خودێ باران دابا مە، وی سەرێ خۆ هژاند وگۆت: هوین د عەجێبگرتینە کو باران نائێت، وئەزێ عەجێبگرتیمە کو بەر ژ عەسمانی ب سەر هەوە دا نائێن!

وعەدەتێ مالکی بوو دەرگەهێ مالا وی یێ بێ کلیل بوو، ونە شەڤ ونە ب ڕۆژ چو جاران وی دەرگەهـ نەدگرت، شەڤەکێ دەمێ وی نڤێژ دکرن دزەک هاتە مالا

وی، هندی لێ گەڕیا تشتەک نەدیت بدزت، گاڤا ڤیای دەرکەڤت مالکی گۆتێ: چو تشتێ دنیایێ تە نەدیت، ما تە نەڤێت تشتەکێ ئاخرەتێ بدەمە تە؟ دزیکەری گۆتێ: بەلێ.. گۆت: وەرە دەسنڤێژا خۆ بگرە ودو رکاعەتان د گەل من بکە، وڤان هەردو رکاعەتان ژیانا دزیکەری گوهاڕت، سپێدێ دەمێ ئەو ومالک پێکڤە چووینە مزگەفتێ نڤێژێ: هندەکان گۆتێ: بابێ یەحیای! ئەو کیە د گەل تە؟ مالکی ب گرنژین ڤە گۆت: هاتبوو دا دزیيا مە بکەت، بەلێ مە ئەو دزی!

ئیمامێ ئەوزاعی
ئەوێ چو جاران شیرەتا خۆ نەفرۆتی

ئـەو مرۆڤـێ خودێ یێ مـە ل بـەرە کـو ڤێ جارێ ل دیوانـا وی ئامـاده ببـین، وچەندەکێ ژ نێزیک بنیاسین مرۆڤەک بوو ب دورستی یێ هێژای هندێ بوو ناسناڤێ (زانایـــێ دینـــی) ل سـەر بێتــەدانان، چـونکی وی ب دورسـتی هـەمی سـالۆخەتێن زانایان ل نک خۆ پەیدا کربوون.. وسالۆخەتێ زانایێن دینی یێ ژ هەمییان بەرچاڤتر کو ل نک ڤی زانایی دهاتە دیتن ئەو بوو وی نصیحەتێ خێرێ ل مـەزنی وبچویکی دکر، وجارەکا ب تنێ ژی ژێ نەهاتییە زانین کـو وی مالـێ دنیـایێ سـەرا شیرەتەکا خۆ وەرگرت بت، یـان نصیحەتەکێ خۆ وی فرۆت بت، ومـا دێ چاوا ئـەو وە کـەت وئەو ب خۆ د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((یا من زانی ئـەوە هـەر زەلامـەکێ وەعـزەک ل هنـدەک مرۆڤـان کربـت وئارمانجـا وی کنـارێ خـودێ نـەبت، دلـێن خـەلکی دێ ژێ دویرکەڤن کا چاوا ئاڤ ژ سەر کەڤرێ حلی دکەڤت)).

ورۆژەکـێ دەمـێ وی وەعـزەک ل مەزنـەکی ژ مـەزنێن دنیـایێ کـری ڤـی مـەزنی هندەک مال دایێ وگـۆتـێ: ((ئەڤە بۆ تە دا تو پێ بگەهییـە وەلاتـێ خـۆ، وی مـالـێ وی لێ زڤڕاند وگۆتێ: مـن هەوجـەیی پـێ نینـە.. وئـەز نـە ئـەوم یـێ شیرەتا خـۆ ب مالێ دنیایێ هەمییێ بفرۆشم!)).

ئەوزاعی کی بوو؟

زانـــایێ مـــە یـــێ ڤـــێ جـــارێ ئیمـــامێ ئەوزاعییـــە.. وئـــەوزاعی نـــاڤێ وی عەبـدررەحمانێ کـوڕێ عـەمـری بـوو، ودگـۆتنێ: (بـابێ عـەمری)، ل سـالا (٨٨) مشەختی هاتبوو سەر دنیـایێ، وهنگـی هێشـتا هندەک صـەحابی دسـاخ بـوون، و ل سـەر دەمـێ خـلافەتا عومـەرێ کـوڕێ عەبدلعـەزیزی -خودێ ژێ رازی بت- عـەمرێ

وی ژ دەهێ بۆری بوو، عەسلێ وی خەلکێ وەلاتێ سندێ بوو، و ب ئێتیمی دەیکا وی ئەو ب خودان کربوو، وبەرێ وی دابوو رێکا خواندنێ ووەرگرتنا علمی حەتا رۆژەک ب سەر وی دا هاتی زانایەک د ناڤ ئوممەتێ دا نەمابوو ئەگەر هەوجەی علمێ وی نەبت!

ل سەر دەستێ هژمارەکا مەزن ژ زانایێن تابعییان علم وزانین وەرگرتبوو، وەکی (عطاء بن أبی رباح) و(محمد بن سیرین) و(نافع مولی ابن عمر) وگەلەکێن دی.

ئەوزاعی علم وعەمەل وگۆتنا حەقییێ بێ ترس ل نک خۆ کۆم کربوو، وهەر جارەکا ئەڤ هەر سێیە ل نک مرۆڤەکی کۆم بوون، دێ هێژایی هندێ بت د ناڤ خەلکی دا ببتە ئیمامەکێ (قدوە)، وئەڤ صفەتە بوون ئێکا هند ژ وی چێکری ئێکێ وەکی ئیمام (مالکی) د دەر حەقێ دا گۆتی: ئەوزاعی ئیمامەکە مرۆڤ دشێت بۆ خۆ بکەتە جهێ چاڤلێکرنێ .

ل سالا ١٥٧ مشەختی ل شامێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ .

ئەوزاعی وشیرەتکرن:

وەکی مە گۆتی د دەرحەقا گۆتنا حەقییێ دا وشیرەتکرنا بێ بەرانبەر هەمی کەس ب دیتنا ئیمامێ ئەوزاعی وەکی ئێک بوون، وئەو تەرازییا وی حەقی پێ دکێشا وزەلام پێ دنیاسین هەر دەم ئێک بوو، و(تەمەللوقێ) چو جاران ئەو ب لایێ کەسێ دا شۆڕ نەدکر، وحەژێکرنا وی بۆ حەقییێ وبەلاڤکرنا دادییێ ئێکا هند ژ وی چێکربوو ئەو ژ کەسێ نەترست و ژ بەر کەسێ نەدانت..

دەمەک ب سەر وی دا هاتبوو ئەو کەسەکێ عادی بوو د ناڤ کۆمەکا گەشە ستێرێن مەزن دا، لەو بەرێ خەلکی لێ نەبوو، هنگی ئەو یێ خۆ بوو.. پاشی رۆژەک ب سەر وی دا ئەو هاتە پێش وبوو یێ خەلکی، هنگی ئەو نەما ئێدی یێ وەسا بت وەکی دلێ وی دچتێ، بەلکی مەجبوور بوو یێ وەسا بت وەکی ئیمامەت دخوازت، وئەڤە بوو ئەو ب سەر ئیمامێ مەزن سوفیانێ ثەوری ئێخستی، سوفیانی

پشت دا بوو دنیایا خەلکی و ژ بلندی ل دنیایێ دنێڕی، بەلێ ئەوزاعی د ناڤ خەلکی دا بوو ودنیایا وان دگوهاڕت، ژ بەر ڤێ چەندێ رۆژا ئەو هەردو پێکڤە چووینە دیوان ئیمام مالکی، پشتی دەرکەفتین، مالکی گۆت: ئێک ژ وان ژ هەڤالێ خۆ زاناترە، بەلێ ب کێر ئیمامەتییێ نائێت، ویێ دی -یەعنی ئەوزاعی- ب کێر ئیمامەتییێ دئێت.

ئەوزاعی جارەکێ گۆتە هەڤالێ خۆ (موسی بن أعین)ی: بابێ سەعیدی بەرێ مە تڕانە ویاری دکرن ومە دکرە کەنی، پشتی ئەم وە لێ هاتین خەلک چاڤ ل مە بکەت ئێدی خۆ ئەم نەشێین بگرنژین ژی!

ب ڕاستی زانایێن ب ڤی ڕەنگی ئەوێن ئەڤ شعوورە هەی ئەون ئەو گەهـ یا خوینێ ڤەدگوهێزتە هەمی لایێن جڤاکێ، وئەون ئەو تێلە یا ڕۆناهی تێڕا دگەهتە هەمی لایێن ژینێ، لەو عەجێبگرتی نەبن ئەگەر هوین ببینن گەشاتی ژ هەمی ئاخفتنێن ڤان توخمە زانایان دپەشت.

ڕۆژەکێ زەلامەکێ فەلە هاتە نک وی وجەڕکەکێ هنگڤینی بۆ ئینا، وگۆتێ: بابێ عەمری ! من شۆلەک ل نک والییێ بەعلەبەکێ هەیە، وئەز دزانم ئەو گەلەک قەدرێ تە دگرت ڤێجا ئەگەر تە کاغەزەک بۆ من نڤیسیبا دا بەمە نک. ئیمامێ ئەوزاعی گۆتێ: ئێک ژ دووان.. یان دێ هنگڤینی وەرگرم وکاغەزێ نانڤیسم، یان دێ کاغەزێ نڤیسم وهنگڤینی وەرناگرم!

هندە تەرازیبیا وی یا (دەقیق) بوو، ئەگەر من خزمەتەک بۆ تە کر وخێرەک د گەل تە کر پاشی من جەڕکێ هنگڤینی ژ تە وەرگرت، مەعنا ئەو من ئەو خێرا خۆ فرۆت، وجهێ خۆ یان (وەجاهەتا) خۆ ئستغلال کر دا هندەک مالێ دنیایێ پێ بگەهتە من، یان مەصلحەتەکا من ب جهـ بێت.. وئەوزاعی نە ژ وان کەسانە یێن ڤێ چەندێ دکەن.

وکانێ چاوا ئەو د گەل عامییان یێ ب ڤی ڕەنگی بوو، وەسا ئەو د گەل مەزنێن دەولەتێ ژی یێ وەسا بوو.. جارەکێ خەلیفێ عەبباسی (أبو جعفر

المنصور)ی هنارته ب دویڤ ڕا، گاڤا ئەو هاتی، خەلیفەی گۆتێ: من دڤێت علمی بۆ خۆ ژ تە وەرگرم!

وی گۆت: ئەی (أمیر المؤمنین) ئەز دێ بۆ تە بێژم بەلێ من دڤێت تو خۆ تێ بگەهینی.

خەلیفەی گۆت: من یێ هنارتییە ب دویڤ ڕا بۆ ڤێ چەندێ، ڤێجا چاوا ئەز خۆ تێ ناگەهینم؟!

وی گۆت: کو تو گوهێ خۆ بدەیە گۆتنا من وکاری پێ بکەی.

یەعنی: جامێرییا مەزنی ئەو نینە ئەو گوهێ خۆ بدەتە حەقییێ پاشی هەر وێ بکەت یا وی دڤێت، فیرعەونی ژی ل دیوانا خۆ ڕێ دا مووسای ب دەنگەکێ بلند وێ بێژت یا وی دڤێت، نە بەس هندە.. گۆتێ: ئەم دێ مللەتی هەمییێ ل مەیدانەکێ کۆم کەین، ئەم دێ یا خۆ کەین، وتو یا خۆ بکە، ومللەت بلا وێ بۆ خۆ هلبژێرت یا وی دڤێت وئەو دبینت حەقی!! ئەرێ ما (دیموقراطییەتەک) ژ ڤێ پێشکەفتیتر هەیە؟ بەلێ گاڤا ئەوا مووسای گۆتی ب سەر وێ کەفتی یا وی گۆتی، وسێرەبەندێن وی ب خۆ ئعتراف ب ڤێ چەندێ کری (فیرعەونی) چ کر؟ گۆت: مادەم ئەز یێ نەحەقم دڤێت گوهدارییا مووسای بکەم وکاری ب گۆتنا وی بکەم؟ نەخێر! وی گۆت: سلامەتییا وەلاتی ومەصلحەتا مللەتی هندێ دخوازت ئەم ڤان سێرەبەندێن خائین بهلاویسین..

مەعنا: عیبرەت ب هندێ نینە مەزن گوهدارییا گۆتنا (موخالف) بکەت، یان ڕێ بدەتە (موعارەضێ) ئاخفتنا خۆ بێژت، بەلکی عیبرەت ب هندێیە ئەو کاری ب گۆتنا حەقییێ بکەت گاڤا بۆ دئێتە گۆتن، ئیمامێ ئەوزاعی ل ڤێ باوەرێ بوو لەو وی گۆتە خەلیفەی: نەزانینا تە ب گۆتنا من ئەو نینە تو نەزانی کانێ ئەز چ دبێژم، نەزانینا تە ب گۆتنا من ئەوە تو کاری پێ نەکەی.

وەزیرێ خەلیفەی گاڤا ئەڤ بستەییە ژ ئەوزاعی دیتی بالا دەستکێ شیرێ خۆ کر، خەلیفەی لێ حەیتاند وگۆتێ: ڕوینشتنا مە یا خەلاتییە نە یا جەلاتییە.. پاشی ڕێ دا ئیمامی باخڤت.

ئیمامێ ئەوزاعی گۆت: ئەی (أمیر المؤمنین) ئەو کەسێ حەز ژ حەقییێ نەکەت ئەو حەز ژ خودێ ناکەت، چونکی خودێیە حەقییا ئاشکەرا، ئەی (أمیر المؤمنین) تو ب خۆ ڤە یێ موژیلی، وتە ئەو خەلکێ ژبیرکری یێ تو بوویە مەزنێ وان، سۆرێ وان وڕەشێ وان، موسلمانێ وان وکافرێ وان، هەر ئێک ژ وان حەقێ ل سەر تە هەی تو دادییێ د گەل بکەی، ڤێجا دێ چاوا بت ئەگەر وەفدەک ل دویڤ وەفدەکێ ب دویڤ تە کەفت وهەر ئێک ژ وان گازندەیا بەلایەکێ بکەت یا تە ئینایە سەری یان زۆرداربیەکا تە لێکری؟

ئەی (أمیر المؤمنین) ئەگەر ملک بۆ ئێکی بەری تە مابا ئەو نەدگەهشتە تە، وکا چاوا ئەو بۆ یێن بەری تە نەمایە وەسا ئەو بۆ تە ژی نامینت، ئەی (أمیر المؤمنین) ئەرێ تو دزانی باپیرێ تە د شەرحا ڤێ ئایەتێ دا چ گۆتییە: ﴿ وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُشۡفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيۡلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلۡكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةٗ وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحۡصَىٰهَاۚ وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ وَلَا يَظۡلِمُ رَبُّكَ أَحَدٗا ﴿٤٩﴾ ﴾ ل ڕۆژا قیامەتێ دەمێ کیتاب دئێتە دانان ڤێجا تو دێ تاوانباران بینی ئەو ب ترسن ژ وێ یا ئەو تێدا، وئەو دبێژن: تێچوون بۆ مە بت، ئەڤە چ کیتابە نە چ تشتێن بچویک دهێلت نە چ یێن مەزن، باپیرێ تە دگۆت: تشتێ بچویک گرنژینە، ویێ مەزن کەنییە.. ڤێجا تو چ دبێژی بۆ وی کاری یێ دەستان کری وئەزمانان گۆتی؟

ئەی (أمیر المؤمنین) یا بۆ من هاتییە ڤەگوهاستن ژ عومەرێ کوڕێ خەططابی وی دگۆت: ئەگەر هێسترەک ل سەر لێڤا فوراتی هلنگڤت ئەز دێ ترسم خودێ پسیارا وێ ژ من بکەت.. ڤێجا تو چ دبێژی بۆ وی یێ ل سەر بەڕکا تە وهاتییە بێ بارکرن ژ عەدالەتا تە؟

وئیمامێ ئـەوزاعی پێـدا چـوو ووەعزەکـێ درێـژ ودژوار ل خەلیفـەی کـر حـەتا گەهشـتییە وێ دەرەجـێ خەلیفـەی کـەفیکا خـۆ ئینایـە دەرێ وڕۆنـدک ژ چاڤێن خـۆ ڤەمالـین.

وگاڤا ئیمامی ڤیای ژ دیوانا خەلیفەی دەرکـەڤت وبزڤڕتـە جهـێ خـۆ، خەلیفـەی هندەک مال دایێ گۆتێ: ئەڤە بۆ تە دا تو پـێ بگەهییـە جهـێ خـۆ.. ئیمامی گـۆتێ: من چو هەوجەیی ب وی مالی نینە، وئەز نە ئەوم یێ شیرەتا خۆ ب مالـێ دنیـایێ هەمییێ بفرۆشم.

ئەڤە ئەو (مەبدەء) بوو یێ ئیمامێ ئەوزاعی ژینا خۆ ل سەر ب ڕێڤـەدبر: ئـەز نە ئەوم یێ شیرەتا خۆ ب مالـێ دنیایێ هەمییێ بفرۆشم! وچونکی ئارمانجا وی ب گۆتنا حەقییێ کنارێ خودێ ب تنێ بوو، خـودێ ڤیانـا وی هـاڤێتبوو دلـێن مـەزنان ودلـێن بچویکـان ژی.. نـە وەکـی وان زانـایێن ل سـەر سفرا (تەمـەللوقێ) هاتینـە پـەروەردەکرن، ئـەوێن ئەگـەر جـارەکێ حەقییـەکێ بێـژن ژی بـەرێ وان یـێ ل هنـدێ (عەمفەری) ب سەر دا بێن، ڤێجا دویماهییێ نە خودێ حەز ژ وان دکەت ونە ئەوێن ئەو ل هیڤییا عەمفەرییێن وان!!

ئیمامێ تۆبەکەران
فوضەیلێ کوڕێ عیاضی

(الفضیل بن عیاض) ناڤەکە د دیرۆکا تۆبەکەرێن ڤێ ئوممەتێ دا ل پێشییێ دئێت.. ل دەمەکی ژ ژییێ ئەو خۆ چەلەنگترین خلمەتکارێن ڕێکا شەیتانی بوو، پاشی خودێ وەسا بۆ وی حەزکر کو سەروبەرێ ژینا وی بەروڤاژی ببت، ژ مەزنترین دز وجەردێن وەلاتێ خوراسانێ ببتە سەیدایێ دەستەکا ئێکێ ژ ئیمام وزاهدێن ڤێ ئوممەتێ.. (سوفیانێ کوڕێ عویەینەی، عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی، بشر ئەلحافی، ئیمامێ شافعی..) ئەڤە د دیرۆکا ئیسلامێ دا گەلەک ژ وێ ڕۆژێ ئەوا هوین ل عەسمانی دبینن دگەشترن، وبەسی فوضەیلییە بێژین: ئەڤە هەمی ئەو بوون یێن هندەک ژ گەشاتییا فوضەیلی بۆ خۆ وەرگرتی!

ڤێجا فوضەیل کییە؟ وچیرۆکا تۆبەکرنا وی چیە؟ وئیمامەتییا وی د چ ڕا بوویە؟

ـ ئەڤە دێ بابەتێ پەیڤا مە یا ڤێ جارێ بت، ئەگەر خودێ حەز بکەت.

فوضەیل وپێناسەکا کورت:

فوضەیلێ کوڕێ عیاضی، بابێ عەلییێ تەمیمی، ئێک ژ زاهدێن ئوممەتێ یێن مەزنە، ژ تەخەیا تابعێن تابعییانە، یەعنی: وی صەحابی نەدیتبوون بەلێ ئەو دیتبوون یێن صەحابی دیتین، عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دگۆت: ((ب دیتنا من کەس ل سەر ڕوییێ عەردی نەمایە ژ فوضەیلێ کوڕێ عیاضی چێتر بت)).

ل سالا (١٥٠) مشەختی ل باژێرکێ (دەرهێ گەزۆیێ) ل دەڤەرا (سەمەرقەندێ) هاتبوو سەر دنیایێ، وهەر ل وێرێ پشکا ئێکێ ژ ژییێ خۆ بۆراند بوو.. ل دەسپێکێ فوضەیل مرۆڤەکێ دویردین بوو، کار وکەسبێ وی ئەو بوو وی ڕێک ل کاروانی وڕێڤنگان دگرت وئەو دشەلاندن، د ناڤبەرا باژێرێ (ئەبیوەردێ)

و(مەرۆيێ) دا جهەک هەبوو دگۆتنێ: (جهێ فوضەيلی)؛ چونكی ئەو جه ئەو بوو يێ فوضەيلی كاروانی لێ دشەلاندن. ترسا ژ ڤی جهی گەلەک جاران خەلک ژێ پاشڤە لێ ددا، لەو وان بەرێ خۆ ژ ڤێ رێكێ وەردگێرا وقەستا رێكەكا دی دكر بلا چەند يا دوير ژی با! بەس دا نەكەڤنە وان بيسەيان يێن فوضەيلی ل بەر وان ڤەددان.

فوضەيل زەلامەكێ ب هێز وژێهاتی بوو، كەسێ نەدوێريا مايێ خۆ تێ بكەت، وهەمييان خۆ ژێ دكری، وناڤێ وی بۆ خەلكی بووبوو جهێ ترس وسەهمێ.. وئەگەر خودێ حەز كربت بۆ هەر دەردەكی دەرمانەک هەبت، ديسا وی حەزكرييە بۆ نەفسا شەنبۆز ژی لغاڤەک هەبت پێ بێتە هەڤساركرن..

چيرۆكا ئەڤينداريیا فوضەيلی:

.. د ناڤ گێلەشۆک وپێلێن رێگری ودز وجەردەييێ دا، يێن كو ژينا فوضەيلی هەمی ڤەگرتی مێرگەكا تەنا ورحەت بۆ بێنڤەدانێ سەرێ خۆ هلدا، رۆژەكێ بێ ژڤان و ب خافلەتی ڤە چاڤێن فوضەيلی ب كچەكا جوان كەفتن، وڤێ كچێ ئێكسەر وبێ دەستويری رێكا خۆ بۆ دلێ وی ديت.. دلێن وان ب سەر ئێک هلبوون، و ب ڤێ سەرێک هلبوونێ ژينا فوضەيلی سەرک وبنک بوو، ئەو فوضەيلێ شەڤ ونيڤ شەڤان ل سەرێن رێكا رادوەستا وبەرێ وی دما ل (فەريسەيەكێ) دا بشەلينت، ئێدی خەما وی هەمی بوو ئەو دلبەرا خۆ -ئەگەر خۆ ژ دوير ڤە ژی بت- ببينت، وعەدەتێ دلييە گاڤا هاتە هژاندن و ژ ئەڤينێ تژی بوو دكەفتە سەر رێكەكا تايبەت يا دوير ژ دز وجەردەييێ، رێكەكا تژی جهێن بێنڤەدان وخۆشييێ، ڤێجا دێ بينين هندەک خودان دل خۆ ب ڤان جهێن بێنڤەدانێ ڤە موژيل دكەن، وچوونا ل رێكا ئەڤينييێ دهێلن، وئارمانجا مەزن ئەوا ل دويماهيیا رێكێ ژ دەست ددەن، وهندەک ژی هند (زەخيرەی) بۆ خۆ ژ ڤان جهان وەردگرن كو ئەو پێ ب هێز بكەڤن وبشێن پێ بگەهنە ئارمانجا مەزن: (گەهشتنا مەحبووبێ حەقيقی).. ورەنگە ئەڤە ئەو (سلووک) بت يا خودانێ خۆ ژ (حوبا مەجازی) بەر ب (حوبا حەقيقی) ڤە دبەت وەكی صووفياتی بەحس ژێ دكەت.

هـەر چـاوا بـت ڤـێ ئەڤینـداریـیێ بـەرێ فوضـەیلی ژ ڕێکـەکـێ بـۆ ئێکـا دی ڤەگوهاست، خەما وی ئێدی بوو ئەو ل شوینا کاروانییان بێختە داڤێن خۆ، ودەستێ خۆ بدانتە سەر مالێ وان، دلبەرێ بێختە داڤێن خۆ وژڤانەکی ژێ وەرگرت.. هێدی هێدی ئەو ژ ڕێگرییێ دویر کەفت، ب ڤیانا خۆ ڤە موژیل بـوو، حەتا ئـەو شـەڤ ب سـەر دا هـاتی یـا کـو فوضـەیلێ دز وتالانکـەر تێـدا بوویـە (ئیمـامێ تۆبـەکـەرێـن ئوممـەتـێ).. ڤێجـا وەرن دا پێکڤـە هـەڤالینییا فوضـەیلی بکـەیـن ل وێ شـەڤا ژێکـۆتی.

شەڤا تۆبەکرنا فوضەیلی ؒ:

هەر ڕۆژ گاڤا دبوو ئێڤار فوضەیلی هزرا خۆ دکر کانێ ئەڤ شەڤە (کەمینا) خۆ ل کیڤە بدانت؛ دا (فەریسەیەکا) باشتر بێختە داڤێن خۆ، بـەلێ ڤـێ جارێ هزرا وی ب تشتەکێ دی ڤە یا موژیل بوو: کانێ چاوا دێ شێت ئەڤ شەڤە دلبەرێ بینت؟ دویماهییێ بڕیار دا خۆ بگرت حەتا شەڤ ژ نیڤـێ دقولپت، وچاڤ دکەڤنە خەوا گران، وزێرەڤان غافل دبن، پاشی درەکەڤتە ژڤانی، هنگی ئـەو وئـەو وشـەڤ ب تنێ دێ میننە د گەل ئێک..

دەمێ ژڤانی هات، فوضەیل نێزیکی جهێ ژڤانی بوو، ژبلی دەنگێ پیێێن وی شەڤـێ گوهـ ل چـو پێـژنێن دی نـەدبـوو، گاڤـا نێزیکـی خـانییێ دلبـەرێ بـووی، (ئێتتفاق) یا وەسا بوو ئەو د دەرگەهی ڕا ب زۆر نـەکـەڤت؛ دا کـەس ل وان هشیـار نەبت، ب ڕەخ سیاجێ خانی ڤە دارەکا بلند هەبوو، ب سەر دارێ کـەفت.. خـانی -د ناڤ تارییێ ڕا- وەکی بویکەکا خـەملاندی هاتـە بـەر چاڤێن وی، ژ سـەر چـەقـەکێ دارێ خۆ هاڤێتە سەر سیاجی دا خۆ ژۆردا بـەردەتـە حـەوشێ.. بـەلێ بـەری ئـەو ڤێ پێگاڤا دویماهییێ بهاڤێت تشتەکێ وەسا چێ بوو چو جاران نـەدهـاتـە سـەر هزرا فوضەیلی.. ژ جهەکی -یێ وی ب خۆ ژێ نەدزانی کیڤ جهە- دەنگەک د گەل هەیبەتا شەڤێ ونازکییا (مەوقفی) هـاتـە گـوهـان، دەنگێ قورئان خوینەکی بوو ئـەڤ ئایـەتـە ژ سوورەتا (الحدید) دخواند: ﴿ أَلَمۡ يَأۡنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخۡشَعَ قُلُوبُهُمۡ لِذِكۡرِ ٱللَّهِ

وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ ٱلْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿١٦﴾ ﴾.. تو دا بێژى دەنگێ جبريلييە ژ نوى ئەڤ ئايەتە ئينايە خوارێ، هەر وەكى مەخسەد ب ڤێ ئايەتێ فوضەيلە ونە كەسێ دى: ئەرێ ما نە دەمە بۆ خودان باوەران كو دلێن وان بۆ زكرێ خودێ ڤەبن و ژ ترسان دا بلەرزن، وبێنە سەر وێ حەقييێ يا خودێ ئينايە خوارێ، ووەكى وان كيتابييان لێ نەئێن يێن دەم ل سەر وان درێژ بووى ودلێن وان رِەق بووين، وپترييا وان ئەون يێن د سەر دا چووين؟

فوضەيلى د دل دا بەرسڤ دا: بەلێ دەمە يا رِەببى!

وبۆچى دەم نەبت؟ ودەم يان دوهييە ئەوا ژ دەست تە دەركەفتى وبۆرى، يان سوباهييە ئەوا شەرت نينە تو بگەهييێ، يان ئەڤرۆيە ئەوا تە ئەو ب تنێ د دەست دا هەى؟

وەكى وى مرۆڤێ دلگرتى دبت فوضەيل ژ سەر ديوارى كەفت، ووەكى وى مرۆڤێ ژ بەر تايا گران ژ بەر باخڤت ئاخفتنا فوضەيلى بۆ ئەو: بەلێ دەمە يا رِەببى، بەلێ دەمە.. وفوضەيلى بەرێ خۆ وەرگێرِا، ژڤان هێلا ب رِێڤە.. و ل ژڤانەكێ گەلەكێ مەزن چوو، گازييا دلبەرێ هێلا و د گازييا مەحبووبێ خۆ يێ مەزن چوو، وسۆز د گەل خۆ دا كو ئەو نەمينت فوضەيلێ بەرێ، وخودێ ل سەر سۆزا خۆ كرە شاهد..

فوضەيلى پشت دا خانييێ دلبەرا بۆرى وبرِيار دا قەستا مالا مەحبووبێ خۆ يێ مەزن بكەت، وهندى يێ ساخ بت ل وێرێ بمينت.. برِيارا فوضەيلى ئەو بوو پشتى تۆبەكرنێ قەستا مەكەهێ بكەت و ل مالا خودێ بمينت.. بەلێ نوكە، ل ڤێ نيڤا شەڤێ ئەو كيڤە بچت؟

فوضەيلى قەستا خانەكێ كر كو دكەفتە سەر رِێكێ -وەكى ئۆتێلێن مە يێن نوكە- حەتا لێ دبتە سپێدە.. ل وێرێ فوضەيلى هندەك كاروانى ديتن وان دڤيا

ڕابین بدەنە ڕێ؛ دا ل وەخت بگەهنە بنەجها خۆ، بەلێ هندەک ژ وان گۆتە هندەکان: دێ کیڤە چن ڤێ شەڤێ؟ پا ئەگەر فوضەیل هاتە د ڕێکا هەوە دا؟

چاڤێن فوضەیلی تژی ڕۆندک بوون، ووی گۆتە وان: نەترسن خودێ ڕێک ژ فوضەیلی پاقژکر، ئەوێ هوین ل نک خۆ دبینن فوضەیلە، وهیڤیبیا من ئەوە هوین ئێدی فوضەیلی ل ڤی وەلاتی هەمییێ نەبینن. پاشی فوضەیلی گۆتە خۆ: ئەز شەڤێن خۆ ب گونەهان ڤە دبۆرینم وخەلک ژ ترسێن من دا نەشێن دەرکەڤن، یا ڕەببی من تۆبەیە وتۆبا من ئەوە ئەز بچم قەستا بەیتا تە بکەم.

و د گەل هەلاتنا سپێدەیا وێ ڕۆژێ، وەلاتێ خوراسانێ ژ فوضەیلێ دز وڕێگر ڤالا ورحەت بوو، ووەلاتێ حجازێ ب هاتنا فوضەیلێ زانا وخودێناس شاد وکەیفخۆش بوو. د ڕێکا خۆ ڕا فوضەیلی قەستا وەلاتێ عراقێ کر، و ل وێرێ هەڤالینییا گەلەک زانایێن تابعییان کر، وزانین بۆ خۆ ژ وان وەرگرت، پاشی قەستا حجازێ کر و ل وێرێ ژی هەمی دەمێ خۆ ب علمی وعیبادەتی ڤە بۆراند، وڕۆژەک ب سەر فوضەیلی دا هات د علمی وعیبادەتی وزوهدێ دا ئەو بوو زەلامێ ئێکێ د ناڤ خودێ ناسێن ئوممەتێ دا، وچەند جاران خەلیفێن وەکی هاروون ئەلرەشیدی وزانایێن وەکی ئیمامێ شافعی ڕیهێن خۆ ل بەر وەعزێن وی ژ ڕۆندکان تەڕ دکرن!

د گەل هاروون ئەلرەشیدﷺ:

دەمێ ناڤ ودەنگێن فوضەیلی ب زوهدێ وعلمی وبەڕەڤانییا ژ سوننەتێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووین، خەلیفێ عەبباسی هاروون ئەلرەشیدی حەزکر وی ببینت وگوهێ خۆ بدەتە دەرس وشیرەتێن وی، وعەدەتێ هاروونی بوو -خودێ ژێ ڕازی بت- مرۆڤێن زانا وتەقوادار ل دۆرێن خۆ کۆم دکرن وهەڤالینییا وان دکر.. ڕۆژەکێ هاروونی گۆتە سوفیانێ کوڕێ عویەینەی: ئەز حەز دکەم فوضەیلی ببینم وگوهێ خۆ بدەمە ئاخفتنێن وی، سوفیانی گۆتێ: ب تنێ ڕێکەک تە یا هەی تو وی پێ ببینی، کو تو ڕۆژەکێ جلکێن خۆ بگوهۆڕی وبێیە مزگەفتێ و ل دەرسا وی ڕوینی بێی کو ئەو بزانت تو (أمیر المؤمنین)ی.. هاروونی ب یا وی کر، هات

وقەستا دیوانا فوضەیلی کر، گاڤا فوضەیلی دەست ب وەعزی کری هاروون هندی گری حەتا ڕیهێن وی ژ ڕۆندکان تەڕ بووین، پشتی هاروون چووی، سوفیانی گۆتە فوضەیلی: ئەو (أمیر المؤمنین) بوو.

جارەکا دی هاروونی زانایێن باژێری هەمی ڤەخواندنە دیوانا خۆ، وفوضەیل ئێک ژ وان بوو، سوفیانێ کوڕێ عویەینەی دبێژت: گاڤا ئەم چووینە دیوانا خەلیفەی، فوضەیل پشتی مە هەمییان هات، و ب ڕەخ من ڤە ڕوینشت، پاشی هێدی گۆتە من: کیژکە (أمیر المؤمنین)؟ گۆت: من ئیشارەت دا هاروونی ومن گۆتێ: ئەڤەیە.. گۆت: فوضەیلی باش بەرێ خۆ دایێ، پاشی گۆتێ: ئەی خودانێ دێمێ گەش! تویی خودێ ئوممەت هەمی ئێخستییە بن دەستێ تە وگونەها وان کرییە ستویێ تە؟ ب ڕاستی بارەکێ گران تە یێ ب ستویێ خۆ ڤە گرتی! ئینا هاروونی ژ بەر گۆتنا وی کرە گری.

پاشی بەری ئەو دەرکەڤن هاروونی هەر ئێکی دەهـ هزار دەرهەم دانێ، هەمییان وەرگرت فوضەیل تێ نەبت، هاروونی گۆتێ: ئەگەر دلێ تە نەچتە پارێن مە ببە بدە ئێکێ پێتڤی، فوضەیل ل بەر هندێ ژی نەهات، ئینا هاروونی گۆتێ: تو چەند مرۆڤەکێ زاهدی! فوضەیلی گۆتێ: تو ژ من زاهدتری، وی گۆت: چاوا؟ فوضەیلی گۆتێ: چونکی ئەز د دنیایا فانی دا یێ زاهدم، وتو د ئاخرەتا باقی دا.. پاشی گۆتە هاروونی: ئەی (أمیر المؤمنین) دلێ خۆ ژ خەمێ وترسێ تژی بکە، ئەو هەردو دێ بەرێ تە ژ بێ ئەمرییا خودێ دەنە پاش، وئەو دێ تە ژ ئاگری دویرکەن.

دووندەها فوضەیلی:

فوضەیل یێ ب ڤی ڕەنگی بوو، گاڤا قویناغ کۆچک ودیوانێن خەلیفان با ئەو ل دویماهییان هەمییان بوو، وبۆ خێرێ وترسا ژ خودێ کەس ل بەراهییا وی نەبوو، چو جاران وی دلێ خۆ نەدبرە وی تشتێ د دەستێ مەزنان دا هەی؛ لەو ئەو ژیا یێ مەزن، ومر یێ مەزن، وتشتێ غەریب ئەو بوو عەیالێ فوضەیلی، کوڕ وکچ، هێشتا ژ وی ژی دزاهدتر بوون.. وبۆ نموونە بەرێ خۆ بدەنە ڤان هەردو سەرهاتییان:

١- فوضەيلى كورەك هەبوو دگۆتنێ: عەلى، گەلەك حەز ژ بابێ خۆ دكر، فوضەيل دبێژت: ڕۆژەكێ ئەز چوومە مال من ديت كورێ من عەلى دكرە گرى، ئينا من گۆتێ: بۆچى تو دكەيە گرى؟ گۆت: وى گۆتە من: ئەز دترسم ڕۆژا قيامەتێ ئەز وتو ژێكڤە ببين وئەم ئێك ودو نەبينين، گۆت: پاشى وى گۆتە من: بابۆ! دوعا ژ خودێ بكە كانێ چاوا وى د دنيايێ دا ئەز دامە تە وەسا ئەو ل ئاخرەتێ ژى من بدەتە تە. ژ ڤى كورێ خۆ فوضەيل فێرى گريیا ژ ترسا خودێ بووبوو.

دبێژن: جارەكێ ڤى عەلى گوهـ ل مرۆڤەكى بوو ئەڤ ئايەتە د خواند: ﴿ وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذۡ وُقِفُواْ عَلَى ٱلنَّارِ فَقَالُواْ يَٰلَيۡتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢٧﴾ ﴾ ئينا ئەو ژ ترسێن خودێ دا دلگرتى بوو وكەفت ونەڕابوو، عەلى د ژيانا بابێ خۆ دا مربوو.

٢- وفوضەيلى كچەك ژى هەبوو زوهدا وێ ژ يا بابێ وێ وبرايێ وێ كێمتر نەبوو، بەلكى گەلەك جاران فوضەيلى دەرسێن زوهدێ وتەقوايێ بۆ خۆ ژ ڤێ كچێ وەردگرتن، ڕۆژەكێ دەستێ وێ دئێشا بابێ وێ چوو سەرا بدەت، گۆتێ: كچا من! دەستێ تە يێ چاوايە؟ وێ گۆت: بابۆ! ئەو خێرا خودێ ب ڤى دەستى دايە من هندە ئەز نەشێم چو جاران شوكرا وى سەرا بكەم. د وێ گاڤێ دا كوركەكێ فوضەيلى يێ سێ سالى ب ژۆر كەفت، فوضەيلى ئەو دا بەر سنگێ خۆ وماچى كر، ئينا كچا وى گۆتێ: بابۆ تو حەز ژ وى دكەى؟ وى گۆت: ئەرێ ب خودێ، كچكێ گۆتێ: وەى بۆ تە ژ خودێ بابۆ! من هزر دكر تە خودێ ب تنێ دڤێت، فوضەيلى گۆتێ: كچا من! ما هوين حەز ژ عەيالى ناكەن؟ وێ گۆت: ڤيان وحەژێكرن بۆ خودييە، وڕەحم ودلۆڤانى بۆ عەياليیە، گاڤا فوضەيلى گوهـ ل گۆتنا وێ بووى تەپەك ب سەرێ خۆ دادا وگۆت: ئەى خودا ئەز ب مەزنيیا تەكەمە ژ ئەڤرۆ وحەتا ئەز دگەهمە تە ژ تە پێڤەتر ئەز حەز ژ كەسێ د گەل تە نەكەم.

ل باژێرێ مەكەهێ، و ل هەيڤا موحەررەما سالا (١٨٧) فوضەيل مربوو.

زوهدا ژ ڕەنگەكێ تایبەت
عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی

د دیرۆكا زاهدێن ڤێ ئوممەتێ دا گەلەك ڕەنگێن زوهدێ ب بەرچاڤ دكەڤن، بەلێ زوهدا (عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی) -ب هزرا من- ژ زوهدا هەر كەسەكێ دی یا جودایە؛ چونكی زوهدەكا تایبەتە ب وی ڤە.. ئەگەر د هزرا مە دا وەسا هاتبتە نەخشاندن كو زوهد ئەوە مرۆڤ پشت بدەتە دنیایێ، وخۆ ژ پەرتالێ وێ دەست ڤالا بكەت.. عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ب زوهدا خۆ وەسا بنەجهـ كر كو زوهدا مەزنتر ئەوە دەستێ مرۆڤی ژ دنیایێ یێ تژی بت ومرۆڤ یێ ژێ زاهد بت، دبت هندەك كەسێن ئەڤ ڕەنگێ زوهدێ نەنیاسی پیسارەكێ بكەن: ئەرێ چاوا دەستێ مرۆڤی ژ دنیایێ یێ تژی بت ومرۆڤ یێ زاهد بت؟ ما چێ دبت مرۆڤێ زاهد یێ دەولەمەند بت؟

ژین وسەرهاتییا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی بەرسڤە بۆ ڤێ پسیارێ.. ڤێجا كەرەم كەن ئەم وهوین وعەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی، وسەرهاتییا زوهدا وی یا تایبەت.

بەرێ دانەنیاسینێ:

ئیمامێ (نەوەوی) -خودێ ژێ ڕازی بت- د دەر حەقا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی دا دبێژت: ((ئەوە ئیمامێ (ئیجماع) ل سەر ئیمامەتی ومەزنییا وی د هەمی تشتان دا هاتییە كرن، یێ كو ب كرنا بەحسێ وی ڕەحم دئێتە خوارێ، و ب حەژێكرنا وی هیڤییا غەفراندنا گونەهان دئێتەكرن))، وپشتی بۆ مە ئاشكەرا دبت كو نموونەیێ ئیسلامی یێ دلخواز ب جوانترین وپێكهاتیترین ڕەنگ د كەسینییا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی دا كۆم بووبوو ئەم ژ ڤێ گۆتنێ عەجێبگرتی نامینین یا ئیمامێ نەوەوی د دەر حەقێ دا گۆتی..

بۆ عەقیدێ وبەرەڤانییا ژ (مەنهەجێ کیتاب وسوننەتێ) چیایەکێ موکم بوو، د کرنا هەمی رەنگێن عیبادەتی دا ل پێشییێ بوو، بۆ ئەخلاقێ خۆ یێ (ئینسانی) زەلامێ ئێکێ بوو، رویگەشی ومەردینی ئەو بوو یا وی نیشا خەلکی ددا، ل مەیدانا جیهادێ رحا وی ل سەر دەستی بوو وجهێ وی هەردەم رێزا ئێکێ بوو، د مەیدانا ئاڤاکرنا ئابۆرییێ جڤاکێ دا کەسێ دەستێ وی نەدگرت، ب کورتی دێ بێژین: ئەگەر تە بڤێت موسلمانەکێ کامل -ب کەمالا مرۆڤ دگەهتێ- ببینی بەرێ خۆ بدە عەبدللاهێ کورێ موبارەکی؛ چونکی ئەوە مرۆڤێ ئاڤاهییێ ئیسلامی یێ پێکهاتی د کەسینییا وی دا کۆم بووی، وەکی سەیدایێ ناڤدار (د. محمد سعید رمضان البوطي) دبێژت.

هێڤێنەکێ پاقژ:

ئەم ب کوردی دبێژین: کورێ کڤانێ بابێ دژەنت، یان گۆپالێ وی دکێشت، هەر چاوا بت ئەڤ گۆتنە هندێ دگەهینت کو باب گەلەک سالۆخەتێن خۆ ڤەدگوهێزتە کورێ خۆ، لەو گەلەک جاران کور ددەتە ب بابێ خۆ ڤە، وئەگەر ئەڤ گۆتنە ل سەر کەسێ ب کار نەئێت ژی ل سەر عەبدللاهێ کورێ موبارەکی ب کار دئێت، وعەبدللاهی ئەگەر چو سالۆخەت ژ بابێ خۆ موبارەکی نەوەرگرت بن ژی بەسی وییە کو وی هندەک ژ تەقوا وی وەرگرت بت..

و ل دۆر تەقوا موبارەکێ بابێ عەبدللاهی دیرۆک سەرهاتییەکا عەجێب ڤەدگوهێزت، کتێب دبێژن: موبارەک مرۆڤەکێ ترک بوو، قەدەرێ بۆ وی حەزکر بوو ئەو ببتە عەبدێ مرۆڤەکێ هەمەدانی یێ دەولەمەند، ئەڤی مرۆڤی بیستانەکێ تێر داروبار وخودان بەرهەم هەبوو، لەو وی فەرمان ل عەبدێ خۆ موبارەکی کربوو کو حەرەسییێ ل ڤی بیستانی بگرت.. رۆژەکێ زەلامێ هەمەدانی چوو ناڤ بیستانی وگۆتە عەبدێ خۆ: هنارەکا شرین بۆ من بینە.

ئەو چوو هنارەک بۆ کر وئینا، گاڤا خودانی هنار شکاندی وتام کرییێ دیت یا ترشە، ئینا ب عێجزی ڤە گۆتێ:

- من گۆتبوو ته هنارەکا شرین بۆ من بینه نه یا ترش!

ئەو چوو هنارەک ژ بنەکا دی کر وبۆ سەییدێ خۆ ئینا، پشتی سەییدی تام کرییێ ئەو ژی ترش دەرکەفت، ئینا لێ حەیتاند وگۆتێ:

- دیاره تو ترشی وشرینی ژێک جودا ناکەی؟ ئەزێ دبێژمه ته هنارەکا شرین..

ئەو چوو هنارەکا دی ئینا ئەو ژی ترش دەرکەفت، عەقل د سەرێ خودانی نەما، گۆتێ:

- تو نابێژییه من مەسەلا ته چیه؟

موبارەکی ب ئەدەبەکێ زێدەڤه گۆتێ:

- ل من نەگره، ب ڕاستی ئەز نزانم کیژ بن یا شرینه وکیژ یا ترشه!

زەلامی باوەر نەکر.. گۆتێ:

- ما ته تام نەکرییه هناران؟

وی گۆت:

- نەخێر.. ته ئەزێ دانایمه بەر بیستانی دا حەرەسییێ لێ بگرم وته دەستویری نەدایه من کو ئەز ژێ بخۆم.

خودانێ بیستانی ژ گۆتنا وی حێبەتی ما، وچەند ڕۆژەکان زێرەڤانی لێ کر دا بزانت کانێ گۆتنا وی یا ڕاسته یان نە، وپشتی ڕاستییا گۆتنا وی بۆ خودانێ بیستانی ئاشکەرا بووی ئەو د چاڤێن وی دا مەزن بوو، وئنیەتەک کره دلێ خۆ.. ڕۆژەکێ چوو ناڤ بیستانی و ل نک موبارەکی ڕوینشت وگۆتێ:

- من کچەکا هەی گەلەک کەسان یا خواستی، تو بێژی ئەز وێ بدەمە کێ؟

موبارەکی گۆتێ:

- ل جاهلیەتێ بەرێ خەلکی ل مالبات ومال مەزنان بوو، وجوهییان بەرێ وان ل زەنگینییێ بوو، وفەلان بەرێ وان ل جوانییێ بوو، وبەرێ ڤێ ئوممەتێ یێ ل دینی.

زەلامێ هەمەدانی زڤڕی مال وسوحبەتا عەبدێ خۆ بۆ ژنکا خۆ ڤەگێڕا، وگۆتێ:

- ژ موبارەکی پێڤەتر کەس ب کێر کچا مە نائێت.. ووی موبارەک ئازاکر وکچا خۆ دایێ، وچونکی کۆمبونا وان بۆ خودێ بوو نەبوو چو تشتێن دی، خودێ بەرەکەت هاڤێتە ڤێ کۆمبوونێ و (عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی) بەرهەمێ ڤێ دارا پیرۆز بوو..

شینبوونەکا ب بەرەکەت:

وەسا دیارە کو پشتی موبارەکی ئازادییا خۆ ب دەست خۆ ڤە ئینای، وئەو وکابانییا خۆ کچا دەولەمەندێ هەمەدانی گەهشتینە ئێک، قەستا بازێڕێ (مەرۆیێ) کر، ومالەکا بچویک بۆ خۆ دانا ودەست دا کارێ حەلال وبۆ خۆ بازرگانی کر، و ل ڤی بازێڕی (بازێڕێ سوفیانێ ثەوری، وئیسحاقێ کوڕێ راهوەیهی، وئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی) عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ل سالا ١١٨ مشەختی (بەرانبەر ٧٢٣ زایینی) هاتبوو سەر دنیایێ، وهەر ل ڤی بازێڕی هاتبوو ب خودانکرن ودەمەکێ درێژ ژ ژییێ خۆ بۆراندبوو، وئەو ژ تەخەیا تابعێن تابعییان دئێتە هژمارتن.

ل بازێڕێ مەرۆیێ دەمێ هێشتا یێ بچویک، وی قەستا خواندنێ کر و ل سەر دەستێ هژمارەکا زانایێن بازێڕی فێری خواندن ونڤیسینێ بوو، بەلێ وەسا دیارە کو دەمەکی ئەو ژ خواندنێ ڤەقەتیا بوو، وتێکەلییا هندەک هەڤالێن خراب کربوو، و ژ وان فێری هندەک کارێن خراب بووبوو وەکی لێدانا عوودێ وتەنبویرێ، ووی پترییا دەمێ خۆ ب موژیلاهییێن بێ خێر ڤە دبۆراند، سەیدایێ وی (ئەبو حەنیفە)ی ڕۆژەکێ پسیار ژێ کر: دەسپێکا تە د گەل زوهدێ چ بوو؟ وی گۆت: ((جارەکێ ئەز د گەل هندەک هەڤالان دەرکەفتمە ناڤ بیستانەکی، ومە خوار وڤەخوار، وحەتا درەنگی شەڤ ئەم ماین، وحەتا بەری سپێدێ من عوود وتەنبویر لێ ددا، پاشی ئەز د خەو چووم، من د خەونێ دا دیت تەیرەک هاتە سەر دارێ ل هنداڤی سەرێ من

وئەڤ ئایەتە خواند: ﴿ أَلَمۡ يَأۡنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخۡشَعَ قُلُوبُهُمۡ لِذِكۡرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلۡحَقِّ وَلَا يَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلُ فَطَالَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَمَدُ فَقَسَتۡ قُلُوبُهُمۡۖ وَكَثِيرٞ مِّنۡهُمۡ فَٰسِقُونَ ١٦ ﴾، هنگی ئەز ژ خەو ڕابووم ومن گۆت: بەلێ یا ڕەببی دەمە من تۆبەیە، ومن عوودا خۆ ژ شکاند وزوهدا من دەست پێ کر)).

وپشتی ڤێ سەرهاتییێ -ئەوا ل بیست سالییێ ب سەرێ وی هاتی- عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بەرێ خۆ ژ ڕێکا موژیلاهییا بێ مفا وەرگێڕا وقەستا ڕێکا وەرگرتنا زانینێ کر حەتا وە لێ هاتی زانایەکێ وەکی (ئیسماعیلێ کوڕێ عیاشی) د دەر حەقێ دا گۆتی: ((کەسەک وەکی عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ل سەر ڕوییێ عەردی نینە، وخودێ خەسلەتەکێ خێرێ نەدایە ئەگەر ل نک عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی نەبت)).

عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ل سەر دەستێ هژمارەکا مەزن ژ سەیداییێن بەرکەفتی فێری زانینێ بوو، وی د گۆت: من زانین ژ چار هزار سەیدایان وەرگرتییە.. و ژ وان سەیدایان یێن وی دەرس ل نک خواندین: سوفیانێ ثەوری، ومالکێ کوڕێ ئەنەسی، وئەبو حەنیفە، وئەوزاعی، وسوفیانێ کوڕێ عویەینەی، وئەعمەش وگەلەکێن دی.. ووی پویتەکێ مەزن دا کۆمکرنا حەدیسێ حەتا پتر ژ بیست هزار حەدیسان ژبەرکرین، لەو د گۆتنێ: (أمير المؤمنين في الحديث)، و د مەسەلا ژێک ڤاڤارتنا حەدیسێن دورست ونەدورست دا ئەو بووبوو جهێ مەتەل پێ ئینانێ، دبێژن: جارەکێ (هاروون الرشید)ی زەندیقەک گرت وپشتی ل سەر ئاشکەرا بووی کو ئەو حەدیسێن درەو چێ دکەت، هاروونی فەرمان دا بێتە کوشتن، وی گۆتێ: وتو دێ چ ل وان هزار حەدیسان کەی یێن من ژ نک خۆ چێکرین؟ هاروونی گۆتێ: ئەبوو ئیسحاقێ فەزاری وعەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی حەرف حەرف دێ وان مۆخل وبێژنگ کەن!

وژبلی زانینا وی یا بەرفرەهـ ب علمێ حەدیسێ عەبدللاهێ کورێ موبارەکی فقهزانەکێ مەزن ژی بوو، وئەڤە یا غەریب نینە چونکی وی فقهێ خۆ ژ سێ فقهزانان وەرگرتبوو، ئوممەت هەمی ل سەر ئیمامەتییا وان یا (موتتەفقە) ومەخسەدا مە پێ: سوفیانێ ثەوری، ومالکێ کورێ ئەنەسی، وئەبو حەنیفەیە.

وحەژێکرنا وی بۆ زانینێ گەهشتبوو دەرەجەیەکا وەسا صەبرا وی ب کەسێ نەدهات هندی ب کتێبێن وی دهات، لەو هەڤالینییا وی د گەل کتێبێ یا پتر بوو ژ هەڤالینییا وی د گەل هەر کەسەکێ دی، رۆژەکێ هندەک مرۆڤان گۆتێ: گاڤا تە نڤێژ کر تو رادبی ودچی ل نک مە نارووینی بۆچی؟ وی گۆت: بروینم ل نک هەوە چ بکەم؟ وکارێ هەوە غەیبەتا خەلکییە؟ ئەز دچم ل نک صەحابی وتابعییان درووینم، وان گۆتێ: صەحابی وتابعییێن چ؟

وی گۆت: ئەز دچم بەرێ خۆ ددەمە علمێ خۆ ڤێجا ئەز ب حالێ وان زانا دبم وئەز چاڤ ل وان دکەم.

و (نەعیمێ کورێ حەممادی) دبێژت: عەبدللاهێ کورێ موبارەکی گەلەک دما ل مال ب تنێ ئینا هندەکان گۆتێ: چاوا صەبرا تە دئێت تو هندە دمینییە ب تنێ ما تو خەریب نابی؟ وی گۆت: دێ چاوا خەریب بم وئەزێ د گەل پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن-؟

زوهدەکا تایبەت:

گەلەک هەنە هزر دکەن زوهد ئەوە دەستێ مرۆڤی ژ مالێ دنیایێ یێ ڤالا بت، ومرۆڤ د مالا خۆ دا وەکی مێڤانان بژیت.. وئێک ژ وان کەسێن ئەڤ رەنگە هزرە دکر فوضەیلێ کورێ عیاضی بوو -سەیدایێ عەبدللاهێ کورێ موبارەکی وهەڤالێ وی- لەو دەمێ وی عەبدللاهـ دیتی ب کارێ بازرگانییێ رادبوو، وتجارەتا وی ژ وەلاتێ خوراسانێ حەتا مەکەهێ وشامێ ڤەدگرت، وسەرمالێ وی ب هزاران بوو، پسیار ژێ کر: تو یێ بەرێ مە ددەیە زوهدێ وتجارەتا تە ژ خوارسانێ یا دئێتە حەرەمێ ئەڤە دێ چاوا چێ بت؟ وی گۆت: ئەز ڤێ چەندێ دکەم دا ئاڤا روییێ خۆ

نەرێژم، وناموبسا خۆ پێ بپارێزم، وئەو بۆ من ببتە هاریکار ل سەر عیبادەتێ خودێ، ودا هەر جارەکا من حەقەکێ خودێ دیت ئەز ب لەز بچم ژ سەر خۆ ڕاکەم..

ئەڤە بەرێخۆدانا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بوو بۆ زوهدێ، زوهد ئەوە دلێ تە ژ دنیایێ یێ ڤالا بت، وەکی دی دەستێ تە یێ ژێ تژی بت یان نە چویێ ل زوهدا تە کێم وزێدە ناکەت، ودویر نینە ئەگەر عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی یێ زەنگین ودەولەمەند نەبا زوهدا وی هند بۆ مە یا بەرچاڤ نەبا؛ چونکی وی ب سەربۆڕ ئاشکەراکر کو ئەو ژ وان کەسان بوو یێن کەیفا وی ب زێدەبوونێ نەدهات، وکێمبوونێ ئەو ب خەم نەدئێخست، وهندەک زانایێن زانا دبێژن: گاڤا کەیفا تە ب هندێ نەهات دەمێ مالێ تە زێدە دبت، وتو ب خەم نەکەفتی گاڤا ئەو کێم بوو، ئەو تو مرۆڤەکێ زاهدی، ما خودێ نەگۆتییە: ﴿ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ ﴾ مەعنا: زوهد نە ئەوە تە مال نەبت وتو یێ فەقیر بی، بەلکێ زوهد ئەوە مالی هند بهایێ خۆ ل نک تە نەبت کو (حالەتێ تە یێ نەفسی) بگوهۆڕت..
وەکی دی عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی -د گۆتنا خۆ یا بۆری دا- بۆ مە ئاشکەرا دکەت کو (سررا) خۆزەنگینکرنا وی ئەوە وی دڤێت ب دانا مالی ژێ عیبادەتێ خودێ بکەت، ودەستێ هاریکارییێ بۆ برایێن خۆ درێژ بکەت، وما ئەگەر وی چو مال نەبت چاوا دێ شێت ڤی ڕەنگێ عیبادەتی کەت؟

(عەلییێ کوڕێ مەدینی) دبێژت: عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دگۆت: ئەگەر ژ بەر پێنج کەسان نەبا من بازرگانی نەدکر: سوفیانێ ثەوری، وسوفیانێ کوڕێ عویەینەی، وفوضەیلێ کوڕێ عیاضی، وموحەممەدێ کوڕێ سەمماکی، وکوڕێ عەلەییەی. وئەڤ هەر پێنجە ژ زانایێن حەدیسێ یێن مەزن بوون، حالێ وان یێ بەرتەنگ بوو، گاڤا تجارەتا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دهات هندەک مال بۆ عەیالێ خۆ ڕادکر، ومەصرەفێ حەجا خۆ هل دگرت، ومالێ دی دگرە پێنج پشک بۆ ڤان هەر پێنج زانایێن بەرکەفتی.

وهەر چەندە پشکا مەزن ژ هاریکارییێن عەبدللاهێ کورێ موبارەکی دگەهشتە زانایان و ب تایبەتی زانایێن حەدیسێ، بەلێ وە نەبت بێتە هزرکرن کو خەلکێ دی ژ خێرێن وی یێ بێ بار بوو، وئەگەر ئەم سەرهاتییێن مەردینییا وی ڤەگێرین سوحبەتا مە گەلەک دێ درێژ بت لەو ل ڤێرێ ب تنێ سەرهاتییەکا وی دێ ڤەگێرین، (ابن کثیر) دبێژت: ((دەمێ عەبدللاهێ کورێ موبارەکی ڤیابا بچتە حەجێ دا هنێرتە ب دویڤ خەلکێ باژێرێ خۆ را ودگۆتە وان: کێ ژ هەوە دڤێت ئەڤ سالە بێتە حەجێ بلا پارێن خۆ بینت بدەتە ف من ئەم دێ پێکڤە چین، ودا رابت هەر ئێکی ناڤێ وی ل سەر جەرکەکی نڤیست وپارێن وی کەتە تێدا، پاشی وی جەرک هەمی دکرنە د سندۆقەکێ دا، وپێکڤە دەردکەفتن، ووی هەمی مەصرەف دکر، باشترین خوارن وڤەخوارن ددانە وان، ونە دهێلا تشتەک ژ وان کێم ببت، و ل وێرێ دا بێژت: کێ ژ هەوە دڤێت تشتەکی بۆ مرۆڤێن خۆ بکرت بلا بکرت ووی پارە ددان، هندەک دا بێژنێ: پارێن مە دکێمن تێرا ڤێ هەمییێ ناکەن! ئەو دا بێژت: هەوە شۆلەژ هندێ نینە، وگاڤا دزڤرینە مالێن خۆ دا رابت خوارنەکا بەرفرە چێ کەت وهەڤالێن خۆ یێن حەجێ ڤەخوینتە مال، وپشتی وان خوارن دخوار ئەو دا رابت وێ سندۆقێ ڤەکەت وهەر ئێکی جەرکێ وی بۆ دزڤراند)).

وعەدەتێ وی بوو سالەکێ دچوو حەجێ وسالەکێ دچوو جیهادێ، جارەکێ دەمێ کارێ حەجێ کری، و د گەل هندەک هەڤالێن خۆ دەرکەفتییە حەجێ، ب رێڤە -دەمێ د بەر گوندەکی را بۆرین- تەیرەکێ مرار دیت، گۆتە هەڤالێن خۆ: ببەن بهاڤێنە سەر گیفکی، پشتی رابووین داینە رێ پیچەکێ وی خۆ ژ هەڤالێن خۆ ڤەهێلا، دیت کچکەک ژ مالەکێ دەرکەفت هات ئەو تەیرێ مرار ژ سەر گیفکی راکر وبۆ خۆ برە مال، ئەو ب دویڤ دا چوو دا بزانت کانێ مەسەلا وێ چیە، کچکێ گۆتێ: بابێ من مرۆڤەکێ مالدار بوو، هندەکان غەدرە لێ کر مالێ وی ژێ ستاند وکوشت، وئەز وئەڤ برایێ خۆ یێ بچویک ب تنێ یێن ل ڤێرێ ومە کەسێ خۆ نینە، خوارنا مە -وەکی تو دبینی- ئەو تشتە یێ خەلک دهاڤێتە سەر گیفکی.. گاڤا

عەبدللاهێ كورێ موبارەكی سوحبەتا وێ زانی هنارتە ب دویڤ وەكیلێ خۆ ڕا وگۆتێ: چەند مال د گەل تە هەیە؟ وی گۆت: هزار دینار، عەبدللاهی گۆتێ: بیست دیناران بۆ مە ڕا كە دا پێ بزڤڕینە مالا خۆ وییێ دی هەمییێ بدە ڤێ كچكێ، ئەڤ سالە ئەم ناچینە حەجێ.

ل مەیدانا جیهادێ:

ئەگەر مەزنترین جیهاد جیهادا نەفسێ بت، عەبدللاهێ كورێ موبارەكی یێ ژێ بێ بار نەبوو؛ چونكی وی نەفسا خۆ ژ بەخیلییێ وحەژێكرنا دنیایێ وغرووری پاراست بوو، وئەگەر شەریفترین جیهاد جیهادا ب دەستی بت د ڕێكا خودێ دا دیسا دێ بێژین: عەبدللاهێ كورێ موبارەكی یێ ژێ بێ بار نەبوو؛ چونكی دەمێ گازییا جیهادێ دهاتە ڕاگەهاندن ئەو ل بەراهییا لەشكەری بوو، وكانێ چاوا خودێ دلێ فرەهـ بۆ مەردینییێ دابوویێ، دلەكێ موكمتر بۆ زیرەكییێ ژی دابوویێ..

هەڤالەكێ وی دبێژت: جارەكێ ئەم پێكڤە چووینە شەڕێ ڕۆمێ، وەسا چێبوو مرۆڤەك ژ ناڤ لەشكەرێ ڕۆمێ دەركەفت وقەبێ مە خواست، زەلامەك ژ مە چوویێ یێ ڕۆمی ئەو كوشت، ئێكی دی چوویێ ئەو ژی هاتە كوشتن، ڤێجا زەلامێ ڕۆمی ب دفن بلندی ڤە ل مەیدانێ هات وچوو، وجارەكا دی قەبێ مە خواست، گۆت: زەلامەكێ دی ژ ناڤ مە دەركەفت وچوویێ، پشتی شەڕەكێ گەرم د ناڤبەرا هەر دووان دا چێبووی زەلامێ موسلمان ئەو كوشت، ئینا كەیفا خەلكی گەلەك هات، وهەمییان قەست كرێ دا بزانن كانێ ئەو فێرس كییە، گاڤا وی دیتی خەلك ب نك ڤە چوون وی سەر وچاڤێن خۆ پێچان و ب لەز چوو، وخۆ ڤەشارت؛ دا كەس وی نەنیاست، ئەز كەتمە دویڤ دا وی بنیاسم، من دیت ئەو عەبدللاهێ كورێ موبارەكییە، ئینا وی ئەز دامە سویندێ كو هندی ئەو یێ ساخ بت ئەز ڤێ سەرهاتییێ نەبێژمە كەسێ.

ژ ڤێ سەرهاتییێ زیرەكییا وی بۆ مە ئاشكەرا دبت وكو وی خۆ ژ سنگێ مەیدانا جیهادێ نەددا پاش، وهەر جارەكا گازییا جیهادێ هاتبا بلندكرن وی ب

نەفسا خۆ ومالێ خۆ قەستا جیهادێ دکر، وئەگەر کەسەک هەبا دلێ وی چووبا کرنا جیهادێ وهند مال نەبا پێ دەرکەڤت عەبدللاهێ کورێ موبارەکی مەصرەفێ وی ویێ عەیالێ وی ژی ب ستویێ خۆ ڤە دگرت، حەتا ئەو دزڤڕی مالا خۆ.. و د گەل هندێ ژی غوروور بۆ وی ب ڤی کارێ وی و ب ڤێ خێرخوازییا وی یا بێ توخویب چێ نەدبوو، ووی هزر نەدکر ئەو ژ خەلکێ دی یێ موسلمان باشترە، (ئەبو وەهەبێ مەرۆزی) دبێژت: مـن پسیار ژ عەبدللاهێ کورێ موبارەکی کو کانێ خۆ مـەزنکرن چیە؟ وی گۆت: خۆمەزنکرن ئەوە تو خۆ ژ خەلکی چێتر ببینی ووان کێم کەی، گۆت من گۆتێ: و(غورووور وتەعەجوب) چیە؟ گۆت: ئەوە تو هزر بکەی تشتەکێ ل نک تە هەی ل نک خەلکێ دی نینە.. ژ بەر ڤێ چەندێ وی هەردەم هەڤالێن خۆ ل ڤی ئەخلاقێ مەزن ئاگەهدار دکرن.

هەڤالـەکێ وی دبێـژت: شـەڤەکێ ئـەم د چەپـەرێ دجیهـادێ دا بـووین ل سـەر توخـوبێ رۆمـێ، ومـە بـەحسـێ هـنـدەک مـەسـەلـێن علمـی دکـر، ئینـا مـن گـۆتە ئیمامی: تو بێژی خێرەکا ژ ڤێ مەزنتر هەبت یا ئەم تێدا؟ گـۆت: وی گۆتـە مـن: ئەرێ، ئەو مرۆڤێ بەرگەڕیانێ بۆ عەیالێ خۆ دکەت، و ل نیڤا شـەڤـێ ڕابـت بـەرێ خۆ بدەتە عەیالێ خۆ ووان بنخێڤت، خێرا وی ژ یا مە پترە.

وئـاشکەرایە کو ئیمامی ئەڤ گۆتنە ژ بەر هندێ گـۆت دەمـێ وی دیتـی د نـاڤ هـەڤالێن وی دا هنـدەک هـەنـە ژ بـەر ڤـێ خێـرا وان کـری (کـو جیهـاد وبـەلاڤکرنـا علمییـە) یـێن بـەر ب غـوروورێ ڤـە دچـن، وی بیـرا وان ل هنـدێ ئیناڤـە کـو هنـدەک خێرێن بچویک یێن هەین ئەگەر مرۆڤ ب ئیخلاص بکـەت، خێـرا وان ل نـک خـودێ گەلەک ژ یا وان خێران مەزنترە ئەوێن مرۆڤ بێی ئیخلاصەکا دورست بکەت.

تەقوادارییا وی:

چەنـد زانیـنا مرۆڤـی ب خودێ ومـەزنییا وی پتـر لـێ بێت، ترسا وی ژی ژ خودێ دێ زێدەتر لێ ئێت؛ چونکی پتر دێ بۆ وی ئاشکەرا بت کـو وی ب دورسـتی حەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕانەکرییـە، لـەو ب دیتنـا زانـایێن وەکـی عـەبدللاهێ کـورێ

موبارەکی ترسا ژ خودێ سەرێ هەمی قەنجییانە، وڕێکا هەمی باشییانە، ڕۆژەکێ پسیار ژێ هاتەکرن: دو مرۆڤ هەنە ئێک د ڕێکا خودێ دا یێ هاتییە کوشتن، ویێ دی پتر ژ خودێ دترست، کی ژ وان هەر دووان باشترە؟ وی گۆت: ئەوێ پتر ژ خودێ دترست.

وترسا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ژ خودێ گەهشتبوو دەرەجەیەکا وەسا ئەو بۆ وی بووبوو ناڤ ونیشان، وفوضەیلێ کوڕێ عیاضی دگۆت: ئەز حەز ژ وی دکەم چونکی ئەو ژ خودێ دترست. و ژ بەر ترسا وی یا مەزن ژ خودێ وی نە دهێلا دەلیڤەیەک ژ وەختێ وی ژ قەستا وبێی ڕەنگەکێ عیبادەتی بچت، دەمێ هێشا شاگردە ووی وهەڤالێن خۆ حەدیس بۆ خۆ دنڤیسین، حەتا پەڕێ کتێبێن وان هشک دبوو هەڤالان بۆ خۆ سوحبەت دکرن، ئەو ڕادبوو سوننەتەک دکر..

هەڤالێ وی (قاسمێ کوڕێ موحەممەدی) دبێژت: ئەز گەلەک جاران د گەل عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دچوومە سەفەران، ودەمێ من بەرێ خۆ ددایێ من د دلێ خۆ دا دگۆت: بۆچی هندە ناڤ ودەنگێن ڤی زەلامی د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووینە، وخەلک هندە حەز ژێ دکەن،؟ نڤێژێن مە ژی هندی نڤێژێن وینە، وڕۆژییێن مە هەر وەسا، وئەم ژی وەکی وی جیهادێ وحەجێ دکەین، گۆت: شەڤەکێ ئەم پێکڤە دچووینە شامێ، وئەم ڕوینشت بووین دا شیڤێ بخۆین، مە هند دیت چرایێ مە ڤەمری، پاشی ب خافلەتی ڤە ئێکی ژ مە چرا هلکرێ من بەرێ خۆ دایێ ڕیهێن عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ب ڕۆندکێن وی یێن تەڕ بووین، هنگی من زانی ترسا ڤی زەلامی ژ خودێ ئەو یێ ب سەر سەرێ مە ئێخستی، گاڤا دنیا تاری بووی بیرا وی ل قەبری وقیامەتێ هاتەڤە لەو ڕۆندکێن وی ب ڤی ڕەنگی بارین.

وترسا وی یا مەزن ژ خودێ ئێکا هند ژێ چێ دکر دەمێ وی ئەو حەدیس دخواندن یێن بەحسێ مرنێ وقیامەتێ دکەن، وی هند دکرە گری حەتا دەنگەکێ وەکی دەنگێ وی گایێ دئێتە سەرژێکرن ژێ دهات، و ل وان دەمان کەسێ بستە نەدکر خۆ نێزیک بکەت یان پسیارەکێ ژێ بکەت.

د گەل خەلیفە ومەزنێن دنیایێ:

ڕۆژەکێ مرۆڤەکی پسیار ژێ کر: کینە مرۆڤ؟ وی گۆت: زانا، گـۆتێ: وکینـە مەلک؟ گۆت: زاهد، گۆتێ: وکینە بێـخێـر؟ گۆت: ئەوێن دنیایێ ب دینی دخۆن. و د گۆتنەکا خۆ یا دی دا دبێژت: زانا میـراتگرێن پێغـەمبـەرانـە، ڤێجا ئەگـەر وان دلێ خۆ برە دنیایێ خەلک کێ بدەنـە بەرا خۆ؟ ومـرۆڤێن زاهد مـەلکێن عـەردینـە ڤێجا ئەگەر وان ڕیمەتی کر خەلک دویکەفتنا کێ بکـەن؟ ومـەزن شڤانێن خـەلکینـە ڤێجا ئەگەر شڤان ببتە گورگ کی دێ خەلکی پارێزت؟

ئەڤە دیتنا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بـوو بۆ زانا وزاهـد ومـەزنـان، ئـەو ژی وەکی سەیدایێ خۆ یێ مـەزن (سـوفیانێ ثـەوری) دویـر ژ مـەزنـێن دنیـایێ دژیا لـەو مـەزن دژیا، ومـەزن مـر، عـەدەتـێ وی بـوو چـو جاران وی مـال ژ خـەلیـفـە ومـەزنـان وەرنەدگرت، بەلێ ئەگەر مرۆڤەکێ دی دیارییەک دابایێ وەردگرت، وشـوین دیـارییـەکـا باشتر ددایێ، وگاڤا زانیبا هـەڤـالـەکێ وی هندەک مال ژ خەلیفـەیـەکـی یێ وەرگرتـی شیرەت لێ دکر کو ئەو وی مالی د ڕێکێن خێرێ دا خەرج بکەت وچویێ ژێ بـۆ خـۆ نەهێلت، وچونکی ئەو بازرگانەکێ دەولـەمەند بوو وی پشکەکا مــەزن ژ مــالــێ خـۆ ددا زانا وزاهدێن سەردەمێ خۆ؛ دا ئـەو هـەوجـەی هنـدێ نـەبـن کـو مـالی ژ مـەزنـان وەرگرن.. ڕۆژەکێ مرۆڤەکی گۆتێ: ئەز مرۆڤەکێ خەیاطم وئـەز جلکـان بـۆ سـولتـانی ددوریم، تو بێژی ئەز ژ وان بم یێن هاریکار بۆ زالـمان؟ گۆتێ: نـە، تـو ژ زالـمـان ب خۆیی، ئەوێ دەرزیکێ ودەزی دفرۆشتە تە ئەو هاریکارێ زۆردارانە!

ودەمێ ئەو کەفتییە بەر مرنـێ دلـێ وی چوو ڕەنگـەکێ خوارنێ، هـەڤالێن وی چوون بۆ لێگەڕیان ئەو خوارن ل نک کەسێ نەدیت ژ بلی والی، هـاتن گـۆتنێ: بـەس والی ئەو ڕەنگێ خوارنێ یێ هەی، وی گۆت: نەئینن من نەڤێت.. ومر وئـەو خـوارن نەخوار.

بـەلێ مەعنا ڤێ ئەو نینە عەبـدللاهێ کوڕێ موبـارەکی هاریکـارێ سـولتـانی ل سەر خێرێ نەبوو، نە! وی ژی وەکی سەیدایێ خۆ (فوضەیلێ کوڕێ عیاضی) دگۆت:

ئەگەر من دوعایەک هەبت بێتە قەبویلکرن دێ بۆ سولتانی کەم، چونکی ئەگەر ئەو باش بوو خەلک هەمی دێ باش بت.

ژ بەر ڤێ چەندێ ئەو د چاڤێن مەزنان دا بەری خەلکێ دی یێ مەزن بوو، وڕۆژا ئەو مری، (هاروون ئەلرەشیدی) گۆت: ئەڤرۆ سەییدێ زانایان مر، وفەرمان دا خەلک بێنە نک وی بەهییێ! ودبێژن: ڕۆژەکێ هاروون چووبوو بازێڕێ (ڕەقایێ) ووەسا چێبوو عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ژی هاتە وی بازێڕی، گاڤا خەلکی ب هاتنا عەبدللاهی زانی هەمی دەرکەفتنە بەراهییێ حەتا وە لێ هاتی خەلکی ژ قەرەبالغێ ئێک ودو پالدان وتۆز ب سەر سەرێ خەلکی کەفت، دەیکا هاروونی پسیار کر: ئەڤە چ قەومییە؟ هندەکان گۆتێ: ئەڤە زانایەکێ خەلکێ خوراسانییە هاتی.. وێ گۆت: ب خودێ ئەڤەیە مەزنی، نە مەزنییا هاروونی ئەوا ب شرطە وحەرەسان هندە خەلکی کۆم نەکەت.

د گەل عەبدەکێ تەقوادار:

عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دبێژت: سالەکێ ئەز هاتمە مەکەهێ، هشکاتی بوو، باران ژ خەلکی هاتبوونە بڕین، لەو خەلک بۆ نڤێژا بارانێ ل حەرەمێ کۆم بووبوون، من ژی خۆ د ناڤ کۆما خەلکی ڕا کر، من دیت عەبدەکێ ڕەش کراسەکێ بێ سەر وبەر دبەر بوو خۆ دابوو لایەکێ ڤەشارتی؛ دا کەس نەبینت ودوعا دکرن، ئینا من خۆ نێزیکی وی کر -بێی ئەو ب من بحەسییێت- دا بزانم کانێ ئەو چ دبێژت، پشتی من خۆ نێزیک کری من گوهـ لێ بوو وی دگۆت: ((ئیلاهی! گونەهێن مشە وعەیبێن کرێت ئەم یێن ڕویڕەش کرین، تە باران یا ژ مە بڕی دا خەلکی پێ ئەدەب بدەی، ئەز هەوارێن خۆ دگەهینمە تە تویی حەلیم، ژ جوانییێ پێڤەتر عەبدێن تە چو ژ تە نەدیتییە، یارەببی ڤێ گاڤێ تو بارانێ بدە وان ڤێ گاڤێ!)).

ئبن موبارەک دبێژت: و د گەل ڤێ گۆتنا وی: ((یا رەببی تو ڤێ گاڤێ بارانێ بدە وان))، من بەرێ خۆ دا عەسمانی عەوران خۆ لێکدا.. وبیست خەبەر پێڤە نەچوون بارانەکا وەسا هات تو دا بێژی گۆسکێ دەرنشیڤ کرییە، وئەز ل وی عەبدی

زڤڕیم من دیت یێ دبێژت: (سبحان الله، سبحان الله) چاڤێن من تژی ڕۆندک بوون، وبۆ من بوو مەرەق ئەز وی بنیاسم، گاڤا دەرکەفتی ئەز ب دزی ڤە ب دویڤ دا چووم حەتا ئەز ب جهێ وی کەفتیم، پاشی ئەز زڤڕیم وهاتمە نک (فوضەیلێ کوڕێ عیاضی) ، گاڤا وی ئەز دیتیم وی گۆتە من: تە خێرە، ڕەنگێ تە هۆ یێ گوهاڕتی؟ گۆت: من گۆتێ: هندەکان بەری مە ڕاکر وگەهشتنێ!! وی گۆت: چاوا؟ گۆت: من گۆتێ: حال ومەسەلێن من وعەبدەکێ ڕەش ئەڤەنە.. گاڤا وی سوحبەت گوهـ لێ بووی کەفتە عەردی وگۆتە من: زوی من ببە نک وی.

وپشتی سەرهاتییەکا درێژ د ناڤبەرا ڤی جحێلێ تەقوادار وڤان هەردو چیاییێن زانین وتەقوایێ دا، وپشتی ئەو ب سەر وی هلبووین ووان زانی کو ئەو عەبدەکە دئێتە کڕین وفرۆتن، عەبدللاهی ئەو ب پارێن خۆ کڕی بۆ هندێ دا وی ئازا کەت، ودەمێ جحێلی زانی هندە ئێدی خەلک ب حالێ وی حەسیان وی قەستا حەرەمێ کر.. عەبدللاهـ کەفتە ڕێکا وی، جحێلی گۆتێ: تە شۆلەک ب من هەیە من دڤێت بچم؟ عەبدللاهی گۆتێ: بۆ کیڤە؟ وی گۆت: بۆ ئاخرەتێ! عەبدللاهی گۆتێ: بۆچی؟ وی گۆت: ژیان هنگی یا خۆش بوو هندی موعامەلە د ناڤبەرا من وخودێ دا، پشتی تو پێ حەسیای من هەوجەیی پێ نەما!!

ئبن موبارەک دبێژت: پاشی وی جحێلی قەستا حەرەمێ کر، بەرێ من ما لێ، وی دەست ب نڤێژێ کر، گاڤا چوویە سوجدێ بەرێ من لێ بوو وی هندەک دوعا کرن.. پاشی سەرێ خۆ ڕانەکر، پشتی دەمەکی من خۆ نێزیک کر من دیت ئەو یێ مری، ڤێجا ئەز ب خودێ کەمە چەند ئەو جحێل دئێتە بیرا من خەما من مەزن دبت، ودنیا د چاڤێن من دا بچویک دبت، وئەز کارێ خۆ کێم دبینم!

هندە مرۆڤێن خودێ خۆ ژ (شوهرەتێ) دپاراست، دا ئەو نەکەڤنە داڤێن (گەلەک د خۆ گەهشتنێ) ئەوا بەرێ خودانێ خۆ ددەتە (خۆمەزنکرنێ) ئەوا سەری دکێشتە وێ (ریمەتیییێ) یا ئەنجامێ وێ دبتە ئاگرێ جەهنەمێ.

د کتێبێن دیرۆکێ دا هاتییه کــو جــارەکێ زاهدێ مـەزن شێخ عـەدییێ کورێ موسافری -خودێ ژێ رازی بت- یێ ب ڕۆژی بوو، وعەدەتێ وی بوو بارا پتـر ڕۆژان ئەو یێ ب ڕۆژی بوو، حەتا دەرەجەکێ د ناڤ موریدێن وی دا بەلاڤ بووبوو کو شێخ عەدی مرۆڤەکە نە زادی دخۆت ونە ئاڤێ ڤەدخۆت! گاڤا ئەڤ گۆتنا وان گەهشتییە شێخی، شێخ عـەدی دەرکەفتە ناڤ موریدێن خۆ و ل دەوارەکێ سویار بـوو، وگـازی خزمەتکارەکێ خۆ کر وگۆتێ: ترارەکێ شیری بۆ مـن بینـە، پاشی شێخی ل پێش چاڤێن وان هـەمییان ئـەو ترار دا سـەر دەڤێ خۆ وڤەخوار وڕۆژییا خۆ یا سونەت شکاند.. بۆ هندێ دا ئەو وێ هزرا خەلەت ژ سەرێ خەلکی بینتـە دەر یا ژ نـەزانین کەفتییە سەرێن وان.

ئـەها زاهدێـن دورست ژ مـرۆڤێن خودێ ب ڤـی ڕەنگـی بـوون، بـەرێ وان ل رازیبوونا خودێ بوو نە یا مرۆڤان.

ڕۆژا وی یا دویماهییێ:

هەر چەندە عەبدللاهێ کورێ موبارەکی مرۆڤەکێ گەلەکێ زەنگین ژی بوو بەلێ هەردەم وی دوعا بۆ خۆ ژ خودێ دکر کو ئـەو بمرت فـەقیر، وخودێ دوعا وی بۆ ب جهـ ئینـا، دەمـێ ژییـێ وی شێسـت وسـێ سـال، و ب دورسـتی ل سـالا (١٨١) مشەختی (بەرانبەر ٧٩٧ زایینی) ئەو د گـازییا جیهادێ دەرکەفت، وقەستا وەلاتـێ شامێ کر، پشتی ژ جیهادێ خلاس بووی وڤیای بزڤرتە وەلاتێ خۆ ل دەڤەرا (هیـت) ل ژێرییا (عیـراقێ) کەفتە بەر مرنێ، گۆتە مەولایێ خۆ (نەصری): سەرێ من بدانـە سەر ئاخێ.. گاڤا نەصری ئـەو د ڤی حالی دا دیتـی کـرە گری، ئیمـامی گـۆتێ: تـو بۆچی دکەیە گری؟ وی گۆت: بیـرا من ل زەنگینی ومـالدارییا تە هاتەڤە، وئـەڤرۆ تـو یێ دمری فەقیر وغەریب، ئیمامی گۆتێ: هشبە! گەلـەک جاران مـن دوعـا بـۆ خـۆ ژ خودێ دکر کو ڕوییێ زەنگینان نیشا من نەدەت، ومن فەقیر بمرینت.. پاشی گـۆتێ: ل نک من شاهدە بدە، وئەگـەر مـن د دویڤ تـە ڕا گـۆت، وێ دوبـارە نـەکەڤە وەسا نەبت ئەگـەر تـە دیت مـن ئاخفتنـەکا دی گـۆت.. ووەسا چێبـوو، گاڤا کـەفتییـە بـەر

سەکەراتێ مەولایێ وی ل نک وی شاهدە دا ووی د دویڤ دا گۆت، وبەری رحا وی دەرکەڤت چاڤێن خۆ ڤەکرن وگرنژی وگۆت: ﴿ لِمِثۡلِ هَٰذَا فَلۡيَعۡمَلِ ٱلۡعَٰمِلُونَ ﴿٦١﴾ ﴾، ورحا وی د گازییا خودایێ خۆ دەرکەفت ﴿ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ ﴿٢٨﴾ فَٱدۡخُلِي فِي عِبَٰدِي ﴿٢٩﴾ وَٱدۡخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾ ﴾.

پشتی کارەکێ پیرۆز کو جیهاد بوو، و ل هەیڤەکا پیرۆز کو رەمەزان بوو، و ل دەمەکێ پیرۆز کو بەری سپێدێ بوو، ئیمامێ ئوممەتێ (أمير المؤمنين) د علمێ حەدیسێ دا عەبدللاهێ کورێ موبارەکی چوو بەر رەحما خودێ.

عەلییێ کوڕێ حوسەینی
(زین العابدین)

(زیــن العابــدین) باشــێ عیبادتکــەران، بــەلکی باشــترینێ عیبادەتکــەران، وچێترینێ بنەمالا هاشمیان ل دەمێ خۆ، ئەوێ هندی هند ل سەر شەملکێ دما، خەلکی ناسناڤێ وی کربوو (سەجاد)، وهندی هند مرۆڤەکێ پاک وپاقژ بوو هەر وان ناسناڤێ وی کربوو (الزکی)، زانایێ مەزن (ابن شهاب الزهری) بەحسێ وی دکەت ودبێژت: قورەیشیەکێ ژ وی چێتر من نەدیتیە. ژیانا ڤی ئیمامێ مەزن ژی یا تژی بەرپەڕێن گەشە، هەر ئێک هژمارەکا مەزن یا دەرس وعیبرەتان د ناڤ خۆ دا هل دگرت، ودەمێ مرۆڤ دئێت دا هندەک ژ ڤان بەرپەڕان هلبژێرت وبەرچاڤ بکەت، دیسا دێ بێژم: مرۆڤ حێبەتی دمینت کیژ بەرپەڕی هلبژێرت وکیژکی بهێلت.. بەلێ بەری هەر تشتەکی مە دڤێت (زین العابدین)ی ب کورتی ب هەوە بدەینە ناسین.

دانەنیاسینەکا کورت:

نـاڤێ وی یـێ دورسـت عەلییـە، کـوڕێ ئیمـامێ شـەهید حوسـەینییە، کـوڕێ ئیمـامێ شـەهید عـەلییێ کـوڕێ ئـەبوو طـالبێ قورەیشـییە، ل مـەدینێ، ل بـاژێڕێ باپـیرێ خۆ پێغەمبـەرێ خودێ -سلاڤ لـێ بـن- و ل دۆرێـن سالا (٣٦) مشـەختی هاتبوو سەر دنیایێ، و د ناڤ پاقژترین وبلندترین بنەمالێ دا هاتە پەروەردەکرن، و ل سەر دەستێ هەردو سەییدێن گەنجێن بەحەشتێ مامێ خۆ ئیمامێ حەسەن وبابێ خۆ ئیمامێ حوسەین فێری تەقوایێ وعلمی بوو، وئەو دئێتە هژمارتن ئێک ژ مەزنترین زاهد وتـەقوادارێن تابعییـان، هژمارەکـا مـەزن ژ صـەحابییان دیتبـوون، وحـەدیس ژ گەلەک ژ وان ریوایەت کرینە، وەکی دەیکا موسلمانان عائیشـایا کچا ئـەبوو بـەکری، وصەفییایا کچا حویەی، و(أم سلمه)، وئەبوو هورەیرە، وعەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی،

وگەلەکێن دی، وعلم ژ هژمارەکا مەزنێن تابعییان ژی وەرگرتییە وەکی: سەعیدێ کورێ موسەییبی، وزەیدێ کورێ ئەسلەمی، وئەسلەمێ مەولایێ عومەری..
وگەلەکێن دی، و ژ بەر ڤیانا وی بۆ علمی دبێژن: گەلەک جاران ئەو ژ مەدینێ دهاتە مەکەهێ ودچوو ل بەر دەستێ ئەسلەمی درۆینشت، وئەو عەبدەک بوو عومەرێ کورێ خەططابی ئازا کربوو، وعلم وحەدیس ژێ وەردگرتن، ئەڤ چەندە ب دلێ هندەک قورەیشییان نەبوو، لەو ئێک ژ وان گۆتێ: تو دیوانا مەزنێن قوەیشییان دهێلی ودئێیی ل نک ڤی عەبدی درۆینی! وی گۆت: مرۆڤ ل وی جهی درۆینت یێ مفایی لێ وەرگرت.

دەمێ سەرهاتیا دل ئێشا کەربەلایێ رویدای، وبابێ وی ئیمامێ حوسەین شەهید بووی، ئەو د گەل بابێ خۆ وبنەمالا وی ل کەربەلا یێ ئامادە بوو، وژیێ وی هنگی ل دۆرێن بیست وسێ سالییێ بوو، بەلێ چونکی ئەو ل وی دەمی یێ نساخ بوو وکەفتبوو ناڤ نڤینان، وی پشکداری د شەری دا نەکر، وئەو ب سلامەتی ژ وێ کارەساتێ دەرباس بوو، ودەمێ بنەمالا حوسەینی پشتی شەری برینە شامێ، یەزیدی قەدرەکێ مەزن دایێ، و ب ئحترام ڤە هنارتە مەدینێ، وئەو ما ل مەدینێ حەتا ل چاردەی رەبیعولئەووەلا سالا (٩٤)ێ مشەختی، چوویە بەر دلۆڤانیا خودێ، و ل (بەقیعێ) هاتیە ڤەشارتن.

ژ سالۆخەتێن وی:

ژ سالۆخەتێن ئیمامی ئەو یێ کێم ئاخفتن بوو، وخەمگینی ل سەر دێمێ وی یا ئاشکەرا بوو، ومرۆڤەکێ (موتەواضع) بوو، و د گەل وی قەدر وقیمەتێ خەلکی ددایێ ژ بەر کو ئەو نەڤییێ پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- بەلێ وی چو جاران خۆ ژ خەلکی بلندتر نەددیت، رۆژەکێ تابعیێ مەزن (طاووسێ کورێ کەیسانی) ئەو ل نێزیکی کەعبێ دیت، وی نڤێژ دکر ودوعا بۆ خۆ ژ خودێ دکرن، ورۆندکێن وی دێمێ وی تەر کربوون، پشتی ئەو ژ دوعاکرنێ خلاس بووی، طاووس ب نک ڤە چوو وگۆتێ: ئەی کورێ پێغەمبەری، ئەز تە د ڤی حالی دا دبینم وتە سێ فەضل

وسەراتی هەنە هیڤییا من ئەوە تو پێ ژ ترسێ خلاس ببی.. وی گۆتە طاووسی: ئەو چنە؟

طاووسی گۆتێ: یا ئێکێ: تو کورێ پێغەمبەری یی -سلاڤ لێ بن-، یا دووێ: شفاعەتا باپیرێ تەیە بۆ تە، ویا سیییێ: رەحما خودێ. وی گۆت: ئەی طاووس، مەسەلا ئەز ژ بنەمالا پێغەمبەریمە ئەڤ من پشت ڕاست ناکەت پشتی من گوهـ ل ڤێ ئایەتێ بووی: ﴿ فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴾ ومەسەلا شفاعەتا باپیرێ خودێ دبێژت: ﴿ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ ﴾ و ل دۆر رەحما خودێ، خودێ دبێژت: ﴿ إِنَّ رَحۡمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ مِّنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴾.

دو بەرپەڕ ژ ژیانا وی:

ووەکی مە گۆتی: ژیانا (زين العابدين)ی یا تژی دەرس وعیبرەتە، بەلێ مە دڤێت ل ڤێرێ ب تنێ دو بەرپەڕان ڤەکەین، یێ ئێکێ: بێنفرەهی وئارمایییا وی ئەوا مەتەل پێ دهاتنە گۆتن، ویا دووێ: خێرخوازییا وی ئەوا پشتی مرنا وی ژ نوی خەلک پێ حەسیای..

و ل دۆر مەسەلا بێنفرەهییا وی ب تنێ دو سەرهاتییێن کورت دێ ڤەگێڕین:

یا ئێکێ: پسمامێ وی حەسەنێ کورێ ئیمامێ حەسەن دبێژت: جارەکێ د ناڤبەرا من و(زين العابدين)ی دا نەخۆش بوو، وهندی کەربێن من ڤەبوون، ئەز چوومە نک وی ل مزگەفتێ، ئەو د ناڤ هەڤالێن خۆ دا یێ ڕوینشتی بوو، وهەچییا د دەڤێ من ڕا هاتی من گۆتێ، وئەوی قەت دەنگ نەکر، وبەرسڤا من نەدا.. وئەز چوومە مالا خۆ.

دەمێ بوویە شەڤ، من دیت ئێکی دەرگەهێ من قوتا، ئەز چووم ومن دەرگەهـ ڤەکر، من دیت (زين العابدين) یێ ل بەر دەری، من د گەل خۆ گۆت: هەبت نەبت ئەو یێ هاتی تۆلا خۆ ل من ڤەکەت، بەلێ وی گۆتە من: برایێ من، ئەگەر تو یێ

ڕاستگۆ بی د وی تشتێ دا یێ تە گۆتییە من، خودێ گونەها من بغەفرینت، وئەگەر تو یێ ڕاستگۆ نەبی، خودێ گونەها تە بغەفرینت.. وسلاڤ کرە من وچوو، من دا ب دویڤ ڤە، حەتا ئەز گەهشتیمێ ومن گۆتێ: تۆبە ئەز جارەکا دی تشتەکی بکەم تە پێ نەخۆش بت، ئینا دلێ وی ما ب من ڤە وگۆت: گەردەنا تە ئازا!

ویا دووێ: جارەکێ (زین العابدین) ژ مەزگەفتێ دەردکەفت، زەلامەکێ خەلکێ مەدینێ دا ب دویڤ وی ڤە، وگۆتنێن سەقەت وخەبەر گۆتنێ، گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە ژێ دیتی چوونێ دا وی بێشینن، بەلێ ئیمامی گۆتێ: ژێ بگەڕن.. پشتی خەلک ژێ ڤەڕەڤین، ئیمام ب نک ڤە هات وگۆتێ: تە بەحسێ وان خرابییێن مە کر یێن تو دزانی، وئەو خرابییێن مە یێن تو نەزانی پترن.. ئەرێ تە شۆلەک هەیە ئەم بۆ تە بکەین؟

وی زەلامی شەرم ژێ کر ونەئاخفت، هنگی ئیمامی ئەو کراسێ ل سەر ملێن خۆ ژ بەر خۆ کر وهاڤێتە سەر ملێن وی، وهزار دەرهەم ژی دانێ، وچوو.. ئەز زەلام دبێژت: ڤێجا پشتی هنگی چەند من ئەو ددیت من دگۆتێ: ئەز شاهدەییێ ددەم کو تو ژ دووندەها پێغەمبەری یی -سلاڤ لێ بن-.

بەرپەڕی دووێ ژ ژیانا (زین العابدین)ی ئەم دکەینە دیاری بۆ وان مالداران ئەوێن خێران دکەن، وحەز دکەن خەلک هەمی ب خێرێن وان بحەسییێن.. (زین العابدین) مرۆڤەکێ بازگان بوو، وژبلی بازرگانییێ وی جۆتیاری ژی دکر، و ژ تجارەت وزراعەتێ مالەکێ مەزن دگەهشتێ، بەلێ ڤی مالێ هە ئەو بەطران نەدکر، وچو ژ زوهدا وی ژی کێم نەدکر، وکێماسی نەدگەهاندە خێرخوازییا وی، بەلێ تشتێ بەرچاڤ د خێرخوازییا وی دا ئەو بوو وی چو جاران ل بەر چاڤێن خەلکی خێر نەدکرن، وئێکا هند نەدکر کەس ب خێرێن وی بحەسییێن خۆ خەلکێ مالا وی ژی، لەو گەلەک کەسان دگۆت: ئیمام مرۆڤەکێ قەلسە، چو جاران چو خێران ناکەت. بەلێ گاڤا ئیمام مری ومریشۆی ئەو شویشتی، وی دیت پشت وسەر ملێن وی دڕەش وشینن، وی پسیارا ڤێ چەندێ ژ مرۆڤێن وی کر، کەسێ نەزانی مەسەلە

چیە، پشتی دەمەکی خەلکێ مەدینێ زانی کو سەد مالێن فەقیر یێن ماینە بێ خودان، پسیار ژ وان مالان هاتەکرن کانێ چاوا وان بەر نوکە دقەتاند، وان گۆت: هەر چەند شەڤەکان مە گوهـ لێ دبوو دەرگەهێ مە دهاتە قوتان، حەتا مە دەرگەهـ ڤەدکر، دا بەرێ خۆ دەینێ گینیکەکێ تژی ئەرزاق یێ ل بەر دەری وکەس ل وێرێ نینە.. وپشتی ئیمام (زین العابدین) مری، ئێدی کەس نەما ئەرزاقی بۆ وان دئینت.

ب ڤێ چەندێ وان زانی کو ئەوێ ئەرزاق بۆ وان دئینا وخۆ ڤەدشارت (زین العابدین) بوو، وئەو ڕەش وشینییا ل سەر مل وپشتا وی هەی شوینوارێن هلگرتنا گینیکان بوون هەر شەڤ، ووی ب خۆ ئەڤ کارە دکر، دا کەس پێ نەحەسییێت.. لەو خەلکێ مەدینێ دگۆت: دانا خێران ب ڤەشارتی ڤە هنگی د ناڤ مە دا نەما ڕۆژا (زین العابدین) نەمای!

سالم
نەڤییێ عومەرێ کوڕی خوططابی

نەڤیێ عومەرێ وحەجاجێ زالم:

سالم ل سالا ١٠٦ مشەختی ل باژێرێ مەدینێ چووبوو بەر دلوڤانیا خودێ، وئەوێن سالم وباپیرێ وی عومەر دیتین دگۆتن: ئێک ب ئێکی ڤە نەچوویە وەکی سالم ب عومەری ڤە چووی، نە ب شکلی وبەژن وبالایێ ب تنێ، بەلکی ب تەقوایێ وزانینێ ونەترسییێ ژی، وئەڤ هەلویستێ وی یێ نوکە دێ ڤەگێڕین ڤێ چەندێ بۆ مە بەرچاڤ دکەن.

ل سەردەمێ حەجاجی جارەکێ وەسا چێبوو سالمی قەستا دیوانا حەجاجی کر، وئارمانجا وی ژ ڤێ سەرەدانێ ئەو بوو حەجاج کارێ هندەک موسلمانان بۆ بقەتینت، دەمێ ئەو چوویە نک حەجاجی، حەجاجی گەلەک کەیفا خۆ پێ ئینا، ونێزیکی خۆ کر، وقەدرەکێ زێدە بۆ گرت، و ل وی دەمێ ئەو ل نک حەجاجی یێ ڕوینشتی، وی هند دیت لەشکەرێ حەجاجی هندەک زەلامێن گرتی ئینان، ددیم زەر وتۆزەوی ووەستیای، وهەمی دزنجیرکری بوون.. حەجاج ل سالمی زڤڕی وگۆتێ: ئەڤێن هە هندەک مرۆڤێن ژ ڕێ دەرکەفتی وخرابکارن، تشتێ خودێ حەرامکری ژ خوین ڕێتنێ ئەو حەلال دکەن، مە یێن دگرتین دا حوکمێ خودێ ل سەر وان ب جھـ بینین.

پاشی وی شیرێ خۆ ژ کاڤلانی ئینا دەر وکرە د دەستێ سالمی دا، ودەستێ خۆ ب نک ئێک ژ وان زەلامان ڤە درێژکر وگۆتە سالمی: ئەڤە خەما تەیە ڕابە ڤی شیری ل ستوییێ وی بدە.

سالمی شیر ژێ وەرگرت، و ب نک وی زەلامی ڤە چوو یێ حەجاجی ئیشارەت کریێ، وبەرێ خەلکێ دیوانێ هەمییێ ما ل زانایێ مەدینێ یێ مەزن، نەڤییێ عومەری، کانێ دێ چ کەت.. گاڤا ئەو گەهشتییە نک وی زەلامی، گۆتێ: تو مرۆڤەکێ موسلمانی؟

وی زەلامی گۆتێ: بەلێ.. بەس ما تە شۆلە ژ ڤێ چەندێیە؟ وێ بکە یا فەرمان پێ ل تە هاتیەکرن.

سالمی گۆتێ: ئەڤرۆ تە نڤێژا سپێدێ کرییە؟

ئەو زەلام حێبەتی ما ژ ڤێ پسیارێ، و ب عەجێبی ڤە گۆتێ: ئەزێ دبێژمە تە ئەز موسلمانم، وتو یێ دبێژییە من: تە نڤێژا سپێدێ کریە؟ ما موسلمانەک هەیە نڤێژا سپێدێ نەکەت؟!

سالمی گۆتێ: ئەزێ پسیارێ ژ تە دکەم کانێ ئەڤرۆکە تە ڤێژا سپێدێ کریە یان نە؟

وی زەلامی گۆت: خودێ تە ب هیدایەت بینت، من گۆتە تە: بەلێ! وێ بکە یا ڤی زالمی فەرمان پێ ل تە کری، ئەگەر ئەو دێ ل تە ژی ب غەزەب ئێت!

هنگی سالم هێدی زڤری ڤە، وشیرێ حەجاجی هاڤێتە بەر، حەجاج مەندەهووش بوو، چاڤ د سەری ڕا زیق بوون، وبەری حەجاج پسیارێ ژێ بکەت، وی بەرسڤ دا وگۆت: ئەڤ زەمە یێ دبێژت: ئەز موسلمان، ووی ئەڤرۆ نڤێژا سپێدێ یا کری، و ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یا گەهشتیە من، ئەو دبێژت: ﴿ **من صلى الصبح فهو في ذمة الله** ﴾ هەچییێ نڤێژا سپێدێ بکەت ئەو یێ ل سەر بەختێ خودێ، وئەو کەسێ ل سەر بەختێ خودێ بت، ئەز وی ناکوژم!

حەجاجی ب کەرب ڤە گۆتێ: ئەم وی ژ بەر نەکرنا نڤێژا سپێدێ وی ناکوژین..

سالمی گۆتێ: پا ژ بەر چ تو دێ وی کوژی؟

حەجاجی گۆت: چونکی ئەڤە ژ وان کەسانە یێن هاریکاری ل سەر کوشتنا خەلیفەی عوثمانی کری.

سالمی گۆتێ: ئەگەر ژ بەر هندێ بت، د ناڤ مرۆڤان دا هندەکێن ژ من وتە فەرتر هەنە داخوازا خوینا عوثمانی بکەن..

گاڤا وی ئەڤ بەرسڤە دایە حەججاجی، حەججاج بێ دەنگ بوو وکەربا خۆ داکر، وهنگی سالم ژ دیوانا وی دەرکەفت.. وئێک ژ وان کەسێن ل وێرێ دحازر چوو ئەڤ سوحبەتە بۆ بابێ سالمی، عەبدللاهێ کورێ عومەری ڤەگوهاست، وبەری ئەو سوحبەتێ تمام بکەت، عەبدللاهی ژ لەزان دا گۆت: ئێ! وسالمی گوهێ خۆ دا حەججاجی؟ پشتی وی سوحبەت تمام کری، بێنا عەبدللاهی هات، وکەیفخۆش بوو ب کارێ کورێ خۆ وگۆت: باش بوو باش بوو، ئەو مرۆڤەکێ ب عەقلە.

ئەڤە سەرهاتی بوو وەکی کتێبێن دیرۆکێ بۆ مە ڤەدگوهێزن، سالمی دەمێ زانی ئەڤ زەلامە، ئەوێ والی بریار ب کوشتنا وی دا ب هێجەتا هندێ کو ئەو ژ فتنەچیانە، دەمێ زانی ئەو مرۆڤەکێ موسلمانە، شاهدەییێ ددەت کو ئیسلام دینێ خودێیە، ونڤێژان دکەت، وی فەرمانا حەججاجی ب جهـ نەئینا، وخۆ ژ کوشتنا وی زەلامی دا پاش، هەر چەندە وی دزانی کو دبت ئەڤ کارێ وی حەججاجی عێجز بکەت، وفەرمانێ ب کوشتنا وی ژی بدەت! ووی زەلامی ب خۆ بێرا وی ل ڤێ چەندێ ئیناڤە، بەلێ سالم ئەوێ باش دزانت کانێ گونەها کوشتنا مرۆڤەکێ موسلمان وبێ گونەهـ چەندە، فەرمانا والی ب جهـ نەئینا..

وتەعلیقا مە ل سەر ڤی هەلویستی ئەڤەیە: سالمێ نەڤییێ ئیمامێ عومەر، ئەوێ باش د ئیسلامێ دگەهشت، وئێک ژ فقهزانێن مەدینێ یێن مەزن بوو، وحەقی ژ هەر تشتەکێ دی مەزنتر ددیت، ونەدترسیا، دزانی کو ب ئجتهادەکا والییەک دکەت، یان ب شوبهەیەکا ئەو هل دئێخت، یان حەتا فەتوایەکا (ولي الأمر) ژ نک خۆ وبێ دەلیل ددەت، خوینا کەسێ حەلال نابت، وبۆ مرۆڤی دورست نینە کوشتنا مرۆڤەکی رەوا ببینت ژ بەر هێجەتەکا ب ڤی رەنگی، لەو وی ئاخفتنا

والی ل عەردی دا وگۆتیێ: چاوا ئەز ڤی زەلامی بکوژم، وئەو ب دەڤێ یێ ئعترافێ دکەت کو ئەو موسلمانە ووی نڤێژا سپێدێ یا کری؟ ئەڤە ل وی دەمێ حەجاجی دەعوا هندێ دکر کو ئەڤ زەلامە ئێک ژ وان فتنەچیانە یێن خەلک دژی ئیمامێ شەهید عوثمانێ کورێ عەففانی ڕاکرین!

سالمی گۆتیێ: ئەگەر خۆ ڕاست ژی بت، وی ئەڤ چەندە کربت، ئەز وتو نە ژ (ئەولیائێن) عوثمانینە، ومە حەق نینە ئەم طەلەبا ڤەکرنا خوینا وی بکەین وتۆلا وی بستینین، چونکی د شریعەتی دا ب تنێ وەلییێ مرۆڤێ کوشتی حەقێ هەی بێژت: قاتلی بکوژن، یان عەفی کەن، وئەز وتو ژ وەلییێن عوثمانی نینین، ڤێجا چاوا ئەم ڤی حەقی بدەینە خۆ؟ ئەڤ کارێ ئەم دکەین پێلێدانا شریعەتییە، وتەعداکرنا ل سەر خوینا مرۆڤەکییە، وئەگەر تو یێ ئامادە بی ڤی کاری بکەی، ئەز یێ ئامادە نینم وی بکەم.. ئەڤە تێگەهشتنا سالمی بوو بۆ ڤێ مەسەلێ، وگاڤا بابێ وی یێ صەحابی عەبدللاهێ کورێ عومەری ئەڤ هەلویستە ژێ دیتی، کەیف پێ هات وگۆت: ئەو مرۆڤەکێ عاقل وتێگەهشتییە.

وپشتی ڤێ هوین چ دبێژن بۆ وان جحێل ونیڤ زەلامێن چو علمێ شەرعی ل نک نەهەی، نزانن دەسنڤێژا خۆ چاوا دێ ب دورستی گرن، فەتوایێ ب حەلالکرنا کوشتنا خەلکی ددەن ب هندەک شوبهەیێن گەلەک ژ ڤێ دکێمتر یا حەجاجی خوینا ڤی زەلامی پێ حەلال کری، و د سەر هندێ ڕا گەلەک کەسێن ژ وان نەزنتر ڤی کاری بۆ وان ب جیهاد حسێب دکەن؟ دێ بینی ئەو مرۆڤەکی یێ بێ گونەهـ (یان حەتا ئەگەر یێ گونەهکار ژی بت) دێ ئینن وەکی مریشکێ ڤەکوژن وبەری ئەو ڤێ تاوانا خۆ بکەن دێ ژ وی مرۆڤی خوازن ئەو شاهدە بدەت، دا پشتی هنگی ژ نوی ئەو وی بکوژن! ئەرێ ئەحمەقیەک ژ ڤێ مەزنتر هەیە؟

ئەگەر خۆ ئەو مرۆڤ کافر ژی بت، دەمێ ئەو شاهدە ددەت خوینا وی دئێتە پاراستن، چاوا تو مرۆڤەکێ موسلمان دکوژی؟ وئەگەر ئەو کافرە وخوینا وی یا حەلالە وئەڤە جیهادە تو د ڕێکا خودێ دا کەی، ئەو چ شاهدەدانە تو ژ وی دخوازی؟

ئیمامێ زاهدێن ئوممەتێ
ئیمامێ شافعی

پسیارا وی ڕۆژەکێ ژ ئیمام ئەحمەدی هاتە کرن: ئەرێ ئەو چ زەلام بوو تو هندە حەز ژێ دکەی، وهەر ڕۆژ پشتی نڤێژا سپێدێ تو دوعایان بۆ دکەی؟ ئیمامی گۆت: ((کورێ من! ئەو بۆ دنیایێ وەکی ڕۆژێ بوو، وبۆ مرۆڤان وەکی ساخی وسلامەتیییێ بوو، وما ئێک هەیە ژ ڤان هەردو تشتان یێ بێ منەت بت؟)).

ئەوێن ئەو دیتی دبێژن: وی د ژیێ خۆ هەمییێ دا جارەکا ب تنێ ژی درەو نەکربوو، و د گۆتنەکێ دا ئەو بەحسێ خۆ دکەت ودبێژت: ((بیرا من نائێت ئەڤە شازدە سالە ژ جارەکێ پێڤەتر من هند خوار بت کو ئەز تێر ببم، وێ جارێ ژی من هلاڤێت!)).

ئیمامەک بوو ئوممەتەک د شەخصێ وی دا کۆم بووبوو، وئەڤە یا غەریب نینە؛ چونکی ئەو ژ (سوفیانێ کورێ عویەینە)ی فێری زانینێ بووبوو، و ژ (فوضەیلێ کورێ عیاضی) فێری زوهدێ بووبوو، و ژ (مالکێ کورێ ئەنەسی) فێری تەقوایێ بووبوو.. ڤێجا ما چ دێ یێ ژێ کێم بت؟

ئیمامێ (ذەهەبی) دەمێ بەحسێ وی دکەت دبێژت: ((خودێ رەحمێ ب شافعی ببەت، ما یێن وەکی وی ل کیڤە هەنە؟)).

بەلێ ڤێ جارێ دێ چینە خزمەتا ئیمامێ خۆ یێ مەزن ئیمامێ شافعی؛ دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ د ناڤ مرۆڤان دا هندەک وەکی وێ ڕۆژێ لێ دئێن ئەوا ل عەسمانی گەش دکەت؟

شافعی کی بوو؟

ئیمامێ شافعی ناڤێ وی یێ دورست موحەممەدە کورێ ئدریسێ کورێ عەبباسێ کورێ عوسمانێ کورێ شافعێ کورێ سائبێ قورەیشییە.. وئەو (شافعێ)

کو ژ بەر وی دبێژنە ئیمامێ مە: (شافعی)، ودبتە باپیرێ باپیرێ ئیمامی، ئەو وبابێ خۆ هەردو ژ صەحابییێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دئێنە هژمارتن..
وباپیرێ باپیرێ ڤی سائبی (موطەلبێ کورێ عەبدمەنافی)یە، ودئێتە زانین کو ئەڤ (موطەلبە) مامێ (عەبدلموطەلبێ) باپیرێ پێغەمبەرییە -سلاڤ لێ بن-، مەعنا ئیمامێ شافعی ژ بابکێ (موطەلبییانە)، و د ناڤ هەر چار ئیمامێن مەزن دا: ئەبوو حەنیفە، ومالک، وشافعی، وئەحمەدی، ب تنێ شافعی ژ بنەمالا پێغەمبەرییە -سلاڤ لێ بن- وئەڤە ئێک ژ (مەناقبێن) وییە.

ل ڕۆژا ئەینییێ سیهی هەیڤا ڕەجەبا سالا (١٥٠) مشەختی ئیمامێ شافعی ل باژێرێ (غەززە) ل دەڤەرا (فلسطین)ێ هاتبوو سەر دنیایێ، وهەر ل ڕۆژا ئەینییێ سیهی رەجەبا سالا (٢٠٤) مشەختی ل پایتەختا (مصر)ێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ، پشتی پێنجی وچار سالێن تمام ژیای.

هێشتا نەبوویە دو سالی بابێ وی مر، لەو دەیکا وی ئەو ژ غەززایێ ڤەگوهاستە مەکەهێ دا ئەو ل نک مامێن خۆ بێتە ب خودانکرن.. ل مەکەهێ مەزن بوو، ودەمێ ژییێ وی بوویە حەفت سال وی قورئان هەمی ژبەرکر، و ل دەهـ سالییێ وی کتێبا (الموطأ) یا ئیمام مالکی هەمی ژبەرکر.

ل دەسپێکێ وی گەلەک حەز ژ ئەدەبی وشعرێ دکر، حەتا ناڤ ودەنگێن وی ب شعر گۆتنێ بەلاڤ بووین، پاشی علمێ فقهی ل بەر وی هاتە شرینکرن، ووی دەست ب خواندنا فقهی کر وتێدا پێش کەفت حەتا بوویە ئێک ژ چار فقهزانێن ئوممەتێ یێن مەزن وخودان مەزهەب.

ل مەیدانا زانینێ:

ل باژێرێ مەکەهێ ئیمامی قەستا هژمارەکا زانایێن ناڤدار کر؛ دا زانینێ بۆ خۆ ژێ وەرگرت، وەکی موفتییێ مەکەهێ (موسلم کورێ خالدێ زەنجی)، وزانایێ مەزن (سوفیانێ کورێ عویەینەی)، وئیمامێ تۆبەداران (فوضەیلێ کورێ عیاضی) وگەلەکێن دی.. وهێشتا نەگەهشتییە بیست سالییێ ناڤ ودەنگێن وی ب زانین

وتێگەهشتنێ بەلاڤ بوون، ووی فەتوا دان وئیمامەتی کر، وپشتی بوویە بیست سالی قەستا مەدینێ کر، ومەزنترین زانایێ ئیمامی دەرس ل نک خواندین ل مەدینێ، ئیمام مالکێ کورێ ئەنەسی بوو ئەوێ دبێژنێ: (إمام دار الهجرة).

ئیمام ل بازێرێ بەغدایێ:

پشتی ئیمام مالک چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ ل سالا (١٧٩)ێ، ئیمامێ شافعی مەدینە هێلا وچوو قەستا یەمەنێ کر، ب ئنیەتا وەرگرتنا زانینێ ژ زانایێن وی وەلاتی، ودەمێ ئیمام ل یەمەنێ وەسا چێبوو هندەک (عەلەوی) ب شۆڕەشەکێ دژی خەلیفێ عەبباسی (هاروون ئەلرەشیدی) ڕابوون، وچونکی ئیمامێ شافعی زەلامەکێ (موطەلبی) بوو، والییێ یەمەنێ ئەو ژی گرت و د گەل تاوانباران هنارتە بەغدایێ دا خەلیفە حوکمێ خۆ د دەر حەقا وان دا بدەت.. وان ئیمامێ شافعی گرت وئینا بەغدا.. ل کۆچکا هاروونی هاتە ئامادەکرن، پشتی خەلیفەی دان وستاندنەک د گەل کری، زانی ئەو مرۆڤەکێ زانا وتێگەهشتییە ووی چو د گەل (عەلەوییان) نینە لەو قەدرەکێ زێدە دایێ.. وهنگی ئیمامی بڕیار دا بمینتە ل بەغدایێ؛ دا مفای بۆ خۆ ژ زانایێن وێرێ ژی ببینت، و ل بەغدا شافعی مفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژ ئیمام (موحەممەدێ کورێ حەسەنی) وەرگرت کو ئێک ژ شاگردێن ئیمامێ (أعظم) ئەبوو حەنیفەی بوو.. ب ڤێ چەندێ ئیمامێ شافعی (ئیجابییات) وباشییێن (مەدرەسا حەدیسێ) ل حیجازێ، و (مەدرەسا رەئییێ) ل بەغدایێ ل نک خۆ کۆمکرن، وئەڤە ژی ئێک ژ (مەناقبێن) ئیمامی ومەزهەبێ وینە.

مەزهەبێ شافعی:

دەمێ ئیمام ل بازێرێ بەغدایێ یێ ئاکنجی، وی بناخەیێن مەدرەسا خۆ یا فقهی ئەوا ب ناڤێ (مەزهەبێ شافعی) هاتییە ناسین دانان، وگەلەک زانایێن بەغدایێ قەستا دەرسێن وی کر وزانین -ب تایبەتی فقه- بۆ خۆ ژێ وەرگرت، وئێک ژ مەزنترین زانایێن بەغدایێ یێن مفا بۆ خۆ ژ شافعی وەرگرتی ئیمام ئەحمەد بوو، ئەوێ ب ناسناڤێ (إمام أهل السنة والجماعة) دئێتە ناسین، وئیمام ئەحمەدی

مەدحێن زانایەکی نەدکرن، وەکی وی مەدحێن ئیمامێ شافعی دکرن، وگەلەک جاران وی شیرەت ل خەلکی دکر کو کتێبێن ئیمامێ شافعی بخوینن، ووی دگۆت: شافعی منەتەک بوو خودێ د گەل مەکری. ژبلی فقهی ئیمامی دەستەکێ درێژ د زانینا (أصول الفقه) و(أصول الحديث)ێ ژی دا هەبوو، وئەو دئێتە هژمارتن ئێکەمین زانایێ موسلمان کو کتێب ل دۆر ڤان علمان دانایین.

ئیمام ل مصرێ:

دەمێ بزاڤا (موعتەزلی) یێن بیدعەچی ل بەغدایێ خورت بووی، و ب رێکا وان فتنا (خلق القرآن) ژ حەلەقاتێن زانایان دەرکەفتی وکەفتییە ناڤ بازارێ! ودویماهییێ دەستەلاتدارییا عەبباسییان ب خۆ ژی پشتەڤانی بۆ کری، ئیمامی دیت یا باشتر بوو وی ئەوە ئەو جهێ فتنێ وفتنەچییان بهێلت، وبۆ خۆ برەڤت دا دینێ وی پاراستی بمینت، ئەو بوو وی ل دویماهییا سالا (١٩٩) بەغدا ل پشت خۆ هێلا وقەستا وەلاتێ مصرێ کر.

ل مصرێ ئیمامێ شافعی قەستا پایتەختێ کر، ئەوا هنگی دگۆتنێ: (الفسطاط)، و ل وێرێ ئاکنجی بوو، و ل مصرێ وی هندەک بۆچوونێن خۆ یێن فقهی گوهارتن، وناڤێ (مەزهەبێ نوی) ل سەر ڤان بۆچوونێن وی هاتە دانان.

چار پێنج سالەکان ئیمامێ شافعی ل مصرێ ما، حەتا ل رەجەبا سالا (٢٠٤)ێ مشەختی چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ.. هەڤالێ وی ئیمامێ (موزەنی) دبێژت: دەمێ شافعی کەفتییە بەر مرنێ ئەز چووم دا سەرا بدەم، من گۆتێ: حالێ تە چیە؟ وی گۆت: حالێ من.. بارکرنا ژ دنیایێ وهێلانا برایانە، ژ پەرداغێ مرنێ دێ ڤەخوم ودێ قەستا خودێ کەم، و ب خودێ ئەز نزانم کانێ رحا من دێ چتە بەحەشتێ یان دێ چتە جەهنەمێ..

پاشی کرە گری وگۆت:

ولما قسا قلبي وضاقت مذاهبي جعلت الرجا مني لعفوك سلما
تعاظمني ذنبي فلما قرنته بعفوك ربي كان عفوك أعظما

ئیمامێ زاهدان:

تشتێ ژ هەمییێ بەرچاڤتر د ژینا ئیمامێ شافعی دا زوهد وخۆ بێ منەتکرنا وی بوو ژ مرۆڤێن دنیایێ، لەو هەڤالێن وی هەمی ل وێ باوەرێ بوون کو مرۆڤێن وەکی شافعی دمەرد -د گەل فەقیرییا وی- نەبوون، (عەمرێ کورێ سەوادی) دبێژت: شافعی گۆتە من: سێ جاران د عەمرێ خۆ دا ئەز یێ مفلس بوویم، تشتێ خۆ هەمی من یێ فرۆتی، خۆ چەکێن کچا خۆ وژنکا خۆ ژی. وئەڤ مفلسییا شافعی یا هندێ نەبوو چونکی وی زێدە مەصرەف ل خۆ دکر، نە! بەلکی یا هندێ بوو هندی وی هاریکارییا مرۆڤێن پێتڤی وهەژار دکر، وەکی هەڤالێن وی دبێژن.

و ژ بەر کو ڤیانا دنیایێ جهێ خۆ د دلێ شافعی دا نەکربوو، دەستێ وی ب دانا خێران یێ ڤەکری بوو، ومەردینییا وی بووبوو جهێ مەتەل پێ ئینانێ.. د گۆتنەکا خۆ دا ئیمام دبێژت: ئەگەر دنیایێ هەمییێ ل سویکێ ب پرتەکا نانی بفرۆشن ئەز وێ ناکڕم!

ڕۆژا ئیمامێ شافعی ژ دیوانا (هاروون ئەلرەشیدی) دەرکەفتی، (هاروونی) پێنج هزار دینار د دویڤ ڕا بۆ هنارتن، (زوبەیرێ قورەیشی) دبێژت: حەتا ئیمام زڤڕییە مال کێمتر ژ سەد دیناران مابوونە ڤێ یێن دی هەمی دانە مرۆڤێن پێتڤی.. وئەڤ سەرهاتییە ل وی دەمێ دلفرەهییا ئیمامی بۆ مە ئاشکەرا دکەت، هندێ دگەهینت کو وەرگرتنا مالی ژ مەزنان ب ئنیەتا بەلاڤکرنا وی ل سەر هەژاران -ب دیتنا ئیمامی- کارەکێ دورست بوو. و د گەل هندێ ژی وە نەبت بێتە هزرکرن کو ئیمامی دەستێ خۆ ل بەر مەزنێن دنیایێ ڤەدگرت یان دویڤەلانکییا وان دکر دا تشتەک ژێ بگەهتێ، خەلیفێ عەبباسی (مەئموون) دبێژت: ب هەمی ڕەنگان ئەز هاتمە شافعی وئەز نەشیامێ! نەشیایێ چونکی شافعی ژ وان توخمە زانایان نەبوو یێن دنیا ب شاشکێ دخوار، ودین ددا ب دەرهەمی.

ئیمامێ شافعی دشیا تەحەممولا برسێ بکەت، بەلێ دلێ وی هاری وی نەدکر کو علمێ خۆ ل بەر دەرێ سولتانەکی یان دەولەمەندەکی بێ بها بکەت، و ژ بەر زوهدا ئیمامی ئەو شازدە سال بوو وی هند خوارن نەخواربوو کو ب دورستی تێر ببت، دگۆت: گەلەک خوارن لەشی گران دکەت ودلی ڕەق دکەت.. ژ بەر ڤێ چەندێ شافعی دلەکێ نازکتر ژ بایێ سحاران هەبوو، ڕۆژەکێ (سوفیانێ کوڕێ عویەینەی) وەعزەک دکر، د ناڤ وەعزێ خۆ دا هندەک حەدیس خواندن، گاڤا شافعی گوهـ ل وان حەدیسان بووی ژ ترسێن خودێ دا دلگرتی بوو وکەفت، هندەکان گۆتە سوفیانی: موحەممەدێ کوڕێ ئدریسی مر، وی گۆت: ئەگەر ئەو مر، مەعنا باشترینێ خەلکێ ڤی زەمانی مر!

و دگەل ڤێ زوهد وزانینا خۆ یا مەزن ئیمامێ شافعی مرۆڤەکێ زێدە (موتەواضع) بوو، هەر جارەکا حەقی بۆ وی ئاشکەرا ببا دویچوونا حەقییێ دکر، ووی خۆ ژ هندێ مەزنتر نەددیت کو ژ بەر گۆتنا ئێکێ ژ خۆ کێمتر ل خەلەتییەکا خۆ لێڤەببت، ڕۆژەکێ دەمێ وی دەرس دگۆت، ل بەغدایێ، ئیمام ئەحمەد -کو ئێک ژ شاگردێن وی بوو- ل دەرسێ یێ ڕوینشتی بوو، ئیمامی گۆتێ: د زانینا حەدیسێ دا تو ژ مە شارەزاتری، چی گاڤا حەدیسەکا دورست تە دیت بۆ مە بێژە؛ دا ل دویڤ بچین.

ئەڤە گۆتنا وی بوو بۆ ئێک ژ طەلەبێن وی، ڤێجا بزانن (تەواضعا) وی بۆ حەقییێ چەندا مەزن بوو.

بەرەڤانییا وی ژ مەنهەجێ سوننەتێ:

د گەل کورتییا ژیێ ئیمامی -کو پێنجی وچار سال بوون- خودێ بەرەکەتەکا مەزن هاڤێتبوو علمێ وی، ئەو علمێ بەری هەر تشتەکی ڤیانا مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ ل دویڤ تێگەهشتنا (سەلەفێن) ئوممەتێ د دلێ وی دا چاندی، وخزمەتکرنا د ڤێ ڕێکێ دا ل بەر وی شرین کری.. (تەعەصصوبا) وی بۆ حەقییێ ب تنێ بوو، و ژبلی خودێ وپێغەمبەرێ وی، وی (عصمەت) نەددا بیر وبۆچوونێن

چو کەسان، ووی ژی وەکی ئیمامێ مەزن ئەبوو حەنیفەی ومالکی هەردەم بەرێ هەڤالێن خۆ ددا سوننەتێ وئەو ژ (تەعەصصوبا کۆرە) ومەزهەبییەتا بەرتەنگ ددانە پاش، ودگۆتێ: چی گاڤا هەوە تشتەک دکتێبێن من دا دیت وەکی سوننەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەبت، هوین گۆتنا من بهێلن و ل دویڤ سوننەتێ هەرن.

و ژ وان مەزنە گۆتنێن ئیمامی یێن د جەرگێ ڕۆژان دا هاتینە چاندن ئەوە دەمێ دبێژت: چی گۆتنا ئەز بێژم وئەو وەکی گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەبت، یا دورست گۆتنا پێغەمبەرییە -سلاڤ لێ بن-، وهوین گۆتنا من ل دیواری بدەن!

و ژ ئیمامی دئێتە ڤەگوهاستن، کو ڕۆژەکێ مرۆڤەکی گۆتێ: ئەرێ تو کاری ب فلان حەدیسێ دکەی؟ ئیمامی گۆتێ: چی گاڤا حەدیسەکا دورست من ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەگوهاست ومن کار پێ نەکر هوین هەمی شاهد بن کو ئەو هنگی عەقلێ من نەمایە.

وجارەکا دی مرۆڤەک هاتە نک پسیارا مەسەلەکێ ژێ کر، ئیمامی حەدیسەک بۆ وی ڤەگێڕا وگۆتێ: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- هۆ دبێژت.. وی مرۆڤی گۆت: باشە، وتو چ دبێژی؟ ئیمامێ شافعی ب عێجزی ڤە لێ حەیتاند وگۆتێ: ئەرێ تو چ هزر دکەی، یا ژ تە ڤە ئەزێ ل کەنیسێ وزنارەکا د پشتا من؟ ئەزێ دبێژمە تە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- هۆ دبێژت، تو یێ دبێژییە من: ڕەئیا تە چیە؟ مەعنا ئیمامێ شافعی ل وێ هزرێ بوویە کو ئەو کەسێ گۆتنا خۆ بینتە ڕێزا گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یان پشتی گۆتنا پێغەمبەری وی ژی ڕەئیەک هەبت ئەو وی چو پشک وبار د ئیسلامێ نینن، وفەرقا وی وزنار پەرێسان نابت.

ئەڤە هندەکا کێم بوو ژ گەلەکییا شافعی، چپکەکا بچویک بوو ژ دەریایا وی یا بەرفرەه، وشافعی ئەڤە بوو لەو (ئەییووبێ کوڕێ سووەیدی) دگۆت: من باوەر نەدکر هێشتا ئەزێ ساخ ئەز دێ ئێکێ وەکی شافعی بینم!

ئەو چیایێ ڕەشەبایی نەهژاندی
ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی

ل بەر دەستێ بابەتی:

ئێک ژ مەزنترین گرفتارییێن دکەڤنە ڕێکا مرۆڤێن خودێ -ل درێژییا دیرۆکا وان- ئەوە دەمێ ئەو دبینن کەسەک یان کۆمەک د ناڤ ڕێزێن ئوممەتێ دا دەردکەڤت تشتەکی ژ نک خۆ ل دینی زێدە بکەت و ب ناڤێ دینی د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بکەت، ئەڤ تشتە یێ کو د شریعەتی دا دبێژنێ: (بیدعە) کوژەکترین ڤایرۆسە دکەڤتە دینێ خودانی وبێی وی های ژ خۆ هەبت ئەو دێ هند بینت چو دین ل نک نەمایە!

ئەگەر هندەک کەس هەبن هزر بکەن بیدعە تشتەکێ سڤکە، مرۆڤێن خودێ هزرەکا دی هەیە ب دیتنا وان ئەگەر مرۆڤەک گونەهەکێ بکەت، وبزانت ئەڤ کارێ ئەو دکەت گونەهە، سڤکترە ژ هندێ ئەو بیدعەیەکێ بکەت؛ چونکی مرۆڤێ گونەهکار دبت ل خۆ بزڤرت وتۆبە بکەت، بەلێ حەتا بیدعەچی ل بیدعەیا خۆ لێڤە ببت دەمەکێ درێژ پێ دڤێت؛ چونکی ئەو هزر دکەت کارێ ئەو پێ ڕادبت دینە. ژ لایەکێ دی ڤە ئەو کەسێ تشتەکی ژ نک خۆ ل دینی زێدە دکەت ودبێژت: ئەڤ تشتە یێ باشە ئەو هنگی ب ڕەنگەکێ نە ئێکسەر یێ دبێژت: دین تەمام نەبوویە! وئەڤە درەوپێکرنە ب وێ ئایەتا دبێژت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ ﴾.

ژ بەر ڤێ ئێکێ مرۆڤێن خودێ ژ هەمی تشتان پتر نەیارەتییا بیدعێ وبیدعەچییان دکەن، حەتا دەرەجەیەکێ (ئەبوو ئدریسێ خەولانی) دبێژت: ((ئەگەر ل

بەر چاڤێن من ئاگر بەربتە مزگەفتێ وئەز نەشێم ڤەمرینم ل نک من خۆشترە ژ هندێ ئەز بیدعەیەکێ ل مزگەفتێ ببینم وئەز نەشێم بگوهۆڕم)).

ونەیارەتییا مرۆڤێن خودێ بۆ بیدعەچییان گەهشتبوو وێ دەرەجێ ئێکی ژ وان -گاڤا بێ هیڤی ببا کو ئەڤ بیدعەچییە ل کارێ خۆ لێڤە نابت- تێکەلییا وی نەدکر، ونە دهێلا هەڤالێن وی ژی تێکەلییا وی بکەن: ڕۆژەکێ ئێکی گۆتە ئیمام ئەحمەدی: زەلامەکێ ل وێرا هە دبێژت: (عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی) ژ (موعاویەیێ کوڕێ ئەبوو سوفیانی) چێترە، ئیمامی گۆتێ: چو جاران نەچە دیوانا وی، وخوارن وڤەخوارنا تە بلا د گەل وی نەبت، خۆ ئەگەر ئەو نساخ ژی بوو سەرا نەدە!

هندە ئەو د (حەریص) بوون ل سەر خۆدویرکرنا ژ بیدعەچییان.

وگەشترین نموونە ل سەر بیدعێ وبەلاڤبوونا وێ د ناڤ ئوممەتێ دا بیدعەیا (موعتەزلییان) بوو، ئەوا ل سەر دەمێ عەبباسییان پەیدا بووی، و ب ناڤێ: (بدعة خلق القرآن) هاتییە ناسین، وهند مەزن بووی کو بارا پتر ژ زانایان باوەری پێ ئینای وگەهشتییە وێ دەرەجێ کو خەلیفە ژی بگەهتێ.. ل ڤی دەمێ بیدعێ سەرێ خۆ هلدای وچەنگێ خۆ یێ ڕەش ب سەر ئوممەتێ دا گرتی ناڤێ ئیمام ئەحمەدی وبەحسێ بەڕەڤانییا وی ژ عەقیدا (سەلەفی) بلند بوو حەتا ئەو ب ناسناڤێ: (إمام أهل السنة والجماعة) هاتییە ناسین.

ئیمام ئەحمەد کییە؟

۞ ناڤێ وی ئەحمەدە کوڕێ موحەممەدێ کوڕێ حەنبەلێ شەیبانییە، ودگۆتنێ: بابێ عەبدللاهی.

۞ د مەها ڕەبیعەلئەووەلا سالا ١٦٤ مشەختی دا، ل باژێرێ بەغدایێ هاتبوو سەردنیایێ، وهەر ژ زارۆکینییا خۆ وی حەز ژ زانینێ وزانایان دکر، ب تایبەتی زانینا حەدیسێ، ل سەری دەست ب خواندنا فقهی کر ل نک گەلەک زانایان وەکی ئیمامێ شافعی، پاشی دەست ب وەرگرتن وڤەگوهاستنا حەدیسان کر.

۞ هژمارەکا زانایێن مەزن وەکی: بوخاری وموسلمی حەدیس ژێ وەرگرتن، وهندەک سەیدایێن وی ب خۆ پشتی هنگی د حەدیسێ دا بوونە طەلەبێن وی وەکی: شافعی وعەبدررەزاقی ووەکیعی، ودەمێ ئیمامێ شافعی ژ بەغدایێ دەرکەفتی وچوویە مصرێ دگۆت: ((ئەز ژ عیراقێ دەرکەفتم ومن کەسەکێ وەکی ئەحمەدی چێتر وزاناتر و ب تەقواتر لێ نەهێلایە))، و (ئسحاقێ کورێ رهوەیهی) دبێژت: ((ئەحمەد دەلیل بوو د ناڤبەرا خودێ وبەنییان دا ل سەر عەردی)).

۞ کتێبا وی (المسند) باشترین نیشانە ل سەر زیرەکیيا وی، ژ ناڤبەرا حەفت سەد وپێنجی هزار حەدیسێن کو وی ڤەگوهاستین، چل هزار حەدیس ب تنێ وی هلبژارتن و د ڤێ کتێبا خۆ دا ئینان و د (سەنەدا) سێ سەد حەدیسان ژ ڤان حەدیسان دا ب تنێ سێ (راوی) د ناڤبەرا وی وپێغەمبەری دا -سلاڤ لێ بن- هەنە.

۞ د زانینا فقهی ژی دا خودان مەزهەبەکێ تایبەتە، وئەو دئێتە هژمارتن ئێک ژ زانایێن (موجتەهد)، وزانا دبێژن: د ناڤبەرا هەمی مەزهەبان دا مەزهەبێ وی ژ هەمییان پتر یێ نێزیکی سوننەتییە.

۞ ل سەر دەمێ خەلیفێ عەبباسی (مەئموونی) گرفتاری وفەتەراتەکا مەزن هاتە سەری؛ چونکی وی بەرهنگارییا وێ بیدعەیا موعتەزلییان کر ئەوا دبێژت: قورئان تشتەکێ مەخلووقە، وئەڤ فتنە بەردەوام ما حەتا دەمێ (موعتەصم) و (واثقی) ژی، و ژ بەر ڕاوەستانا وی یا ب هێز بەرانبەر ڕەشە پێلا موعتەزلییان، ئەو هاتە گرتن وئێشاندن -وەکی پشتی دەلیڤەیەکا دی دێ بەحس ژێ کەین- وخۆڕاگرییا وی د ڤێ فتنێ دا بوو ئەگەرا هندێ دیرۆکنڤیس ناسناڤێ (إمام أهل السنة والجماعة) ل سەر بدانن.

۞ ل ڕۆژا ئەینییێ (١٢) ی ڕەبیعولئەووەلا سالا (٢٤١) مشەختی ل بازێرێ بەغدایێ چوو بەر دلۆڤانییا خودێ، ودبێژن: نە بەری وی ونە پشتی وی چو جەنازە ل

بەغدایێ وەکی جەنازێ وی نەهاتینە ڤەشارتن، ب دەهان هزار مرۆڤ ئامادە بوون، ومالەک نەما خەم نەکەفتییێ.

موعتەزلە وبیدعەیا (خلق القرآن):

ئێکەمین کەس ئەڤ بیدعە د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدا کری (جەعدێ کورێ درهەمی) بوو، ئەوێ سەرا ڤی کارێ خراب ل سەر دەمێ ئەمەوییان هاتییە کوشتن، وهەر چەندە ئەو هاتە کوشتن ژی بەلێ فتنە ب مرنا وی ب دویماهی نەهات؛ چونکی پشتی وی شاگردەیێ وی (جەهمێ کورێ صەفوانی) ب دەورێ وی یێ خراب رابوو حەتا ئەو ژی ل سالا (١٢٨) هاتییە کوشتن، وپشتی وی (بشرێ مەریسی) ئەوێ قنیات جوهی ئالایێ ڤێ بیدعێ هلگرت، ونێزیکی چل سالان خەبات بۆ کر..

دەمێ (هاروون ئەلرەشید) بوویە خەلیفە بڕیارا کوشتنا (بشری) دا، ورێ نەدا وی وهەڤالێن وی کو ڤێ بیدعێ بەلاڤ بکەن، وهندی (هاروون) یێ ساخ ئالایێ سوننەتێ یێ بلند بوو وموعتەزلییان د خۆ ڕا نەددیت بێنە مەیدانێ، وسەرێ وان (بشرێ مەریسی) خۆ ڤەشارت بوو، و ژ ڤی جهی درەڤی جهێ هە حەتا هاروون مری، پشتی (مەئموون) بوویە خەلیفە بڕیار دا فەلسەفا یۆنانی بێتە وەرگێڕان، ودەمێ موعتەزلییان دیتی مەئموون گەلەک حەز ژ فەلسەفێ وجەدەلێ دکەت، خۆ گەهاندێ وئەو ژی وەکی خۆ د سەردا بر وکرە ئێک ژ هلگرێن ئالایێ بیدعەیا (خلق القرآن).

دەمێ دەولەت بوویە پشتەڤانا موعتەزلییان وان سەربەست بیدعەیا خۆ بەلاڤ کر، وزۆری ل خەلکی کر کو بێنە سەر بیر وباوەرێن وان.. مەئموون مر، وبەری بمرت شیرەت ل برایێ خۆ (موعتەصمی) کر کو ئەو ژی ل سەر ڕێبازا وی بچت، وی ب یا مەئموونی کر وبڕیار دا هەر زانایەکێ پشتەڤانییا ڤێ بیدعێ نەکەت بێتە گرتن وئێشاندن.. وفتنە یا بەردەوام بوو حەتا موعتەصم ژی مری، وکورێ وی (واثق) بوویە خەلیفە، خەلیفێ نوی ژ بابێ خۆ ومامێ خۆ یێ جودا نەبوو وی ژی ڕێکا وان گرت وپشتەڤانییا موعتەزلییان کر حەتا مری، پشتی وی (موتەوەککل)

بوو خەلیفە، وموتەوەککلی بڕیار دا ئەڤ بیدعە بێتە ڕاکرن وجارەکا دی مەزهەبێ حەدیسێ بێتە گۆتن وبەلاڤکرن، ژ بەر ڤێ چەندێ هاتە گۆتن: ((خەلیفە سێنە: ئەبوو بەکر ل دەمێ (ردەێ)، وعومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی بۆ ڤەگەڕاندنا حەقێ هەژاران، وموتەوەککل بۆ بلندکرنا سوننەتێ)). هەر ژ سالا (٢١٨) وحەتا سالا (٢٣٤) بازارا ڤێ بیدعەیێ د ناڤ ئوممەتێ دا یا گەرم بوو، وگرفتاری ل سەر زانایان یا دژوار بوو؛ چونکی دەستهەلاتدارییێ خۆ دابوو د گەل گازیکەرێن ڤێ بیدعەیێ..

هێڤێنێ بیدعەیا (خلق القرآن)ێ:

ڕەنگە گەلەک ژ خواندەڤانان نوکە ڤێ پسیارێ د گەل خۆ دکەن: ئەرێ مەسەلا (خلق القرآن)ێ چیە؟ وهێڤێنێ ڤێ بیدعەیێ ژ چ هاتییە؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: د عەقیدەیا ئیسلامی یا دورست دا، ئەوا پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن- وصەحابییێن وی ل سەر چووین، هندی ئاخفتنە، ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ: (کلام)، ئێک ژ سالۆخەتێن خودێیە، وئەڤ سالۆخەتێ خودێ ژی -وەکی هەر سالۆخەتەکێ وی یێ دی- سالۆخەتەکێ (ئەزەلی) و(ئەبەدی)یە، یەعنی: هەر هەبوویە وهەر دێ هەبت چو بەراهی ودویماهی بۆ نینن، وقورئانا پیرۆز ئەوا ب ڕێکا جبریلی بۆ موحەممەدی -سلاڤ لێ بن- هاتی ب ڕاستی ودورستی گۆتنا خودێیە، ژ وی دەست پێ کرییە وبۆ وی دزڤڕت.. ئەڤە ئەو عەقیدە بوو یا موسلمانان باوەری پێ دئینا، دەمێ (جەعدێ کوڕێ درهەمی) هاتی وپشتی گۆتنەکا فەلسەفی یا دویر ودرێژ گەهشتە وێ باوەرێ کو هندی ئاخفتنە نە ژ سالۆخەتێن خودێیە، وگۆت: پاککرن و(تەنزیها) خودێ هندێ دخوازت ئەم بێژین: خودێ نائاخڤت!

ودەمێ پسیار ژێ هاتییە کرن: پا ئەڤ قورئانا ئەم دخوینین چیە؟

وی گۆت: ئەڤە گۆتنەکا چێکرییە (یا مەخلووقە) خودێ ئەو یا کرییە د لەشێ چێکرییەکی دا -کو جبریلە- وبۆ پێغەمبەرێ خۆ یا هنارتی، وئەو نە ژ سالۆخەتێن خودێ یێن ئەزەلییە.

ئەڤە -وگەلەک ب کورتی!- گۆتنا جەعدی ودویکەفتییێن وی بوو ژ دەستەکا موعتەزلییان.. وگاڤا وان ئەڤ گۆتنا خۆ ئاشکەرا کری زانایێن ئوممەتێ یێن ژێهاتی گۆتنا وان هژمارتن ئێک ژ بیدعەیێن (عەقائدی) و ب ڕەنگەکێ جوان وڕێک وپێک خەلەتییا بۆچوونا وان ئاشکەرا کر، وراگەهاند کو هەر کەسەکێ باوەرییێ ب ڤێ بۆچوونێ بینت دێ ژ بیدعەچییان ئێتە هژمارتن..

هندی ئەڤ بیدعە د چارچووڤەیێ ڤەکۆلین ودان وستاندنێن زانایان دا ئەو مەسەلەکا (علمی) بوو، وچو کارێ خۆ د (شارعی) دا -وەکی دبێژن- نەدکر، هەر لایەکی دەلیلێن خۆ دئینان وبەرەڤانی ژ بۆچوونا خۆ دکر، وئوممەتێ هەمییێ وەسا بەرێ خۆ ددا موعتەزلییان کو دەستەکەکا بیدعەچی وسەرداچووینە، بەلێ هنگی گرفتاری دژوار بوو وفتنە کەفتە (شارعی) دەمێ موعتەزلی شیاین خۆ بگەهیننە سەرێ حوکمی ودەسهەلاتدارییێ کو خەلیفە بوو، ووی وەسا تێ بگەهینن کو ئەو ب ڤێ بیدعەیا خۆ یێ بەرەڤانییێ ژ عەقیدەیا ئیسلامی دکەن.. خەلیفە ب گۆتنێن وان هاتە خاپاندن وپشتەڤانییا بۆچوونا وان کر، وەکی بەری نوکە ژی مە گۆتی: هندی (هاروون ئەلرەشید) یێ ساخ موعتەزلییان د خۆ ڕا نەددیت گۆتنا خۆ ئاشکەرا بەلاڤ کەن؛ چونکی هاروون -ئەوێ دەرس ل نک زانایێن مەزن وەکی ئیمام مالکی خواندین- ل سەر عەقیدەیەکا دورست بوو، وپشتی وی کوڕێ وی (مەئموونی)، پاشی (موعتەصمی)، پاشی (واثقی) ژی پشتەڤانییا بیدعەیا موعتەزلییان کر، هنگی گرفتارییێ دەست پێ کر، وفتنە ل سەر زانایێن سوننی دژوار بوو.. وهەر چەندە دویماهی هەر یا حەقییێ بوو بەلێ ڤێ حەقییێ -حەتا شیای خۆ ڕاگرت- قوربانییێن خۆ هەبوون، وقوربانییێن وێ د بچویک نەبوون.

ئیمام ئەحمەد بەانبەرێ پێلێ:

(محنە) هات.. ووەکی هەر جارەکا ئەو دئێت ئاگرەکێ بۆش د گەل خۆ ئینا، ڕاستە ئاگر سۆتنێ د گەل خۆ دئینت، تەڕ وهشکی پێکڤە دسوژیت، بەلێ ژ بیر نەکەن ژی کو زێڕێ عەسلی پشتی ب ئاگری دئێتە جەرباندن ژ نوی دئێتە ناسین، ل

بەرفرەهیییێ هەر کەسەک دشێت یا وی بڤێت بێژت، بەلێ ل تەنگاڤیێ خۆڕاگر دکێمن، ب تنێ مرۆڤێن خودێنە ملێن خۆ ددەنە بەر بارێن گران وبەرانبەرییا پێلێن دژوار دکەن؛ چونکی ئەون ب دورستی هەست ب بەرپسیارییێ دکەن..

دەمێ تەنگاڤی زێدە شدیای، وکێر گەهشتییە هەستی -وەکی دبێژن- ئیسحاقێ مامێ ئیمام ئەحمەدی هاتە نک وی ل گرتیخانەیێ، هەر وەکی وی دڤیا پیچەکێ ئیمامی سست بکەت دا ئەو ڕەحمێ پێ ببەن، داخواز ژێ کر کو ئەو ژی وەکی گەلەک زانایێن دی خۆ بێ دەنگ بکەت حەتا پێل دبۆرت، ما بۆچی ئەو ب تنێ دێ ل مەیدانێ بت، ئیمامی گۆتێ: ((ئەی مامێ من! ئەگەر مرۆڤێ زانا ڕاستییێ نەبێژت ویێ نەزان ژی نزانت، باشە ڕاستی کەنگی دێ دیار بت)).

خەما وی ئەو نەبوو بێتە گرتن، یان حەتا کوشتن ژی؛ چونکی هەر دێ ڕۆژەکێ مرت، خەما وی ئەوە ئوممەت وە لێ بێت کەسەکێ زانا د ناڤ دا نەمینت ڕاستییێ بێژت، ونەزان ب خۆ نزانت، ڤێجا هنگی ڕاستی د بەر پییان بچت.. بێژنە من: ئەگەر مرۆڤێن خودێ نەبن کی هندە خەمێ ژ ڕاستییێ دخۆت؟

گاڤا هاتین ئیمام گرتی وبری، (ئەبوو جەعفەرێ ئەنباری) ب ڕێڤە خۆ گەهاندێ وگۆتێ: ((ئەڤرۆکە تو بۆ خەلکی سەری، بەرێ هەمییان یێ ل تە، ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر تە ژی وەکی وان گۆت خەلک هەمی دێ وەکی وان بێژن، بلا تە باوەری ب خودێ هەبت، گوهێ خۆ نەدە وان وبزانە ئەگەر تو ب دەستێن مەئموونی نەئێیە کوشتن ژی هەر ڕۆژەکێ دێ مری..)) چاڤێن ئیمامی تژی ڕۆندک بوون، وگۆت: ((یا خودێ حەز بکەت ئەو دێ چێ بت)).. ئەها ب ڤی ڕەنگی مرۆڤێن خودێ خاترا خۆ ژێک دخوازن دەمێ بۆ کۆچکێن زۆرداران دئێنە برن: نە وە بت لێڤە ببی، ئەگەر ئەو تە نەکوژن ژی تو هەر دێ مری! نە عەدەتێ وانە ئەو ل ڤان دەمان بێژنە ئێک ودو: تە ئێمانەت خۆ چو ل تە نەئێت.. نە، ئەو دبێژنە ئێک ودو: تە ئێمانەت حەقی، ژ ترسێن کوشتنێ دا وێ د بەر پییان ڤە نەدەی. ئەی ئەحمەد! بزانە تو ب تنێ بەرانبەر پێلێ یێ ڕاوەستای، ئەڤە تو هاتییە برن، دویر نینە ئەو گەفێن

کوشتنێ ل ته بکەن، دویر نینه ته بکوژن ژی، بەلێ قەیدی ناکەت، لێڤە نەبە، ئەگەر ئەو سەرا حەقییێ ته بهلاویسن ژی، لەشێ ته پارچه پارچه بکەن دێ مری، وئەگەر تو ل مالا خۆ یێ ڕوینشتی ژی بی هەر دێ مری، ئەنجام ئێکە.. ڤێجا ما بۆچی تو ئێکا هند ناکەی سوباهی دەمێ ته بۆ دیوانا خودێ گازی دکەن بێژن: کانێ ئەو ئەحمەدێ د دنیایێ دا رحا خۆ گۆری دینی کری؟

وئیمام هاته گرتن وبەرێ وی بۆ کۆچکا مەئموونی هاتەدان..

ئیمام ئەحمەد ومەئموونێ عەبباسی:

نوکه سال سالا ٢١٨ مشەختییە، خەلیفێ دەولەتا عەبباسییان -ئەوا حوکمی ل جیهانا موسلمانان دکەت- مەئموونێ کوڕێ هاروونییە، ئەوێ موعتەزلی شیاین وی ب لایێ بیدعەیا خۆ ڤە بکێشن.. مەئموون ژ پایتەختێ یێ دەرکەفتی و ب لایێ شامێ ڤە یێ چووی..

مەئموونی پشتی باوەری ب بۆچوونا موعتەزلییان ئینای کو قورئان تشتەکێ مەخلووقە وئاخفتن نە صفەتەکێ خودێ یێ ئەزەلییە، وی بڕیار دا ئەڤ هزرە د ناڤ ئوممەتێ دا بێتە بنەجهکرن، وچونکی زانایێن سوننی مەزنترین ئاستەنگ بوون د ڕێکا ڤێ مرادا وی دا، وی دو پێگاڤ هاڤێتن:

یا ئێکێ: وی ژ والی وزەلامێن دەولەتا خۆ خواست ئەو وان زانایان دەسنیشان بکەن یێن باوەری ب بیدعەیا موعتەزلییان نەئینای، وئێک ئێکە بۆ نک والی بێنە داخوازکرن وژێ بێتە خواستن کو ئەو تاگیرییا حزبا موعتەزلییان بکەن، ئەگەر نە.. دڤێت چو کارێن ڕەسمی وحوکوومی د دەولەتێ دا نەمیننە د دەستان دا، خۆ شاهدەییا وان ژی دڤێت قازی قەبویل نەکەت، وهەچییێ هات و ب دەڤێ خۆ گۆت: قورئان یا مەخلووقە هەمی حەق وحقووقێن وی دێ بۆ ئێنە زڤڕاندن.

یا دووێ: هەر زانایەکێ پێگیرییێ ب فەرمانا خەلیفەی نەکەت راتب دێ ژێ ئێتە برین وچێ نابت ئەو دەرسان بێژت یان فەتوایەکێ بدەت.

ڤان هەردو پێگاڤان دەمەکی ڤەکێشا.. هژمارەکا نە یا کێم ژ زانایان -چ ژ ترسان دا چ ژ تەمەعییا دنیایێ- تاگیرییا بۆچوونا خەلیفەی کر، یان هەر چ نەبت خۆ بێ دەنگ کر؛ دا عامی هزر بکەن ئەو ژی تاگیرێن خەلیفەینە، وهندەک ژی ئاشکەرا دژی بۆچوونا خەلیفەی مان، و د ناڤ خەلکی دا بۆچوونا بیدعەچییێن موعتەزلییان رسوا دکر، لەو موعتەزلییان خەلیفێ خۆ پالدا کو پێگاڤەکا دی بهاڤێژت.. بڕیار هاتە دان: هەچییێ گوهدارییا خەلیفەی نەکەت دێ ئێتە گرتن.

ڤێ پێگاڤێ ژی هندەک لێڤەکرن، وکتەکا کێمتر ما.. (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) -شاگردەیێ ئیمامێ شافعی- ئێک ژ وان زانایێن کێم بوو یێن خۆ ڕاگرتین وگەفێن خەلیفەی کار لێ نەکری، لەو بڕیار هاتەدان ئەو بێتە گرتن، دبێژن: دەمێ دبوو نیڤرۆییا ئەینییێ وبانگ دهاتە دان ئەو دا ڕابت کارێ خۆ کەت وئێتە بەر دەرێ زیندانێ، دەرگەهڤان دا بێژتێ: دێ چ کەی؟ ئەو دا بێژت: دێ د گازییا خودێ چم.. ئەو دا بێژتێ: بزڤڕە جهێ خۆ، ئینا ئەو دا دەستێن خۆ سەرئەڤراز کەت وبێژت: ((یا ڕەببی تو دزانی ئەز د گازییا تە هاتم ووان نەهێلا)).. ئەبوو یەعقووب ما د زیندانێ دا حەتا ل سالا ٢٣١ مری.

دەمێ خەلیفەی دیتی هندەک کەس هەنە گرتن ژی کاری لێ ناکەت بڕیار دا هەچییێ باوەرییێ ب بۆچوونا موعتەزلییان نەئینت بێتە کوشتن.. وەکی مە گۆتی: ل سالا ٢١٨ مەئموون ل شامێ بوو، لەو وی کاغەزەک بۆ والییێ خۆ ل بەغدایێ هنارت تێدا دەستویری دایێ کو هەر کەسەکێ وەکی موعتەزلییان نەبێژت سەرێ وی بێتە لێدان!

کاغەزا خەلیفەی گەهشتە والییێ بەغدا (ئیسحاقێ کوڕێ ئیبراهیمی) ئەو ڕابوو زانایێن باژێری هەمی کۆمکرن وئێک ئێکە پسیار ژێ کر کانێ قورئان یا مەخلووقە یان نە؟ پشتی کو کاغەزا خەلیفەی بۆ وان خواندی کو هەچییێ نەبێژت قورئان یا مەخلووقە دڤێت بێتە کوشتن.

د ناڤ زانایێن بەغدایێ دا ب تنێ چار کەسان ب ئاشکەرایی نەڕازیبوونا خۆ دیارکر وگۆت: ئەڤ گۆتنە دەرکەفتنە ژ عەقیدا ئیسلامی وبیدعەیەکا خەلەتە ومە باوەری پێ نینە، وئەو هەر چار زانا ئەڤە بوون: ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی، موحەممەدێ کوڕێ نووحی، عوبەیدوللاهێ قەواریری، وحەسەن ئەلسەججادە، ئینا والی بڕیار دا ئەو بێنە زنجیرکرن وبەرێ وان بۆ زیندانێ بێتە دان.

سێ ڕۆژان هەر ڕۆژ والی جارەکێ ئەو داخواز دکرنە دیوانا خۆ ودەلیڤە ددایێ دا ئەو ل گۆتنا خۆ لێڤە ببن، ئەگەر نە، ئەو دێ وان فرێکەتە شامێ ل نک خەلیفەی و ژ کوشتنێ پێڤەتر چوودی نینە.. ل ڕۆژا ئێکێ حەسەن ئەلسەججادە لێڤە بوو، یان وەسا د خۆ ئینادەر کو ئەو لێڤە بوو، ڕۆژا دووێ عوبەیدوللاهێ قەواریری ژی چاڤ ل حەسەنی کر ودەلیلێ هەر دووان ئەڤ ئایەتە بوو ﴿ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ ﴾ ئەو هەردو هاتنە بەردان، ودو مان: موحەممەدێ کوڕێ نووحی، وئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی، والی ئەو هەردو زنجیرکرن وهنارتنە شامێ ل نک خەلیفەی.. ب ڕێڤە (ئەبوو جەعفەرێ ئەنباری) خۆ گەهاندە ئیمام ئەحمەدی وئەو گۆتێ یا مە بەری نوکە ڤەگێڕای.

بەری ئیمام ئەحمەد وهەڤالێ وی بگەهنە باژێڕێ (طەرسووسێ) ل شامێ جهێ مەئموون لێ، جابا مرنا مەئموونی گەهشتە وان، لەو قاصدان ئەو هەردو زڤڕاندنە بەغدا و ب ڕێڤە موحەممەدێ کوڕێ نووحی ژی مر وئیمام ئەحمەدی نڤێژ ل سەر کر.. وپشتی ئیمام هاتییە زڤڕاندن بۆ بەغدا خەلکی هزرکر ب مرنا مەئموونی مەسەلە ب دویماهی وسوحبەتا (خلق القرآن) ئێدی نائێتەکرن، بەلێ وەسا چێ نەبوو؛ چونکی خەلیفێ نوی ژی کو موعتەصم بوو باوەری ب وێ هزرێ هەبوو یا برایێ وی مەئموون ل سەر چووی..

ئیمام ئەحمەد وموعتەصمێ عەبباسی:

موعتەصمی گوهـ ل سوحبەتا ئیمام ئەحمەدی د گەل مەئموونی بووبوو، ومەئموونی بەری بمرت شیرەت ل موعتەصمی کربوو کو دەڤ ژ سوحبەتا (خلق

القرآن)ێ بەر نەدەت، لەو پشتی ئەو بوویە خەلیفە ئێکسەر وی بڕیار دا ئیمام ئەحمەد بێتە گرتن..

ڤێ جارێ هەیڤا رەمەزانێ بوو.. ئیمام یێ ب ڕۆژی بوو، ئێلچییێن خەلیفەی هاتن دەست وپییێن وی زنجیرکرن و د گەل خۆ بر، (ئەحمەدێ کوڕێ فەرەجی) دبێژت: ڕۆژەکێ ئەز ل بازارێ یێ ڕوینشتی بووم، من هند دیت خەلکی هەمییێ دەرگەهێن دکانێن خۆ گرتن وشیرێن خۆ هلگرتن وچوون، من پسیار کر: خێر بت ئەڤە چ قەومییە؟ هندەکان گۆتە من: ئیمام ئەحمەد هاتە گرتن، بر دا پسیارا قورئانێ ژێ بکەن.

ئیمام بر.. وبەری ل دیوانا موعتەصمی ئامادە بکەن، چەند ڕۆژەکان هێلا د ئاخوبرا دەواران ڤە، بەلێ د ئاخوبرا دەواران ڤە! گۆتن: بەلکی لێڤە ببت.. ل هەیڤا رەمەزانێ، ل پایتەختا دەولەتا ئیسلامێ، و ب ناڤێ بەرەڤانییا ژ ئیسلامێ، ئیمام ئەحمەد ئەوێ پتر ژ حەفت سەد وپێنجی هزار حەدیسان ژبەر، د ئاخوبرا دەواران ڤە، ب دەستێن بیدعەچییان هاتە گرتن.. ولێڤە نەبوو!

پشتی چەند ڕۆژەکان ئەو بۆ گرتیخانەیا باژێری هاتە ڤەگوهاستن، هنگی مامێ وی ئیسحاق چوو نک، ووی ئەو گۆتێ یا مە بەری نوکە ڤەگوهاستی: ((ئەی مامێ من! ئەگەر مرۆڤێ زانا ڕاستییێ نەبێژت ویێ نەزان ب خۆ نزانت، باشە چاوا ڕاستی دێ بۆ خەلکی دیار بت.. گرتن بۆ من نەخەمە، ل بەر من وەکی ئێکە ئەز ل مالا خۆ بمرم یان ل ڤێرێ، ئەگەر ئەو من ب شیری بکوژن چو نینە، بەلێ ئەز دترسم ئەو هند من عەزاب بدەن ئەز خۆ ل بەر نەگرم ولێڤە ببم))، دبێژن: دزیکەرەکی دەمێ گوهـ ل ڤێ گۆتنا ئیمامی بووی گۆتێ: ئەی ئیمام تە خەم پێ نەبت، عەزابدان ژی چونینە، خۆ ل بەر هەردو قامچییێن ئێکێ بگرە یا سییێ تە های ژێ نابت!

ل هەڤدەی رەمەزانێ ئیمام ژ گرتیخانەیێ بۆ مالا والی هاتە ڤەگوهاستن، سێ ڕۆژان ئەو زنجیرکری ل دیوانا والی هاتە ئامادەکرن ووالی گۆتێ: بەس جارەکێ بێژە قورئان یا مەخلووقە ئەم دێ تە بەردەین، وی ب یا وان نەکر، ل ڕۆژا چارێ خەلیفەی

ژ والی خواست ئەو ئیمامی فرێکەتە نک وی، والی گۆتە ئیمامی: ئەز ب خودێ کەمە ڤێ جارێ رحا تەیە وچو ددی نە، خەلیفەی سویندا خواری تە ب شیری نەکوژت، وئەگەر تو لێڤە نەبی ئەو ب قامچییان دێ تە ئاخێڤت، ودێ تە هاڤێتە د عەردەکی ڤە تو ڕۆژێ لێ نەبینی.. ڤان گەفان ژی ئیمام نەترساند ئینا ئەو بۆ کۆچکا موعتەصمی هاتە هنارتن.

ل کۆچکا موعتەصمی:

سپێدێ دیوانا خەلیفەی یا تژی بوو، ئیمام ئەحمەد ئینا ژۆر هێشتا یێ زنجیرکری بوو، پشتی سلاڤ کری، خەلیفەی گۆتێ: خۆ نێزیکی من بکە، پشتی چەند گۆتنەک د ناڤبەرا هەر دووان دا هاتینەکرن، خەلیفەی گۆتێ: تو چ دبێژی بۆ قورئانێ؟ ئیمامی گۆت: ئەز وێ دبێژم یا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتی، قورئان گۆتنا خودێیە ونە یا مەخلوقە.. خەلیفەی د خۆ ڕا نەدیت د گەل درێژ بکەت، ئینا گۆتە هەڤالێن خۆ ژ سەر وگرگرێن موعتەزلییان: د گەل باخڤن. حەتا نێزیکی ڕۆژئاڤایێ دان وستاندنا وان ڤەکێشا وئەو هەمی پێکڤە نەشیان ب ڕێکا علمی بەرانبەر ئیمام ئەحمەدی ڕاوەستن.

بەری دیوان ڤەڕەڤت موعتەصمی ئیمام وزەلامەکێ دی ڤەدەرکرن و د گوهێ ئیمامی دا گۆت: فلان کەسی تو دناسی؟ ئەو سەیدایێ من بوو، چونکی وی گوهێ خۆ نەدا من، من بڕیار دا ئەو ل عەردی بێتە ڕاخشاندن وپییان ڤە بچنە سەر پشتێ! زەلامێ دی گۆت: ئەی (أمیر المؤمنین) ئەز ئەحمەدی دناسم ڕۆژەکا ب تنێ ژی وی دوژمناتی وبێ ئەمرییا تە نەکرییە، وئەو یێ ل مالا خۆ کەسێ چو نەخۆشی ژێ نەدیتینە.. موعتەصمی گۆت: ئەز دزانم ئەو مرۆڤەکێ زانا وتێگەهشتییە، ومن گەلەک پێ خۆشە ئێکێ وەکی وی د گەل من بت، بەس د ڤی تشتی دا ئەو گوهدارییا من بکەت ئەز ب خۆ ب دەستێ خۆ دێ وی ڤەکەم، وئەز ب خۆ ب هەڤالێن خۆ ڤە دێ چمە نک وی.. وخەلیفەی ب ڤێ چەندێ دڤیا ئیمامی (طەماع) کەت.. پشتی ڤێ چەندێ خەلیفە ل ئیمامی زڤڕی وگۆتێ: ئەی

ئەحمەد تو چ دبێژی؟ ئیمامی گۆت: تشتەکی ژ کیتابا خودێ یان سوننەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل سەر بۆچوونا خۆ بینن ئەز دێ گوهێ خۆ دەمە هەوە.

ل ڕۆژئاڤاییێ بێهنا موعتەصمی تەنگ بوو ئینا بڕیار دا ئیمام ئەحمەد بۆ گرتیخانەیێ بێتە زڤڕاندن، ل ڕۆژا دووێ جارەکا دی هەر ب ڤی ڕەنگی وان خۆ د گەل ئیمامی جەڕباند، دیسا چو پێڤە نەهات، ل ڕۆژا سێیێ موعتەصمی بڕیار دا دویماهییەکێ بۆ مەسەلێ بدانت:

ڕۆژ چارشەنب بوو، بیست وچاری هەیڤا ڕەمەزانێ ژ سالا ٢٢٠ مشەختی، ئەو سێ ڕۆژ بوو ئیمام ئەحمەدی چو نەخواری، ب ڕۆژێ یێ ب ڕۆژی بوو، و ب شەڤێ ل مالا والییێ بەغدایێ یێ گرتی بوو، ئیمامی زادێ وی نەدخوار چونکی دترسییا یێ حەلال نەبت! ل ڕۆژا سێیێ دیوانا موعتەصمی یا گرێدای بوو، خەلیفەی هنارتە ب دویڤ ئیمامی ڕا، بەرێ خەلکی هەمییێ لێ بوو کانێ سوحبەت دێ ل سەر چ ڕاوەستت.. ئیمام ئەحمەد دبێژت: ((گاڤا وان ئەز بریمە نک موعتەصمی، وان ئەز د جهەکی ڕا برمە جهەکێ دی، وهەچی جهێ وان ئەز تێڕا دبرم من ددیت یێ تژی لەشکەر بوو وشیرێن وان د دەستان دا بوون، ئەز ب زۆرکەفتم، موعتەصمی گۆتە هەڤالێن خۆ: د گەل باخڤن، پشتی ئاخفتنا مە درێژ بووی وئەو نەشیاین من لێڤەکەن، جارەکا دی موعتەصمی ئەز ڤەدەرکرم وگۆتە من: کانێ چاوا دلێ من ب کوڕێ من ڤەیە، وەسا دلێ من یێ ب تە ژی ڤە گوهێ خۆ بدە من، من گۆتێ: ئەی (أمیر المؤمنین) تشتەکی ژ کیتابا خودێ یان سوننەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ من بینین ئەز دێ گوهێ خۆ دەمە هەوە..)).

ل ڤێرێ عەقل د سەرێ موعتەصمی نەما، لەو ل جەلادان خوڕی: وەرنێ ب دەستان ڤە بهلاویسن.. ئەو هاتن دەستێن وی کنفکرن وهند شداندن حەتا نێزیک بوو دەستێن وی ژ گەهـ بچن، پاشی وان ئەو ب دەستان هلاویست حەتا پتر ژ بهوستەکێ ئەو ژ عەردی بلندکری. کوڕێ وی صالح دبێژت: حەتا بابێ من مری ژی

-یەعنی حەتا بیست وئێک سالان پشتی هنگی- ئەوی هەر نەخۆشییا خۆ ژ دەستێن خۆ ددیت ژ بەر هنگی دەمێ وان ئەو ب دەستان هلاویستی.

پاشی موعتەصمی بڕیار دا هەر زەبانییەکێ وی بێت ودو قامچییان بدانتە ئیمامی، حەتا ئەو ل گۆتنا خۆ لێڤە ببت، یان ژی ب قوتانێ بمرت.. ئەو ل دویڤ ئێک هاتن و ب کارێ خۆ ڕابوون، قامچییا ئێکێ ئیمامی گۆت: (بسم الله)، یا دووێ گۆت: (لا حول ولا قوه إلا بالله)، یا سییێ گۆت: (قورئان ئاخفتنا خودێیە ونە یا مەخلووقە) ویا چارێ گۆت: (لن یصیبنا إلا ما کتب الله لنا).. و ب ڤی ڕەنگی ئیمام ما، وهەر جار موعتەصم پتر دقەهری و ل جەللادی دخوڕی: دەستێن وی باش بشدینن.

پشتی دەلیڤەیەکێ موعتەصم ژ سەر کورسیکا خۆ ڕابوو و ب نک ئیمامی ڤە چوو وگۆتێ: تێچوون بۆ تە بت، ما دێ خۆ کوژی؟! لێڤە ببە ئەز ب خۆ دێ تە ڤەکەم وبەردەم، ئیمامی گوهدارییا وی نەکر، هندەکان گازی کر: ئەی (أمیر المؤمنین) وی بکوژە وخوینا د ستویێ من دا! موعتەصم زڤڕی سەر جهێ خۆ وفەرمان ل جەللادان کر کو دەست ب کارێ خۆ بکەنەڤە، دو سێ جاران موعتەصمی ژێ خواست ئەو لێڤە ببت، بەلێ ئەو لێڤە نەبوو، لەو موعتەصمی گۆتە جەللادێن خۆ: کی ژ هەوە دێ ئەحمەدی بۆ من کوژت؟ ئێکی گۆت: ئەز، وی گۆتێ: ب چەند قامچییان؟ وی گۆت: ب پازدە بیستەکان! موعتەصمی گۆتێ: دەست پێ بکە خودێ دەستێن تە بشکێنت!

ئەڤ جەللادێ دل ئاسن ب نک ئیمامی ڤە چوو وچەند قامچییەک دانانێ، دەمێ وان ئیمام ددا بەر قامچییان هەر بێن بێنە ئیمامی سەرێ خۆ بلند دکر وهێدی دوعا دکرن.. پشتی هنگی هندەکان پسیار ژێ کر: ئەو هنگی تە چ دوعا دکرن؟ وی گۆت: ترسا من ئەو بوو جلکێن من د بەر من دا بقەتیێن وئەز بێ ستارە ببم، ڤێجا من دوعا ژ خودێ دکرن کو ئەگەر ئەز ل سەر حەقییێ بم ئەو من بێ ستارە نەکەت.

دەمێ جەلـلادی دەست ب لێدانا ئیمامی کری سێ چار قامچییەک دانانێ ئیمام دلگرتی بوو، دەستێن وی ڤەکرن وبر ئاڤ لێ کر دا هشیار ببت، پشتی ئەو هشیار بووی دەرمانەک بۆ وی ئینا وگۆتێ: ڤەخۆ ودلێ خۆ ڕاکە دا هشێن تە بێنە سەرێ تە، وی گۆت: ئەز ڕۆژییا خۆ ناخۆم. بوو دەمێ نڤێژا نیڤرۆ ئیمام ب لەشێ خۆ یێ بریندار ڤە ڕابوو ونڤێژ کر، قازییێ موعتەصمی یاری بۆ خۆ پێ کرن وگۆتێ: خوین یا ب لەشێ تە ڤە چاوا تو نڤێژێ دکەی؟ ئیمامی گۆتێ: ما چاوا عومەری نڤێژ دکر وخوین ژ برینێن وی دزا؟

ل ڤی دەمی خەلک تێک هاتن وتێک چوون، هەمییان شیرێن خۆ ڕاکرن وهاتنە بەر دەرگەهێ موعتەصمی وگۆتن: یان دێ ئیمامی بەردەن یان دێ فتنەکا مەزن هلکەین.. هەڤالەکێ موعتەصمی ب ژۆر کەفت وگۆت: ئەی (أمیر المؤمنین) ئێک ژ دووان هلبژێرە بەردانا ئەحمەدی یان فتنەکا مەزن. موعتەصم ژ گۆتنا وی ترسیا لەو هنارتە ب دویڤ ئیسحاقێ مامێ ئیمام ئەحمەدی ڕا وگۆتێ: بەرێ خۆ بدێ ما نە یێ ساخە ئەڤە من تەسلیمی تە کر، هەرە بێژە خەلکی دا ژ بەر دەرگەهی ڤەرەڤن، دەمێ خەلکی ئیمام دیتی یێ ساخە ژ نوی تەنابوون، ل بەر دەرگەهی خەلکی گۆتە ئیمامی: ئەی ئیمام تو چ دبێژی؟ ب سەرەکێ بلند ودلەکێ موکم ڤە گۆت: قورئان ئاخفتنا خودێیە ونە یا مەخلووقە.. ئینا خەلک ڤەرەڤین وئەڤ ئاخفتنە ژ وی ڤەگوهاست..

وەزیرێ موعتەصمی یێ موعتەزلی گۆتە خەلیفێ خۆ: ئەڤ مرۆڤە فتنەیە، ئەگەر تو ب من بکەی دێ وی هاڤێیە د زیندانێ دا، بەلێ موعتەصمی ژ ترسێن خەلکی دا گۆت: نە نە.. وەسا نینە!

بەلێ.. مللەت ئەگەر مللەت بت مەزن دێ هزرەکێ بۆ کەت!

پشتی بیست وهەشت هەیڤان ژ گرتن ولێدانێ ئیمام زڤڕی مالا خۆ، بێی ژ گۆتنا خۆ لێڤە ببت، هەر چەندە وان ژ ترسێن خەلکی دا ئیمام بەردا بەلێ وە نەبت

بێتە هزرکرن کو وان بەلا خۆ ژ وی ڤەکر؛ چونکی هندی ژ وان هاتی وان نەخۆشی بۆ چێ دکر..

ل سەر دەمێ واثقی:

ل سالا ٢٢٧ موعتەصم مر وکورێ وی (واثق) هاتە شوینێ، خەلکی هزرکر فتنە خلاس، بەلێ وەسا نەبوو چونکی واثق ژی مرۆڤەکێ موعتەزلی بوو، واثقی بڕیار دا: هندی ئەزێ ساخ بم چێ نابت ئەحمەد ل مزگەفتێ دەرسان بدەت یان دەرکەفتە ناڤ خەلکی، و ب ڤێ چەندێ ئیمام کەفتە ژێر مانا ب کوتەکی د مال دا (إقامە جبریە)، ووان نەدهێلا خۆ ئیمام بۆ نڤێژێ ژی بچتە مزگەفتێ، دگۆتن: دا ئەو کەسێ دی وەکی خۆ لێ نەکەت. بەلێ حەقی ملکێ ئەحمەدی ب تنێ نینە، هندەکێن دی هەبوون ب بیدعەیا موعتەزلییان نەدڕازی، وئێک ژ وان (ئەحمەدێ کوڕێ نەصری) بوو، ئەوێ گەلەک جاران د دەرسێن خۆ دا دهاڤێتە موعتەزلییان وخەلەتییا وان بۆ خەلکی ئاشکەرا دکر، لەو واثقی بڕیار دا سەرێ وی بێتە ژێڤەکرن، و ل مەیدانەکا بەغدایێ بێتە هلاویستن، ولەشێ وی ل سامرا هاتە هلاویستن! ئیمام ئەحمەدی د دەر حەقا وی دا دگۆت: ((خودێ ڕەحمێ ب ئەحمەدێ کوڕێ نەصری ببەت، چەند مرۆڤەکێ مەرد بوو، رحا خۆ پێشکێش کر!)).

(نەعیمێ کوڕێ حەممادی) ژی ئێک ژ وان زانایان بوو یێن کو سەرا عەقیدا دورست ل سەر دەمێ واثقی هاتینەگرتن و د گرتیخانەیێ دا مرین، هەر وەسا (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) ئەوێ بەری نوکە ژی مە بەحسێ وی کری هاتبوو گرتن و د سجنێ ڤە وی زنجیرێن خۆ دهژاندن ودگۆت: دڤێت ئەز ب ڤان زنجیران ڤە بمرم؛ دا خودێ بزانت کو هندەک کەس هەبوون سەرا ڤێ عەقیدێ یێن مرین.

د گەل موتەووەکلی:

پشتی واثق ژی مری و(موتەوەککل) ل شوینا وی بوویە خەلیفە، وی بڕیار دا ئەڤ بیدعەیە نەمینت، وئاخفتن ل سەر نەئێتەکرن، وجارەکا دی مەزهەبێ سوننەتێ بێتە بەلاڤکرن، لەو وی ئیمام ئەحمەد بەردا ودەستویری دایێ جارەکا دی ل دەرسێن

خۆ بژڤرِت ومەزهەبێ سوننەتێ یێ دورست بۆ خەلکی بێژت.. وڤی خەلیفەی قەدرەکێ زێدە دا ئیمام ئەحمەدی وهنارتە د دویڤ را؛ دا ئەو بێتە نک وی وفەرمان ل قاصدی کر کو دەهـ هزار دەرهەمان ژی د گەل خۆ بۆ ئیمامی ببەت، ئیمامی ئەو پارە ژێ وەرگرتن وگۆتە کورێ خۆ: هەرە گازی فلانی وفلانی بکە ژ نەڤییێن موهاجری وئەنصارییان، پشتی ئەو هاتین ئیمامی ئەو پارە هەمی دانە ڤێ وگۆتێ: ڤان دەرهەمان ببەن ل سەر فەقیرێن خۆ بەلاڤ بکەن.. کورێ وی صالح دبێژت: ژ وان دەهـ هزار دەرهەمان بابێ من دەرهەمەکێ ب تنێ دا من! وبۆ زانین گۆرەک د پیییێن ئیمامی بوو کورێ وی دبێژت: ئەو پازدە سال بوو ئەو گۆرە د پییان، وبارا پتر ژێ یا پنیکری بوو، گۆت: ئەز چوومە نک بابێ خۆ من دیت یێ دکەتە گری، من گۆتێ: تە خێرە؟ وی گۆت: ئەڤە شێست سالە من خۆ ژ ڤان پاراستی، نوکە پشتی عەمرێ من گەهشتییە دویماهییێ ئەو بۆ من بوونە بەلا!

کورێ وی دبێژت: دەمێ بابێ من چوویە نک موتەوەککلی من گۆتێ: ئەز دێ بێژمە خەلیفەی بلا خانییەکی بدەتە مە، بابێ من گۆت: هەما تو وە بێژییێ یا من وتە ژێک خلاس! ودەمێ نەخۆشی ژ سەر رابووی ودنیا ل بەر فرەهـ بووی گەلەک جاران وی دگۆت: ئەگەر رحا من د دەستێ من دا با ئەز دا وێ بەردەم.. ویا غەریب ئەو بوو دەمێ ئەو یێ گرتی ودهاتە جەلدەدان وی وە نەدگۆت.

ب نەخۆشییێ هاتە جەرباندن وی خۆ راگرت، و ب خۆشییێ ژی هاتە جەرباندن دیسا وی خۆ راگرت: ﴿ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ ﴾.

سلاڤ ل ئەحمەدی بن رۆژا هاتییە هاڤێتن د ناڤ ئاگری دا، ورۆژا ئەو وەکی زێرەکێ زەر وصافی ژ ناڤ دەرکەفتی.. وخودێ پێش ئیسلامێ ڤە باشترین جزایێ خێرێ بدەتێ.

بەقییێ کوڕێ موخەللدی
ئەوێ علم ب کراسێ خازۆکان
ژ ئیمامێ ئەحمەد وەرگرتی!

ل باژێـڕێ بەغدا، پشتی شتلا فتنێ ب دەستێن موعتەزلییان هاتییە چاندن، پاشی ب پشتەڤانیا هندەک خەلیفێن عەبباسییان شین بووی، وڕۆژ بـۆ ڕۆژ بستیکا وێ ڕابووی، ونێزیک بووی بەری ژ خۆ بدەت، زانایەکێ خودایی سۆز دا بەر سنگێ ڤێ فتنێ بگرت، وتەحەمولا هەر نەخشییەکێ بکەت یا کو د ڤێ ڕێکێ بگەهتێ.. ئەو زانا وەکی گەلەک ژ هەوە دزانن ئیمامێ مەزن ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی بوو، ئەوێ پشتی هنگی ناسناڤێ (إمام أهل السنة) ل سەر هاتییە دانان. وەکی د ناڤبرا بۆری دا مە ئاشکەرا کری.

ئیمامی گەلەک نەخۆشی دیتن، هاتە جەلدەدان، پاشی بۆ دەمەکێ درێژ هاتە گرتن، وپشتی ئەو ژ گرتیخانەیێ هاتیە بەردان ژی، بڕیارا دەولەتێ ئەو بوو: چێ نابت بۆ ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی ل مزگەفتێ ڕوینت ودەرسێن حەدیسێ بێژت، وچێ نابت ئەو چو فەتوایان بدەت، وهەر کەسەکێ بچت ل نک وی بخوینت، یان پسیارەکێ ژێ بکەت، ئەو ب توندی دێ ئێتە جزادان..

ل وان ڕۆژێن ئەڤ بڕیارە دهاتە ب جهئینان، جحێلەکێ حەز ژ علمێ کیتابێ وسوننەتێ دکەت، ژ وەلاتەکێ گەلەکێ دویر ژ بەغدا، ل ڕۆژئاڤایا جیهانا ئیسلامی، ل وەلاتێ ئەندەلوسێ، ب لایێ ڕۆژهەلاتێ ڤە هات، دا ئێکسەر ژ دەڤێ ئیمام ئەحمەدی علمی وحەدیسان وەرگرت، ناڤێ وی جحێلی (بەقیێ کوڕێ موخەللدی) بوو، پشتی قویناغەکا دویر ودرێژ، ووەستیانەکا مەزن، ئەو گەهشتە بەغدا.. وپشتی

ئەو گەهشتی ئێکسەر وی پسیارا بابێ عەبدللاهی ئەحمەدێ کورێ حەنبەلی کر، کانێ ئەو ل کیڤەیە؟ وکەنگی درووینتە خوارێ بۆ گۆتنا دەرسێ؟

وهەر ئێکێ وی پسیارا ئیمامی ژێ دکر، نیشانێن حێبەتییێ ل سەر دێمی ئاشکەرا دبوون، وهندەک جاران ئەو دا مینن دئێک ودو فوکرن، وهندەک پسیارێن غەریب ل سەر دێمێن وان ئاشکەرا دبوون، هەر وەکی وان ب بێ دەنگیا خۆ دگۆتە ئێک ودو: ئەڤە چ پسیارە ئەڤە دکەت؟ پاشی ئەو دا ژێ ڤەرەڤن هەر وەکی وی پسیارەکا حەرام کری، یان ناڤەکێ خەطەر گۆتی، حەتا جارەکێ مرۆڤەکی ب بستەیی ڤە گۆتییێ: دیارە تو نە خەلکێ بەغدایی؟ وی گۆت: نەخێر! ئەز مرۆڤەکێ غەریبم، ژ وەلاتەکێ دویر ئەزێ هاتیم، من دڤێت علمی بۆ خۆ ژ بابێ عەبدللاهی وەرگرم.. وی مرۆڤی گۆتێ: باشە، مادەم وەسایە ئەز دێ سوحبەتا ئەحمەدێ کورێ حەنبەلی بۆ تە کەم، ودێ مالا وی ژی نیشا تە دەم، بەلێ هشیار بی کەس نەزانت کو من ئەو یێ نیشا تە دای!! وی گۆت: سۆز بت کەس نەزانت.. پاشی وی مرۆڤی سوحبەتا ئیمامی بۆ ڤەگێڕا، ومالا وی نیشا دا..

هەر چەندە ڤی حجێلێ ئەندەلوسی دزانی کو چوونا مالا ئیمام ئەحمەدی ل دەمەکێ هۆسا، وەکی یاریکرنا ب ئاگرییە، بەلێ حەژێکرنا وی بۆ علمی وڤیانا وی بۆ وەرگرتنا حەدیسێ ژ ئیمامی ئەو پال دا کو ڤێ (موخاطەرێ) بکەت، وبچتە بەر دەرێ مالا ئیمامی، گاڤا دەرگەهـ قوتای، ئیمامی ب خۆ دەرگەهـ بۆ ڤەکر..

- کەرەم کە، تە خێرە؟

وی بەرسڤا ئیمامی دا:

- ئەز کەسەکم ژ وەلاتەکێ دویر یێ هاتیم، دا داخوازا علمی بۆ خۆ بکەم، وحەدیسان ژ تە ریوایەت بکەم..

ئیمامی گۆتێ: بەلکی تە یێ گوهـ لێ بووی، وان چ بڕیارا دای، وئەز دترسم ئەو نەخشیەکێ بگەهیننە تە..

وی گۆت: ئەز د خەما نەخۆشییا وان نینم، چ دکەن بلا بکەن؟

ئیمام ئەحمەدی گۆتیێ: کوڕێ من! بەلکی ئەو مەنعا تە ژ ڤێ چەندێ بکەن؟

(بەقی) گۆت: ئەگەر من ژ لایێ تە ڤە دەستویری هەبت، ئەز دێ ب ڕێکەکا وەسا ئێمە نک تە ئەو نەشێن مەنعا من بکەن!

ئیمامی گۆتیێ: وێ بکە یا تو حەز بکەی..

ڕۆژا د دویڤ، خەلکی جحێلەکێ ب هندەک کراسێن دڕیای دیت، وەسا یا دیار بوو ژ سەروبەرێ وی کو ئەو مرۆڤەکێ بێ خودانە، ل سەر خێر وخێراتێن خەلکی دژیت، هەر جار ل دەمەکێ ڕۆژێ دیار دبوو، و ب نک وی تاخی ڤە دچوو یێ مالا ئیمامی لێ، گازی دکر: خێرەکێ د گەل من بکەن، خودێ رەحمێ ب هەوە ببەت، پاشی دچوو بەر دەرگەهێ مالا ئیمام ئەحمەدی، ئیمامی دەرگەهـ بۆ ڤەدکر، بێنەکێ هەردو ل بەر دەری دمان، پاشی ئەو خازۆک دزڤڕی ڤە ودچوو غەوارە دبوو دا بێژی عەردی یێ داعویرای..

پشتی دەمەکی تەنگاڤی ژ سەر ئیمام ئەحمەدی ڕابوو، خەلیفێ عەبباسی هاتە گوهۆڕین، وخەلیفێ نوی کو (موتەووەکل) بوو حەز ژ سوننەتێ دکر، لەو بڕیار دا دویماهیێ بۆ وێ فتنێ بدانت یا موعتەزلییان هلکری، وئێکەمین فەرمان دای ئەو بوو (ئعتبار) بۆ ئیمام ئەحمەدی بێتەدان ڤە، وحەلەقا وی یا علمی دوبارە ل مزگەفتا بەغدا بێتە گرێدان، وقەدرەکێ زێدە بۆ وی بێتە گرتن، و ب ڤی ڕەنگی (محنە) ژ سەر ئیمامی ڕابوو، وبیدعەچی ئەوێن ل بەر سیبەرا شیرێ خەلیفەی ئەزمانێ خۆ وستویێ خۆ درێژ کری، جارەکا دی ل بەرانبەر ڕۆناهییا علمێ ئیمام ئەحمەدی ڕەڤین وزڤڕینە د کونجێن خۆ یێن تاری ڤە.. وڕۆژەکێ دەمێ ئیمام ل حەلەقا علمی ل مزگەفتێ یێ ڕوینشتی، خەبەرەک گەهشتێ، پشتی ئەو ژ دەرسێ خلاس بووی، وی گۆتە طەلەبێن خۆ: سەرەدانا نساخەکی مە یا هەی هەچییێ ژ هەوە دڤێت بلا د گەل من بێت.

ل لایەکێ بەغدا خانەک هەبوو، وەکی ئۆتێلێن مە یێن ئەڤرۆ، مرۆڤێن بیانی وڕێڤنگ لێ دمان، ل مەزەلکەکێ ڤە ژ ڤێ خانێ، جحێلەکێ لاواز ونساخ

هەبوو، خودانێ خانێ د سوحبەتا وی دا حێبەتی بووبوو، ئەڤە کیە؟ وهاتییە چ؟ هندەک جاران ب جلکێن دڕیای وەکی وان کەسێن خواستنێ دکەن، دەردکەڤت، وهندەک جاران مەزەلکا وی یا تژی کاغەز وکتێبێن! وئەڤە چەند ڕۆژەکە هەر نەدەرکەفتیە دێ بێژی یێ نەخۆشە، وپیچ پیچە وی نەخۆشییا خۆ ژ ڤی نەفەرێ غەریب دیت.. ئێڤاریەکێ دەمێ ئەو ل خانێ یێ ڕوینشتی، وی حەرەکەکا غەریب ل بەر دەرێ خانێ دیت، مرۆڤ تێک هاتن وتێک چوون، هەر وەکی تشتەکێ نە یێ عەدەتی ل جادێ چێبوو، مرۆڤ ب لەز هاتە ژۆر، وبەری خودانێ خانێ پسیارێ ژێ بکەت: ئەو چ قەومی؟ وی گۆتێ: ئەڤە هات.. خودانێ خانێ هزر ئەو دێ بێژت: ئەڤە خەلیفەیە هات، ژ بەر وێ ئژدحاما ل سەر جادێ چێبووی، گۆت: کیە هات؟ وی گۆت: بابێ عەبدللاهی یێ بەر ب خانا تە ڤە دئێت، دێ سەرا نەخۆشەکی دەت..

ئیمام د گەل مەوکبێ خۆ گەهشتە وێ مەزەلکێ یا ئەو جحێل تێڤە ڕازای، وگاڤا گەهشتیە نک نەخۆشی، ئیمامی گۆتێ: مزگینییا خێرێ ل تە بت، بابێ عەبدررەحمانی، دوعایا من ژ خودێ ئەوە شفایێ ب رزقێ تە بکەت.. وتو دا بێژی قەدەر ل هیڤییا ڤێ دوعایێ بوو ژ بابێ عەبدللاهی، پشتی هنگی ب دەمەکێ کێم بابێ عەبدررەحمانی (بەقیێ کوڕێ موخللدی) ڕابوو سەر پییان، پشتی خودێ ب بەرەکەتا دوعایا ئیمامی شفا بۆ هنارتی، ودەمەکێ درێژ پێڤە نەچوو ئەو ل سەر دەستێ ئیمام ئەحمەدی وزانایێن دی ل بەغدا بوو ئێک ژ مەزنترین موجتەهد وزانایێن ئەندەلوسێ، وسەرهاتیا وەرگرتنا وی بۆ علمی ژ ئیمام ئەحمەدی ب کراسێ خازۆکان بوو ئێک ژ مەزنترین دەرسان بۆ هەر کەسەکێ بڤێت ببتە خودان عەزیمە وهیممەتەکا بلند د وەرگرتنا علمی دا.

ویا مای بێژین: بەقی خودانێ تەفسیرەکێیە، ئیمامێ مەزن ئبن حەزم د دەر حەقێ دا دبێژت: د ئیسلامێ دا تەفسیرەکا وەکی یا بەقی نەهاتیە نڤیسین. وئەو ئێکەمین زانا بوو فقهێ حەدیسێ ل ئەندەلوسێ بەلاڤکری، لەو فەقیهێن مەزهەبێ

مالکی نەیارەتییا وی دکر، بەلێ وی دگۆتە وان: دارەکا وەسا من یا چاندی حەتا دەجال بێت کەس نەشێت وێ بینتە دەر، مەخسەدا وی فقهێ حەدیسێ بوو.

دبێژن: وی پشکداری د پتر ژ حەفتێ غەزوان دا کر بوو، و ل سالا ٢٧٦ ل وەلاتێ ئەندەلوسێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ.

بشرێ كوڕێ حارثی
سەروەرێ خودێناسێن دەمێ خۆ

(بشر الحافی) د دیرۆكا مرۆڤێن خودێ دا ناڤەكە گەلەك ژ وێ ڕۆژێ گەشترە یا هوین ل عەسمانی دبینن، خودێناسی وزوهد ل سەردەمێ وی گەهشتبوو نك وی، و ژ وی دەرباس نەبووبوو، وڕۆژا ئەو مری ئیمامێ (ئەهلێ سوننەت وجەماعەتێ) ئەحمەدێ كوڕێ حەنبەلی گۆت: ((كەسەكێ وەكی خۆ وی ل پشت خۆ نەهێلایە..))!

پشتی نڤێژا سپێدێ جەنازێ وی ژ مزگەفتا بەغدا دەرێخست وبەر ب زیارەتان ڤە هاتە برن، ودبێژن: پشتی نڤێژا عەیشا ژ ڤەشارتنا وی خلاس بوون، هندی هند ئزدحام وقەرەبالغا مرۆڤان چێببووبوو، زانایێ حەدیسێ یێ مەزن (عەلییێ مەدائنی) ئەوێ هنگی ل وێرێ حازر، ب هەمی دەنگێ خۆ گازی كر: ((ب خودێ ئەڤە شەرەفا دنیایێیە گەهشتییە وی، بەری شەرەفا ئاخرەتێ)).

ئەڤ مرۆڤێ هە، یێ ل سەر دەستێ سەییدێ زاهدێن زەمانێ خۆ (فوضەیلێ كوڕێ عیاضی) فێری زوهدێ بووی، و ب سەر سەرێ جونەیدێ بەغدادی ویێن ل مەرتەبەیا وی كەفتی، وبوویە ئێك ژ وان خودێناسان یێن هندی دنیا هەبت، ئوممەتا مە د ناڤ ئوممەتێن دی دا دێ شانازیێ پێ بەت وخۆ پێ سەربلند بینت..

زەلامەك بوو باش عەرەبی نەدزانی، و ل دەسپێكا خۆ مرۆڤەكێ وەكی هەر ئێكێ دی بوو، بەلكی ژ گەلەكان خرابتر ژی بوو، پاشی كەرەما خودێ ڤێرا گەهشت، وئەو ژ وێ نزمییێ یا ئەو تێدا بەر ب بلندییەكا وەسا ڤە بر، كێم كەس دشێن بیننە سەر هزرا خۆ.. وكەرەم یا وەسایە د گەل وان مرۆڤان یێن ژ هەژی بن!

ڤێجا (بشرێ حافی) یەعنی: یێ پێخواس! كی بوو، وسەرهاتیا وی د گەل زوهدێ وخودێناسییێ چ بوو؟

كەرەم كەن دا بەر ب جیهانا وی ڤە بچین، حەتا ڤێ چەندێ بزانین..

بشر کێ بوو؟

بابێ نەصری، بشرێ کورێ حارثی، ئەوێ زانایێ مەزن (ئیمامێ ذەهەبی) دبێژتێ: (العالم المحدث، الزاهد الرباني، القدوة، شيخ الاسلام) خەلکێ گوندەکی ژ گوندێن (مەرۆیێ) بوو، دگۆتنێ: (مابەرسام)، وبابێ وی یێ شەشێ ل سەر دەستێ ئیمام عەلی هاتبوو د ئیسلامێ دا، وناڤێ خۆ کربوو (عەبدوللاهـ).. بشر ل سالا (١٥٠) مشەختی، ل گوندێ خۆ ئەوێ دکەفتە دەڤەرا مەرۆیێ ل وەلاتێ خەراسانێ، یان ل باژێرێ بەغدایێ ل دویڤ گۆتنەکێ، هاتبوو سەر دنیایێ.

ل دەسپێکا ژیێ خۆ، وچەندەکێ ژ جحێلینیا خۆ ژی، ئەو ژ دینداریێ ومرۆڤێن دیندار یێ دویر بوو، نەدهاتە سەر هزرا وی ژی کو ئەو ڕۆژەکێ بەر ب خودێ ڤە بچت، وببتە ژ زەلامێن شەڤێ یێن کو شەڤ ونیڤ شەڤان ب موناجاتا خودێ ورکووع وسجوودان ڤە دبەنە سەری.. بەلێ ئەو ژ زەلامێن شەڤێ بوو، وگەلەک جاران وی شەڤ وڕۆژ دکرنە ئێک، وخەو ب چاڤان نەدکەفت، بەلێ.. نە ژ بەر عیبادەتی وتەهەجودان، نە.. بەلکی بۆ هندێ دا ئەو ب سەر مالەکێ یان کاروانەکی دا بگرت، ووان بشەلینت!!

بەلێ، کی ژ هەوە ئەوێن هەوە ناڤێ زاهدێ مەزن بشرێ حافی گوهـ لێ بووی، باوەر دکەت کو ئەو ڕۆژەکێ ئێک ژ مەزنترین دزێن دەڤەرا خۆ بوو، یێ ناڤێ وی ترس د دلێن خەلکی دا پەیدا دکر؟!

بشر.. ئەوێ شەڤەکێ هاتییە مال، وحەتا سپێدێ ل بەر دەری مایە ژ پێیان ڤە وهزرێن خۆ کرین، ودەمێ سپێدێ هندەکان ژ خەلکێ مالا وی گۆتییێ: ئەو تە خێر بوو شڤێدی هەمییێ تو ل بەر دەری یێ ڕاوەستیای بووی وتە هزرێن خۆ دکرن؟ وی گۆت: من هزرا خۆ د خۆ دا دکر، ئەرێ ئەز چمە حەتا خودێ ئەڤ نعمەتە د گەل من کری، وبەرێ من دایە هیدایەتێ.. ئەگەر ئەز ژی وەکی فلان وفلانی (وناڤێن وان ژی بشر بوون) مرۆڤەکێ کافر بامە، ئەز دا چ کەم.

ئەڤ بشرە، دزیکەرەکێ ناڤدار بوو، پاشی ڕۆژەک ب سەر دا هات (فەضلێ خودێ) ژێ گرت، ووی ڕێکا خۆ گوهاڕت ﴿ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ وئەو بوو سەروەرێ زاهدێن سەردەمێ خۆ، یێن هەر جارەکا بەحسێ زوهدێ بێتەکرن، ناڤێ وی ژی دئێتە گۆتن.. دا گوهێ خۆ بدەینە بشری چاوا بۆ مە بەحسێ دەسپێکا خۆ د گەل زوهدێ دکەت، ووی سەبەبی دبێژت یێ بەرێ وی ژ ڕێکەکێ بۆ ئێکا دی وەرگێڕای..

دەسپێکا زوهدا وی:

هەڤالێ وی ئەیووبێ عەطار دبێژت: جارەکێ ئەز وبشرێ حافی پێکڤە ل جهەکی دچووبن، دو زەلام د بەر مە ڕا بۆرین، ئێکی گۆتە یێ دی:

- بەرێ خۆ بدێ، وێ هە بشرە، هەر شەڤ هزار رکاعەتێن سوننەت دکەت، وسێ ڕۆژان پێکڤە ڕۆژیێ دگرت، وتشتەکی ناخوت.

گۆت: بشر ل من زڤڕی وگۆت:

- بەرێ خۆ بدێ.. چاوا ئەو تشتێ جوان بەلاڤ دکەت، وقبحەتێن مرۆڤی ڤەدشێرت! ئەییووب، ئەز ب خودێ کەمە شەڤەکا ب تنێ ژی من هزار رکاعەت نەکرینە، وجارەکا ب تنێ ژی من سێ ڕۆژی پێکڤە نەگرتینە، بەلێ ئەز دێ بۆ تە بەحسێ دەسپێکا خۆ کەم..

پاشی وی بۆ من بەحسێ جحێلینییا خۆ کر، وکانێ چاوا بەرێ وی کەفتە زوهدێ.. کارێ وی ئەو بوو گەلەک جاران ئەو ژ بازێڕی دەردکەفت، ل سەرێن ڕێکا کەمینا خۆ ڤەدنا، بۆ هندێ دا بێ تالعەک بکەفتێ، وئەو ب شەلینت، جارەکێ ژ ڤان جاران، هەڤالەکێ وی ژ ڤان دایێ کو هەردو پێکڤە دەرکەڤن، ب ڕێڤە، و ل نک حەمامەکێ، وی کاغزەک ل عەردی دیت خەلکی پێ لێ ددانا، وپیس بووبوو، وی ئەو کاغەز ژ عەردی ڕاکر وبەرێ خۆ دایێ دیت ناڤێ خودێ یێ ل سەر، ئینا وی بەرێ خۆ سەرئەڤراز دا وگۆت:

- ئەی سەییدێ من! ناڤێ تە ل ڤێرێ یێ هاڤێتییە، وخەلک پێ لێ ددانت!
پاشی وی ئەو کاغەز داقوتا، وپاقژ کر، بشر دبێژت:

- من ل سەر دارێ دنیایێ دەرهەمەکێ ب تنێ هەبوو، ئینا ئەز ب نک دکانا عەتارەکی ڤە چووم، ومن ب هندەک بێنا خۆش ب وی دەرهەمی کڕی و ب وی جهی دا کر یێ ناڤێ خودێ ل سەر، پاشی من ئەو کاغەز بر دانا جهەکێ پاقژ.. پاشی ئەز چوومە نک هەڤالێ خۆ.

وڕۆژا د دویڤ دا، دەمێ لێ بوویە سپێدە، ئەو چوو نک هەڤالەکێ خۆ یێ شۆلێ شیشێ دکر، گاڤا هەڤالێ وی ئەو دیتی، گۆتێ:

- برا، ب خودێ شڤێدی من خەونەکا وەسا خۆش یا ب تەڤە دیتی، چو خەونێن ژ خودێ خۆشتر من نەدیتینە.. وئەز نابێژمە تە ئەو خەون چیە حەتا تو نەبێژیە من کانێ تە چ کارێ باش ڤان ڕۆژان کرییە.

بشری گۆتێ:

- مانێ تو من دنیاسی، ب خودێ تشتەکێ باش من نەکرییە.. کارەک تێ نەبت، حال ومەسەلێن من وکاغزەکێ ئەڤەنە..

ووی سەرهاتییا خۆ یا وێ ئێڤارا چووی بۆ ڤەگێڕا، ئینا ڤەهالێ وی سەرێ خۆ هژاند وگۆت:

- هەما ئەوە وچو ددی نە! شڤێدی من د خەونێ دا دیت، هەر وەکی دەنگەک دهاتە من، ودگۆتە من: بێژە بشری، ئەو ناڤێ مە ژ عەردی ڕادکەت دا کەس پێ لێ نەدانت، ئەم ل دنیایێ وئاخرەتێ ناڤێ وی دێ بلند کەین، ودلێ وی وەسا دێ پاقژ کەین کانێ چاوا وی ناڤێ مە پاقژ کر.

وئەڤ خەونە یا هەڤالێ وی ب وی ڤە دیتی، و د هندەک گۆتنان دا هاتییە کو وی ب خۆ ئەڤ خەونە ل وێ شەڤێ ب خۆ ڤە دیت، بوو ئەگەرا هندێ ڕێکا بشری بێتە ڤەگوهاستن، وبەرێ وی بێتە ڤەگێڕان.. و ژ وێرێ ڕۆژێ پێڤەتر، خەلکی بشری

دزیکەر ژ بیرکر، ووان بشرەکێ دی نیاسی، ئەو بشرێ بوویە سەروەرێ زاهدێن بەغدا ل سەر دەمێ خۆ.

بشرێ زاهد:

پشتی بشری رێکا خۆ وەرگێڕای، ئێکەمین تشت وی کری ئەو بوو وی بارێ خۆ ژ زانینا علمێ شەرعی زێدە کر، وی قەستا (حەلەقێن علمی) ل مزگەفتان کر، و ل سەر دەستێ زانا وزاهدێن مەزنێن سەردەمێ خۆ، خۆ فێری (علمی) و(عەمەلی) کر، و ژ وان زانا وزاهدێن مەزن یێن وی ڤێڕا گەهاندی: فوضەیلێ کورێ عیاضی، وعەبدللاهێ کورێ موبارەکی، وگەلەکێن دی.

وتشتێ (بشر) ژ ڤان جوداکری ئەو بوو بشری خۆ ب بەلاڤکرنا علمی، ودانا دەرسان، وریوایەتێ ڤە موژیل نەدکر؛ چونکی وی ژ بەر زهدێ وترسا وی یا زێدە ژ خودێ خۆ ل وی مستەوایی نەددیت (سەیدا) بت، وهزر دکر (سەیداینییا مرۆڤی) ئەگەر مرۆڤ ئەو نەبت یێ خودێ خێرا وی ڤیای، ئێکا هند ژێ چێ بکەت ئەو زێدە د خۆ بگەهت، ورەنگەکێ خۆمەزنکرنێ د دلی دا پەیدا ببت، مرۆڤەکی جارەکێ پسیارا حەدیسەکێ ژێ کر، ئینا وی گۆتە من:

- ئەگەر پسیارکرنا تە بۆ دنیایێ بت، پسیار نەکە، وئەگەر بۆ ئاخرەتێ بت، مە ریوایەت کرییە کو ((ملیاکەت عەمەلێ وی مرۆڤی یێ ب کارێ خۆ موعجب بت، بلند دکەت، حەتا ئەو وی دبەتە نک خودێ، وخودێ دبێژت: وی بهاڤێنە د (سججینێ) دا، چونکی ئەو کارەکە وی نە بۆ من کریە)).

ل سەر ڤی بناخەیی وی خۆ ژ حەدیسێ وریوایەتێ ددا پاش، ونەخاسم ل وی دەمی هندەک (طەلەبێن علمی) پەیدا بووبوون، مەدحە بۆ خۆ ب زێدەکرنا ریوایەتان دکر، ئەگەر نە.. بشری گەلەک جاران دگۆت: ئەز تشتەکی باشتر نابینم ژ داخوازکرنا علمی، ئەگەر ئەو بۆ خودێ بت.

ئەو رێبازا بشری د زوهدێ دا بۆ خۆ دانای، یا ئاڤاکری بوو ل سەر چەند بناخەیەکان، **ئێک** ژ وان ئەو بوو تشتێ دلێ وی چووبایێ، وئەو پێ حەسیابا کو

نەفسا وی پێ کەیفخۆش دبت، وی خۆ ژێ ددا باش.. دگۆت: نەفس گاڤا تێر بوو وخۆشییێن خۆ هەمی دیتن، بەطران دبت، وهەر گاڤەکا نەفس بەطران بوو، بەرێ خودانێ خۆ دێ دەتە هیلاکێ. ئەو چەند سال بوو وی هند خوارن نەخوار بوو کو تێر ببت، وپاریەکێ زێدەتر ژ هندێ کو ئەو خۆ پێ بگرت، نەچوو بوو دەڤێ وی، ڕۆژەکێ هندەک مرۆڤان گۆتە ئیمامێ مەزن ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی:

- بۆ مە بەحسێ تەقوایێ بکە..

ئیمامی گۆت:

- (أستغفر الله) ئێکێ وەکی من یێ هندێ نینە بەحسێ تەقوایێ بکەت، ئەز ژ فێقییێ بیستانێن بەغدایێ دخوم، ئەگەر بشر با ئەو دا ب کێر ئێت بۆ هەوە بەحسێ تەقوایێ بکەت؛ چونکی وی ئەو نەدخوارن..

هەڤالێ وی حەمزەیێ بەزاز دگۆت: چی زاهدێ من دیتی دهاڤێتە دنیایێ وژێ دخوار، بشرێ کوڕێ حارثی تێ نەبت، وی دهاڤێتێ وژێ دڕەڤی.

وخۆ د مەسەلا علمی ژی دا، جارەکێ هندەکان گۆتێ: تو حەدیسان ریوایەت ناکەی؟ وی گۆت: دلێ من دچتێ هندەک جاران ئەز وان ریوایەت کەم، بەلێ گاڤا دلێ من چوویێ، ئەز خۆ بێ دەنگ دکەم.

بناخەیێ دووێ یێ بشری ڕێبازا خۆ یا زوهدێ ل سەر ئاڤاکری ئەو بوو چو جاران وی دلێ خۆ نەدبرە تشتەکی یێ د دەستێ خەلکی دا هەی، لەو هەر گاڤ ئەو ژ وان یێ بێ منەت بوو، خەلک یێ موحتاجی دینێ وی بوو، وئەو یێ موحتاجی دنیایا وان نەبوو، لەو ئەو ب سەر سەرێن وان کەفتبوو، ڕۆژەکێ زەلامەکی گۆتێ:

- بابێ نەصری، خەلک چەند حەز ژ تە دکەن!

هەر وەکی وی ب ڤێ چەندێ خۆش نەبوو، لەو گۆتێ:

- حەز ژ تە ژی دکەن، ئەگەر تە بڤێت..

گۆت: چاوا؟

وی گۆتێ:

- ئەو تشتێ د دەستێن وان دا هەی بۆ وان بهێلە، ئەو دێ حەز ژ تە کەن..

مرۆڤەک ل وێرێ یێ ڕوینشتی بوو، گۆت: من گوهـ ل ئسماعیلێ کوڕێ عەبدللاهی بوویە، دگۆت: من گوهـ ل نافعی بوویە، وی ژ عەبدللاهێ کوڕێ عومەری گوهـ لێ بوویە، دبێژت: زەلامەکی گۆتە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کارەکی نیشا من بدە، ئەگەر ئەز وی بکەم، خودێ ل عەسمانی حەز ژ من بکەت وخەلک ل عەردی.. گۆت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ دلێ خۆ نەبە دنیایێ خودێ دێ حەز ژ تە کەت، ودلێ خۆ نەبە وی تشتێ د دەستێ خەلکی دا خەلک دێ حەز ژ تە کەن ﴾. گۆت: گاڤا من ئەڤ حەدیسە بۆ وی گۆتی، کەیفا وی گەلەک هات، کو گۆتنا وی وەکی گۆتنا پێغەمبەری دەرکەفتی.

بناخەیێ سییێ د زوهدا بشری دا ئەو بوو تشتەک وی ژ بەر خەلکی نەدکر، وکانێ ئەو ل نک خەلکی یێ چاوا بوو، دەمێ ئەو یێ ب تنێ ژی، ئەو هەر یێ وەسا بوو، هەڤالەکێ وی دبێژت: جارەکێ ئەز چوومە د مزگەفتێ ڤە، ومن دیت ئەو ب تنێ ل وێرێ بوو، نڤێژ دکر وسەرێ وی د سوجدێ دا بوو، من خۆ نێزیکی وی کر دا بزانم کانێ ئەو چ دبێژت، من گوهـ لێ بوو وی دوعایەک دکر ودگۆت: ((یا ڕەببی تو دزانی وتو یێ ل سەر عەرشێ خۆ کو فەقیری ژ زەنگینییێ خۆشتڤیترە ل نک من، وتو دزانی وتو یێ ل سەر عەرشێ خۆ کو بێ ناڤی ژ ناڤدارییێ خۆشتڤیترە ل نک من، وتو دزانی وتو یێ ل سەر عەرشێ خۆ کو ئەز حەژێکرنا ئێکێ دی ب سەر حەژێکرنا تە نائێخم)) گۆت: هنگی ئەز گریم.. وگاڤا دەنگێ من چوویێ وئەو ب من حەسیای، وی گۆت: ((وتو دزانی وتو یێ ل سەر عەرشێ خۆ کو ئەگەر من زانیبا ئەڤە یێ ل ڤێرێ من وە نەدگۆت)).

وهەڤالەکێ وی دبێژت: جارەکێ نیڤرۆ ئەو هاتە نک من ل دکانێ، فێقیەکێ خۆش ورطاب ل بەر سنگێ من بوون، وی بەرێ خۆ دایێ، من زانی کو دلێ وی یێ دچیتێ، من گۆتێ: ئەگەر تو حەز بکەی هندەکێ ژێ بخۆ.. وی گۆت: ب خودێ تشتەکێ خەلکی ژ من زانی کو ئەز ناکەم، ئەز وی د پشت وان ڕا ناکەم!

بناخەيێ چارێ ئەو بوو بشر چو جاران ژ (مەكرا) خودێ يێ پشت ڕاست نەبوو، و ژ نەفسا خۆ يێ ئەمين نەبوو، وغورروور بۆ وی ب وان ناڤ ودەنگان چێ دبوو يێن وی د ناڤ خەلكی دا هەين، ڕۆژەكێ بشر ل كۆلانەكێ دچوو، مرۆڤەكێ سەكران ئەو ديت، يێ سەكران ب نك وی ڤە چوو وكەيفا خۆ پێ ئينا وخۆ تێ وەركر وماچی، وگۆت: سەييدێ من، بابێ نەصری، بشرا وبشری ئەو ژ خۆ نەدا پاش، حەتا ئەو ب خۆ چووی، بشر لێ زڤڕی وچاڤێن وی تژی ڕۆندك بوون، وگۆت: زەلامەك حەز ژ ئێكی دكەت، ژ بەر خێرەكێ يا ئەو هزر دكەت كو ل نك وی هەيە، بەلكی ئەو خلاس ببت ويی ئەو حەز ژێ دكەت خلاس نەبت، چونكی ئەو نزانت كانێ حالێ وی چيە.

وئێك ژ دوعايێن گەلەك جاران وی دكر ئەڤە بوو: ((يا ڕەببی، ئەگەر تە د دنيايێ ناڤ ودەنگێن من بەلاڤ كربن، دا ل ئاخرەتێ شەرما من ببەی، تو وان ناڤ ودەنگان ژ من بستينە)).

هندەك گۆتنێن وى:

- ئەگەر ڕۆم هەمی بێن حەتا بگەهنە بەر دەرێ بەغدا، وزەلام ب شيرێ خۆ بەر سنگێ وان بگرت، وئەو ب تنێ وان بزڤڕينتە وی جهی يێ ئەو ژێ هاتين، فايدێ وی ناكەت ئەگەر ئەو هندی سەرێ دەرزيكێ صەحابييەكێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بێ بها بكەت.

مەعنا: بشر ل وێ باوەرێ بوو كو كارێ چاك، خۆ ئەگەر جيهادا د ڕێكا خودێ ژی دا بت، چو مفايی ناگەهينتە خودانێ خۆ، ئەگەر هات وعەقيدەيەكا پيس وی هەبت.. وصەحابی ئەون يێن دين د ڕێكا وان ڕا گەهشتيە مە، وهەر كەسەكێ د باوەری وعەدالەتا وان دا بكەفتە شكێ، يان بهايێ وان كێم بكەت، مەعنا ئەو يێ شكێ بۆ مە د دينی دا چێ دكەت، وئەڤە مەزنترين تاوانە ئەو دكەت.

- وموحەممەدێ كوڕێ نوعەيمی دبێژت: جارەكێ ئەز چوومە نك بشری دەمێ ئەو يێ نساخ ومن گۆتێ: شيرەتەكێ ل من بكە، وی گۆت: ل ڤی خانی مێريەكا

هەی دندکان ل هاڤینێ کۆم دکەت؛ دا ل زڤستانێ بخوت، ڕۆژەکێ دەمێ دندکەک د دەڤی دا، چیچکەک هات خۆ لێ دا وئەو ب دندک ڤە بر، ڤێجا ئەو نەگەهشت نە وان دندکان بخوت یێن وێ کۆم کرین، ونە ئەو هیڤی ب دەست خۆ ڤە ئینا یا وێ ڕادهێلا.. من گۆتێ: هێشتا، وی گۆت: تو چ دبێژی بۆ وی یێ مالا وی قەبر بت، وڕێکا وی پرا صیراطێ بت، ولێ زڤڕینا وی قیامەت بت، وپسیارکەرێ وی خودێ بت، ڤێجا ئەو نەزانت دویماهییا وی دێ بەحەشت بت دا کەیفا وی بێت، یان دێ جەهنەم بت دا ئەو ب خەم بکەڤت، ڤێجا خەما وی چەند دێ یا درێژ بت، وموصیبەتا وی چەند دێ یا مەزن بت.

- وجارەکێ وی دەستێ خۆ ب نک خەلیفەی ڤە درێژ کر وگۆت: چی گاڤا ئەڤە فتنە نەبت، خەلک چو فتنان نابینن.

- وئەو دگۆتنەکا خۆ دا بەحسێ زانا وقورئانخوینان دکەت، ودبێژت: ئەو ب دو سالۆخەتان یێن چووینە هیلاکێ: ب غەیبەتێ، و ب خۆ موعجبییێ.

- و د شعرەکا خۆ دا ئەو بەحسێ خەلکێ زەمانێ خۆ دکەت، ئەوێن حەز ژ تێکەلیا خەلکی دکەن، ودبێژت:

يا من يسر برؤية الإخوان
مهلا أمنت مكائد الشيطان
خلت القلوب من المعاد وذكره
وتشاغلوا بالحرص والخسران
صارت مجالس من ترى وحديثهم
في هتك مستور وخلق قران

- و د گۆتنەکا دی دا دبێژت: هندەک مرۆڤ هەنە پشتی مرنا خۆ ژی حەز ژ ریمەتییێ دکەن، دەمێ حەز دکەن گەلەک مرۆڤ ل سەر جەنازەیێ وان حازر ببن.

ل سالا (٢٢٧) ل بـاژێرێ بەغـدا زاهـدێ مـەزن بشـرێ حـافی مربـوو. وگاڤـا خەبـەرێ مرنـا وی گەهشـتیبە ئیمـام ئـەحـمـەدی، وی گۆت: ئـەو ژ وان بـوو یـێن صەبرا مرۆڤی پێ دهات.. و د گەل جەنازێ وی چوو سەر زیارەتان.

ویا مای بێژین: دبێژنە بشری (الحافی)؛ چونکی ل جحێلینیا خۆ دەمێ ئـەو د چوو علم وەردگرت، ژ بـەر زوهـدا خـۆ یـێ پێخـواس بـوو.. ودبێـژن: جـارەکێ ئیمـام ئەحمەدی گۆت: ئەگەر وی پێلاڤەک کربایێ، وحالێ خۆ ل بـەر خـەلکی ڤەشارتبا بـۆ وی چێتر بوو!

مرۆڤێن خودێ
وگرییا ژ ترسێن خودێ دا

.. وسەرهاتییا مرۆڤێن خودێ د گەل گرییێ ژی سەرهاتییەکا عنتیکەیە، و ژ ڤێ چەندێ عەجێبگرتی نەبن، هەڤالینییا مرۆڤێن خودێ د گەل وێ ڕۆندکا ژ ترسێن خودێ دا ژ چاڤێن وان دباری ژ هەڤالینییا وان بۆ هەر تشتەکێ دی پتر ومۆکمتر بوو، ئێک ژ وان ب دەڤێ خۆ هند نەدئاخفت هندی ب چاڤێن خۆ ڕۆندک دباراندن، و د کەڤن دا خودان دل دزانن کو گۆتنا چاڤ دشێت ب ڕۆندکێ بگەهینت، چو جاران دەڤ ب ئەزمانی نەشێت بێژت! ئەگەر نە.. پا بۆچی عاشق وئەڤینداران هندە بەحسێ چاڤان کرییە؟

هنگی ئوممەت یا ب خێر بوو دەمێ زانایان ب ڕۆندکێن خۆ بەری گۆتنا دەڤی شیرەت ل خەلکی دکرن، هنگی ئوممەت یا ب خێر بوو دەمێ ل مزگەفت ومال وبازارێ دیوان بۆ گرییێ دهاتنە گرێدان، گرییا ل سەر دنیایێ، نە وەکی مە ئەڤرۆ، ئەگەر ئێک ژ مە جارەکێ بگریت ژی بەرێ خۆ بدێ دێ بینی گرییا وان بۆ دنیایێیە.

مخابن ئەم یێن گەهشتینە زەمانەکی خەلکێ وی ڕۆندکا ژ ترسا خودێ دا نەناسییە، نە بەس هندە، بەلکی گەلەک ژ وان هەر خودێ ب خۆ نەناسییە حەتا ڤێجا ژ ترسێن وی دا بکەنە گری، ئێک ژ وان هەر سپێدێ دەمێ ڕادبت وحەتا لێ دبتە شەڤ ئەگەر بۆ سویندێ نەبت دویر نینە ناڤێ خودێ نەئێتە سەر ئەزمانێ وی!

ئیمامێ (شەعبی) ئەوێ ل سالا (١٠٤) ێ مشەختی مری، د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((دەمەکێ درێژ مرۆڤ ب دینی دژیان، حەتا دین ژ دلێن وان هاتییە دەر، پاشی ئەو ب مروەتێ ژیان، حەتا ئەو ژی چووی، پاشی ئەو ب شەرمێ ژیان، حەتا شەرم نەمای، ونوکە ئەو ب طەمەعکرنێ وترساندنێ دژین.. وپشتی ڤی

زەمانی زەمانەکێ دی دێ ئێت هێشتا دێ یێ خرابتر بت)). ونوکە ئەو زەمانە یێ ئیمامێ شەعبی بەحس ژێ کری!

(تشاؤم) نەبت بەلێ ئێک زێدە زەحمەت ووەستیانێ دێ بینت حەتا ب سەر ئێکێ وەسا هل ببت ب دورستی بێنا دینی ژێ بێت، ڕۆژەکێ (ئەبوو موسلمێ خەولانی) د بەر مزگەفتەکێ ڕا بۆری دیت هندەک مرۆڤ ل مزگەفتێ یێن کۆم بووین، کەیفا وی گەلەک ب وان هات، وی هزرکر ئەو بەحسێ خودێ یێن دکەن وعلمی یێ نیشا ئێک ودو ددەن، ئەو ب نک وان ڤە چوو دیت لەغوا وانە وبەحس بەحسێ دنیایێیە، ئینا وی گۆتە وان: ((سبحان الله! مەتەلا من وهەوە وەکی مەتەلا وی زەلامییە یێ بارانەکا بۆش لێ باری، ڤێجا ئەو ل دۆر خۆ زڤڕی دەرگەهەکێ ڤەکری دیتی، وگۆتی: باشە، ئەز دێ چمە د ڤی خانی ڤە دا ژ بارانێ بێمە پاراستن، ڤێجا پشتی ئەو چوویە د وی خانی ڤە وی دیت ئەو خانییەکێ بێ بانە! ئەز هاتمە دیوانا هەوە من هزرکر دیوانا زکری وزانینێیە دێ مفای بۆ خۆ ژێ بینم، پاشی دەرکەفت دیوانا دنیایێیە د مالا خودێ ڤە)).

بەرێ خۆ بدەنە مزگەفتێن مە دێ زانن ئەم چ زەلامین! مەتەلا مە مەتەلا مێرگەکا ب خەمل بوو، چو ستری د ناڤ دا نەبوون، پاشی هند ستری کەفتنێ حەتا ڕۆژەک ب سەر دا هاتی چو گول د ناڤ دا نەماین!

زڤڕین ل بابەتێ خۆ یێ سەرەکی دێ بێژین: ئەو ڕۆندکا ژ ترسێن خودێ دا ژ چاڤی دئێتە خوارێ هنگی ڕادوەستت حەتا خودانێ خۆ دبەتە بەحەشتێ، و ژ سالۆخەتێن وان خودان باوەرانە یێن کو خودێ ژێ ڕازیبووی وئەو ب بەحەشتا خۆ ڕازی کرین: هەر جارەکا ئایەتێن خودێ بۆ وان هاتنە خواندن ئەو سەرێن خۆ ل بەر مەزنییا خودێ دچەمینن وهند ڕۆندکان ژ ترسێن وی دا دبارینن حەتا بەرسنگێن خۆ تەر دکەن.. د ئایەتەکێ دا خودایێ مەزن مەدحێن وان بەنییێن خۆ دکەت یێن وی قەنجی د گەل کری ودبێژت: ﴿ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُ ٱلرَّحْمَٰنِ خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿٥٨﴾ ﴾ [مريم: ٥٨].

و ل جهەکێ دی دبێژت: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا۩ ﴿١٠٩﴾ ﴾ [الإسراء: ١٠٧-١٠٩] ئەوێن خودێ زانین دایێ گاڤا ئایەتێن قورئانێ بۆ دئێنە خواندن نەشێنە چاڤێن خۆ، ڕۆندکان دبارینن وسەرێ خۆ ب ترس ڤە بۆ خودێ دچەمینن، (ئەبوو ئەعلایێ تەیمی) دبێژت: ((هەچی زانایێ زانینا وی نەگرینت ئەوی چو زانین نەبوویە)).

ئەوێ ئەڤرۆ ژ ترسێن خودێ دا بگریت، سوباهی دەمێ ئەو ژ قەبری ڕادبت وخەلک ل دۆرێن وی دگرین ئەو دێ یێ ب کەنی بت، وئەوێ ئەڤرۆ دکەنیت وخودێ ژ بیر دکەت، سوباهی دەمێ ئەو ژ قەبری ڕادبت دێ گریت.. ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُواْ كَانُواْ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ ﴾ ئەڤە د دنیایێ دا، ئەوێن تاوانبار گاڤا خودان باوەر ددیتن، بۆ خۆ پێ دکرە کەنی ﴿ فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ ﴾ ڤێجا ئەڤرۆ، ل ڕۆژا قیامەتێ، ئەوێن د دنیایێ دا باوەری ئینای ب وان ئەوێن کافر بووین دکەنە کەنی.. ئێک ب ئێکێیە، وشەرت ڤێرێیە!

د حەدیسەکا دورست دا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- وان هەر حەفت مرۆڤان بۆ مە دهژمێرت یێن کو ل ڕۆژا حەشرێ -دەمێ چو سیبەر نەهەین- ل بەر سیبەرا خودێ دئێنە کۆمکرن، ودیار دکەت کو ئێک ژ وان ئەو زەلامە یێ دەمێ ب تنێ دمینت خودێ ل بیرا خۆ دئینتەڤە ڤێجا ژ ترسێن خودێ دا چاڤێن وی تژی ڕۆندک دبن.. جزایەکێ کێم نینە ئەگەر ئەم تێ بگەهین، ویا ژ ڤێ ژی مەزنتر: ئیمامێ (ترمذی) ژ (عەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ دو چاڤان ئاگر ڤێ ناکەڤت: ئەو چاڤێ ژ ترسێن خودێ دا کربتە گری، وئەو چاڤێ ب شەڤ د ڕێکا خودێ دا بمینتە هشیار نۆبەدارییێ بکەت ﴾.

بهایەکێ گرانە بۆ کارەکێ ب ساناهی، د گەل هندێ ژی بکرِ دکێمن، بۆچی؟

گەلەک جاران ئەم ڤێ پسیارێ ژ خۆ دکەین.. دەمێ ئەم دیرۆکا مرۆڤێن خودێ دخوینین تشتێ ژ هەمییێ بەلاڤتر د ناڤ وان دا ئەم دبینین گرییا ژ ترسا خودێ دایە، ئێک ژ وان ئایەتەکێ دا خوینت، یان حەدیسەکێ دا گوهـ لێ بت هند دا کەتە گری حەتا سنگێ وی ژ رۆندکان تەڕ دبوو، ئەم ئەڤرۆ هەر وان ئایەت وحەدیسان دخوینین وگوهـ لێ دبین بەلێ خۆ ئەم موییەکی ژی ژ خۆ شاش ناکەین، بۆچی؟

بەرسڤ: ژ بەر سێ ئەگەران:

یا ئێکێ: گونەهێن مە گەلەک ژ باشییێن مە پێن پتر لێ هاتین.

یا دووێ: ڤێجا دلێن مە پێن ڕەق وهشک بووین.

یا سییێ: لەو چاڤێن مە ڕۆندکان نابارینن.

د حەدیسەکێ دا هاتییە: ﴿ هشیار بن گەلەک نەکەنە کەنی، هندی گەلەک کەنییە دلی دمرینت ﴾.

ڤیانا مە بۆ دنیایێ وغاردانا مە ب دویڤ ڤە هند ڕێکێ نادەتە مە ئەم دو ڕۆندکان ژ ترسێن خودێ دا ببارینین، چونکی ئاشکەرایە کو ڤیانا دنیایێ وترسا خودێ پێکڤە د دلەکی دا کۆم نابن.

مرن مە یا ژ بیرا خۆ بری، ئێک ژ مە هند بۆ دنیایێ دکەت دێ بێژی مرن بۆ وی ژی نینە، گاڤا د بەر موغبەرەکێ ڕا دبۆرت پاتکا خۆ ددەتە قەبران دا زەوقێ وی نەخۆش نەبت، وگاڤا د گەل مرییەکێ خۆ چوو سەر زیارەتی نزانت کەنگی دێ وی بن ئاخ کەت دا بزڤرتە قەسرا خۆ! بێژنە من: ئەوێ ب ڤی ڕەنگی بت چاوا ژ ترسا خودێ دا دێ کەتە گری؟ چاوا دێ ب خۆشییا هندێ حەسییێت کو مرۆڤ ژ ترسا خودێ دا بکەتە گری؟

وەرن دا پێکڤە بەرپەڕێن دیرۆکا مرۆڤێن خودێ قەلدەینەڤە بەلێ ڤێ جارێ دا بزانین کانێ سەرهاتییا وان د گەل گرییا ژ ترسێن خودێ دا چ بوو..

سەروەرێ هەمی مرۆڤێن خودێ، پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- صەحابییەکێ وی دبێژت: ((ڕۆژەکێ ئەز هاتمە نک وی نڤێژ دکر، وهندی هند

وی دکرە گری دەنگەکێ وەسا ژ سنگێ وی دهات دا بێژی دەنگێ مەنجەلا ئاڤێیە دەمێ ددانن سەر ئاگری)).

دەیکا موسلمانان عائیشا -ئەوا نێزیکی نەهـ سالان د گەل پێغەمبەری د مالا وی دا ژیای- دبێژت: ((من نەدیت پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- رۆژەکا ب تنێ وەسا کرییە کەنی کو دەڤێ وی بەش ببت حەتا مرۆڤ نیڤا دەڤێ وی ببینت)). و د حەدیسا معراجێ دا، وەکی ئیمام ئەحمەد ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزت، هاتییە: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ من گۆتە جبریلی: ئەز نابینم میکائیل دکەتە کەنی، بۆچی؟ وی گۆتە من: ئەڤە رۆژا خودێ جەهنەم چێکری ئەوی هێشتا نەکرییە کەنی ﴾.

ئیمام (موسلم) ژ عەبدللاهێ کورێ عەمری ڤەدگوهێزت، دبێژت: ((جارەکێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سوورەتا ئیبراهیم دخواند گاڤا گەهشتییە ڤێ ئایەتێ: ﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ ﴾ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەستێن خۆ بلندکرن وگری وگری وگۆت: رەببی ئوممەتا من ئوممەتا من، ئینا خودێ جبریل هنارتە نک وگۆتێ: خودێ دبێژتە تە: ئەز دێ تە د دەر حەقا ئوممەتا تە دا رازی کەم)).

وئەبوو بەکر -زەلامێ ئێکێ پشتی پێغەمبەری د ناڤ ئوممەتێ دا- هند مرۆڤەکێ دل نازک بوو گاڤا ل سەر مینبەرا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- رادوەستیا هند دکرە گری کەسێ ئاگەهـ ژ دەنگێ وی نەدما.. جارەکێ چوو دا نڤێژا بارانێ ل بەرا خەلکی بکەت، ترارەکێ شەربەتا هنگڤینی بۆ وی ئینا، سێ جاران وی ترار برە بەر دەڤێ خۆ بەلێ ژ بەر گرییێ ئەو نەشیا شەربەتێ ڤەخۆت، وهندی وی کرە گری گرییا هەڤالێن وی ژی هات، پشتی هنگی وان پسیارا وی کر: ئەو تە خێر بوو؟ وی گۆت: جارەکێ ئەز وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- ب تنێ د گەل ئێک بووین، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- د گەل خۆ گۆت: هەرە ژ من دویر بکەڤە، ئینا من

گۆتیێ: ئەی پێغەمبەرێ خودێ ئەو تو د گەل کێ دئاخفتی؟ وی گۆت: ئەڤە دنیا بوو هاتە بەرچاڤێن من وگۆتە من: ئەگەر تو ژ من خلاس ببی ژی یێن پشتی تە ژ من خلاس نابن.

وعومەری گەلەک جاران د نڤێژا عەیشا ویا سپێدێ ژی دا سوورەتا (یووسف) دخواند وهند دکرە گری حەتا ڕۆندکێن وی سنگێ وی تەڕ دکرن.

وعوثمان گاڤا دچوو سەر قەبرەکی هند دکرە گری حەتا ڕیهێن وی تەڕ دبوون.

وعەلی سەرهاتییەکا درێژ د گەل ڕۆندکان هەبوو.. جارەکێ پشتی نڤێژا سپێدێ ل بەرا موسلمانان کری ژ جهێ خۆ ڕانەبوو وحەتا ڕۆژهەلاتێ کرە گری، پاشی ڕابوو وگۆت: ئەز نابینم ئەڤرۆ کەس دکەتە گری، من صەحابییێن پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن- دیتبوون ب شەڤێ هەمییێ وان نڤێژ دکرن ووان هند دکرە گری حەتا ڕیهێن وان تەڕ دبوون، بەلێ خەلک ئەڤرۆ دغافلن. وپشتی هنگی ئەو نەهاتە دیتن کرییە کەنی حەتا هاتییە شەهیدکرن.

پشتی شەهید بووی، ڕۆژەکێ هەڤالێ وی (ضرارێ کوڕێ ضەمورەی) ل دیوانا موعاویەی ئامادەبوو، موعاویەی گۆتێ: بۆ من بێژە کانێ عەلی یێ چاوا بوو؟ وی گۆت: ئەی (أمير المؤمنين) ئەگەر تو من عەفی کەی، وی گۆت: نە، ئەز تە عەفی ناکەم. ضراری گۆت: باشە.. ئەز ب خودێ کەمە ئەوی دویر بەرێ خۆ ددا، هێزەکا دژوار وی هەبوو، گۆتنا وی یا ڕەهوان بوو، وی حوکم ب دادییێ دکر، زانین ژێ دزا، ژ دنیایێ وخۆشییا وێ دڕەڤی، صەبرا وی ب شەڤێ وتارییا وێ دهات، ب خودێ ئەو مرۆڤەک بوو گەلەک دکرە گری وگەلەک هزرێن خۆ دکرن، دەستێن خۆ وەردگێڕان و د گەل خۆ دئاخفت، حەز ژ جلکێن کورت وخوارنا سادە دکر، گاڤا ئەم دهاتینە نک وی ئەو وەکی هەر ئێک ژ مە بوو، دەمێ مە پسیارەک ژێ دکر وی بەرسڤا مە ددا، هەر چەندە وی ئەم نێزیکی خۆ دکرین ژی، وئەو یێ نێزیکی مە بوو بەلێ هند یێ ب هەیبەت بوو زوی ب زوی ئەم د گەل نەدئاخفتین، مرۆڤێن دیندار د چاڤێن وی دا دمەزن بوون، ووی حەز ژ فەقیران دکر، خودێ شاهدە جارەکێ من ئەو

دیت دەمێ شەڤێ پەردێ خۆ یێ تاری بەردای، وستێر ئاڤابووین، ئەو چوو د محرابا خۆ دا ووی ڕیهێن خۆ گرتن ووەکی وی مرۆڤێ ماری پێڤەدای ئەو دنالی، ووەکی وی مرۆڤێ خەمەکا گران هەی ئەو دگری، دەنگێ وی هێشتا یێ د گوهێ من دا دەمێ دگۆت: یا ڕەببی یا ڕەببی! پاشی دا بێژتە دنیایێ: ئەرێ تە خۆ بۆ من خەملاندییە، تو ل هیڤییا منی؟ وێڤە ژ کیڤە دئێت! بۆ خۆ هەرە ئێکێ دی، ب سێ تەلاقان من تو یا بەردای، تو یا عەمر کورت وهەڤال هێلی، تو یا بێ خێری، ئاخ ئاخ بۆ کێمییا زادی ودویراتییا قویناغێ ونەخۆشییا ڕێکێ! گاڤا موعاویەی ئەڤ گۆتنە گوهـ لێ بووین ڕۆندکێن وی هند بارین حەتا ڕیهێن وی تەڕ بووین، ب دەرهچکێ خۆ چاڤێن خۆ پاقژکرن وگۆت: ئەرێ ب خودێ بابێ حەسەنی یێ وەسا بوو، ئەی ضرار خەما تە ل سەر وی یا چاوایە؟ ضراری گۆت: وەکی خەما وێ ژنکێیە یا ئێکانێ وێ د کۆشێ دا هاتییە سەرژێکرن ڤێجا چو جاران خەما وێ ڕانەبت ورۆندکێن وێ هشک نەبن.

(خەببابێ کوڕێ ئەرەتتی) گاڤا کەفتییە بەر مرنێ، هندەک هەڤالێن وی هاتنە نک، ئێکی گۆتێ: مزگینییا مە ل تە بت سوباهی دێ گەهییە برایێن خۆ، ئینا خەبباب گری وگۆت: ئەز نە ژ ترسێن مرنێ دا دکەمە گری، هەوە بیرا من ل هندک برایێن من ئیناڤە یێن چووین وخێرێن وان د گەل دا، ڕۆژا مە حەمزە ڤەشارتی کفنەک نەبوو ئەم بکەینە بەر، کراسەک د بەر بوو ئەگەر مە سەرێ وی ڤەشارت با پییێن وی دەردکەفتن، وئەگەر مە پییێن وی ڤەشارت بان سەرێ وی دەردکەفت، دەمێ ئەز د گەل پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەرهەمەکێ ب تنێ ژی من نەبوو، ڤێ گاڤێ چل هزار دەرهەم یێن د مالا من دا، ئەز دترسم ئەم نەگەهینە وێ خێرێ یا ئەو گەهشتینێ.

ئەڤە ژ صەحابییان، و ژ یێن پشتی وان: (ربعییێ کوڕێ خراشی) ئێک ژ وان تابعییانە یێن (بوخاری وموسلمی) حەدیس ژێ ڤەگوهاستین، د عەمرێ خۆ هەمییێ دا وی درەوەکا ب تنێ ژی نەکربوو، وی چو جاران نەدکرە کەنی، ڕۆژەکێ هندەکان

گۆتیێ: بۆچی تو ناکەیە کەنی؟ وی گۆت: من سویندا خواری حەتا ئەز نەزانم کانێ دێ چمە بەحەشتێ یان جەهنەمێ ئەز ناکەمە کەنی.. هەڤالێن وی دبێژن: گاڤا رحا وی هاتییە هلکێشان وحەتا مە ڤەشارتی ژی سەروچاڤێن وی ب کەنی بوون.

(ثابتێ بەنانی) ئەوێ ئەنەسێ کورێ مالکی دگۆتیێ: چاڤێن تە وەکی چاڤێن پێغەمبەرینە، هند دکرە گری حەتا چاڤێن وی کول بووین، ڕابوون حەکیمەک بۆ ئینا، حەکیمی گۆتیێ: چاڤێن تە دێ چێ بن بەلێ ب وی شەرتی تو نەکەیە گری، ثابتی گۆتیێ: چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ نەکەتە گری؟

بەلێ.. دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ مەسەلێ د ڤێ گۆتنێ دا کۆم دبت: چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ ژ ترسێن خودێ دا نەکەتە گری؟

(صەلاحەددینێ ئەییووبی) ڕۆژەکێ د ناڤ هەڤالێن خۆ دا یێ ڕوینشتی بوو، ئێک ژ وان تشتەکێ ب کەنی گۆت، هەمییان کرە کەنی، صەلاحەددین تێ نەبت، هندەکان گۆتیێ: بۆچی تو ناکەیە کەنی؟ وی گۆت: ئەز ژ خودێ شەرم دکەم بکەمە کەنی وقودس د دەستێن کافران دا بت! ئەگەر ڕۆژێ جارەکێ ب دورستی مە بیرا خۆ ل مرنێ ئینابا، ئەگەر تارییا شەڤێ بیرا مە ل تارییا قەبری ئینابا، چاڤێن مە ژی دا ژ وان چاڤان بن یێن خێر تێدا هەی، بەلێ چ ل دلێ ڕەق بکەین یێ کو ل بن خولییا گونەهێ مای؟

پشتی ڤێ کەرەم کەن دا قەستا دیوانا ئێک ژ وان مرۆڤێن خودێ بکەین یێن ژ ترسا جەهنەمێ دا چو جاران نەدکرە کەنی.. دا بچینە خزمەتا سەعیدێ کورێ جوبەیری.

ئەو زانایێ زالمەك پێ مری
سەعیدێ كوڕێ جوبەیری

دەمێ یێ جحێل دیکلەک وی هەبوو هەر شەڤ بانگ ددا، و ژ بەر دەنگێ وی ئەو ژ خەو ڕادبوو نڤێژ دکرن، شەڤەکێ دیکلی بانگ نەدا، گاڤا سپێدێ ئەو ڕابووی گەلەک عێجز بوو ونفرینەک ل دیکلی کر، وگۆت: خودێ دەنگێ وی ببڕت، ووەسا چێبوو، وی دیکلی پشتی هنگی بانگ نەدا، ئینا دەیکا وی گۆتێ: کوڕێ من هشیار بە نفرینان ل کەسێ دی نەکە!

پشتی د عیبادەتی وزانینێ دا پێشکەفتی ڕۆژەکێ وی دوعایەک کر کو خودێ وی بمرینت شەهید، ووەسا چێبوو.. گاڤا (حەجحاجی) ئینای دا وی بکوژت، وی نفرینەک کر وگۆت: یا ڕەببی تو ڤی زالمی هند نەهێلییە ساخ کو پشتی من ئەو کەسێ دی بکوژت، ووەسا چێبوو.. پازدە ڕۆژان ب تنێ پشتی وی حەجحاج ما ساخ یێ نەساخ، لەو نەگەهشت پشتی وی کەسێ دی بکوژت.

ئەڤ مرۆڤێ خودێ: سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بوو..

ب شەڤێ دەمێ ڕادبوو نڤێژ دکرن، هند دکرە گری حەتا چاڤێن وی کول بووین، وگاڤا نڤێژ ل بەرا هەڤالێن خۆ دکر دەنگێ گرییا وان ب سەر مزگەفتێ دکەفت.. وڕۆژا مری زانایەکێ تابعییان گۆت: ئێک ل سەر عەردی نینە پێتڤی ب زانینا وی نەبت. ڤێجا ئەڤ چیایێ زانینێ، ئەڤ شەهیدێ سەعید کی بوو؟

سەعیدێ کوڕێ جوبەیرێ وپێناسەیەکا کورت:

۞ ناڤێ وی سەعیدە، کوڕێ جوبەیرییە، ودبێژنێ: بابێ عەبدللاهی. ل سالا (٢١) مشەختی هاتبوو سەر دنیایێ.

۞ ل سەر دەستێ هژمارەکا صەحابییان هاتبوو ب خوادنکرن، وحەدیس ژ گەلەک صەحابییان ڤەگوهاستینە، وەکی: ئیمام عەلی، وعەبدللاهێ کورێ عەبباسی، وعەبدللاهێ کورێ عومەری، وعەبدللاهێ کورێ زوبەیری، وئەبوو مووسایێ ئەشعەری، وئەبوو هورەیرەی.. وگەلەکێن دی.

۞ ئێک ژ مەزنترین زانایێن تابعییانە، ودگۆتن: هەر زانینەکا هەبت وی تێرا خۆ ژێ دزانی.

۞ ئێک ژ زاهد وتەقوادارێن ئوممەتێ بوو، شەڤ ورۆژێن خۆ وی د عیبادەتی دا دبۆراندن، و ژ ترسێن خودێ دا وی چو جاران نەدکرە کەنی و ژ بەر گرییێ ئێشەکێ چاڤێن وی گرتبوو.

۞ ئێک ژ وان زانایان بوو یێن سەرێ خۆ بۆ زۆردارییێ نەچەماندی، ورووی ب رووی بەرانبەر زۆرداریيا حەججاجی یا مەزن راوەستای، حەتا دویماهییێ ل سالا (٩٥) ێ مشەختی دەمێ ژییێ وی (٧٤) سال ب دەستێ فاسقێ ئوممەتێ حەججاجێ ثەقەفی شەهید بووی. ورۆژا ئەو شەهید بووی ئیمامێ ناڤدار (حەسەنێ بەصری) گۆت: ((ب خودێ ئەگەر خەلکێ رۆژهەلات ورۆژئاڤایێ پشکداری د کوشتنا وی دا کربا، خودێ دا وان هەمییان هاڤێتە د ئاگری دا)).

سەعید وکورێ زوبەیری.. وحەججاج:

سەعید ئێک ژ وان کەسان بوو یێن بەیعە دایە عەبدللاهێ کورێ زوبەیری، دەمێ وی ئیعلانا خەلیفاتییا خۆ ل مەکەهێ کری، وپشتی عەبدللاهـ ب دەستێن حەججاجی هاتییە شەهیدکرن، وعەبدلمەلکێ کورێ مەروانی بوویە خەلیفێ ئێکانە، سەعید ب خەلیفاتییا وی رازی نەبوو؛ چونکی ئەو ل وێ هزرێ بوو کو بارا پتر ژ موسلمانان ب حوکمدارییا وی درازی نینن.. وحەتا مەیدان بوو عەبدلمەلکی باش ڤالا ببت وی دەستوبری دا والییێن خۆ کو ئەو ب دارێ زۆرێ خەلکی بچەمینن، یێ ژ هەمییان پتر ب ڤی دەوری رابووی والییێ عراقێ بوو: حەججاجێ ثەقەفی.

بێ رەحم وبێ ترس حەججاجی دوژمنێن خۆ ئاخافتن، گەلەک کوشتن وگەلەک ژی گرتن، وهندەک ژی بۆ خۆ ڕەڤین.. ژ وان کەسان یێن ڕەڤین سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بوو.

سەعید گەلەک سالان دەر ب دەر بوو، ژ مال ومرۆڤێن خۆ دویرکەفت، ل جهەکی خۆ ڤەدشارت گاڤا خەلک پێ دحەسیا ژ وێرێ دچوو جهەکێ دی.. حەتا جارەکێ والییێ مەکەهێ پێ حەسیای وگرتی و ب دزی ڤە بۆ حەججاجی هنارتی دا خەلکێ مەکەهێ پێ نەحەسییێن..

ل دیوانا حەججاجی ثەقەفی:

سەعیدێ کوڕێ جوبەیری دەمێ ل مەکەهێ یێ ڤەشارتی فەسادەکی سوحبەتا وی گەهاندە والی، سەعید دبێژت: ((ل مالا خودێ فەسادەکی فەسادی ل من کر، ئەز وی دهێلمە ب هیڤییا خودێ ڤە)) هەڤالەکێ وی دبێژت: گاڤا هاتین سەعید گرتی وی گۆتە مە: ((ئەز دبینم ڤێ جارێ دێ ئێمە کوشتن، وئەز دێ بۆ هەوە بێژم کانێ بۆچی؟ من ودو هەڤالێن خۆ جارەکێ پێکڤە دوعا بۆ خۆ دکرن، گاڤا مە شرینییا دوعایێ تام کری، مە دوعا کر کو خودێ شەهیدبوونێ ب ڕزقێ مە هەر سێیان بکەت، ئەو هەردو یێن شەهید بووین، وڤێ جارێ دۆرا منە)).

ڤێجا کەرەم کەن دا هەڤالینییا سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بکەین دەمێ ل کۆچکا زالمێ عراقێ هاتییە ئامادەکرن:

ل سەری ژ بیر نەکەن سەعید پیرەمێرە، ژییێ وی نوکە حەفتێ وچار سالە، ڕیهێن وی یێن سپی ڕۆناهییەکا پتر ددەنە دێمێ وی یێ گەش، یێ بەرێ خۆ بدەتێ دێ هزر کەت ئەڤە مرۆڤەکە ژ بەحەشتێ یێ هاتی دا دەرسەکێ بدەتە خەلکێ عەردی د بابەتێ خۆگۆریکرنێ دا.

دیسا ژ بیر نەکەن هەردو دەستێن ئیمامی زنجیرەکا وەسا گران یا پێڤە نێزیکە ئەو نەشێت زوی ب زوی دەستێن خۆ ژ بەر ڕاکەت ودانت.

بێ دەنگییا ئیمامی پتر هەیبەتێ ددەتە مەوقفی، هێدی ب ژۆرکەفت، چاڤێ وی ب کۆچکێ کەفت، جهێ زالمی یێ ل سەرێ دیوانێ، زێرەڤانێن وی تژی دۆر وڕەخانە، دویڤەلانکان ژی جهێن خۆ ل کۆچکێ یێن تژی کرین! ب بەرێخۆدانەکا تژی ڕەحم ودل پێڤەبوون ڤە ئیمامی بەرێ خۆ دا وان، ما نە تشتەکێ غەریبە خۆ دلێ مرۆڤی ب وی ژی ڤە بت یێ شیرێ خۆ بۆ ستویێ مرۆڤی رویس کری؟

خەلکی دەمێ حەججاج ل ڤی جهی ددیت دەست وپیێن وان ڤەدلەرزین ورحا وان ژ ترسان دا دهاتە سەرێ دفنێ، بەلێ سەعید نە ژ وی ڕەنگێ مرۆڤان بوو، سەعید دەمێ ب ژۆرکەفتی هزرا پێشییەکێ ژی بۆ حەججاجی نەکر، ئیمام ب ژۆرکەفت.. حەججاجی گۆتێ: ناڤێ تە چیە؟

ئیمامی بەرسڤ دا: ناڤێ من سەعیدێ کوڕێ جوبەیرییە.

حەججاج: نە! تو شەقییێ کوڕێ کوسەیربی.

ئیمام: دەیکا من ناڤێ من چێتر دزانت.

حەججاج: شەرمزاری بۆ تە ودەیکا تە بت.

ئیمام: ئێکێ دی غەیبێ دزانت نە تو.

حەججاج: پێش ڤێ دنیایێ ڤە ئەز دێ تە هاڤێمە د ئاگرەکێ شاراندی دا..

ئیمام: ئەگەر من زانیبا ئەڤ تشتە د دەستێ تە دایە ئەز دا پەرستنا تە کەم!

ل ڤێرێ زالم پتر ژ کەربێ هاتە داگرتن، بەلێ.. تو -ئەی حەججاج- چو نینی، وچو ب دەستێ تە نینە، وئەگەر من زانیبا بەحەشت وجەهنەم ب تەنە من پەرستنا خودێ نەدکر، دا پەرستنا تە کەم.. ئەڤە (مەنطقێ) مرۆڤێن خودێیە، ئەوێن خۆچەماندنێ بۆ خودێ ب تنێ دورست دبینن.

وپشتی حەججاجی چەند پسیارەکێن دی ژ ئیمامی کرین د دەر حەڤا چەند خەلیفەیەکان دا ومەخسەدا وی ئەو بوو هندەک ئاخفتنان ژێ چێ بکەت دا بۆ خۆ بکەتە هێجەت، بەلێ چو ب دەستان ڤە نەهات.. حەججاجی گۆتێ: تو پتر حەز ژ کیژ خەلیفەی دکەی؟

ئیمامی گۆت: هەچییێ پتر خودێ یێ ژێ ڕازی بت.

حەججاج: وخودێ پتر ژ کێ ژ وان یێ ڕازییە؟

ئیمام: خودێ دزانت.

حەججاج: من دڤێت تو د گەل من یێ ڕاست بی.

ئیمام: ومن ژی نەڤێت درەوێ ل تە بکەم.

حەججاج: من یێ زانی تو چو جاران ناکەیە کەنی، بۆچی؟

ئیمام: ئەز ژ ئاخێ یێ هاتیمە چێکرن، وئاخ ب ئاگری دئێتە سۆتن، ڤێجا چاوا ئەز بکەمە کەنی؟

حەججاج: پا بۆچی ئەم دکەینە کەنی؟

ئیمام: چونکی دلێن هەوە نەگەهشتینە..

ل ڤێرێ ناڤبڕا ئێکێ ب دویماهی دئێت، ب دان وستاندنێ، وهندەکێ ب ڕحەتی، حەججاج نەشیا ئیمامی تێ بێخت، ئینا ئسلووب گوهاڕت ودەست ب ناڤبڕا دووێ کر:

حەججاجی فەرمان دا مالەکێ مەزن ژ لوءلوء ویاقووت وزێڕان ل بەر سنگێ سەعیدی بێتە دانان، هەر وەکی وی دڤیا ب ڤێ چەندێ و ب ڕەنگەکێ نە یێ ئێکسەر بێژتە ئیمامی: مە ئەڤە هەمی یێ هەی، یێ د گەل مە بت ئەم دێ ژ ڤی مالی دەینێ.. ئیمام د مەخسەدا وی گەهشت لەو گۆتێ: ئەگەر تە ئەڤ مالە کۆم کربت دا خۆ پێ ژ ترسا ڕۆژا قیامەتێ بکڕی باشە، ژ خۆ ئەگەر ئەو نە بۆ هندێ بت ترسەکا ب تنێ ل وێ ڕۆژێ بچویکێ ساڤا ژ بیرا دەیکا وی دبەت، وچو خێر د وی تشتی دا نینە یێ بۆ دنیایێ ب تنێ بت تشتێ پاقژ تێ نەبت.

ئەڤی ئسلووبی ژی فایدە نەکر، حەججاجی ژ بێ فامییا خۆ ڤیا کەربێن ئیمامی ڤەکەت کانێ چاوا وی کەربێن وی ڤەکرن.. ڕابوو دەست دا ئسلووبێ سییێ: حەججاجی فەرمان دا هندەک ئامیرەتێن موسیقێ بینن؛ چونکی وی دزانی موسیقە ب دیتنا ئیمامێ تابعییان تشتەکێ حەرامە، وگۆتە هندەکان: ل بەر گوهێ

وی لێ بدەن. دەمێ سەعیدێ کوڕێ جوبەیری گوە ل دەنگێ بلویلێ بووی کرە گری، حەججاجی بۆ ترانە پێکرن گۆتێ:

- بۆچی تو دکەیە گری؟ ئەڤە یا کەیفێیە.

ئیمامی گۆت: نە.. ئەو یا خەمێیە، پفکرنا بلویلێ بیرا من ل لێدانا بۆڕییێ بۆ دەسپێکرنا قیامەتێ ئیناڤە، وئەو پەزا داڤێن ڤێ (عوودێ) ژ چەرمێ وێ هاتینە چێکرن ئەو ژی ڕۆژا قیامەتێ دێ ئێتەڕاکرن(١).

حەججاجی گۆت: تێچوون بۆ تە بت سەعید!!

ئیمامی گۆت: تێچوون بۆ وییە یێ ژ بەحەشتێ بێتە لادان وبۆ جەهنەمێ بێتە ڕاخشاندن.

ڤێ گۆتنێ جارەکا دی عەقل ژ سەرێ حەججاجی فڕاند، لەو گۆت:

- ئەی سەعید.. ڕەنگەکێ کوشتنێ بۆ خۆ هلبژێرە دا ئەز تە پێ بکوژم، تە دڤێت چاوا ئەز تە بکوژم؟

ئیمام: تو ڕەنگەکێ کوشتنێ بۆ خۆ هلبژێرە؛ چونکی ئەز ب خودێ کەمە هەر ڕەنگەکێ تو من پێ بکوژی خودێ ژی ل ئاخرەتێ دێ تە پێ کوژت، ڤێجا تو بۆ خۆ هلبژێرە.

حەججاجی گۆت: تە دڤێت ئەز تە عەفی کەم؟

ئیمامی گۆت: ئەگەر عەفییەک هەبت دێ ژ خودێ بت نە ژ تە.

ل ڤێرێ بێنا حەججاجی تەنگ بوو، لەو وی ڤیا مەسەلێ ب دویماهی بینت، ئینا ل زێرەڤانان خوڕی: ببەن بکوژن.

---

(١) دیرۆک ڤەدگوهێزت: کو زڕتەکەکێ دی ژی ئەڤ ئسلووبە د گەل هندەک زانایان ب کارئینایە، ئەو ژی ئیبراهیم پاشایێ مصری بوو، دەمێ ل سالا ١٢٣٣ مشەختی هێرش دایە سەر وەلاتێ حیجازێ دا گازییا (وەهابییان) -وەکی وی دگۆت- ژ بن ببەت، وی ژی وەکی حەججاجی دەمێ ڤیای هندەک زانایێن سەلەفی بکوژت ئامیرەتێن موسیقێ ل بەر گوهان لێدان (أتواصوا بە بل هم قوم طاغون)!

گاڤا وان ئیمام برییە بەر دەرگەهی، ئیمام کەنی.. کەنییا وی حەججاج دین کر، وهەر جارەکا شەهید ل بەر مرنێ دکەتە کەنی هستریا بۆ زڕتەکان چێ دبت، ئاخری وان دڤێت ئەڤێ کەنییێ ژ لێڤان بدزن، ڤێجا ئەڤە چ کەنییە؟

حەججاجی گۆت: کانێ بزڤڕینن..

گاڤا وان ئیمام زڤڕاندی حەججاجی گۆتێ:

- پانێ دبێژن: تو چو جاران ناکەیە کەنی، پا ئەڤە چ کەنییە؟

ئیمام: کەنییا من ژ بەر هندێیە تو چەند ل سەر خودێ یێ بستەیی، وئەو چەند د گەل تە یێ بێنفرەهە!

ل ڤێرێ شەیتانی چاڤ ل حەججاجی تاری کرن، حەججاج خوڕی: بینن ل پێش چاڤێن من سەرژێ بکەن.

هێشتا فەرمان باش ژ دەڤێ (سەرۆکی) دەرنەکەفتی، سەرشۆڕ د فەرمانێ هاتن، جەللاد هات وشیر د دەستان دا.. گاڤا وان سەعید بۆ کوشتنێ درێژکری، وی بەرێ خۆ دا قیبلێ وگۆت: ﴿ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ ﴾.

حەججاج ل جەللادی خوڕی: بەرێ وی ژ قیبلێ وەرگێڕە.

گاڤا بەرێ ئیمامی ژ قیبلێ هاتییە وەرگێڕان گوت: ﴿ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ ﴾.

حەججاجی گۆت: وەرگێڕنە سەر زکی.

ئیمامی گۆت: ﴿ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴾.

حەججاجی ب دیناتی ڤە گۆت:

ـ ڤەکوژن دوژمنێ خودێ.. چاوا یێ ئایەتان ددەتە بەر ئێک!

بەری جەلـلاد شیرێ خۆ یێ هوسی ڕاکـەتڤـە دا سـەرێ ڤـی مرۆڤـێ خودێ ژ قالبی ڤەکەت، ئیمامی گۆت:

- ئەز شاهدەیییێ ددەم کو خودایەکێ ب حەق هەیە، وموحەممەد عەبدێ وی وپێغەمبەرێ وییە، ڤێ ژ من بگرە حەتا ئەز وتو ل قیامەتێ ئێک ودو دبینین..

وبەری ئیمام بۆ جارا دویماهییێ شاهدە بدەت نفرینەک کر وگۆت: یا ڕەببی پشتی من تو وی ل سەر کەسێ دی زال نەکە.

ئەگەر مرۆڤەکێ خودێ نەبا هەچیییێ دی با دا دوعایەکێ بۆ خۆ کەت کو ژ دربێ جەللادی ڕزگار ببت، بەلێ مرۆڤێن خودێ هند های ژ خۆ نینە هندی های ژ خەلکی هەی، گرفتاری ئەو نینە ئەو بێتە کوشتن، ئاخری دوعایا وییە بۆ ب جهـ دئێت، گرفتاری ئەوە پشتی وی شیرێ زۆرداریيا حەجاجی بگەهتە هندەک بێ گونەهێن دی، لەو وی دوعا بۆ وان کرن نە بۆ خۆ. بێژنە من: ڤێ سەرفەرازییێ ژبلی مرۆڤێن خودێ هوین ل نک کێ دبینن؟

ئیمامی دو جاران شاهدە دا وهێشتا جارا سێییێ شاهدەدان ب دویماهی نەئینای شیرێ جەللادی بەری وی ڕاکر، خوینا سەعیدی ئەوا ئاخا دیوانا حەجاجی ئاڤدای بوو ئەو لەعنەت یا کو ل درێژییا پازدە ڕۆژان ل دۆر ستوکورا حەجاجی زڤڕی، حەتا بن ئاخ کری، ل وان پازدە ڕۆژان هەر جارەکا حەجاج دنڤست جرفەک ڤێ دکەفت ووەکی دینان ژ خەو ڕادبوو ودکرە هەوار:

ـ ئەڤە چیە من وسەعیدێ کوڕێ جوبەیری چ د گەل ئێک هەیە، چی گاڤا ئەز نڤستم ئەو دێ ئێت پییێ من ڕاکێشت ومن ب دویڤ خۆ ڤە ڕاخشینت؟

بەری ڕۆژا پازدێ پشتی کوشتنا ئیمامی ب دویماهی بێت حەجاجی ژی سەرێ خۆ بۆ جارا دویماهییێ دانا و ب دویڤ سەعیدی دا چوو؛ دا قەستا مەحکەما مەزن بکەت، دا قەستا وی جهی بکەت یێ سەعیدی ژڤان پێ دایێ..

سلاڤ ل سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بت وهەر ئێکێ وەکی وی سەرێ خۆ بۆ زۆرداریێ نەچەماند بت.

سەرکەفتییێ مەیدانا جەڕباندنێ
سەعیدێ کوڕێ موسەییبی

چل سالان نڤێژەکا ب تنێ یا ب جماعەت ژ وی نەچووبوو، دبێژت: بیست سالان من پاتکا کەسێ د نڤێژێ دا نەدیتییە، یەعنی هەر گاڤ ل ڕیزا ئێکێ بوو.. ئێک ژ حەفت فقهزانێن مەدینێ یێن مەزن بوو، ودگۆتنێ: سەرۆکێ زانایێن مەدینێ، سیهـ وتشتەک هزار زێڕ دانێ، دا گۆتنەکا ب تنێ بێژت کو مفایێ زۆردارەکی تێدا بت، ئەو ل بەر نەهات، وهەر گاڤ وی شیرەت ل هەڤالێن خۆ دکر ودگۆت: ((نە وە بت هوین چاڤێن خۆ ب دیتنا هەڤالێن زالمان ژی تژی بکەن ئەگەر نەڤیانا وان د دلێن هەوە دا نەبت، دا ئەو باشییێن هەوە کرین پویچ نەبن)).

ئەڤ چیایێ زانینێ (سەعیدێ کوڕێ موسەییبی)یە، ڤێ جارێ مە ڤیا هەوە ل دیوانا وی ئامادە بکەین دا بزانین کو خودێ هندەک مرۆڤ هەنە چەنگێ ڕاستییەکا ب تنێ نادەنە ب مالێ دنیایێ هەمییێ..

سەعیدێ کوڕێ موسەییبی کێ بوو؟

۞ بابێ موحەممەدی، سەعیدێ کوڕێ موسەییبێ کوڕێ حەزنێ قورەیشییە، بابێ وی وباپیرێ وی ژی هەردو ژ صەحابییان بوون، ل ڕۆژا (فەتحا مەکەهێ) موسلمان بووبوون.

۞ ل سالا دووێ ژ خیلافەتا عومەری -خودێ ژێ رازی بت- کو دبتە سالا (١٥) مشەختی، هاتبوو سەر دنیایێ.

۞ هەر ژ زارۆکینییا خۆ داخوازا زانینێ کربوو، وحەدیس ژ گەلەک صەحابییان وەرگرتبوو وەکی: عوثمانی وعەلی وسەعدێ کوڕێ ئەبوو وەققاصی وکوڕێ عەبباسی وئەبوو هورەیرەی وموعاویەی وعائشایێ.. وگەلەکێن دی.

۞ دبێژن: عەبدللاهێ کوڕێ عومەری گەلەک کەیف پێ دهات ودگۆت: ئەگەر پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤە دیتبا دا کەیف پێ ئێت.

۞ هندی ئەو یێ ساخ سەرۆکاتییا زانایێن مەدینێ یا وی بوو، وگەلەک زانایێن تابعییان یێن مەزن وەکی: (عەطائی وموحەممەد ئەلباقری وزوهری) ل بەر دەستێ وی هاتبوونە پەروەردەکرن.

۞ ل دۆرێن سالا (٧٣) مشەختی، دەمێ خیلافەت د ناڤبەرا (عەبدللاهێ کوڕێ زوبەیری) -ل مەکەهێ- و (عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانی) -ل شامێ- هاتییە لێکڤەکرن وفتنە د ناڤ موسلمانان دا پەیدابووی، سەعیدی خۆ نەدا د گەل کەس ژ هەردووان وبەیعە نەدا، لەو وی ژ دەستێ هەردو لایان نەخۆشی دیت.

۞ سەعید مرۆڤەکێ زێدە زاهد بوو، مالێ دنیایێ ئەو نەدخاپاند وچەند جاران مەزنێن دنیایێ ڤیایە وی ب تێرک ودیارییان بکڕن بەلێ ئەو نەدشیانێ، وحەتا وی ژ دنیایێ بارکری ژی وی ژ کەدا دەستێ خۆ دخوار وپارە ژ مەزنان وەرنەدگرتن.

۞ ژنکا وی کچا صەحابییێ پێغەمبەری یێ ب ناڤ ودەنگ (ئەبوو هورەیرەی) بوو، لەو بارا پتر ژ حەدیسێن وی ژ ریوایەتا وینە.

۞ ل سالا (٩٣) مشەختی چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ.

کوڕێ موسەییبی ل دەمێ فتنێ:

مە گۆت: ل دۆرێن سالا (٧٣) مشەختی دوبەرەکی کەفتە ناڤ ڕێزێن ئوممەتێ پشتی بەیعە بۆ دو کەسان هاتییە دان: (عەبدللاهێ کوڕێ زوبەیری) ل مەکەهێ و (عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانی) ل شامێ، گەلەک صەحابی وزانایێن تابعییان ژی بەیعە نەدا چو ژ هەردووان وگۆتن: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهیا مە کرییە کو ئەم د ئێک دەمی دا بەیعێ بدەینە دو کەسان، ودەمێ فتنە ڕوی ددەت دڤێت مرۆڤ خۆ بدەتە پاش، وسەرۆکێ زانایێن تابعییان سەعیدێ کوڕێ موسەییبی ئێک ژ خودانێن ڤێ بۆچوونێ بوو.

گاڤا عەبدللاهێ كورێ زوبەیری -خودێ ژێ رازی بت- ل مەكەهێ بوویە خەلیفە وگەلەك صەحابی وتابعییان بەیعە دایێ، وی (جابر ئەلئەسوەد) كرە والی وهنارتە مەدینێ.. جابری ڤیا داخوازێ ژ زانایێن مەدینێ بكەت كو هەمی بەیعێ بدەنە كورێ زوبەیری، و ژ بۆ ڤێ ئەگەرێ وی هنارتە ب دویڤ سەعیدێ كورێ موسەییبی ژی را، وبەیعە بۆ كورێ زوبەیری ژێ خواست، بەلێ سەعید ل بەر نەهات وداخوازا وی ب جهـ نەئینا، وگۆت: حەتا ئوممەت هەمی ل سەر مرۆڤەكی كۆم نەبت ئەز بەیعێ نادەمە كەسێ؛ چونكی چێ نابت بەیعە بۆ دو كەسان د ئێك دەمی دا بێتەدان.

جابری ب ڤێ گۆتنا وی نەخۆش بوو، ودەست دا گەفان، بەلێ سەعید هەر لێڤە نەبوو، ئینا والییێ مەدینێ گەفا خۆ ب جهـ ئینا وشێست جەلدە دانانە ئیمامی، وهنگی ژییێ ئیمامی نێزیكی شێست سالان بوو، پشتی ئیمام هاتییە جەلدەدان گۆتە والی: هەچییا تە دڤێت بكە هەما چەند رۆژەكن.. ووەسا چێبوو، دەمەكێ درێژ پێڤە نەچوو عەبدللاهێ كورێ زوبەیری ب دەستێن حەججاجی هاتە كوشتن، ووالییێ وی (جابر) ب دەستێن هەڤالێن عەبدلمەلكی گەهشتە دویماهییەكا رەش.

بەلێ بۆ دیرۆك دڤێت بێژین: دەمێ عەبدللاهی ب كاری جابری زانی كاغەزەك بۆ هنارت وگەفێن مەزن ل والییێ خۆ كرن وگۆتێ: نە وە بت جارەكا دی خۆ نێزیكی سەعیدێ كورێ موسەییبی بكەی.

كورێ زوبەیری ژ مەیدانێ دەركەفت، وعەبدلمەلك ب تنێ ما، خەلكی هەمییێ -یان پترییا خەلكی- بەیعە دایێ، ودا ئەو پتر شۆلا خۆ موكم بكەت رابوو بەیعە بۆ كورێ خۆ وەلیدی ژی ژ خەلكی ستاند، كو پشتی وی ببتە خەلیفە، سەعید ل بەر ڤێ چەندێ نەهات وبەیعە نەدا وەلیدی، عەبدلمەلكی ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو؛ چونكی وی دزانی بۆچوونا سەعیدی سەنگا خۆ یا گران د تەرازییا ئوممەتێ دا هەیە.

دەمەکی عەبدلمەلک -پشتی بوویە خەلیفە- هاتە مەدینی، گەلەک کەس چوونە نک وپیرۆزی لێ کر وهەڤالینی د گەل گرێدا.. ل وی دەمی سەعید ل کیڤە بوو؟

وەکی هەر جار بنگەهێ سەعیدی یێ نڤێژکرن ودەرس گۆتنێ مزگەفتا پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن-، نیڤرۆییەکێ خەلیفە ژ خەو ڕابوو گۆتە زێرەڤانەکێ خۆ: هەڕە مزگەفتێ بەرێ خۆ بدێ کانێ کی ل وێرییە بێژێ بلا بێتە دیوانا من دا بۆ خۆ سوحبەتێ بکەین.. حەرەسێ خەلیفەی داخوازا وی ب جهـ ئینا وچوو مزگەفتێ، دەمێ ب ژۆرکەفتی دیت پیرەمێرەک ب تنێ یێ ڕوینشتییە عیبادەتی بۆ خۆ دکەت، چوو هنداڤ سەرێ وی و ب ئیشارەتان گۆتێ: ڕابە د گەل من وەرە.. پیرەمێری خۆ تێ نەگەهاند، ئینا ئەو ب کەرب ڤە چوو نک وگۆتێ: ما تو من نابینی ئەزێ ئیشارەتێ ددەمە تە؟ گۆتێ: تە خێرە؟ حەرەسێ خەلیفەی گۆت: ڕابە د گەل من وەرە (أمیر المؤمنین)ی دڤێت ئێک بێتە نک سوحبەتێ بۆ بکەت.. پیرەمێری گۆتێ: هەڕە.. ئەز نە ژ وانم یێن سوحبەتێ بۆ (أمیر المؤمنین)ی دکەن!

زەلام حێبەتی بوو.. ئەڤە کییە؟ زڤڕی نک خەلیفەی وگۆتێ: حال ومەسەلێن من وپیرەمێرەکی ل مزگەفتێ ئەڤەبوون، عەبدلمەلکی گۆتێ: ئەو سەعیدێ کوڕێ موسەیییبییە، بەلا خۆ ژێ ڤەکە.

عەبدلمەلکی باش دزانی ئەگەر ئێک ل مەدینێ هەبت نەڤێت د گەل وی باخڤت دێ سەعید بت وکەسێ دی نە، لەو ب هەمی ڕێکان هاتێ کو خۆ ل بەر وی شرین بکەت وچو فایدە نەدا، ڤیا وی بکەتە هەڤالێ خۆ.. نەشیا، ڕابوو ب ڕێکا مالی هاتێ، سیهـ وتشتەک هزار زێڕ بۆ وی هنارتن، بەلێ وی زێڕەکێ ب تنێ ژی وەرنەگرت وگۆتە قاصدی: من چو پێتڤی ب وان وبنەمالا مەروانی نینە، حەتا ئەز وئەو بەرانبەری خودێ ڕادوەستین، وئەو حوکمی د ناڤبەرا من ووان دا دکەت.

ئەڤێ ژی فایدە نەدا..

جەڕباندنەكا ژ ڕەنگەكێ تايبەت:

ئينا خەليفەى ڕێكەكا دى ب كارئينا: سەعيدى كچەكا نەشويكرى هەبوو، گەلەك د قورئانێ وحەديسێ دا يا زانا بوو، وئەڤە نە عەجێبە، ما ئەو نە كچا سەعيدييە ونەڤييا ئەبوو هورەيرەيە؟

عەبدلمەلك ڕابوو هندەك هنارتنە نك سەعيدى دا كچا وى بۆ (ولي العهد)ى بخوازن، بۆ وەليدێ كوڕێ عەبدلمەلكى ئەوێ پشتى بابێ خۆ دێ بتە خەليفە، وى هزركر ئەگەر كچا سەعيدى هاتە د مالا وى دا وكوڕێ وى بوو زاڤايێ سەعيدى، سەعيد دێ كەفتە داڤان!

بەلێ ڤێ جارێ ژى يا وى ڤياى چێ نەبوو، ئيمامى خوازگينى دەست ڤالا زڤڕاندن، ودەرسەك نە ب تنێ دا خەليفەى، بەلكى دەرسەكا مەزن دا هەر دەيك وبابەكێ كچەكا شوييان هەبت، كو ئەو ئێمانەتێ د ستويێ وان دا (مەسئوليەتەكا) د مەزنييا چيايان دايە، دەمێ ژ تە دئێتە خواستن كو تو گۆتنەكێ د دەر حەقا دانەشوييا كچەكا خۆ دا بدەى دڤێت باش هزرا خۆ د پاشەڕۆژا وێ دا بكەى، ومەخسەدا من ب پاشەڕۆژێ نە ئەو بيست سيه سالن يێن كو ئەو د ڤێ دنيايێ دا دبەتە سەرى.. نە، ڕۆژەك دێ ئێت تو ب تنێ، ڕويس ورسوا ژ هەر مال ومەنصبەكێ هەبت، دێ ئێيە ئينان، بەرانبەر خودێ تو دێ ڕاوەستى.. هزر بكە ئەگەر وێ ڕۆژێ كچا تە ئەوا تە د دنيايێ دا فرۆتييە جەهنەمێ دا هندەك قرێژا دەستان ل خۆ زێدە كەى، ئەگەر ئەو هات و ل نك خودێ دەعوە ل تە كر وگۆت: ئەى خودا ئەڤە بوو بەرێ من دايە ڤێ ڕێكێ.. ئەڤرۆ تو حەقێ من ژێ چێكە.

ئەڤەيە پاشەڕۆژا دورست، هنگى دێ چ كەى؟ وێ ڕۆژێ قائيشا كچا تە يا زێڕى د گەل نابت خۆ پێ ژ ئاگرى بكڕى، مال مەزنى وقەسر ومەنصبێ زاڤايێ تە ژى، هنگى نامينت فايدەكى بگەهينتە تە، ب تنێ هوين وكول وكەسەر دێ پێكڤە مينن.. خەليفەى، ئەوێ حوكم ل نێزيكى پازدە دەولەتێن مە يێن نوكە دكر، كچا سەعيدێ كوڕێ موسەييبى بۆ كوڕێ خۆ خواست، ئەوێ دێ پشتى بابێ خۆ بتە

خەلیفە، ئیمام ل بەر نەهات؛ چونکی وی نەدڤیا کچا خۆ بکەتە د قەسرا زالمەکی ڤە دا سوباهی -ل پاشەڕۆژێ- حەشرا وێ د گەل زالمان نەئێتەکرن!

ب ڤێ چەندێ سەرهاتی ب دویماهی نائێت.. ئیمامی طەلەبەک هەبوو دگۆتنێ: (ئەبوو وەداعە)، مرۆڤەکێ خودێناس بوو، هەر جار ل مزگەفتێ ئامادە دبوو، چەند ڕۆژەکا دیار نەبوو، پشتی هاتییە دەرسێ ئیمامی گۆتێ: تە خێر بوو؟

وی گۆت: ژنکا من ئەمرێ خودێ کربوو، ڤێجا ئەز ژ بەر هندێ یێ موژیل بووم.

ئیمامی گۆتێ: بۆچی تە نەدگۆتە مە، دا ئەم ژی د گەل تە ئێینە سەر زیارەتان؟

وپشتی دەرس ب دویماهی هاتی، ئیمامی گۆتێ: تە چو ژنکێن دی بۆ خۆ نەخواستینە؟

ئەبوو وەداعەی گۆت: ما کی دێ ژنکەکێ دەتە من ومالا من هەمییێ ژ دوسێ دەرهەمان پێڤەتر تشتەک تێدا نینە؟

ئیمامی گۆتێ: ئەز!

پاشی وی کچا خۆ، ئەوا نەدایە کوڕێ خەلیفەی، دا خودانێ دوسێ دەرهەمان.

کچا ئیمامی ل مالا ئەبوو وەداعەی:

ئیمامی هۆسا ب ساناهی کچا خۆ دا ئەبوو وەداعەی، وهوین دزانن داوەتا وان یا ب چ ڕەنگ بوو؟ ئەبوو وەداعە دبێژت: مەغرەبییا وێ ڕۆژا ئیمامی گۆتییە من: ئەز دێ کچا خۆ دەمە تە، ئەز د مەزەلکا خۆ ڤە یێ ڕوینشتی بووم، من کارێ فتارا خۆ دکر.

فتارا وی چ بوو؟

دبێژت: پرتەکا نانێ ڕەق بوو، د گەل سێنیکەکا هندەک زەیت تێدا.. گۆت: من هند دیت ئێکی دەرگەهێ مالا من قوتا، من گۆتێ: تو کییی؟ وی گۆت: ئەز سەعیدم.

سەعید! ئەڤە کیژ سەعیدە ڤێ مەغرەبێ دێ ئێتە نک من؟ گۆت: من هزرا هەمی سەعیدان کر ب تنێ ئیمام تێ نەبت؛ چونکی ئەو چل سال بوو ئیمام ل جهەکی نەهاتبوو دیتن ژبلی مالا وی ومزگەفتێ، گاڤا من دەرگەهـ ڤەکری ومن ئەو دیتی، من د دلێ خۆ دا هزر کر وگۆت: دیارە ئیمام یێ لێڤەبووی لەو یێ هاتی داخوازا لێبۆرینێ دکەت، من گۆتێ: سەیدا! بلا تە هنارتبا ب دویڤ من ڕا ئەز دا ئێمە نک تە، وی گۆت: تو حەقتری ئەم بێینە نک تە.

گۆت: پاشی ئیمامی خۆ دا ڕەخەکی من دیت تشتەکێ ڕەش ل پشت وی دیارکر من زانی ژنکەکە، گۆت: ئەڤە ژنکا تە.. گۆت: ژنک ب ژۆرکەت وئیمام زڤڕی، من شەرم کر ئەو شیڤا من ببینت، ئینا من شیڤا خۆ ژ چرایی دویرکر دا ئەو نەبینت.

ب ڤی ڕەنگی کچا سەعیدێ کوڕێ موسەییبی هاتە ڤەگوهاستن، وئەگەر وێ وبابێ وێ ڤیابا ل ڕۆژا ڤەگوهاستنا وێ ژ دیمەشقێ وحەتا مەدینێ دا ئێتە خەملاندن، و ل پتر ژ بازێڕەکی شاهی دا ئێتە گێڕان، بەلێ.. نە! سەعیدی کچا خۆ وەسا ب خودان کربوو وێ ئەو باوەری هەبت کو پرتەکا نانێ ڕەق وهندەک زەیت د گەل دوسێ دەرهەمەکان چێترە ژ مەلکاتییەکا ل سەر زۆرداریێ وکوتەکییێ هاتییە دانان..

تۆلڤەکرنا خەلیفەی:

گاڤا خەلیفەی زانی سەعیدی ئەڤ کارە یێ کری، ڤیا تۆلا خۆ ل ئیمامی ڤەکەت.. هوین دزانن چاوا؟

وی کاغەزەک بۆ والییێ خۆ ل مەدینێ هنارت وتێدا گۆتێ: سەعیدی بگرە، وبێژێ بلا بەیعێ بدەتە کوڕێ من وەلیدی، وئەگەر ئەو ڕازی نەبوو گەفێن کوشتنێ لێ بکە، ئەگەر هەر لێڤە نەبوو پێنجی جەلدان لێ بدە و ل سویکا بازێڕی بگێڕە.. والی مەسەلە بۆ هندەک هەڤالێن خۆ ئاشکەرا کر، ئەو هاتنە نک سەعیدی ل مزگەفتێ وگۆتنێ: والی سێ ڕێک ل بەر تە دانانە دڤێت تو بۆ خۆ ئێکێ

هلبژێری ئەگەر نە خەلیفەی بڕیارا دای ئەو تە بکوژت، یا ئێکێ: دەمێ والی کاغەزا خەلیفەی بۆ تە دخوینت تو خۆ بێ دەنگ بکە، نەبێژە: ئە، ونەبێژە: نە، والی پێ قانعە.. ئیمامی گۆت: ئەز ڤێ ناکەم خەلک دێ بێژن: سەعیدی بەیعە دا. وان گۆت: پا چەند ڕۆژەکان بمینە ل مالا خۆ ونەئێ مزگەفتێ دا والی بێژتە خەلیفەی: من ئەو نەدیتییە.. ئیمامی گۆت: ئەز ڤێ ژی ناکەم، چاوا دەنگێ: (حي على الصلاة، حي على الفلاح) بێتە من وئەز نەئێمە مزگەفتێ؟ ئەڤە چێ نابت. وان گۆت: پا دێ ژ جهێ خۆ هەڕە جهەکێ دی گاڤا هاتنە تە دێ بێژن: مە ئەو نەدیت، وی گۆت: هەوە دڤێت ئەز ژ مرۆڤەکی بترسم؟ بهۆستەکا ب تنێ ئەز ژ جهێ خۆ ناچم..

ئینا ئەو زڤڕینە نک والی وبەرسڤا ئیمامی بۆ بر، والی بڕیار دا ئیمامی ببەنە نک وی، ب ڕێڤە وان گۆتێ: ئەگەر مە تو برییە نک والی د ڤی دەرگەهی ڕا هەڕە و د یێ دی ڕا وەرە وخۆ بێ دەنگ بکە، والی چو ددی ژ تە نەڤێت، ئیمامی گۆت: نە.. خەلک دێ بێژن: سەعیدی بەیعە دا، ئەز وە ناکەم.

والی گۆتێ: پا (أمير المؤمنين)ی ئەمرێ من پێ کری ئەز سەرێ تە ببڕم ئەگەر تو بەیعێ نەدەیە کوڕێ وی..

ئیمامی گۆتێ: پا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەمرێ مە پێ کری ئەم دو بەیعان پێکڤە نەدەین، پاشی وی ستویێ خۆ بۆ شیری درێژکر!

والی بەرێ خۆ داییێ.. زانی کوشتن ڤی مرۆڤی لێڤە ناکەت، ئینا وی بڕیار دا جلکێن ئیمامی ژ بەر بکەن وکراسەکێ کورت بهێلنە د بەر، وببەنە بەر حەتاڤێ و ل وێرێ وی ڕاوەستینن و ل بەر چاڤێن خەلکی پێنجی جەلدان لێ بدەن. وهنگی ژییێ وی نێزیکی شێست سالان بوو.

زانایێ ناڤدار (قەتادە) دبێژت: گاڤا وان سەعید ل بەر حەتاڤێ ڕاوەستاندی من گۆتە وی یێ دەستێ من دگرت -وبۆ زانین قەتادە یێ کۆرە بوو-: من نێزیکی وی بکە، گۆت: وی ئەز نێزیکی ئیمامی کرم، ومن پسیارێن حەدیسێ وشریعەتی

ژێ کرن ووی بەرسڤا من ددا، وخەلکی ئەم ددیتین و ژ مە حێبەتی دبوون، ترسا من ئەو بوو ئەو تشتەکی ل سەعیدی بکەن وئەز ژ علمێ وی بێ بار ببم.

وگاڤا ئەو هاتین دا ئیمامی جەلدە بدەن، ژنکەکێ گۆت: وەی بۆ ڤێ شەرمزارییێ! ئیمامی گۆت: ژ شەرمزارییێ ئەم یێن رەڤین.. وپشتی سەعید ب ڤی کراسی ل کۆلانێن مەدینێ گێڕای، رێ دایێ ئەو بچتە مالا خۆ، بەلێ پشتی وان بڕیار دای و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کری، کو چێ نابت ژ ئەڤرۆ وێڤە کەس ل دیوانا سەعیدی ڕوینت، یان ل دەرسێن وی ئامادە ببت.

پشتی هنگی دەمێ سەعید ل مزگەفتێ دڕوینشت کەس نەدوێریا خۆ نێزیکی وی بکەت، وئەگەر مرۆڤەکێ بیانی جارەکێ هاتبا مەدینێ وچووبا نک وی ئەو دا بێژتێ: ئەرێ تە زانییە ئەو ناهێلن کەس ل نک من ڕوینت؟ ومەخسەدا وی ئەو بوو کەس سەرا وی نەئێتە ئێشاندن.

(عەبدللاهێ هوذەلی) دبێژت: گاڤا وان سەعید گرتی ئەز چوومە نک ل گرتیخانەیێ، من دیت وان پیستێ پەزەکا سەرژێکری دانابوو سەر پشتا ئیمامی، وهەر جارەکا وی بەرێ خۆ ددا زەندکێن خۆ دا بێژت: یا ڕەببی تو من ب سەر هشامی بێخە، وهشام والییێ عەبدلمەلکی بوو ل مەدینێ.

عەبدلمەلک چوو.. هشام ژی چوو.. وبەری وان جابر ژی چووبوو.. وپشتی وان سەعید ژی چوو، وژڤان ل نک خودێیە!

﴿ وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَيِّ ٱلْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ ﴾.

ئەوێ پێنج چارن شیر بۆ هاتییە ڕاکرن
(شیخ الإسلام)ێ هەرەوی

د هەڤڕکییا خۆ دا د گەل مرۆڤێن دنیایێ، مرۆڤێن خودێ گەلەک ڕەنگێن نەخۆشییێ وتەنگاڤییێ دبینن، دبت دەرێخستن ژ جهـ وواران ئێک ژ بەرچاڤترینێ وان نەخۆشییان بت.. دەرێخستن (یان بلا بێژین: نەفیکرن) هەر ژ بەرێ وەرە ئێک ژ وان چەکێن چەپەل بوو یێن زۆرداران گەف پێ ل خودانێن حەقییێ ورێکا ڕاست دکر، خودایێ مەزن دەمێ سەرهاتییا هەڤڕکییا پێغەمبەرێن خۆ ودوژمنێن وان بۆ مە ڤەدگێڕت ئەمر دکەت:

﴿ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَاۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ ﴾ [إبراهيم: ١٣-١٤]

چەکێ مرۆڤێ بێزارە، گاڤا تە حەقی دانا بەر سنگی، وچو هێجەت د دەستێ وی دا نەمان، وی چو پێ نامینت دێ دەست ب گەفان کەت، دەمێ پێغەمبەران ڕاستی بۆ مللەتێن خۆ ئاشکەراکری، سەر وگرگرێن کوفرێ چو پێ نەما ئینا گۆتن: ئێک ژ دووان، یان دێ ل دینێ مە زڤڕن، یان دێ هەوە ژ عەردێ خۆ دەرێخین.. وباش هزرا خۆ د ڤێ تەعبیرێ دا بکەن ئەوا وەکی خودانێن خۆ یا دارگران: ژ عەردێ خۆ! دێ هەوە ژ عەردێ خۆ دەرێخین! هەر وەکی ئەو عەرد یێ وان ب تنێ وهەچییێ وەکی وان نەبت یێ بیانییە!!

گاڤا هەڤڕکی گەهشتە ڤێ دەرەجێ، وەحییا خودێ ئێکسەر بۆ پێغەمبەران دئێت: ﴿ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ ئەڤە ئێک، پاشی ﴿ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ

بَعْدِهِمْ ﴾ ئەڤە دو، زالم وزۆردار دێ ئێنە تێبرن، وخودانێن حەقییێ ل جهێ وان دئێنە ئاكنجیكرن.. ئەڤە پەیمانا خودێیە، ونەبوویە كو جارەكێ پەیمانا خودێ ب جهـ نەهاتبت، بەلێ مەسەلێ بێنفرەهی پێ دڤێت. دیرۆكێ بخوینن، هەر ژ دەمێ نووحی وحەتا ئەڤرۆ دا ڕاستییا ڤێ گۆتنێ بزانن.

(شیخ الإسلام)ێ هەرەوی كییە؟

ب ڤان گۆتنان مە ئاخفتنا خۆ یا ڤێ جارێ دەست پێ كر؛ چونكی ئەو مرۆڤێ خودێ یێ نوكە دێ قەستا میحرابا وی كەین دا چەند دەلیڤەیەكان د گەل دا بژین، ئێك ژ وان كەسان بوو یێن كو هەمی نەخۆشی د ڕێكا گۆتنا حەقییێ دا هاتینە سەری، پێنج جاران شیر بۆ هاتبوو ڕاكرن دا سەرێ وی لێ دەن.. وئەو لێڤە نەبوو، پشتی ئەو ژ باژێرێ وی هاتییە دەرێخستن، ئیمامێ (بەغەوی) گۆتێ: ((چو قەنجی نەمابوون خودێ د گەل تە نەكرین، ئێك تێ نەبت كو دوژمن تە ژ وەلاتێ تە دەربێخن، ئەو ژی خودێ بۆ تە كر وەكی كو بۆ پێغەمبەرێ خۆ كری))، مەعنا نەفیكرن ودەرێخستنا ژ وەلاتی ب دیتنا مرۆڤێن خودێ قەنجییەكە خودێ د گەل مرۆڤی دكەت؛ دا دەرەجێن وی پێ زێدە ببن.. گۆتنا مە یا ڤێ جارێ دێ ل دۆر (شیخ الإسلام)ێ هەرەوی بت، بابێ ئیسماعیلێ ئەنصاری -خودێ ژێ ڕازی بت-.

۞ (شیخ الإسلام)، ئیمامێ مەزن، ناڤێ وی یێ دورست عەبدللاهێ كوڕێ موحەممەدێ كوڕێ عەلییێ ئەنصارییە، ژ دووندەها صەحابییێ ناڤدار (ئەبو ئەییووبێ ئەنصارییە)، مەزنترین وناڤدارترین زانایێ وەلاتێ خوراسانێ بوو، وچونكی خەلكێ باژێرێ (هەراتێ)یە دبێژنێ: (شیخ الإسلام)ێ هەرەوی.

۞ (شیخ الإسلام) ل سالا ٣٦٩ مشەختی، ل باژێرێ (هەراتێ) -ئەوێ نوكە دكەفتە وەلاتێ ئەفغانستانێ- هاتبوو سەر دنیایێ، وهەر ل وێرێ مەزن بووبوو ژی، د زانینا علمێ حەدیسێ دا گەهشتبوو دەرەجا (الحافظ)، وپتر ژ دووازدە هزار حەدیسێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وی ژ بەر بوون. و ژ لایێ عەقیدە وبیر وباوەران ڤە مرۆڤەكێ ڕاست ودورست بوو، و ل سەر ڕێكا ئیمامێ سوننەتێ

ئەحمەدێ كورێ حەنبەلی -خودێ ژێ ڕازی بت- دچوو، وهەر دەم وی بەڕەڤانی ژ عەقیدا (أهل السنة والجماعة) دكر دژی بیر وبۆچوونێن خەلەت ودەستەكێن سەرداچوویی، وسەرا ڤێ چەندێ گەلەک نەخۆشی هاتنە ڕێكا وی.

۞ ئەو دیرۆكڤانێن ژینا وی نڤیسی دبێژن: ئەو بەلا خودێ بوو ل سەر مرۆڤێن بیدعەچی ونەزان، ل مەیدانا بەڕەڤانییا ژ سوننەتێ چیایەكێ سەربلند بوو، چو هەڕەبا نەدشیان وی بهژینن.. مرۆڤەكێ زێدە زانا بوو، لەو زێدە یێ زاهد ژی بوو، دنیایێ جهێ خۆ د دلێ وی دا نەكربوو، لەو میر وفەقیر ل نک وی وەكی ئێک بوون، سولتان وخەلیفە ژی ژ وی خلاس نەدبوون، دچوو دیوانێن وان وڕوی ب ڕوی حەقی دگۆتنێ وفەرمانا ب باشییێ ل وان دكر، وبەرێ وان ژ خرابییێ ددا پاش، وچو جاران خۆ بۆ وان نەدشكاند، بەلێ گاڤا زانایەكێ حەدیسێ دیتبا هند خۆ بۆ دشكاند دا بێژی یێ ل بەرانبەر سولتانێ ژ هەمییان مەزنتر. هەر ژ بەر ڤێ چەندێ خەلكی حەز ژێ دكر، ودبێژن: ئەو قەدرێ خەلكی بۆ وی دگرت -ئەگەر یا ترسێ نەبا- چو جاران بۆ سولتانێ خوراسانێ نەدگرت.

۞ ل سالا ٤٧٤ خەلیفێ عەبباسی (المقتدي) كاغەزەک بۆ وی هنارتە (هەراتێ)، ولەقەبێ (شیخ الإسلام، شیخ الشیوخ، زین العلماء) دانا سەر.

۞ چەند كتێبەک دانا بوون، بەلێ یا ژ هەمییان ب ناڤ ودەنگتر كتێبا (منازل السائرین) بوو، كو ل دۆر سلووكی وتەصەووفێیە، وزانایێ ناڤدار (ابن القیم)ی شەرحەک ب ناڤێ (مدارج السالكین) ل سەر ڤێ كتێبێ دانایە.

۞ ل هەیڤا (ذو الحجة) ژ سالا ٤٨١ مشەختی، د ژییێ حەشتێ وچار سالییێ دا، ل باژێرێ (هەراتێ) چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ.

(شیخ الإسلام) وبەڕەڤانییا ژ عەقیدا دورست:

بەری نوكە ژی مە دیاركر بوو كو د سەدسالێن دەسپێكێ دا ژ دیرۆكا ڤێ ئوممەتێ نەخاسم د سەدسالێن سییێ وچارێ وپێنجێ دا، و ل بن سیبەرا دەولەتا عەبباسییان بیر وباوەرێن دەستەكا موعتەزلییان ب ڕەنگەكێ زێدە بەرفرەهـ د ناڤ

خەلكی دا بەلاڤ بووبوون، وتشتێ مەسەلە زێدەتر ئاسێ کری ئەو بوو موعتەزلییان ب جلکێ بەرەڤانییا ژ ئیسلامێ خۆ نیشا خەلکی دا، لەو شیان -ل هندەک دەمان- هژمارەکا نە یا کێم ژ ئەدیب ونڤیسەران ب لایێ خۆ ڤە بکێشن، هەر وەسا ئەو شیان چەند خەلیفەکێن عەبباسی ژی بگەهیننە خۆ، وڤێ چەندێ کارەکێ زێدە خراب د جڤاکا ئیسلامی دا کر.

مزگەفت وحەلەقێن دەرسان ژی ژ ڤێ کارتێکرنا خراب دپاراستی نەبوون، بەلکی پترین جاران ئەڤ جهە دبوونە مەیدانا سەرەکی یا دان وستاندنان ل دۆر ڤان مەسەلێن عەقیدێ، لەو زانایێن سەرڕاست یێن (أهل السنة والجماعة) خەمەکا مەزن ژ بەرگرتنا بیر وباوەرێن موعتەزلییان خوار، و د دەرس وکتێبێن خۆ دا (ئنحراف) وخەلەتییێن ڤێ دەستەکێ بەرچاڤ کرن وئوممەت ژێ دا پاش، وسەرا ڤی کاری وان نەخۆشییێن مەزن ژ دەستێ موعتەزلییان -وجار ژ دەستێ دەسهەلاتدارییێ- خوارن، بەلێ ڤێ نەخۆشییێ ئەو قەت سست نەکرن و ل ڤی کارێ پیرۆز لێڤە نەکرن، ومە دیت کانێ ڕاوەستانا ئیمام ئەحمەدی بەرانبەر هێرشا موعتەزلییان یا ب چ ڕەنگ بوو.

(شیخ الإسلام)ێ هەرەوی ئێک ژ وان زانایان بوو یێن کو ل سەر وێ عەقیدەیا سوننی یا ڕاست ودورست ئەوا ئیمام ئەحمەدی بەرەڤانی ژێ کری هاتینە پەروەردەکرن، وهەردەم وی د دەرس ونڤیسینێن خۆ دا بەرەڤانی ژ ڤێ عەقیدێ دکر، وسەرا ڤێ چەندێ دەستەکێن (مونحەرف) وکۆمێن بیدعەچی گەلەک نەخۆشی گەهاندنێ. (شیخ الإسلام) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((پێنج جاران شیر بۆ من یێ هاتییە ڕاکرن، نەدگۆتنە من: ل گۆتنێن خۆ لێڤە ببە، بەلکی دگۆتنە من: بەحسێ وان نەکە ئەوێن وەکی تە نەبن، من دگۆت: دێ بەحسێ وان کەم)).

ل دیوانا سولتان (ئەلب ئەرسەلانی):

شێخ -وەکی مەگۆتی- خەلکێ بازێڕێ (هەراتێ) بوو، کو ئێک ژ بازێڕێن دەڤەرا خەراسانێ بوو، وچونکی ئەو ئێک ژ وان زانایان بوو یێن دوڕوییاتی

وحليسكاتى نەدكر، وهەردەم دەنگێ خۆ ب حەقيیێ بلند دكر، (موتەعەصبێن مەزهەبییان) و(بيدعەچییێن موعتەزلییان) گەلەك دوژمناتییا وى دكر، ل سالا (٤٣٨) مشەختی دەمێ ژییێ وى چل ودو سال، كۆمەكا خودانێن شاشكان، ئەوێن دين بۆ خۆ كرييە رێك بۆ كۆمكرنا دنيايێ، ڕابوون خۆ دانە ئێك وگۆتن: دڤێن ئەم حەددەكى بۆ ڤى مرۆڤى بدانين؛ دا بەس ئەو بەحسێ مە بكەت وخەلكى دژى مە ڕاكەت. ڕابوون شاندەك ژ خۆ پێك ئينا وقەستا كۆچكا سولتان (ئەلب ئەرسەلانى) ل هەراتێ كر، وسولتان وە تێ گەهاند كو مانا شێخێ هەرەوى ل بازێڕێ هەراتێ گەفەكا مەزنە ل سەر ئيسلامێ، وئەگەر سولتانى ڤيا خزمەتەكا باش بۆ دينى بكەت دڤێت وى ژ بازێڕى دەربێخت، بگرت، بكوژت، نەفى بكەت.. بەس نەمينتە ل بازێڕى! سولتان ب گۆتنێن وان هاتە خاپاندن وهزركر ڕاستە مانا شێخى خەطەرەكا مەزنە ل سەر ئيسلامێ، لەو هنارتە ب دويڤ ڕا، گاڤا (شيخ الإسلام) ل ديوانا سولتانى ئامادە بووى، سولتانى ب كوشتنێ گەف لێكرن، وگۆتێ: يان ب ڤى شيرى دێ سەرێ تە فڕينم يان تو دێ ئەزمانێ خۆ كەيە د دەڤێ خۆ وبەحسێ بيدعێن خەلكى ناكەى.. تە چ دڤێت بێژە، بەلێ بەحسێ وان تشتان نەكە يێن كو تو دبێژییێ: بيدعە! شێخى گۆتێ: هەچییا ژ تە بێت بكە، مەسەلا ئەز خۆ ل سەر بيدعە وخەلەتییان بێ دەنگ بكەم ئەڤە نابت!

گاڤا سولتانى ديتى كوشتن ڤى مرۆڤى لێڤە ناكەت، وى بڕيار دا ئەو ب مرۆڤ ڤە ژ بازێڕێ هەراتێ بێتە دەرێخستن ونەفيكرن.

﴿ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ﴾ چەكەكێ كەڤنە، گەلەكان بەرى سولتانى ب كارئينايە، و(شيخ الإسلام)ێ هەرەوى نە ئێكەمين مرۆڤ بوو ژ مرۆڤێن خودێ سەرا حەقيیێ هاتييە نەفيكرن، ونە يێ دويماهییێ ژى بوو.

شێخ ل نەفییێ:

ل سپێدەيا ڕۆژا ئەينییێ بيستى هەيڤا رەمەزانێ ژ سالا (٤٣٨) فەرمان هاتەدان شێخ ژ هەراتێ دەركەڤت، شێخى داخواز ژ وان كر ئەو پيچەكێ دەليڤەيێ

بدەنێ حەتا ئەو نڤێژا خۆ یا ئەینییێ بکەت پاشی دەرکەڤت، بـەلێ وان ڕێ نـەدایـێ وگـۆتـێ: دڤـێـت نـوکـە تو ژ باژێڕی دەرکەڤی. ئینا چو ب وی نەما ڕابوو عەیالێ خۆ بارکر، و ژ باژێڕی دەرکەفت، وقەستا گوندەکێ ب ڕەخ باژێڕێ هەراتێ ڤە کر، وبـارێ خۆ ل وێرێ دانـا.. گاڤا دوژمنێن وی زانـی چـوونێ وگـۆتنێ: چێ نابـت خـۆ تـو یـێ نێزیکی باژێڕی ژی بی!

شێخ نەچار بوو جارەکا دی مالا خۆ بارکر وقەستا باژێڕەکێ دویر ژ هەراتێ کر، چوو باژێڕێ (بۆشەنجێ)، بەلێ ل وێرێ ژی بیدعەچییان بەلا خۆ ژێڤە نـەکـر، ودیـسـا گۆتنە سـولـتـانـی مـانـا وی ل ڤێرێ ژی خەطـەرە؛ چونکی وی دەڤ ژ گازییا خۆ بەرنەدایە، وهەر ل سەر گۆتـنـا خـۆ یـێ مـجـدە.. ئـیـنـا سولتانی بـڕیـار دا ئـەو ل نەفییێ بێتە حەبسکرن، و د حەبسێ ڤە گەف لێ بێنەکرن کو ئەگەر ئەو ژ گۆتنێن خۆ لێڤە نەبت، ئەو بوو بـاژێڕێ مـەرۆیـێ ل وەلاتـێ (پشت ڕوویـبـاری - مـا وراء الـنـهـر) بێتە هنارتن، وگاڤا چو ب ڤان گەفێن وان ژی ڤە نەهاتی، ئـەو ڕابـوون گـەفـا خـۆ ب جە ئینا وشێخ نەفی کرە مەرۆیێ.

هەیامەکێ شێخ ما ل مرۆیێ، پاشی ژ وێـرێ ژی هاتـە دەرێخسـتـن وبـەرێ وی بۆ باژێڕێ بـەلـخـێ هاتـەدان، ل بـەلـەخـێ مـوعـتـەزلـی د دەسهەلاتدار بوون، وکـەس ل وێـرێ نـەدوێرییـا ب خرابی بـەحسـێ موعتـەزلییـان بکـەت، دوژمنێن شێخی ئـەو هنارتـە وێرێ دا ئێـک ژ دووان چێ ببت: یـان ئـەو خـۆ بـێ دەنـگ بکـەت، یـان ژی موعتەزلی وی ب تەلێفن!

سوحـبـەت گـەهشـتـە خـەلـکێ بـەلـەخـێ کـو ئەڤـە شـێخ (ئـەبـوو ئیـسـماعیلێ هـەرەوی) یـێ ب ڕێڤـە دێ بـۆ بـاژێڕێ وان ئێـتـە نـەفیکـرن، وچـونکی وان دزانـی نەیارەتییا وی بۆ مەزهەبێ موعتەزلییان چەندە، ئـەو ڕابـوون خـۆ دانـە ئێـک وگـۆتن: ئـەم دێ چینـە د ڕێکـا وی دا گاڤـا هاتـە د بـاژێڕی دا، دێ بـەران لـێ بـارینین، ووی ڕەجم کەین حەتا بکوژین، گاڤا مـەزنـێ بـاژێڕی (ابـن نظـام الملک) ب کـارێ وان ئاگەهدار بووی، ئەو هەمی کـۆمکرن وگـۆتـێ: نـە وە بت هـوین ڤـێ چـەندێ بکـەن..

ئەگەر هەتکا هەوە دێ چت، و د دیرۆکێ دا دێ شەرمزار بن! شێخ گەهشتە بەلخێ وپشتی هەیامەکێ ل وێرێ مای جارەکا دی فەرمان هاتەدان کو ئەو بزڤڕتە باژێڕێ مەرۆیێ، وپشتی دەمەکی مایە ل وێرێ بڕیار هاتەدان ئەو بزڤڕتە باژێڕێ خۆ هەراتێ ب وی شەرتی کو ل ژێر (إقامە جبریە) بمینت و ژ وەعظ ودەرس گۆتنان بێتە مەنعەکرن. بەلێ ڤێ هەمییێ: گرتنێ، نەفییێ، مەنعەکرنا ژ دەرس گۆتنێ، و(إقامە جبریە)، ترس د دلێ شێخی دا پەیدا نەکر، وئێکا هند ژێ چێ نەکر ئەو بەژنا خۆ ل بەر نەحەقییا کەسێ بچەمینت.

(ئەبوو نەصر ئەلفامی) خودانێ کتێبا (تاریخ هراة) بەحسێ شێخی دکەت ودبێژت: ((باشییێن وی گەلەک بوون، وەکی: پشتەڤانییا وی بۆ دینی وسوننەتێ، ودژوارییا وی ل سەر دین دوژمن وخودانێن بیدعەیان، وی ژییێ خۆ هەمی د ڤێ چەندێ دا بۆراند بوو، چو حلیسکاتی ونەرمی د گەل سولتان ووەزیران نەدکر، سەرا ڤێ چەندێ وی گەلەک نەخۆشی ژ دەستێن حەسوید ودل ڕەشان دیتن، پتر ژ جارەکێ ئەو لێ گەڕیان وی بکوژن؛ دا ژ ئەزمانێ وی ودەستێ وی خلاس بن، بەلێ خودێ ئەو پاراست وقەدرێ وی پتر د چاڤێن خەلکی دا مەزن دکر..)). وئەڤ گۆتنە یا د جهێ خۆدایە وباشترین نیشان ل سەر وێ چەندێ ئەو بوو: ڕۆژا شێخ ژ باژێڕێ هەراتێ هاتییە دەرێخستن کەسێ هەر ئاگەهـ ژێ نەبوو، ورۆژا ئەو بۆ هەراتێ هاتییە زڤڕاندن پشتی نەفیکرنێ، ئەو ڕۆژ ل بەر خەلکی وەکی جەژنێ بوو ﴿ وَأَرَادُواْ بِهِۦ كَيۡدٗا فَجَعَلۡنَٰهُمُ ٱلۡأَخۡسَرِينَ ٧٠ ﴾.

شێخێ زاهدان
شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی -خودێ ژێ ڕازی بت- ئێک ژ وان زانایێن مەزنە یێن کو د دیرۆکا ئیسلامێ دا پەیدا بووین وپێخەمەت چارەسەرییا دەردێن جڤاکا خۆ کارکری، وبزاڤێن مەزن کرین دا جیلەکێ وەسا خودان بکەت کو پەروەردە وزانینێ بهایەکێ مەزن د چاڤێن وان دا هەبت.

گەلەک جاران مرۆڤێن زانا ب خۆ ژی -ومەخسەدا مە ل ڤێرێ زانایێن دینینە- دەمێ دینی دئێخنە د قالبێن زانستی یێن هشک دا، وهەمی دەمێ خۆ ب دان وستاندنێن ل دۆر جەدەلێن فقهی ومەسەلێن (فەلسەفی) دبۆرینن، دبنە ئەو ئەگەرا مەزن یا دینی ژ دلێن خەلکی دئینتە دەر و ب تنێ د سەرێ وان دا کۆم دکەن، ووی دکەتە هندەک هزر وبیرێن خوڕی مەنطقی، ل لایێ دی هندەک شێخ پەیدا دبن بۆ سەرڕاستکرنا پێلێ -وەکی ئەو هزر دکەن- دینی ژ سەرێ خەلکی دئیننە دەر؛ دا د دلی دا بکەنە کۆمەکا مەسەلێن عاطفی یێن دویر ژ عەقلی ومەنطقی، ڤێجا هنگی ئەو ژی دبنە ئەگەرا هندێ دین ب ڕەنگەکێ نە یێ دورست ل بەر چاڤ بێتە دانان؛ چونکی ل سەر دەستێ وان ژی (عەقل) و(دل) ژێک دویر دکەڤن وهەر ئێک ب ڕێکەکێ دا دچت. ل ڤان ڕەنگە دەمان ئوممەتێ پێتڤی ب وان زانایان دێ هەبت یێن کو (سەرهلدانەکا رووحی) د ناڤ جڤاکێ دا پەیدا دکەن، دا جڤاک هەمی پێکڤە (حەقیقەتێ) د چارچووڤەیێ (شریعەتی) دا بناست، و (شریعەتی) ژی ل سەر بناخەیێ (حەقیقەتێ) ئاڤا بکەت، نەکو (شریعەتی) و(حەقیقەتێ) وەک دو تشتێن هەڤدژ بناست.

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی -خودێ ژێ ڕازی بت- ئێک ژ ڤان زانایێن خودایی بوو یێن ئوممەتێ پێتڤی ب هەبوونا وان هەی، ڤێجا بۆ بیرئینان مە ڤیا ڤی زانایی ژی ب کورتی ب هەوە بدەینە ناسین.

گەیلانی کی بوو؟

۞ زانایێ ناڤدار وسەروەرێ وەلییێن خودێ شێخێ گەیلانی ناڤێ وی یێ دورست عەبدلقادرە کوڕێ عەبدللاهێ کوڕێ جەنگی دۆستێ گەیلانییە، ل سالا (٤٧٠) ل گەیلانێ -یان جەیلانێ وەکی عەرەب دبێژنێ- هاتبوو دنیایێ، و ل وێرێ زارۆکینییا خۆ وپشکەک ژ جحێلینییا خۆ ژی بۆراند بوو، بەلێ سەروبەرێ ژیانا وی ل وێرێ ب بەرفرەهی نەهاتییە زانین، هەر چەندە ژ تشتێن ئاشکەرایە کو ئەو هەر ژ زارۆکینییا خۆ مرۆڤەکێ دیندار وخودێناس بوو، وحەژێکرنا زانینێ وزانایان جهەکێ مەزن بۆ خۆ د دلێ وی دا کربوو، لەو ل سالا (٤٨٨) دەمێ ژییێ وی (١٨) وپێخەمەت داخوازا زانینێ وی قەستا باژێرێ بەغدایێ کر، وزانین ژ هژمارەکا زانایان وەرگرت، وەکی: (أبو الحسين بن الفراء) و(ابن عقيل) و(أبو سعد المخرمي)، هەر وەسا تێکەلییا هژمارەکا شێخێن زاهد وصۆفی ژی کر وەکی شێخ (حماد الدباس)ی، وهەر چەندە ئەڤە شێخەکێ نەخواندەڤا ژی بوو، بەلێ مرۆڤەکێ خودێ ناس وزاهد بوو، شێخێ گەیلانی مفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژ زوهد وئەخلاقێ وی کر، هەر چەندە هندەک خەلەتییێن (عەمەلی) د ڕێکا وی ڕا گەهشت بوونێ.

۞ ژ دەسپێکا سالا (٤٨٨) حەتا سالا (٥٢٠) و ل درێژییا سیهـ ودو سالان، وی ل باژێرێ بەغدایێ داخوازا زانینێ کر، حەتا بوویە ئێک ژ ناڤدارترین زانایێن سەردەمێ خۆ، وچونکی شێخ مرۆڤەکێ زاهد بوو، وی گەلەک خەما دنیایێ نەدخوار، لەو ل پترییا ژییێ خۆ ئەو مرۆڤەکێ فەقیر وبەر دەست تەنگ بوو، هەر چەندە ئەو زەنگینییا د دلێ وی دا هەی ئەگەر ل سەر خەلکێ بەغدایێ بەلاڤ کربا دا تێرا هەمییان کەت، دەمێ یێ جحێل وهێشتا داخوازا زانینێ دکر گەلەک جاران

ڕۆژەک یان پـتر د سـەر ڕا دبـۆری پارییـەکێ ب تـنـێ ژی ب دەست نـەدکـەت، و ژ تەقواداری و(عیففەتا) خۆ، وی خواستن ژ کەسێ نـەدکر ودەستێ خۆ ل بـەر کـەسـێ ڤەنەدگرت، و (تەحەمملا) برسێ وهەژارییێ دکر، وگەلەک جاران دا چت وی تشتی بۆ خۆ کۆم کەت یێ ژ خەلکی زێدە دبوو ودهاڤێت، دا ئینت وخۆت، د گۆتنەکێ دا شێخ دبێژت:

((جارەکێ من چو نەما ئەز بخۆم، ئینا من دەست ب خوارنا وان تشتان کر یێ خەلکی دهاڤێت، ڕۆژەکێ ئـەز چوومـە بـەر لێڤا ڕوبیـاری دا هندەک تشـتێ خـەلـک دهاڤێت بۆ خۆ کۆم بـکـەم وبـخـۆم، من دیت هندەک فەقیـران بەری من ڕاکربوو، لەو چو ب دەست من نەکەفت، و ژ بـرسـان دا چو هێز د لـەشێ مـن نـەمـا ونێزیـک بـوو مـرن بێتـە ڕێکـا مـن، ئینـا ئـەز چوومـە د مزگـەفتـەکێ ڤـە، مـن دیت جحێلـەک ب ژۆرکەفت ویێ دیار بوو کو نەعەرەبە، گاڤا ڕوینشتی نانێ خۆ ئینا دەرێ ب هـندەک گۆشتێ براژتی خوار، دەمێ وی پارییێ خۆ ڕادکر ژ برسان دا من دەڤێ خۆ ڤـەدکـر، وی تێ ئینا دەر کو حالێ من یێ نەخۆشە ئینا گازی مـن کـر دا ئـەز بچم د گـەل وی بخۆم، ئـەز ل بـەر نەهاتم، دەمێ گەلەک مایە ب من ڤـە ئـەز نـەچار بـووم بێی دلـێ خۆ من د گەل خـوار، گاڤا ئەز چوویمە نک وی گۆتە من: تو خەلکێ کیڤەیی وکـارێ تە چیە؟ من گۆتێ: ئەز فـەقییـەکێ گـەیلانیمـە، وی گـۆت: ئـەز ژی یـێ گـەیلانیمـە، ئەرێ تو جحێلەکێ گەیلانی دناسی نـاڤێ وی عـەبدلقادرە؟ گۆت: مـن گـۆتێ: بـەلـێ ئەزم، گۆت وی گۆتە من: ئەڤە ئـەز هاتیمـە بـەغـدایێ ئـەزێ ل تـە دگـەڕییم وئـەز ب سەر تە هل نەبوویمە، چی مالێ من هەی هـەمـی خلاس، لـەو ئـەز نـەچار بـووم ڤـێ خوارنێ ژ مالێ تە بکڕم، دەمێ ئەز هاتیمە بەغدایێ دەیکا تـە هـەشت دینـار بـۆ تـە دانەف من پشتی ئەز ژ تە بێ هیڤی بوویم من بڕیار دا ئەز ڤەگەڕم، بـەلـێ بـاش بـوو من تو دیتی، ئەڤ خوارنا تو نوکە دخۆی من ژ مالێ تە یا کڕی ڤێجا هـەمـا پشـت ڕاست بخۆ نوکە ئەز مێڤانێ تەمە)).

ب ڤی ڕەنگی و د سەر ڤێ هەمی زەحمەتێ ڕا شێخ عەبدلقادری صەبر کێشا وبەردەوامی ل سەر داخوازا زانینێ کر، ودەمێ خۆ ب تشتێن بێ مفا ڤە نەدبۆراند، لەو خودێ بەرەکەت هاڤێتە دەمێ وی حەتا شیای هەر ژ زارۆکینییا خۆ قورئانێ هەمییێ ژ بەر بکەت، وخۆ د هەمی زانینێن شەرعی دا شارەزا بکەت، وەکی: تەفسیرێ، وحەدیسێ، وعەقیدێ، وفقهی وهتد..، وپشتی ژ قویناغا شاگردەییێ دەرباس بووی، ودەستویری بۆ هاتییەدان کو ببتە سەیدا، و ب دورستی ل سالا (٥٢٠) ل شوینا سەیدایێ خۆ (أبو سعيد المخرمي) بوو سەیدا ل مەدرەسا وی، وهژمارەکا مەزن ژ داخوازکەرێن زانینێ قەستا دەرسێن وی کر، وژبلی دەرسێن علمی شێخی هندەک ڕوینشتن ل مزگەفتێ بۆ دانا (وەعظی) هەبوون، و ب هزاران مرۆڤ ژ هەمی ڕەنگ وجوینان ل (وەعظێ) وی ئامادە دبوون حەتا وە لێ هاتی جهێ وان د مزگەفتێ ڤە نەکری، لەو شێخ نەچار بوو ژ بازێری دەرکەفت و ل نک شویرهێ ڕوینشت و ل ویرێ -ل چۆلی- دەرس ووەعظ دگۆتن وخەلک لێ کۆم دبوون، پاشی ل وی جهی مزگەفت ومەدرەسا خۆ ئاڤاکر ئەوا ب ناڤێ وی ناڤدار بووی.

۞ شێخی بارا پتر ژ دەمێ خۆ ل مزگەفتێ ومەدرەسێ دبۆراند، کوڕێ وی عەبدلوەهاب دبێژت: ((بابێ من حەفتییێ سێ ڕۆژان بۆ خەلکی دئاخفت: سپێدەییا ئەینییێ، وئێڤارییا ئێک شەنبێ، وئێڤارییا سێ شەنبێ، وهژمارەکا مەزن ژ تێگەهشتی وفقهزان وشێخان ل دەرسێن وی ئامادە دبوون، چل سالان وەعظ ل خەلکی کر ژ سەرێ سالا (٥٢١) وحەتا سالا (٥٦١)، وسیهـ وسێ سالان ل مەدرەسا خۆ دەرس وفەتوا ددان، ژ سالا (٥٣٨) حەتا سالا (٥٦١)، ودەمێ ئەو دئاخفت چارسەد مرۆڤان ل دیوانا وی ئاخفتنا وی دنڤیسی)).

زانایێ ناڤدار (ابن الجوزی) دبێژت: دەمێ وی وەعظ دکر هژمارەکا مەزن یا گونەهکاران ل سەر دەستێ وی تۆبە دکر.

و ژ لایێ زانینێ ڤە گەلەک جاران دەمێ مەسەلەک ل بەر زانایێن عیراقێ ئاسێ ببا دا چنە نک وی، وداخوازا فەتوایێ ژێ کەن، هندی هند زانینا وی بەرفرەهـ بوو، و ژ بەر کو ل سەر دەمێ وی گەلەک بیر وباوەرێن خەلەت ودویر ژ راستییا ئیسلامێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووبوون ب رێکا صۆفیاتییێ وفەلسەفا یۆنانی، گەلەک جاران شێخی د دەرس ووەعظێ خۆ دا -و د کتێبێن خۆ ژی دا- ئاشکەرا دگۆت: ((عەقیدا مە سەلەفییە ئەوا صەحابییان باوەری پێ هەی)) وەکی ئیمامێ ذەهەبی ژێ ڤەدگوهێزت. وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ وی دەمێ خۆ ب گۆتنا وان دەرسان نەدبۆراند یێن بەحسێ (علم الكلام)ی وفەلسەفێ تێدا، (شيخ الإسلام ابن تيميه) ژ سەیدایێ سەیدایێ خۆ (شهاب الدين السهروردى) ڤەدگوهێزت، دبێژت: من ڤیا (علم الكلام)ی بخوینم، ئینا ئەز رابووم چوومە نک شێخ عەبدلقادری دا پسیارا خۆ پێ بکەم، بەری ئەز سوحبەتا خۆ بۆ بکەم وی گۆتە من: ((ئەی عومەر، ئەو نە ژ وان علمانە یێن مرۆڤ د قەبری دا مفای ژێ دبینت، ئەو نە ژ کارێ قەبرییە)).

و ژ بەر زانینا وی یا زێدە ب مەنهەجێ راست ودورست وپێگیرییا وی یا توند ب رێبازا صەحابی وپێشییێن ئوممەتێ یێن چاک، خودانێن عەقیدێن خەلەت ورێکێن چەپ وچویر نەدشیان وی د سەر دا ببەن، شێخ عەبدلقادر د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت:

((جارەکێ رۆناهییەکا مەزن ل بەر چاڤێن من ئاشکەرا بوو عەسمان تژی کر، پاشی وەکی شکلەکی هاتە خوارێ وگۆتە من: ئەی عەبدلقادر ئەز خودایێ تەمە، ومن تشتێن حەرام یێن بۆ تە حەلالکرین، گۆت: من گۆتێ: دویرکەڤە لەعنەتی، ئەڤ رۆناهییە تاریاتییە وئەڤ شکلە دوکێلە، گۆت: وی گۆتە من: ئەی عەبدلقادر تو ب زانینا خۆ ژ من رزگار بووی، بەری تە حەفتێ ژ خودانێن طەریقێ من یێن دسەردا برین، من گۆت: حەمد بۆ خودێ بت. هندەکان گۆتێ: چاوا تە زانی ئەو شەیتان بوو؟ گۆت: دەمێ وی گۆتییە من: تشتێن حەرام من بۆ تە حەلالکرن)).

ئەو دیرۆکنڤیس وزانایێن بەحسێ وی دکەن هەمی ل وێ باوەرێنە کو شێخ عەبدلقادر مرۆڤەکێ پیرۆز وخودێناس وزاهد بوو، ژ ڕاستییێ پێڤەتر چو ئاخفتن ژ دەڤی دەر نەدکەفتن، و د هندەک سەرهاتییان دا ژێ دئێتە ڤەگوهاستن کو دەیکا وی دەورەکێ مەزن د ڤێ چەندێ دا هەبوو؛ چونکی هەر ژ بچویکاتی وێ ئەو فێری ڕاستییێ کربوو ودگۆتێ: چو جاران درەوێ نەکە، و ل دۆر سالۆخەتێن وی دیرۆکنڤیس دبێژن: بێ دەنگییا وی ژ ئاخفتنا وی پتر بوو، وئەگەر بۆ نڤێژێ نەبا ئەو چو جاران ژ مەدرەسێ دەرنەدکەفت، وچو جاران وی خۆ ژ گۆتنا حەقییێ نەددا پاش، و ژ خودێ پێڤەتر ئەو ژ کەسێ نەدترسیا، وتشتێ ژ هەمییێ مەزنتر یێ شێخی د ژییێ خۆ دا کری، ژبلی پەروەردەکرنا هژمارەکا مەزن ژ زانا وزاهدان، ئەو بوو شێخی ب زانین وزوهدا خۆ شیابوو وێ دویراتییێ چارەسەر بکەت یا کو ل دەمێ وی کەفتییە ناڤبەرا زانا وفەقیهان دا ژ لایەکی ڤە، وزاهد وشێخێن تەصەوفێ ژ لایەکێ دی ڤە، چونکی زانین وعەقیدا وی یا دورست ئەو ل نک زانایان کربوو جهێ باوەرێ، وزوهد وصۆفیاتییا وی ژ لایەکێ دی ڤە ئەو ل نک شێخێن تەصەوفێ ژی کربوو جهێ باوەرێ، ووی ب ڤێ چەندێ شیا خەلەتییا هەر لایەکی بۆ لایێ دی ئاشکەرا بکەت، وبەرێ هەردو لایان بدەتە ئەوی مەنهەجێ ڕاست ودورست یێ صەحابی ل سەر دچوون وزانین وزوهد هەردو د ناڤ خۆ دا حەواندی.

بەرهەمێ شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی:

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی د ژییێ خۆ یێ ب بەرەکەت دا پتر پویتە ددا لایێ خۆپاقژکرن وپەروەردەکرنا مرۆڤان، لەو پترییا دەمێ خۆ وی ب گۆتنا وەعظی ودانا دەرسان ڤە دبۆراند، هەر ژ بەر ڤێ ئەگەرێ بوویە وی بەرهەمەکێ نڤسیی یێ بۆش ل پشت خۆ نەهێلایە، و د گەل کێمییا بەرهەمێ وی یێ نڤیسی مرۆڤ دشێت ب پشت ڕاستی بێژت: شێخ ئێک ژ زانایێن مەزن بوویە، وئەگەر وی پتر ژ دەمێ خۆ ب نڤیسینێ ڤە بۆراند با ئەو دا پەرتۆکخانەیەکا مەزن بۆ ئوممەتێ ل پشت خۆ هێلیت کو هەر وهەر مفا ژێ بێتە دیتن، بەلێ دیارە شێخ ژ وان ڕەنگە زانایان بوو یێن

ئەو باوەری هەی کو مرۆڤێ زانا نە ب تنێ ب رێکا دانانا کتێبان دشێت خزمەتێ بگەهینتە زانینێ، بەلکی ب رێکا پەروەردەکرنا زانایان ژی ئەو دشێت خزمەتەکا مەزن بگەهینتە ئوممەتێ.

شێخ عەبدلقادری -وەکی دیرۆکنڤیس ژێ ڤەدگوهێزن- ل مەدرەسا خۆ سێزدە علم ب دەرسینی دگۆتنە شاگردەیێن خۆ، بگرە ژ تەفسیرێ وحەدیسێ وئوصوولێ، حەتا فقهی ونەحوێ وصەرفێ، و د عەقیدێ وفقهی دا ئەو ل سەر مەزهەبێ ئیمام ئەحمەدی بوو، وفەتواییێن وی ژی هەر ل سەر ڤی مەزهەبی بوون، لەو شێخ دئێتە هژمارتن ئێک ژ زانایێن مەزهەبێ حەنبەلی.

ئەو کتێبێن شێخ عەبدلقادری هەین ل سەر دو پشکان دئێنە لێکڤە کرن:

١- ئەو کتێبێن وی ب خۆ د ژیانا خۆ دا نڤیسین وبەلاڤکرین.

٢- ئەو کتێبێن مورید وشاگردەیێن وی پشتی وی ب ناڤێ وی کۆمکرین، وگۆتن وکریارێن وی تێدا نڤیسین.

ئەو کتێبێن شێخی ب خۆ نڤیسین، وهەر دژیانا وی دا ب ناڤێ وی بەلاڤبووین سێ کتێبن:

١- کتێبا (الغنية لطالبي الحق) وئەڤە ژ باشترین کتێبێن فقهی وعەقیدێ وئادابانە، ژبلی هندەک صەلەوات وزکر ودوعایێن نەشەرعی کو تێدا هاتینە.

٢- کتێبا (فتوح الغيب) وئەڤە ل دۆر گەلەک گۆتن وشیرەتان دزڤرت، وهندەک مەسەلێن پەیوەندی ب نەفسێ ڤە هەین تێدا هاتینە، و(شيخ الإسلام ابن تيميه)ی -خودێ ژێ رازی بت- هندەک بابەتێن ڤێ کتێبێ یێن شرۆڤەکرین. وبۆ زانین هندەک شعر ب ناڤێ شێخ عەبدلقادری ل سەر ڤێ کتێبێ یێن هاتینە زێدەکرن وئەو ب خۆ نە ژ نڤیسینا شێخینە؛ چونکی گەلەک تشتێن خەلەت ونەشەرعی یێن تێدا هەین، ونە تشتەکێ بەرعەقلە شێخ ڤان گۆتنان بێژت.

٣- کتێبا (الفتح الرباني) وئەڤە هندەک شیرەت ونصیحەتن پەیوەندی ب باوەرییێ وسلووکی وئیخلاصێ ڤە هەنە.

وهندەک کتێبێن دی ژی هەنە بۆ شێخی دئێنە پالدان، وەکی کتێبا: (الأوراد القادريه) و(السفينه القادريه) و(الفيوضات الربانيه)، بەلێ ئەو نە ژ دانانا وینە؛ چونکی ئەو دیرۆکنڤیسێن ژینا وی نڤیسی کەسێ نەگۆتییە شێخی هندەک کتێب ب ڤان ناڤان هەنە، ووەسا دئێتە هزرکرن کو هندەک کەسێن خۆ ب موریدێن شێخی ددەنە نیاسین ئەڤ کتێبە ب ناڤێ وی دانایە وگەلەک هزر وبیرێن خەلەت -یێن شێخی هەر باوەری پێ نەدئینا- ل سەر ناڤێ وی نڤیسینە.

ژ شیرەتێن شێخی یێن تەربەوی:

مە گۆت شێخ عەبدلقادی پویتەیەکێ مەزن ددا لایێ پەروەردەکرنێ، ووەعظ وخوتبە وگۆتنێن وی کارەکێ مەزن د خەلکی دکر، وسەیدا (أبو الحسن الندوي) ئەگەرا ڤێ ئێکێ بۆ هندێ دزڤڕینت کو شێخ خودانێ نەفسەکا پاقژ وبژوین بوو، ودلەکێ تژی زوهد وقەناعەت وی هەبوو، ئەوێن باوەرییا وان یا لاواز دەمێ دچوونە دیوانا وی وگوهێ خۆ ددا گۆتنێن وی ب خۆشییێ دحەسیان ووە هەست دکر کو باوەرییا وان یا ب هێز دکەڤت، ئەوێن شک وگومان د دلی دا هەی ل نک وی رحەتی وتەناهی ددیت، ئەوێن حەز ژ زانینێ دکر زانین ل نک وی ددیت، خۆ مرۆڤێن خاڤ وسست ژی ئەوێن خیرەت نەدکر چو بکەن گاڤا ئەو ددیت دلێن وان تژی حەماسەت دبوو، وبەرێ وان دکەفتە کرنا باشییێ، مەعنا: هەر کەسەکی خۆشی ورحەتی وتەناهی بۆ خۆ د گۆتنێن وی دا ددیت، دا بێژی ئەو منارەیەکا سەر بلندا باوەرییێیە د نیڤا بەحرەکا تاری وتژی پێل دا، یا کو خەلک هەمی پێ ب رێکا خۆ دکەڤن، شێخی گۆتنا خۆ بۆ هەمی تەخ وچینێن جڤاکێ پێشکێش دکر وخێر بۆ وان هەمییان دخواست، لەو هەمییان پێکڤە حەز ژێ دکر و ل دۆرێن وی کۆم دبوون. ومرۆڤ ئەگەر ل کتێبێن وی بزڤڕت، دێ بینت مەزنترین شیرەتێن وی ل هەڤال ودویکەفتییێن خۆ دکرن ئەڤە بوون:

١- شێخی دگۆت: خۆ گەلەک ژ سویندخوارنێ بدە پاش، ونە وە بت تو سویند بخۆی نە ژ ڕاستی نە ژ درەو ونە ب خەلەتی ڤە، وئەو کەسێ ڤێ چەندێ بکەت،

یەعنی خۆ ژ سویندێ بدەتە پاش، خودێ دەرگەهێ ڕۆناهیيا خۆ ل بەر وی دێ ڤەکەت، ب ڕەنگەکێ وەسا کو ئەو مفایێ وێ د دلێ خۆ دا ببینت، ودەرەجێن وی د چاڤێن خەلکی دا دێ بلند بن، لەو خەلک دێ چاڤ ل وی کەن وهەیبەتا وی د چاڤێن وان دا دێ زێدە بت.

٢- خۆ ژ درەوێ بدەنە پاش، چ یا ژ دل بت چ ب یاری ڤە بت؛ چونکی ئەو کەسێ خۆ ژ درەوێ دویر بکەت خودێ سنگێ وی دێ فرەهـ کەت، وزانینا وی دێ پاقژ کەت، وئێدی درەو ڕێکا خۆ ل نک وی نابینت، ودێ وە لێ ئێت کو بۆ وی نەخۆش بت ئەو درەوینەکی ببینت.

٣- هشیار بی سۆزەکێ نەدەی پاشی لێڤە ببی، وهندی ژ تە بێت چو سۆزا نەدە و ل سەر خۆ نەکە مال، وهەچییێ سۆزا خۆ نەشکێنت دەرگەهێ مەردینییێ دێ ل بەر وی ئێتە ڤەکرن، ودێ ژ مرۆڤێن ژ خۆ شەرم ئێتە هژمارتن، ومرۆڤێن ڕاستگۆ هەمی دێ حەز ژ وی کەن، وقەدرێ وی ل نک خودێ دێ پێ زێدە بت.

٤- نەفرەت ولەعنەتێ ل کەسێ نەکە، ونەخۆشییێ نەگەهینە کەسێ؛ چونکی مرۆڤێن چاک وصالح لەعنەتێ ل کەسێ ناکەن ونەخۆشییێ ناگەهیننە کەسێ، ویێ ب ڤی ڕەنگی بت دویماهییەکا باش دێ ب دەست وی ڤە دئێت، د دنیایێ دا خودێ دێ وی پارێزت ونەخۆشییان ژێ دەتە پاش، ووی ل بەر خەلکی شرین دکەت.

٥- نفرینان ل کەسێ نەکە، خۆ ل وی ژی یێ زۆرداری ل تە کری؛ چونکی ئەڤ سالۆخەتەیە یێ دەرەجێن تە بلند دکەت، ویێ ئەڤ چەندە بۆ ببتە تبیعەت ل دنیایێ وئاخرەتێ دێ یێ سەرفەراز بت، ل دنیایێ خودێ حەژێکرنا وی دێ کەتە د دلێ هەمی خەلکی دا، یێ وی بنیاست ویێ نەنیاست دێ حەز ژێ کەت.

٦- نە وە بت شاهدەیێ ب شرکێ یان کوفرێ یان نفاقێ ل سەر ئێکی ژ خەلکێ قیبلێ بدەی؛ چونکی ئەو یا د علمێ خودێ دا، وئەڤ چەندە پتر مرۆڤی نێزیکی ڕەحما خودێ دکەت.

٧- خۆ ژ گونەهان بدە پاش وئەندامێن لەشێ خۆ ژ كرنا گونەهێ بپارێزە؛ چونكی ئەڤ چەندەیە دبتە ئەگەرا هندێ مرۆڤ ل دنیایێ وئاخرەتێ زوی خێرێ ب دەست خۆ ڤە بینت.

٨- زەحمەتێ بۆ كەسێ چێ نەكە ومنەتا وان نەهلگرە؛ چونكی ئەو كەسێ ژ خەلكی بێ منەت بت سەرفەرازی وبلندییا تەقواداران دێ ب دەست خۆ ڤە ئینت، وئەڤ چەندە پتر دێ هاری وی كەت كو ئەو فەرمانا ب باشییێ ل خەلكی بكەت ووان ژ خرابییان بدەتە پاش؛ چونكی وێ گاڤێ خەلك هەمی ل بەر وی دێ وەكی ئێك بن، وئەگەر وی وە كر باوەری وخۆ زەنگینكرنا وی ب خودێ دێ وی ژ خەلكی هەمییێ بلندتر لێ كەت، و د سەر هندێ ژی را ئەڤە دەرگەهەكە ژ دەرگەهێن ئیخلاصێ.

٩- دلێ خۆ نەبە وی تشتی یێ د دەستێ خەلكی دا، ئەڤەیە زەنگینییا مەزن وباوەرییا صافی وسەربلندییا دورست؛ وئەڤە دەرگەهەكە ژ دەرگەهێن زوهدێ ونیشانەكە ژ نیشانێن مرۆڤێن خودێ ئەوێن خۆ دهێلنە ب هیڤییا وی ڤە.

١٠- خۆ مەزن نەكە، وئەڤە سەرەكانییا هەمی سالۆخەتێن چاكە، وئەوێ خۆ مەزن نەكەت دێ گەهتە دەرەجا عەبدێن خودێ یێن چاك وتشتێ وی بڤێت ژ خێرا دنیایێ وئاخرەتێ دێ گەهتێ، و ژ خۆنەمەزنكرنێیە تو خۆ ژ كەسێ باشتر نەبینی، ئەگەر یێ ژ تە بچویكتر بت بێژە: وی هندی من گونەهـ نەكرینە، وئەگەر یێ ژ تە مەزنتر بت بێژە: من هندی وی باشی نەكرینە.

مرنا شێخی:

وەكی مە گۆتی: شێخ عەبدلقادر ل باژێرێ گەیلانێ ل سالا (٤٧١) مشەختی هاتبوو سەر دنیایێ ودەمێ ژییێ وی نێزیكی هەژدە سالییێ وی قەستا باژێرێ بەغدایێ كر، و ل وێرێ ئاكنجی بوو، حەتا چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ ل شەڤا شەنبییێ هەشتی هەیڤا (ربیع الأول)ێ ژ سالا (٥٥١) مشەختی، دەمێ ژییێ

وی حەشتێ سال، وئاشکەرایە کـو ئـــەو ل نێزیکی مەدرەسا خۆ ل بـاژێرێ بـەغـدایێ هاتە ڤەشارتن، وهژمارەکا مەزن ژ خەلکی پشکداری د ڤەشارتنا وی دا کر.

خودێ ژێ ڕازی بت وجهێ وی بکـەتـە بـەحـەشـت، د گـەل پێغـەمبـەر وشـەهیـد وچاکێن خۆ.

مرۆڤێن خودێ
و جیهادا د ڕێکا خودێ دا

بەری ئەم قەستا دیوانا شێرێ جیهادێ (صەلاحەددینێ ئەییووبی) بکەین یا د جهێ خۆ دایە ئەم ل فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ بزڤڕین دا بزانین کانێ تێگەهشتنا وان بۆ جیهادێ یا چاوا بوو..

ب ڕاستی ڤیانا مرۆڤێن خودێ بۆ جیهادا د ڕێکا خودێ دا گەلەک ژ هندێ مەزنترە کو کەسەک بشێت ب گۆتنەکا کورت دەسنیشان بکەت، و ب تنێ شیرێ خودێ خالدێ کوڕێ وەلیدی شیایە نێزیک ببت دەمێ د کاغەزەکا خۆ دا بۆ مەزنێ لەشکەرەکێ کافران نڤیسی: ((ئەزێ هاتیم هندەک زەلام من یێن ئینباینە تە هند حەز ژ مرنێ دکەن هندی هوین حەز ژ ژینێ دکەن)).

بەلێ.. مرۆڤێن خودێ هند حەز ژ جیهادێ ومرنا د ڕێکا خودێ دا دکەن، هندی مرۆڤێن دنیایێ حەز ژ ژینێ ومانا د دنیایێ دا دکەن.. مرۆڤێن خودێ کانێ چاوا د مەیدانا حەژێکرنا خودێ ورەڤینا ژ مەزنێن دنیایێ دا هەردەم ل پێشییێ بوون، وەسا د مەیدانا خۆگۆریکرنا د ڕێکا خودێ ژی دا سەرکێش بوون، ئەو ڕۆندکێن وان ل شەڤێن درێژ ژ ترسێن خودێ دا دبارانـدن ژ وان چپکێن خوینێ دکێمتر نەبوون یێن وان ل مەیدانا جیهادێ بۆ خودێ دڕێتن.

(یەحیایێ کوڕێ ئەبوو کەثیری) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((ل دو دەمان بەحەشت دئێتە خەملاندن: ل دەمێ نڤێژێ، و ل دەمێ شەڕی)). ژ بەر ڤێ چەندێ تو دا بینی ئێک ژ وان گاڤا دچوو د نڤێژێ دا تو دا بێژی ئەو یێ ژ دنیایێ دەرکەفتی و ل بەحەشتێ یێ ئامادە بووی، وئێک ژ وان گاڤا ل مەیدانا جیهادێ ژی

حازر دبوو دا بێژته هەڤالێن خۆ: خۆ ژ رێکا من ڤەدەن بێهنا بەحەشتێ ژ نهالا هە یا دئێته من!

و د گۆتنەکا دی دا (یەحیایێ کورێ ئەبوو کەثیری) دبێژت: ((شەش سالۆخەت هەنە هەچییێ ئەو سالۆخەت ل نک هەبن ئەوی باوەرییا وی یا تمامە: کرنا شەرێ دوژمنێن خودێ ب شیری، ورۆژیگرتنا ل هاڤینێ، وشویشتنا دەسنڤێژێ ب تمامی ل زڤستانێ، وچوونا نڤێژێ زوی ل رۆژا بارانێ، وهێلانا هەڤرکییێ ئەگەر خۆ خودان یێ حەق ژی بت، وصەبرا ل سەر موصیبەتێ)).

مەعنا ب دیتنا مرۆڤێن خودێ جیهاد سەردەفتەرا هەمی خێرانە؛ چونکی جیهاد ژبلی کو ب جهئینانا فەرمانا خودێیە، ئەو سەرکەفتنەکە مرۆڤ دژی دلچوونێن خۆ ب دەست خۆ ڤە دئینت، شاهدەدانەکە ل سەر هندێ کو مرۆڤی ڤیانا دنیایێ هاڤێتییە، ڤێجا یا عەجێب نینە جیهاد ب دیتنا وان ئەو گەمی بت یا کو مرۆڤی ژ هەمی پێلێن تێچوونێ ونەمانێ رزگار بکەت.

مرۆڤێ عەدەتی گەلەک جاران حێبەتی دمینت دەمێ پێشڤەچوونا ڤان مرۆڤان بۆ بەرۆکێن جیهادێ دبینت یان گوهـ لێ دبت: کورێ دبێژنە بابێ خۆ یێ سەقەت: تو نەئێ جیهادێ خودێ ل تە ناگرت، باب ل وان دخۆرت: ب خودێ ئەز هنگی رادوەستم حەتا ڤی پیییێ خۆ یێ شل دکەمە د بەحەشتێ دا.. ودچت وشەری دکەت حەتا شەهید دبت.

سەرۆکێ لەشکەری دبێژتە زەلامەکی: تە چاڤ نینن خودێ ل تە ناگرت تو بزڤرەڤە، ئەو لێ ڤەدگێرت: چونکی من چاڤ نینن لەو ئەز دێ ئێم، کانێ تو ئالایێ لەشکەری بکە د دەستێ من دا، ئەز وان نابینم کو ژ وان برەڤم.. ودچت ودچت حەتا دئێته سەرژێکرن!

ڤیانەکا مەزنە بۆ خۆگۆریکرنێ.

(عەمرێ کورێ عوتبەی) ئێک ژ عاشقێن جیهادێ بوو، رۆژەکێ د گازییا جیهادێ دەرکەفت، بەرانبەر لەشکەرێ رۆمێ راوەستا، کراسەکێ نوی یێ سپی کربوو

بەر خۆ، گەلەک ژێ دهات، هندەک هەڤالێن وی گۆتێ: چەند جلکێن تە دخوشکۆکن. وی گۆت: دێ خوشکۆکتر لێ ئێن دەمێ خوین ب سەر ڤێرێ دا دئێتە خوارێ! چ عشقەکا غەریبە بەلێ ل بەر مە، نە ل بەر مرۆڤێن خودێ.

پاشی عەمری گۆت: سێ داخواز من ژ خودێ کربوون، دو ییێن داینە من وئەز یێ ل هیڤییا یا سییێ، مـن داخواز ژێ کربوو ئەو دنیایێ ل بەر دلێ من سار کەت، ڤێ گاڤێ ل نک من خەم نینە چ بێت چ بچت، ومن داخواز ژێ کربوو ئەو زیرەکییێ ل سەر کرنا نڤێژێ بدەتە من، ئەو ژی دا من، ومن داخواز ژێ کربوو ئەو شەهیدبوونێ ب ڕزقێ من بکەت، وئەزێ ل هیڤییێ.

پاشی وێ ڕۆژێ لێ نەبوو ئێڤار حەتا مرادا وی یا سییێ ژی بۆ ب جهـ هاتی!

ومرۆڤێن خودێ د ڤێ ڤیانا خۆ دا دقەلس وچریک نەبوون، وان دڤیا عەیالێ وان ژی ل سەر ڤێ ڕێکێ بن.. (شەقیقێ کوڕێ سەلەمەی) دبێژت: ((ئەگەر من کوڕەک هەبت شەڕی د ڕێکا خودێ دا بکەت ل بەر من خۆشترە ژ هندێ کو سەد هزار بگەهنە من)).

مرۆڤێن خودێ ل چلخانەیان سەری ناهەژینن.. ووەکی دەهبەیان ل شەکفتێن چۆل وچیایان ناکەڤنە چو (خولوەیان).. مرۆڤێن خودێ د ناڤ مرۆڤان دا دژین، وبەرێ وان ددەنە ڕێکا خودێ وکرنا جیهادا د ڕێکا خودێ دا. (صەلاحەددینێ ئەییووبی) هەر جارەکا ب لەشگرانییێ دحەسیا دا بێژت: کانێ هەسپێ من بینن، دا سویار بت ودەرکەڤت قەستا مەیدانا شەڕی کەت، هەڤالێن وی دا بێژنێ: ئەی سولتان! تو یێ نساخی.. ئەو دا بێژتە وان: دەمێ ئەز ل سەر پشتا هەسپی ئەز هەمی نساخییێن خۆ ژ بیر دکەم.

ب ڤێ ڕووحییەتێ، و ب ڤێ حەژێکرنێ، مرۆڤێن خودێ قەستا بەرۆکێن شەڕی دکەن، لەو گاڤا ئێک ژ وان ل ڤێ مەیدانێ دکەڤت، دکەفتە د بەحەشتێ دا، ودبێژت: ب خودایێ کەعبێ ئەز ب سەرکەفتم ((فزت ورب الكعبة.. فزت ورب الكعبة)).

شێرێ جیهادێ
صەلاحەددینێ ئەییووبی

دەمێ من ڤیای بەحسێ صەلاحەددینی بکەم ئەز حێبەتی مام بەحسێ کیژ لایێ ژینا وی بکەم:

- ژ وان سالۆخەتێن وی یێن ئەو گەهاندییە رێزا مرۆڤێن خودێ؟

- یان دەمێ وی ئوممەت ژ ژێکڤەبوونێ رزگارکری وهەمی ل بن ئالایێ (لا إله إلا الله) کۆمکرین؟

- یان دەمێ وی ب شیرێ سوننەتێ ئالایێ بیدعێ سەرنخوین کری؟

- یان ژی دەمێ وی ل زەمانێ بێ هیڤیبوونێ جارەکا دی هیڤی د دلان دا چاندی، وڕووحا جیهادی ل دەمێ سست وخاڤبییێ جارەکا دی خورت کری؟

- یان دەمێ وی کەنی ل خۆ حەرامکری حەتا قودسا پیرۆز ژ دەستێن خاچپەرێسان بینتە دەرێ؟

ب ڕاستی دەمێ ئەز بەرانبەر صەلاحەددینی ڕاوەستایم ئەز ب وێ حەسیام یا مرۆڤەکێ بەژن کورت پێ دحەسییێت دەمێ بەرانبەر چیایەکێ بلند ڕادوەستت، وگاڤا ئەو گۆتن هاتینە بیرا من یێن هندەک ئەزماندرێژێن مە د دەر حەقا وی دا دبێژن، بیرا من ل وێ مەتەلێ هاتەڤە وەکی دبێژن: جارەکێ هندەک نەزانان ڤیا عەسمانێ ساهی قرێژی بکەن، ڕابوون هەر ئێکی گێسکەک کرە د دەستێ خۆ دا وگۆتن: دێ تۆزێ ڕاکەین دا عەسمانی پیس بکەین، وپشتی وان زێدە خۆ وەستاندی وخۆ د تۆزێ ڕا هێلای، وئەزمان د دەڤی دا هاتی، ئەو ڕاوەستان وبەرێ خۆ دانێ عەسمان هەر وەکی خۆ یێ بلند وزەلال وسپییە، بەلێ ڕوییێن وان د تۆزێ ڕا یێن ڕەش بووین!

صەلاحەددین کییە؟

۞ ناڤێ صەلاحەددینی یێ دورست (یووسف) بوو، وناڤێ بابێ وی (ئەیییووبێ کورێ شادی)یە. بابێ وی ئەیییووب ژ بنەمالا ئێک ژ مەزنێن ئویجاخا (ڕاوەندی) یێن کوردە، ژ بابکێ (هەزبانییان)، وخەلکێ گوندێ (دووینێ)یە.

۞ ئەیییووبێ ڕاوەندی ل سەر دەمێ والییێ بەغدا یێ سەلجووقی (موجاهدەددین بەهرۆز)ی بووبوو حاکمێ کەلا تکریتێ ل ژۆرییا عیراقێ.. ودەمێ ئەو ل تکریتێ ل سالا (٥٣٢) مشەختی، بەرانبەر (١١٣٧) زایینی، خودێ کورەک دایێ ووی ناڤێ کورێ خۆ کرە (یووسف).

۞ ل وێ ڕۆژا خودێ ئەو کور دایە ئەیییووبی وی مالا خۆ ژ تکریتێ بارکر وهاتە باژێرێ مووسلێ ل نک (عمادەددینێ زەنگی)، وچونکی جارەکێ ئەیییووبی وبرایێ وی شێرکۆی ئەو ژ مرنێ خلاس کربوو، وی گەلەک قەدرێ وان گرت وپشتی ئەو دو سالان ماینە ل مووسلێ زەنگی ئەو کرە والییێ (بەعلەبەکێ).

۞ صەلاحەددینی زارۆکینییا خۆ ل بەعلەبەکێ قەتاند، وچونکی ئەو کورێ والی بوو وی ژینەکا خۆش برە سەری وچو یێ ژێ کێم نەبوو.. وهەر ل وێرێ وی قەستا مزگەفتان ومەدرەسێن دینی کر، و ل نک هژمارەکا زانایان خواندن وزانین وەرگرت، ودەمێ هێشتا ئەو یێ گەنج وی گەلەک حەز ژ ئەدەبی وشعرێ کر و ب تایبەتی شعرێن (حەماسی).

۞ پشتی زەنگی مری وکورێ وی (نوورەددین) هاتییە شوینێ و(دیمەشق) ئێخستییە بن دەستێ خۆ، وی صەلاحەددین کرە مەزنێ شورطێن دیمەشقێ، و ژ بەر دادی وجامێرییا وی خەلکی هەمییێ حەز ژێ کر.

۞ ل سالا (٥٥٨) مشەختی مەزنێ مصرێ یێ (فاطمی) ووەزیرێ خۆ لێککەفتن، ئینا وەزیری هەوارێن خۆ گەهاندنە (نوورەددینی)، لەو نوورەددینی سەرلەشکەرێ خۆ شێرکۆیێ ڕاوەندی د گەل هێزەکا لەشکەری هنارتە مصرێ، وبرازایێ شێرکۆی صەلاحەددین ژی د گەل ڤێ هێزێ بوو، و ل مصرێ ل سالا

(٥٦٤) شێركۆ بوو وەزیر، وپشتی ئەو بوویە وەزیر ب دو هەیڤان مر وبەری مرنا خۆ وی وەصیەتكر كو برازایێ وی صەلاحەددین ل شوینا وی ببتە وەزیر. ووەصیەتا وی هاتە ب جە ئینان وصەلاحەددین ل ژیێ سیهـ ودو سالییێ بوو وەزیر.

۞ ل سالا (٥٦٧) مەزنێ مصرێ (ئەلعاضدێ) فاطمی مر و ب مرنا وی صەلاحەددینی دویماهی بۆ دەولەتا وان یا شیعی دانا، وبڕیار دا جارەكا دی مەزهەبێ سوننی ل مصرێ بێتە بەلاڤكرن، وپێخەمەت ڤێ چەندێ وی گەلەك زانا ژ كوردستانێ وشامێ داخوازكرنە مصرێ ومەدرەسە ڤەكرن، وبڕیار دا ل مزگەفتان د خوتبێ دا ناڤێ خەلیفێ عەبباسی بێتە گۆتن.

۞ هەر چەندە صەلاحەددین بوو سولتانێ مصرێ ژی وحوكم كەفتە د دەستان دا بەلێ د گەل هندێ ژی وی چو (تەمەررود) ل سەر نوورەددینی ل شامێ، وخەلیفێ عەبباسی ل بەغدایێ نەكر، وهەر خۆ ژ وان حسێبكر.

۞ ل سالا (٥٦٩) نورەددین مر، وپشتی مرنا وی وەلاتێ شامێ وجزیرە پارچە پارچە بوو، وهەڤڕكی د ناڤبەرا مەزنان دا پەیدا بوو، حەتا هندەك جاران خەلكێ هندەك دەڤەران هەوارێن خۆ دگەهاندنە خاچپەرێسان دژی موسلمانان، وصەلاحەددینی ب دلەكێ تژی قەهر ڤە بەرێ خۆ ددا ڤی حالی، وحەز دكر كو ئەو تشتەكی بكەت ڤی حالێ خراب پێ بگوهۆڕت، لەو دەمێ كاغەزەك ژ خەلكێ شامێ گەهشتییە وی ووان تێدا ژ وی خواست ئەو د هەوارا وان بێت ئەو ئێكسەر د هەوارێ هات.

۞ ل درێژییا دەهـ سالان -ژ سالا ٥٧٠ حەتا ٥٨٠- صەلاحەددین شیا هژمارەكا مەزن ژ وەلاتێن موسلمانان یێن بژالە بكەتە ئێك، و ل بن سیبەرا ئالایێ خۆ كۆم بكەت، ژ وان وەلاتان: مصر، سوودان، كوردستان، شام، ویەمەن.

۞ خاچپەرێسان ب ڤێ ئێكبوونا موسلمانان نەخۆش بوو؛ چونكی وان دزانی صەلاحەددین ئەوێ ڤیانا جیهادێ دلێ وی تژی كری، وان ناهێلت ئەو ب كەیفا خۆ ل سەر ئاخا ئیسلامێ بێن وبچن، لەو ترسا صەلاحەددینی كەفتە دلێن وان.

۞ بەری صەلاحەددینی ب دەهان سالان شەڕێن خاچپەرێسان (الحروب الصليبيه) دەست پێ کربوون، و ل سالا (٤٩٢)ێ مشەختی بـاژێڕێ قودسێ کەفتبوو بن دەستێ وان.

۞ (عمادەددینێ زەنگی) وکوڕێ وی (نوورەددین مەحموودی) هندەک دربێن مەزن دانابوونە خاچپەرێسان ورووحا جیهادی د دلێ موسلمانان دا زێندی کربوو، پشتی صەلاحەددین هاتی وشیای ئوممەتێ بکەتە ئێک ڕێز ودیوارێ جیهادێ موکمتر لێ هات، وفێقییێ ڤێ جیهادێ ئەو بوو ل سالا (٥٨٣) باژێڕێ قودسێ هاتە پاقژکرن پشتی کو نۆت وئێک سالان مایە د دەستێ خاچپەرێسان دا.

۞ ل سپێدەییا ڕۆژا چارشەنبێ (٢٧)ی هەیڤا صەفەرا سالا (٥٨٩)ێ مشەختی، بەرانبەر سالا ١١٩٣ زایینی سولتانێ ئیسلامێ یێ سەرکەفتی صەلاحەددین ل باژێڕێ دیمەشقێ چوو بەر دلۆڤانییا خودێ وهەر ل وێرێ هاتە ڤەشارتن.

سالۆخەتێن صەلاحەددینی:

١- تەقوادارییا وی:

هەر کەسەکێ صەلاحەددین دیتی، و ژ نێزیک تێکەلییا وی کری شاهدەیی بۆ وی ب تەقوادارییێ دایە، وئەڤ چەندە نە تشتەکێ غەریبە ژ وی، سەرکێشەکێ وەکی صەلاحەددینی یێ کو ژینا خۆ هەمی بۆ جیهادا د ڕێکا خودێ دا تەرخان کری دڤێت د مەیدانا تەقوایێ ژی دا سوبارەکێ بێ هەڤتا بت، ئەڤ تەقوایە بوو جەرگێ وی کرییە جەرگێ شێران، وترس ژ ڕێکا وی لادای.

هەڤالێ وی (ئبن شەددادێ قازی) دبێژت: ((ئەوی -خودێ ڕەحمێ پێ ببەت- بیر وباوەرەکا باش هەبوو، گەلەک زکرێ خودێ دکر، دان وستاندن د مەسەلێن علمی دا د گەل زانا وسەیدایێن مەزن دکرن، وگەلەک ل نڤێژێ یێ هشیار بوو، وئەو چەند سال بوون ژێ نەهاتبوو زانین کو نڤێژەکا وی یا ب جماعەت نەبت، ووی گەلەک نڤێژێن سوننەت ژی دکرن، وهەر جار بەری نڤێژا سپێدێ ئەو بۆ کرنا نڤێژێن شەڤێ

ڕادبوو، خۆ دەمێ ئەو نساخ ژی بووی وی نڤێژ ژ پییان ڤەدکرن.. گەلەک حەز ژ گوهدانا قورئانێ دکر، وئەو هند یێ دل نازک بوو گاڤا گوهێ خۆ ددا قورئانێ نەدشیا چاڤێن خۆ هندی دکرە گری، وگەلەک حەز ژ گوهدانا حەدیسان ژی دکر.. وی گەلەک قەدرێ دینی ودینداران دگرت ونەیارەتییا دین دوژمنان دکر.. هیڤییا وی ب خودێ گەلەک یا مەزن بوو، گاڤا گوهـ لێ دبوو جارەکێ دوژمن یێن هاتین دا قەستا وەلاتێ موسلمانان بکەن وێ شەڤێ هەمییێ دا مینتە هشیار ونڤێژان کەت وسەرێ خۆ دانتە عەردی ودوعایان کەت وبێژت: ((ئیلاهی پێخەمەت ب سەرئێخستنا دینێ تە هەمی ئەگەرێن عەردی ل بەر من یێن هاتینە بڕین، ژ تە پێڤەتر من کەسەک نەمایە، ب تنێ وەریسێ تە یێ مای ئەز خۆ پێڤە بگرم، تو تێرا من هەیی وتو باشترین وەکیلی بۆ من..)).

و ل جهەکێ دی دبێژت: ((جارەکێ من ئەو د سوجدێ دا دیت، ڕۆندکێن وی ب سەر دێمی دا هاتبوونە خوارێ موییێن ڕیهێن وی یێن سپی وشەملکا وی تەڕ کربوون.. هندی من گوهێ خۆ ددایێ ژ بەر گرییێ دەنگێ وی نەدهاتە من، ڕۆژا وی وە دکر ئەو ڕۆژ نەدچوو ئەگەر دەنگ وباسێن سەرکەفتنەکا ل سەر دوژمنی بۆ وی نەهاتبان..)).

بەلێ.. و چ تشتێ ئەم ژ بیر بکەین ئەم وێ ژ بیر ناکەین کو صەلاحەددینی سۆز دابوو ئەو نەکەتە کەنی هندی قودس د دەستێ دوژمنێن ئیسلامێ دا بت، دگۆت: ئەز ژ خودێ شەرم دکەم بکەمە کەنی وقودس د دەستێن خاچپەرێسان دا بت!

٢- دادی ودلۆڤانییا صەلاحەددینی:

سولتانێ سەرکەفتی صەلاحەددینێ ئەیییووبی، ئەوێ حوکم ل نێزیکی یازدە دەولەتێن مە یێن ڤێ گاڤێ دکر، ب دادی ودلۆڤانییێ هاتبوو ناسین، نە ب تنێ د گەل هەڤالێن خۆ، بەلکی خۆ د گەل دوژمنێن خۆ ژی، وهەر کەسەکێ دیرۆکا وی بخوینت ئەڤ ڕاستییە دێ بۆ ئاشکەرا بت.

دیرۆکڤانێ بریتانی (ئارنۆلد) د کتێبەکا خۆ دا بەحسێ صەلاحەددینی دکەت ودبێژت: ((ئەڤ تێکەلییا وی یا ب رەحم بوو ئەگەرا هندێ کو گەلەک خاچپەرێس دینێ خۆ بگوهۆڕن وموسلمان ببن)).

(قازی بەهائوددین) دبێژت: ((صەلاحەددین -رەحمەت لێ بن- خودان دادی ودلۆڤانییەکا مەزن بوو، ووی گەلەک پشتا مرۆڤێ لاواز وبێ هێز دگرت، دیوانەکا گشتی وی هەبوو حەفتییێ دو رۆژان -دوشەنبێ وپێنج شەنبێ- لێ درووینشت، قازی وزانا هەمی ل نک خۆ کۆم دکرن ودەرگەهـ ل بەر خەلکی ڤەدکر، وهەر کەسەکێ شۆلەک هەبا دا چتە نک وی ومەسەلا خۆ بۆ بێژت، ئەو ب خۆ دا گوهێ خۆ دەتێ پاشی دا حوکمی دەت، هەر دەم وی ئەڤ دیوانە گرێددا، چ ل مال با چ ل سەفەرێ)).

دلەکێ مەزن وسنگەکێ فرەهـ د ڤی مەجالی دا وی هەبوو، وهندی خەلکی بێهنا وی تەنگ کربا ئەو عێجز نەدبوو، رۆژەکێ مرۆڤەکێ ب ناڤێ (عومەرێ خەلاتی) دئێتە ناسین چوو نک قازییێ صەلاحەددینی (ئبن شەددادی) وگازندەیەک ل سولتانی ب خۆ کر، قازی بڕیار دا هەردو هەڤڕک ل نک وی ئامادە ببن، پشتی هەردو (صەلاحەددین وعومەرێ خەلاتی) ل نک قازی ئامادە بووین، قازی گۆت: هەر ئێک ژ هەوە شاهدێ خۆ بینت، پشتی شاهد هاتین وهەر ئێکی شاهدەییا خۆ دای، دیار بوو کو صەلاحەددین یێ حەقە، لەو قازی بۆ وی ئێخست، بەری هەڤڕکێ صەلاحەددینی ژ دیوانێ دەرکەڤت، صەلاحەددینی هندەک پارە دانێ؛ دا ئەو هزر نەکەت کو صەلاحەددینی تشتەک د دەر حەقا وی دا کرە دلێ خۆ.

گاڤا حوکمداری کەفتییە د دەستێ صەلاحەددینی دا وی بڕیار دا خویک وباج وگومرک ل سەر خەلکی بێنە راکرن؛ دا بارێ وان گران نەبت، وفەرمان دا ب عەدالەت هاریکارییا خەلکی بێتە کرن.. و د دەلیڤەیا عەدالەتا صەلاحەددینی ب تنێ دو نموونەیان ژ دیرۆکا وی دێ ڤەگێڕین:

یا ئێکێ: جارەکێ پشتی صەلاحەددین ژ سەرکەفتنەکێ زڤڕی وهاتییە دیمەشقێ، مەزنێ دیمەشقێ ڕابوو قەسرەکا مەزن وژێهاتی ل خۆشترین جهێ دیمەشقێ بۆ سولتانێ سەرکەفتی ئامادەکر دا بۆ وی بکەتە دیاری گاڤا دگەهتە دیمەشقێ، صەلاحەددین هات، پشتی وان قەسر نیشا وی دای ووی جوانییا قەسرێ دیتی، ئەو ما.. بێنەکێ بەرێ خۆ دایێ پاشی گۆت: ئەم نە یێن جهێن هۆساینە، ئەڤ خانییە ب کێر وی کەسی نائێت یێ داخوازا مرنێ بکەت، ئەم یێن هاتینە ڤێرێ ب تنێ بۆ هندێ دا خزمەتێ بکەین. پاشی پشتا خۆ دا وێ قەسرێ وپێ ڕازی نەبوو. مالا صەلاحەددینی خیڤەتەک بوو ل سەر پشتا هەسپێ وی بوو، جهێ گەهشتبایێ لێ ڤەددا.. صەلاحەددینی چو قەسر نەبوون ژێ بترست وبێژت: ئەگەر ئەز مرم دێ بۆ کێ هێلم؟

ل بن خیڤەتەکێ صەلاحەددینی حوکم ل یازدە دەولەتێن مە یێن ڤێ گاڤێ دکر وئەو هنگی ڕاوەستیا حەتا دفنا فرەنسا وئەلمانیا وبریتانیا د گەل یا پاپایێ وان ل ئاخێ بکێشت!

یا دووێ: من دڤێت وی مالی بۆ هەوە بێژم یێ صەلاحەددینی پشتی مرنا خۆ هێلای، (ئەبوو شامە) دبێژت: سولتانی چو ملک وعەقار پشتی خۆ نەهێلابوو، ڕۆژا ئەو مری دینارەک وچل وحەفت دەرهەم ب تنێ وی هەبوون.

نە قەسر، نە باغ وبیستان، نە زەڤی ورەز.. ب تنێ دینارەک وچل وحەفت دەرهەم! ئەڤە دەمێ ئەو مری.. ودەمێ هێشتا ئەو یێ ساخ هەڤالێ وی (ئبن شەددادێ قازی) دبێژت: نەهاتییە زانین کو صەلاحەددینی جارەکێ زەکاتا فەرض دابت؛ چونکی چو جاران وی هند مال نەبوو زەکات لێ بکەڤت.

٣- مروەت ودل فرەهی ومەردینییا وی:

مروەت و دل فرەهییا صەلاحەددینی جهێ مەتەل پێ ئینانێ بوو خۆ ل نک وان یێن صەلاحەددینی شەڕێ وان دکر، ودەمێ ئەم بەحسێ جیهادا وی دکەین هندەک نموونەیان ل سەر ڤێ چەندێ دێ ئینین.

(ئبن شەدداد) دبێژت: مەردینییا وی گەهشتبوو حەددەکی چو جاران وی نەدهێلا تشتەک بمینتە د خزینەیێ دا، لەو گەلەک جاران خزینەداران مال ژێ ڤەدشارت دا ل دەمێ تەنگاڤییان مەحتل نەبن.

وهندی ئەو مرۆڤەکێ دلساخ بوو وی ڕێ ددا هەمی کەسان کو ئەو بچنە نک وی وگازندەییێن خۆ بۆ بکەن و ژ بەر ڤێ چەندێ دوژمنێن وی بەرگەریانا کوشتنا وی یا کری، بەلێ هەر جار خودێ ئەو دپاراست.

سەرهاتییا صەلاحەددینی د گەل جیهادێ:

صەلاحەددین -وەکی پتربیا مێرچاکێن مللەتێ خۆ یێ کورد- شێرەکێ دل موکم بوو، نە ترس نە سستی وی نەدناسی، هندی تەنگاڤی ل سەر مشە ببان هێزا وی پتر لێ دهات، وەکی چیایێن کوردستانێ یێ ئاسێ بوو، ووەکی دەشتێن وێ یێ ب ساناهی بوو، هێژ دەمێ یێ بچویک ل سەر دەستێ بابێ خۆ ئەییووبی ومامێ خۆ شێرکۆی فێری سویاری وعەگیدییێ بووبوو، وهێشتا ژییێ وی نەگەهشتییە بیست سالییێ ناڤ ودەنگێن وی ب زیرەکییێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بوون، و ژ بەر زیرەکییا وی مامێ وی شێرکۆی بۆ هاریکاری ئەو د گەل خۆ برە مصرێ، وئەوی ب زیرەکییا خۆ شیا د حەفت هەشت سالان دا هژمارەکا مەزن ژ فێرس وعەگیدان ل دۆر خۆ کۆم بکەت ودویماهییێ بۆ دەولەتا عوبەیدییێن رافزی ل مصرێ بدانت، وجارەکا دی ئالایێ سوننەتێ ل مصرێ وڕۆژئاڤایا وەلاتێن عەرەبان بلند بکەت، و ب ڕاستی ئەڤ کارێ صەلاحەددینی کری گەلەک یێ کێمتر نەبوو ژ وێ جیهادا صەحابییان کری دەمێ بۆ جارا ئێکێ ئەڤ وەلاتە ل سەر دەولەتا ئیسلامێ زێدە کرین.

صەلاحەددین ل دەمەکی هات گەلەک یێ جودا نەبوو ژ ڤی دەمێ نوکە ئەم تێدا دژین:

ئەگەر ژ لایێ ناڤخۆیی ڤە تە بەرێ خۆ دابایێ دا بینی ئوممەت -ژ لایێ دەسهەلاتدارییێ ڤە- وەکی رستکەکا قەتیای لێ هاتبوو، هەر مۆرکەک بۆ خۆ ب

لایەکی ڤە چووبوو، جیهانا ئیسلامی ل سەر هژمارەکا نە یا کێم ژ دەولەت وویلایەت ومیرنشینان یا لێکڤەکری بوو، و ل هەر جهەکی کەسەکی حوکم دکر وگەلەک جاران خۆ دهاڤێتە سەر بەختێ نەیارێن ئیسلامێ وبازرگانی ب ئاخا ئیسلامێ دکر پێخەمەت کو ئەو دەستێ هاریکارییێ بۆ وی درێژ بکەن دژی حاکمەکێ دی یێ موسلمان.

ڕاستییا ئیسلامێ نێزیک بوو ل بەر خەلکی ئالۆز ببت، دەستەکێن بیدعەچی وخودانێن دلچوونان ب ناڤێ ئیسلامێ خەلک ئێخستبوونە بن دەستێ خۆ، وئەو وەسا تێ دگەهاندن کو داخوازکەرێن دورست بۆ ئیسلامێ ئەون.

و ژ لایێ دەرڤەیی ژی ئەورۆپایا دل ب کین وخاچپەرێس ب هەمی ڤە خۆ لێکدابوو وئەو نێزیکی سەد سالان بوو ب عێل وعەساکر ڤە قیت کربوو ڕۆژئاڤایا جیهانا ئیسلامی، وهژمارەکا وەلات وباژێران ئێخستبوونە بن دەستێ خۆ، وقودسا پیرۆز ب خۆ ئێک ژ وان باژێران بوو.

ئەڤە حالێ جیهانا ئیسلامی بوو ل سەدسالا شەشێ مشەختی، دەمێ خودێ صەلاحەددین بۆ ئوممەتێ هنارتی.. صەلاحەددین هات، وگاڤا وی ئوممەت د ڤی حالی دا دیتی، وی ڤیا گوهۆڕینێ بکەت، بارەکێ گران کەفتە سەر ملان، ڕاستە ژ باشییا ئێغبالا وی ئەو بوو بەری وی ب دەمەکێ کێم دو شێرێن دی یێن جیهادێ ڕێک بۆ وی خۆش کربوو، ئەو ژی عمادەددین وکوڕێ وی نوورەددین بوون، بەلێ مرن بەری صەلاحەددینی گەهشتە ڤان هەر دووان، مرنێ ئەو برن وبارێ وان ژی بۆ صەلاحەددینی هێلا.

ئەڤ بارێ گران ب دورستی ل سیە ودو سالییێ کەفتبوو سەر ملێن وی دەمێ ئەو ل مصرێ بوویە وەزیر، ل سیە ودو سالییێ وی دەست پێ کر و ل پێنجی وحەفت سالییێ دەمێ ئەو مری بارا پتر ژ هیڤییێن خۆ یێن مەزن وی ب جه ئینابوون، ب تنێ دو هیڤی نەبن مانە د دلی دا.. هەڤالێ وی (ئبن شەدداد) دبێژت:

((ل سالا ٥٤٨ -پشتی زڤراندنا قودسێ- صەلاحەددین د خواتر خواستنا لەشکەرێ مصرێ دەرکەفت، برایێ وی (الملک العادل) سەرلەشکەر بوو، ل باژێرێ عەسقەلانێ مە خاترا خواستنا لەشکەری کر، صەلاحەددینی ڤیا د بەر لێڤا دەریایێ ڕا بزڤڕت وبۆ سەح وسوییان خۆ نێزیکی عەککایێ بکەت، کو هنگی د دەستێ خاچپەرێسان دا بوو، وهنگی دەم زڤستان بوو وڕێک یا ب سلامەتی نەبوو، مە گۆتێ: یا باش نینە ئەم د ڤێ ڕێکێ ڕا بچین، بەلێ وی گوهێ خۆ نەدا مە ودا ڕێ.. دەمەکی ئەز وئەو پێ دچین ئەو ل من زڤڕی وگۆت: بۆ تە بێژم کانێ چ د دلێ من دایە؟ من گۆتێ: بەلێ.. وی گۆت: چی گاڤا من بەر لێڤا دەریایێ (ساحلی) هەمی ستاند، ئەز دێ وەلاتی ل سەر هندەکان لێکڤەکەم ودێ وەصیەتا خۆ کەم وخاترا خۆ خوازم ودەمە دەریایێ و ب دویڤ وان دا چم وهندی عەرد هەیە دێ چم حەتا کافرەکی ل سەر ڕوییێ عەردی نەهێلم یان ئەز بمرم..)).

ئەڤە ئێک.. یا دووێ: (ئبن شەددادی) گۆت: ((پاشی صەلاحەددینی گۆتە من: ئەز دێ پسیارەکێ ژ تە کەم کیژ مرن ژ هەمییان بلندتر وشەریفترە؟ من گۆتێ: مرنا د ڕێکا خودێ دا، وی گۆت: مەسەلە هەمی ئەوە من دڤێت ب مرنا بلندتر وشەریفتر ئەز بمرم))، ئەڤە هیڤییا وی یا دووێ بوو.

ئەو چەپەرێ صەلاحەددینی جیهاد تێدا کری چەپەرەکێ بەرفرەهـ بوو، نە لایەکێ ب تنێ بوو، ونە جهەکێ ب تنێ ژی، د گەل خاچپەرێسان بوو، د گەل ڕافزییان بوو، د گەل ئیسماعیلییان بوو، د گەل بیدعەچییان بوو..

ل مصرێ بوو، ل فلسطینێ بوو، ل شامێ بوو، ل جزیرێ بوو، ل کوردستانێ بوو.. وڕۆژا صەلاحەددین مری مەملەکەتەکا ئێکگرتی ل بن ئالایێ سوننەت وجەماعەتێ دورست ژ ڤان وەلاتان هەمییان پێک دهات: مصر، یەمەن، ڕۆژهەلاتا توونسێ، بەرلێڤێن دەریایێ ل ژۆرییا ئەفریقیا، شام ب هەر پێنج دەولەتێن خۆ یێن نوکە ڤە هندەک دەڤەر ژ فلسطینێ تێ نەبن، د گەل گەلەک دەڤەرێن کوردستانێ ژی، ئەڤە ئەو مەملەکەتە یا دیرۆکڤانان پشتی هنگی گۆتییێ: دەولەتا ئەیووبییان.

ئەگەرێن سەرکەفتنا صەلاحەددینی:

ل ڤێرێ پێنج ئەگەران ب کورتی بۆ سەرکەفتنا صەلاحەددینی ئەم دشێین دەسنیشان بکەین:

١- چونکی صەلاحەددین مرۆڤێ خودێ بوو:

وبەری نوکە مە بەحسێ ڤێ چەندێ کر، ومە ئاشکەرا کربوو کو دەمێ دبوو شەڕ بەرێ صەلاحەددینی بەس دما ل لایەکی.. لایێ خودێ، ووی داخوازا سەرکەفتنێ ژ خودێ ب تنێ دکر، وبەری هنگی ل بەرفرەهییێ وی خودێ دناسی ودینێ وی ب سەر دئێخست لەو ل تەنگاڤییێ خودێ د هەوارا وی دهات وئەو ب سەر دئێخست.

٢- ب کارئینانا ڕێکێن سەرکەفتنێ:

پشتی صەلاحەددینی ب دورستی خۆ هێلایە ب هیڤییا خودێ ڤە وسەرکەفتن ژ وی ب تنێ خواستی، وی خەمەکا خەم ژ ئامادەکرنێ و ب کارئینانا ڕێکێن سەرکەفتنێ ژی خوار، لەشکەرەکێ موکم ئامادەکر، پویتە ب مەسەلا پەیداکرنا چەکی کر، ولایێ تەعبئێ ژی ژ بیر نەکر، مرۆڤێن زانا کرنە د ناڤ لەشکەری دا؛ دا جیهادێ ل بەر وان شرین کەن ودینی نیشا وان بدەن ونڤێژێ ل بەرا وان بکەن.

صەلاحەددینی لەشکەرێ خۆ ل سەر سێ پشکان لێکڤە کربوو:

- لەشکەرێ سولتانی: وئەڤ لەشکەرە هەمی -یان بارا پتر- ژ کوردان پێک دهات، وئەو هەردەم د گەل صەلاحەددینی بوون وچو بێنڤەدان بۆ وان نەبوو.

- لەشکەرێ میران: وئەڤ لەشکەرە ئەو بوو یێ د گەل وان میران یێن صەلاحەددینی ڕاکرین، ل دەڤەرێن جودا جودا بوو، وهەر جارەکا سولتان هەوجە ببایێ دهنارتە ب دویڤ ڕا.

ـ لەشکەرێ (موتەطەووع): وئەڤە ئەو جیهادکەر بوون یێن ل دەمێ شەڕ وتەنگاڤییان خۆ دگەهاندە لەشکەرێ سولتانی.

وصـەلاحەددینی پـویـتـە ب چێکرنا چەکی ومـین ومـەنجـەنیقـان ژی دکـر، ووی میــرەک ب نــاڤێ (میـــرێ دەریــایێ) دانــابوو کــارێ وی ئــەو بــوو ســەرکێشــییا (ئسطـوولـێ) ئیسلامی یێ بەحری دکر.

٣- صـەلاحـەددینـی رێـزێن موسـلمانان کرنـە ئێـک ودوبـەرەکـی وژێکڤـەبـوون ژ ناڤبەرا وان ڕاکر وهەمی ل بن ئالایێ ئیسلامێ کۆمکرن، وهـەر جارەکا موسلمان ل دۆر ئیسلاما دورست کۆم ببن وببنە ئێک دەست وئێک دل کەسەک نەشێت خۆ ل بەر بگرت.

٤- ئارمانجا صەلاحەددینی ژ هەمی جیهادا خۆ بلندکرنا دینێ خودێ بوو وچو ددی نە، صەلاحەددینی بۆ چو گـازیێن بـەرتـەنـگ گـازی نـەدکر، وئارمـانجـا وی ب سـەرئێخسـتنا چـو گـازییێن جاهلی ژی نـەبـوو، هـەر وەلاتـەکێ مرۆڤـەکی سـەرێ خـۆ بۆخودێ لێ چەماندبا وەلاتێ صـەلاحـەددینی بـوو، وهـەر جهـەکێ بـانگێ خـودێ لـێ هاتبا بلندکرن جهێ صەلاحەددینی بوو.

٥- صەلاحەددینی مەسەلا ئازادکرنا وەلاتێ ئیسلامێ کربـوو مـەسـەلـەکا خورِی ئیسلامی، مەسەلە نە مەسەلەکا نشتیمانی بوو، نە یا هەرێمی بوو، نە یا نەتـەوەیـی بوو، مەسەلە مەسەلا ئیسـلامێ وجاهلیـەتـێ بـوو، لـەو د چەپـەرێ صـەلاحـەددینـی دا کورد هەبوون، عەرەب هەبوون، تورک هەبوون، فارس هەبـوون، و د چەپـەرێ بـەرانبـەر ژی دا کافرێن عەرەب هەبوون، رۆمی هەبوون، فـرەنسی هـەبوون، ئـەلمـانی وئنگلیـز هـەبـوون. شـەرِ ل بـن نـاڤێ بلندکرنا ئـالایێ ئیسـلامێ دهاتـەکرن، وژبلـی ڤـی نـاڤی جیهانا ئیسلامی چو ناڤ ونیشانێن دی یێن جاهلی نەدناسیـن، یـان ب تـەعبیـرەکـا دی (ئستیـراد) نەکربوون.

صەلاحەددین.. وخاچپەرێس:

جارەکێ مەزنێ باژێرێ (کەرەکێ) یێ فەلە، ئەوێ دگـۆتنێ: (ئـەرنـاط)، پـێ ل پەیمانا شەرِ ڕاوەستاندنێ دانا وهێرش دا سەر کاروانـەکێ موسلمانان، پشـتی زەلام ئێخسیـرکرین وبەری دەست ب کوشتنا وان بکەت هندەک گۆتنێن سەقەت د دەر حەقا

ئیسلامیٚ دا گۆتن وگۆته ئێخسیران: پا دیٚ بلا موحەممەد بێت هەوە ژ دەستێن من بینته دەر.

ئەرناطی پەیمان شکاند وئەزمانیٚ خۆ درێژکر!

سوحبەت گەهشته صەلاحەددینی، گەلەک تێکچوو وسۆز دا دەرسەکا وەسا نیشا ئەرناطی بدەت ئەو چو جاران ژ بیر نەکەت.. ئەڤ گۆتنا ئەرناطی ل سالا (٥٨٢)یٚ مشەختی هاتبوو کرن، ئینا صەلاحەددین ڕابوو کاریٚ لەشکەریٚ خۆ کر وڤیٚ جاریٚ کره دلیٚ خۆ قودسیٚ ژ پیسییا خاچپەرێسان پاقژ بکەت، ل هەیڤا چاریٚ ژ سالا دی (سالا ٥٨٣) صەلاحەددین دەرکەفت.. وئەو بوو د ڤیٚ دەرکەفتنیٚ دا شەڕیٚ (حطین)یٚ چێبوو وصەلاحەددین تێدا ب سەرکەفت، وپشتی شەڕی ئەرناط ب ئێخسیری کەفته دەستیٚ موسلمانان، هندەکان ئەو ئینا نک صەلاحەددینی، صەلاحەددینی گۆتیٚ: ئەڤرۆ ئەز پێش موحەممەدی ڤە دیٚ تە کوژم.. وشیرەک ل ستویٚ وی دا.

ل سالا (٤٩٢)یٚ مشەختی دەمیٚ خاچپەرێسان باژێریٚ قودسیٚ ژ دەستیٚ موسلمانان ئینایە دەریٚ دیرۆکڤان دبێژن: وان حەفتیٚ هزار موسلمان کوشتن. ودەمیٚ صەلاحەددینی ل سالا (٥٨٣) ییٚ مشەختی قودس ژ دەستێن وان ئینایە دەر موسلمانان ب ڕەنگەکیٚ وەسا سەرەدەری د گەل وان داگیرکەران کر دیرۆکڤانێن وان ب خۆ حەتا ئەڤرۆ ژی خۆ مەجبوور دبینن کو ب باشی بەحسیٚ ویٚ بکەن دەمیٚ موقارەنیٚ د گەل خۆ دکەن!

دەمیٚ صەلاحەددین هاتییە د قودسیٚ دا وی بڕیار دا چل ڕۆژان ڕیٚ بۆ فەلێن قودسیٚ بێته ڤەکرن؛ دا هەچییێ بڤێت ب تەناهی وسەربەستی دەرکەڤت وبچته وی جهی ییٚ وی بڤێت، ووی بڕیار دا هەر زەلامەک دەهـ دیناران پێش خۆ ڤە بدەت وهەر ژنکەک پێنج دیناران، وهەر بچویکەک دو دیناران بدەت دا ڕیٚ بۆ بێته ڤەکرن، وییٚ ڤیٚ بەدەلیٚ نەدەت دیٚ ئێته ئێخسیرکرن، وهەر چەندە صەلاحەددین وخاچپەرێس ل سەر ڤیٚ بەندیٚ پێک هاتن ژی بەلیٚ دەمیٚ بوویە دۆرا ب جهئینانا ڤیٚ بەندیٚ

صەلاحەددینی هێشتا پتر دلۆڤانی ب وان بر، دەمێ وی دیتی گەلەک کەسێن لاواز وپیر وبێ خودان د ناڤ فەلان دا هەنە وی بریار دا ڕۆژەکا تایبەت بۆ ڤان ڕەنگە مرۆڤان بێتە دەسنیشان کرن وپارە ودەوار ل سەر وان بێنە لێکڤەکرن دا ب رحەتی وتەناهی ئەو بچن.

ل قودسێ پەتریکەکێ فەلە هەبوو، مالەکێ زێدە وی هەبوو، دەمێ ئەو ژ باژێری دەرکەفتی وی مالێ خۆ هەمی د گەل خۆ بر، وهندی فەقیرێن فەلان ژێ خواست کو ئەو پێش وان ڤە پاران بدەت ئەو ل بەر نەهات وپارە پێش ئێکی ڤە نەدان، هندەکان گۆتە صەلاحەددینی: ئەرێ بۆچی ئەم پارێن وی ژێ ناستینین وبدەینە موسلمانان؟ صەلاحەددینی گۆت: ژ دەه دیناران پێڤەتر ئەز تشتەکی ژێ ناستینم، وئەز قەت غەدرێ لێ ناکەم.

دیرۆکڤانێ ڕۆژئاڤایی (ستانلی بۆل) دبێژت: مەسەلە گەهشتە هندێ سولتانەکێ موسلمان دەرسەک د قەنجییێ وخێرێ دا، دا پەتریکەکێ مەسیحی.

گەلەک فەلە ژ قودسێ دەرکەفتن و ب لایێ ئەنطاکیایێ ڤە چوون، وئەو هنگی د دەستێ خاچپەرێسان دا بوو، وتشتێ غەریب ئەو بوو مەزنێ ئەنطاکیایێ یێ فەلە قەبویل نەکر ئەو فەلە بمیننە ل جهێ وی، لەو ئەو فەلە نەچار بوون چوونە باژێرێن موسلمانان، وموسلمانان ب سنگەکێ بەرفرەه ڤە پێشوازی ل وان کر.

ڕۆژا صەلاحەددین ب سەرکەفتی ب ڤی ڕەنگی سەرەدەری د گەل خاچپەرێسان کر، ورۆژا ئەو شیاینە موسلمانان وان ل وی جهێ ئەو دبێژن مەسیحی ئالایێ ئاشتییێ لێ بلند کربوو، حەفتێ هزار موسلمان کوشتن، وهندەک ب ساخی سۆتن!

صەلاحەددینی چ پێشکێش کرییە؟

ئەڤرۆ -مخابن- هندەک کەس د ناڤ مە دا هەنە دەمێ بەحسێ قەهرەمانێ ئیسلامێ صەلاحەددینی دئێتەکرن لەشێ وان گران دبت ودبێژن: ما وی چ بۆ مە کرییە؟

ب ڕاستی دیرۆک باشترین شاهده ل سەر هندێ کو صەلاحەددین ئێک ژ (موجەددێن) سەدسالا شەشێ مشەختی بوو، وئەگەر صەلاحەددینی بۆ ڤێ ئوممەتێ تشتەک نەکربت ژبلی هندێ کو وی رووحا جیهادی د دلێن موسلمانان دا ساخکری ئەو بەسی وییە.. ئەوێ دیرۆکا صەلاحەددینی بخوینت باش دێ زانت کانێ ڤی سەرکێشێ مەزن چ کرییە، ل ڤێرێ ئەم ب کورتی ئیشارەتێ دێ دەینە هندەک ژ وان (ئصلاحاتان) یێن وی کرین.

١- ژ لایێ دینی وعەقیدێ ڤە:

ئارمانجا صەلاحەددینی یا سەرەکی ئەو بوو بیر وباوەرێن موسلمانان دورست بکەت ووان بیدعە وخرابییێن د ناڤ وان دا پەیدا بووین نەهێلت، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ بیدعەچییان پتر ژ جارەکێ بەرگەریانا کوشتنا وی کر، وحەتا ئەڤرۆ ژی هندەک دەستەکێن بیدعەچی وسەرداچووی لێ دگەرییێن ناڤێ صەلاحەددینی د چاڤێن خەلکی دا کرێت بکەن ودەورێ وی کێم بکەن.

صەلاحەددینی دەمێ جهێ پێ خۆ ل مصرێ کری بەری هەر تشتەکی وی خەبات کر مەنهەجێ سوننەتێ جارەکا دی ساخ بکەتەڤە پشتی کو ب دەستێن عوبەیدییان هاتییە مراندن، مەدرەسە ڤەکرن وبریار دا بانگ ب دورستی بێتەدان، مەزهەبێ رافزییان یێ بێ بنیات ژ مەیدانێ راکر و ل شوینێ مەزهەبێ سوننی -و ب تایبەتی مەزهەبێ شافعی- بەلاڤ کر.

دەمێ صەلاحەددین ب پاقژکرنا مصرێ ژ بیدعەیێن عەقائدی رابووی دیت عوبەیدییێن رافزی گەلەک بیدعە یێن ساخکرین و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤکرین وەکی: گێرانا شیلان وئاهەنگان ب هلکەفتنا بوونا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، ودانانا دیوانێن شینییێ ل رۆژا عاشوورائێ، وساخکرنا رۆژا نەورۆزێ.. وگەلەکێن دی. گاڤا حوکم کەفتییە د دەستێ صەلاحەددینی دا وی ئەڤ بیدعەیە هەمی راکرن، وموسلمان ب دورستی ل رامانا (وەلائێ وبەرائێ) هشیارکرن؛ دا ئەو پشتەڤانییا دین دوژمنان نەکەن، وهندی ژێ هاتی وی مرۆڤێن زانا ل وەلاتی زێدەکرن

وهاریكارییا وان كر دا ئەو خەلكى ل ڕاستییا دینى ئاگەهدار بكەن وبەرێ وان بدەنە حەقییێ وڕامانێن ئیسلاما دورست د دلێن وان دا نوی بكەنەڤە.

٢- ژ لایێ جڤاكى ڤە:

تشتێ ژ هەمییان بەرچاڤتر یێ صەلاحەددین د جڤاكا خۆ دا پێ ڕابووی ئەو بوو: ئەو شیا خاڤى وسستییێ ل نک خەلكى نەهێلت و ل شوینێ جڤاكەكا مجد وحەژێكەر بوو كارى پەیدا كەت نەخاسم ئەگەر ئەو كار جیهادا د ڕێكا خودێ دا بت، وئەو ب خۆ د ڤى لایى دا باشترین نموونە بوو ل سەر ڤێ چەندێ، خۆ دەمێ نساخییا مرنێ ژى ب سەر وى دا هاتى وى هزر دكر كانێ پشتى ئەو ساخ دبت دێ قەستا كیژ دەڤەرێ كەت بۆ جیهادێ، ووى دان وستاندن د ڤێ مەسەلێ دا د گەل هەڤالێن خۆ دكر، ودویماهییێ وى بڕیار دا گاڤا ژ نساخییێ ڕابوو قەستا وەلاتێ ڕۆمێ بكەت، و ژ بەر ڤێ حەژێكرنا وى یا بۆ جیهادێ قازییێ وى بڕیار دا شیرێ وى د گەل وى بكەنە د قەبرى دا! صەلاحەددینى ب ڕەنگەكێ (عەمەلى) وبەرچاڤ جڤاكا خۆ ل سەر ڕەوشتێن باش پەروەردەكرن، وى ئەو فێرى تشتێ مجد كرن و ژ كارێن نە ژ هەژى دانە پاش.

صەلاحەددینى خویک وباج ژ سەر خەلكى ڕاكرن، دادى وعەدالەت بەلاڤكر ولێ گەڕیا هەردەم ڕێزێن موسلمانان ئێككرتى بهێلت ووان كاران نەكەت یێن دلڕەشى ونەڤیان پێ د ناڤ خەلكى دا بەلاڤ ببت، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ صەلاحەددین لێ دگەڕیا مرۆڤێ ب كێرهاتى دكرە بەرپرس وكار دئێخستە د دەستى دا وشیرەت لێ دكر كو دلێ خەلكى نەهێلت وزۆرداریێ ل كەسێ نەكەت. ب ڤى ڕەنگى صەلاحەددین شیا جڤاكا خۆ پاقژ بكەت.

٣- ژ لایێ فێركرن وزانینێ ڤە:

صەلاحەددینى خەمەكا خەم ژ ڤى لایى ژى دخوار، وبەسى وییە بێژین هەر جهەكێ ئەو چووبایێ وى مەدرەسەكا مەزن ددانایێ، بۆ نموونە: (مەدرەسا صالحییێ) ئەوا صەلاحەددینى ب مالێ خۆ ئاڤاكرى ئێک ژ مەزنترین مەدرەسێن

دیمەشقێ بوو، ئاڤاهییەکێ بەرفرەهـ بوو، ب رەخ ڤە جهێ نان پێژییێ وسەر شویشتنێ وچەند دکانەک ژی چێکرن.

وپشتی ڤەکرنا باژێرێ قودسێ ل سالا (٥٨٣) یێ، ئێکەمین کار ئەو پێ رابووی ئەو بوو وی مەدرەسەک ئاڤاکر؛ دا دەرسێن شریعەتی لێ بێنە خواندن، وهەر چەندە صەلاحەددین -وەکی بارا پتر ژ کوردان- ل سەر مەزهەبێ ئیمامێ شافعی بوو -خودێ ژێ رازی بت- بەلێ وە نەبت بێتە هزرکرن کو ئەو مەزهەبییەکێ (موتەعەصصب) بوو، نە خێر! وباشترین دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەو بوو وی ل سالا ٥٧٢ مەدرەسەک ب ناڤێ (مەدرەسا سیووفی) بۆ خواندنا مەزهەبێ حەنەفی ڤەکر، هەر وەسا وی بڕیار دا هەر چار مەزهەبێن سوننییان ل مەدرەسێن مصرێ وشامێ بێنە خواندن، وبۆ ڤێ ئارمانجێ وی فەرمان دا زانایێن هەر چار مەزهەبان ل ڤان مەدرەسان بێنە دانان؛ دا بەرێ فەقییان ژ تەعەصصوبا کۆرە بێتە وەرگێڕان وهزرا وان باش بەرفرەهـ بت، وئەڤ چەندە ئێک ژ مەزنترین ئصلاحاتێن صەلاحەددینی بوو د لایێ فێرکرن وزانینێ دا.

و د گەل (تەشجیعا) صەلاحەددینی بۆ دانەخواندنا گەلەک مەزهەبان ل مەدرەسان بێی تەعەصصوب، بەلێ وی قەت رێ نەددا مەزهەبێن پویچ وپەلاچە ل مەدرەسە ومزگەفتان بێنە خواندن، و ژ لایەکێ دی ڤە وی پشتەڤانییەکا مەزن بۆ نڤیسین وبەلاڤکرنا کتێبان دکر، وچێکرنا هندەک کارخانەیێن کاغەزێ ل سەر دەمێ صەلاحەددینی باشترین نموونەیە ل سەر پشتەڤانییا وی بۆ زانینێ.

٤- ژ لایێ ئابۆری وپیشەیی ڤە:

دادییا صەلاحەددینی یا کو مە بەحس ژێ کری کارەکێ باش د خۆشکرنا لایێ ئابۆری یێ جڤاکێ دا هەبوو، نەخاسم پشتی وی خویک وباج وگومرگ ژ سەر بازرگان وحەجییان ڕاکرین، ومالێ دەولەتێ ل سەر مرۆڤێن پێتڤی بەلاڤکری.

صەلاحەددینی پویتە ب چاندنێ وچێکرنا جۆ وسکران وگەهاندنا ئاڤێ بۆ جهێن چاندنێ کر، ومەخسەدا وی ب ڤێ چەندێ ئەو بوو ئەو مللەتی ژ برسێ ڕزگار بکەت دا هەردەم بۆ بەرەڤانییا ژ دین ووەلاتی یێ ئامادە بت.

سویک وبازار ل سەردەمێ صەلاحەددینی گەلەک ب ڕەواج کەفتبوون وئێکبوونا وان هەمی وەلاتان ل بن دەستێ صەلاحەددینی ودویرکرنا خەگەرا صەلیبییان کار د ڤێ چەندێ دا هەبوو، ودەرگەهێ بازرگانییا هەڤپشک د ناڤبەرا مصرێ وهندەک وەلاتێن ئۆروپییان دا، وەکی ئیطالیایێ هاتە ڤەکرن، وڤێ چەندێ مفایەکێ باش گەهاندە جڤاکا موسلمانان.

ل بازێرێ طەرابلسا شامێ ل سەردەمێ صەلاحەددینی کارخانەیەکا چێکرنا کاغەزێ هاتبوو دانان، ودویر نینە ئەو کارخانەیا کاغەزێ ئەوا ل سالا (٥٨٥) مشەختی (بەرانبەر ١١٨٩ زایینی) هاتییە دانان، کو دئێتە هژمارتن ئێکەمین کارخانەیا کاغەزێ ل وەلاتەکێ ئۆروپی دئێتە دانان، دویر نینە ل بەر ڤێ کارخانەیا طەرابلسێ هاتبتە چێکرن. ویا زانایە کو پشتی صەلاحەددینی ب نێزیکی چارسەد سالان ئنگلستانێ ژ نوی چێکرنا کاغەزێ زانی. وژبلی چێکرنا کاغەزێ گەلەک پیشەیێن دی ژی ل سەر دەمێ صەلاحەددینی پێشکەفتبوون وەکی: چێکرنا چەکی وجلکان وشویشێ و گەمی وپاپۆڕان..

ل دویماهییێ:

ل دویماهییێ مەسەلەکا فەر هەیە پێتڤییە بەحس ژێ بکەین، ئەو ژی ئەڤەیە: نوکە گەلەک موسلمان هەنە دەمێ واقعێ مە یێ ئەڤرۆ دبینن ژ دلسۆزییا خۆ دبێژن: ئەم موسلمان ئەڤرۆ دپێتڤی سەرکێشەکێ وەکی صەلاحەددینینە دا جارەکا دی سەرفەرازییا مە بزڤڕیننتەڤە وڤی واقعی بگوهۆڕت.. ئەڤان ڕەنگە کەسان هەمی هزرا وان ئەوە مە موسلمانان ئەڤرۆ گرفتارییا سەرکێشییێ هەیە.

و د گەل کو دەورێ سەرکێشییێ د هشیارکرنا مللەتی دا قەت نائێتە ژ بیرکرن بەلێ یا ژ من ڤە مە گرفتارییا ئوممەتێ -بەری یا سەرکێشییێ- هەیە، وهەر ڕۆژەکا

ئوممەت پەیدا بوو سەرکێش ب خۆ ژ جەرگێ وێ دێ پەیدا بت، ودوژمن ڤێ چەندێ باش دزانن لەو هەردەم ئەو سرنجێن بەنجکرنێ ل زەندکا ئوممەتێ ددەن.

سەرکێش نە ژ عەسمانی دئێتە خوارێ ونە ژ بن ئاخێ دەردکەڤت، ژ ناڤ مللەتی ڕادبت ودەستێ مللەتی دگرت ومللەتە وی پێشڤە دبەت، ومللەت ئەگەر یێ مری بت چو سەرکێشێن زێندی ژ ناڤ ڕانابن.. ئەو مللەتێ صەلاحەددین ژ ناڤ ڕابووی مللەتەک بوو ل سەرفەرازییێ دگەڕیا، ب دویڤەلانکییێ وسەرشۆڕییێ ڕازی نەدبوو، ئیسلام دڤیا، وبۆ ئیسلامێ دژییا، و د ئیسلامێ دگەهشت، ئەگەر نە صەلاحەددین نەدشیا مرییان زێندی بکەت وشەڕان پێ بدەتە کرن.

سلاڤ ل صەلاحەددینی بت ڕۆژا بووی، وڕۆژا خۆ کرییە ئێک ژ مرۆڤێن خودێ، وڕۆژا دفنا خاچپەرێس وبیدعەچییان ل ئاخێ کێشای، وڕۆژا پشتا خۆ دایە دنیایێ وقەستا ئاخرەتێ کری: ﴿ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ۝ ﴾.

ئەو زانایێ مەزنێن دەولەتێ فرۆتین
عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی

خواندەڤانێن هێژا: ڤێ جارێ باش کارێ خۆ بکەن؛ چونکی مە ل بەرە قەستا دیوانا سولتانەکی بکەین، بێ گومان ئێکەمین پسیارا نوکە دئێتەکرن ئەڤەیە: ئەرێ ئەو سولتانێ ئەم بەحس ژێ دکەین کییە؟ وحوکم ل کیژ وەلاتی کرییە؟

بەلێ.. لەزێ نەکەن! ئەو سولتانێ ئەم دێ نوکە بەرپەڕێ وی ژ ناڤ دەفتەرا دیرۆکێ ڤەکەین، فەرماندارى ل ئێک بوهۆستێ ژی ژ عەردی نەکرییە، ڕۆژا وی ڤیای مالا خۆ ژ مصرێ بارکەت وی مالا خۆ هەمی ل سەر پشتا دەوارەکی کر، وڕۆژا مری سولتانێ مصرێ گۆت: ژ نوی پشتا من ڕاست بوو، ئەگەر ڤی حەزکربا وداخواز ژ خەلکی کربا سەلتەنەتا من دا ژ من ستینت.

مرۆڤەکێ ب تنێ بوو، چو د دەستان دا نەبوو، بەلێ دەمێ وی ئاخفتنەک گۆتبا هەر ژ خەلیفەی بگرە وحەتا یێ ژ هەمییان کێمتر ژ زەلامێن دەولەتێ ئێکی بستە نەدکر پێ ل گۆتنا وی بدانت.. د دیرۆکا دنیایێ دا هەمییێ دا هەوە خواندییە، یان گوهـ لێ بوویە مرۆڤەکێ بێ دەسهەلات ڕابت چنگلێ میر ومەزنێن دەولەتێ بگرت وببەتە بازارێ وگازی بکەت: کی دێ ڤی عەبدی ژ من کڕت! پاشی وان پاران ببەت بدەتە فەقیران؟

د دیرۆکا دنیایێ هەمییێ دا ئەڤ تشتەتە جارەکێ ب تنێ یێ چێبووی، ئەو ژی ب دەستێن مە موسلمانان، ئوممەتا موحەممەدی.. ئەی دیرۆک، ئەی مرۆڤینی، ڤی تشتی باش بزانە!

ل دیوانا سولتانێ زانایان:

ئەو سولتانێ مە ل بەرە ڤێ جارێ قەستا دیوانا وی بکەین سولتانێ زانایان (عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامییە).

ل سالا (٥٧٧)ێ مشەختی، ل وی دەمێ بنەمالا ئەییووبییان فەرمانداری ل وەلاتێ شامێ دکر، زانایێ ناڤدار عزەددین عەبدلعەزیزێ کوڕێ عەبدسسەلامی ئەوێ ب ناڤێ (ئەلعز)ی دئێتە ناسین هاتبوو سەر دنیایێ، د ناڤ بنەمالەکا هەژار دا هاتە ب خودانکرن، ل دەسپێکێ وەکی هەر زارۆکەکێ دی یێ وی دەمی، و ل وی جهی، هاتە ب خودانکرن حەتا بوویە نیڤ زەلام، ل شەڤەکێ ل مزگەفتا ئەمەوی ل دیمەشقێ یێ نڤستی بوو مرۆڤەک هاتە خەونێ گۆتێ: ما چاوایە ئەگەر تو دەست ب وەرگرتنا زانینێ بکەی؟

دەمێ هشیار بووی هزرێن خۆ د ڤێ گۆتنێ دا کرن، وپسیار ژ خۆ کر: دیسا ما چاوایە ئەگەر ئەز دەست ب خواندن ونڤیسینێ بکەم؟ ڕاستە ئەو بووبوو نیڤ زەلام وهێشتا یێ نەزان بوو، بەلێ ما چ قەیدییە ئەگەر ئەو قەستا زانایان بکەت وڕێکا وان بگرت؟

دەسپێکا وی وزانینێ ئەڤە بوو!

ڕابوو دەست ب وەرگرتنا زانینێ کر، وقەستا مزگەفت ومەدرەسێن دینی کر، وهنگی ڕاوەستا حەتا ناڤ ودەنگێن وی ل وەلاتێ شامێ هەمییێ بەلاڤ بووین، وزانایێن شامێ هەمییان ئعتراف ب زیرەکییا وی کری وئەو ب پێش خۆ ئێخستی ودویماهییێ ناسناڤێ: سولتانێ زانایان ل سەر دانای.

عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی هنگی بوو سولتانێ زانایان ڕۆژا ب دورستی حەقێ زانینا خۆ دایێ، ومرۆڤێ زانا هنگی دێ یێ ژ هەژی بت د گەل زانایان بێتە دانان، گاڤا زانینا وی دنیا ژ دلێ وی ئینادەر و ژ ترسا خودێ تژی کر، ڤێجا وەلێ بێت خۆشییا دنیایێ، وکورسیکێن بلند، وپارە، وهەڤالینییا مەزنان، بەرێ وی ژ گۆتنا حەقییێ نەدەتە پاش.. ڕاستە زانایێ دورست وزانأیێ نەدورست هەردو ڕۆناهییێ ژ ئێک ژێدەری وەردگرن، بەلێ ژ بیر نەکەن دەمێ چاڤێ ڕۆژێ ل شویشەکا زەلال وپرتەکا دەپی ددەت وەکی ئێک نینە، شویشە ڕۆناهییێ دستینت

ورۆناهییێ دزڤرینت، بەلێ پرتا دەپی ڕۆناهییێ دستینت دا بۆ خەلکی دیار بکەت کو ئەو دەپەکێ ڕەق وهشکە!

زانایێ دورست کتێبێن شریعەتی دخوینت وهزرێن خۆ د خودانێ شریعەتی دا دکەت، بەلێ زانایێ نەدورست گاڤا کتێبێن شریعەتی دخوینت خودانێ شریعەتی ژ بیرا خۆ دبەت، لەو دێ بینی زکێ ئێک ژ وان وەکی ئاشێ هێرانێیە بەری هەر تشتەکی دینێ خەلکی دهێرت، پاشی دنیایا وان.

عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی ل سەر دەستێ هندەک زانایێن دورست یێن وەکی (ئبن عەساکری) هاتبوو پەروەردەکرن، وئەو ژ وان فێری هندێ بوو کو هەچییێ خودێ بۆ خۆ هلبژێرت و د خەما وێ نەخۆشییێ نەبت یا د ڕێکا وی دا دئێتە سەری، خودێ سەرێ وی دێ ب سەر هەمییان ئێخت.. جارەکێ د ناڤبەرا وی و (الملک الأشرف)ێ ئەییووبی دا هەڤرکییەک ل دۆر مەسەلەکا علمی چێبوو، شێخ لێڤە نەبوو، ئینا مەلکی بڕیار دا کو چێ نابت ئەو چو فەتوایان بدەت، وچێ نابت کەس پسیاران ژێ بکەت، ودڤێت ئەو ل مالا خۆ ڕوینت و ژ مزگەفتێ پێڤەتر -بۆ نڤێژێ- ئەو نەچتە چو جهێن دی، یەعنی: (إقامه جبریه) دانا سەر..

پشتی دەمەکی سوحبەت ل باژێری بەلاڤ بوو، هندەک زانا چوونە نک مەلکی وداخواز ژێ کر ئەو ل ڤێ بڕیارا خۆ لێڤە ببت، مەلکی ب گۆتنا وان کر.. وعەدەتێن زانایانە گاڤا بەرێ وان ما ل خودێ دلێن وان د گەل ئێک پاقژ دبن وپشتا ئێک ودو دگرن، وهنگی چو مەلک خۆ ل بەر هێزا وان ناگرن.

پشتی دەمەکی مەلک نساخ بوو، ئینا کەسەک هنارتە نک شێخی وگۆتێ: بێژێ بلا گەردەنا من ئازا بکەت، شێخی گۆتە قاصدی: بێژێ ژ مێژە من گەردەنا وی یا ئازاکری، عەدەتێ منە هەر شەڤ ئەز گەردەنا خەلکی هەمییێ ئازا دکەم پاشی ئەز دنڤم؛ دا حەقێ من ل سەر کەسێ نەمینت. بەلێ.. ئەڤەیە مەزنییا مرۆڤێن خودێ، بەری بنڤن ئەو نەڤیانا کەسێ ناهێلنە د دلێن خۆ دا، لەو دەمێ سپێدێ ئەو ژ خەوێ ڕادبن ڕۆناهییا دلێن وان گەشاتییێ ل سەر دێمێن وان ئاشکەرا دکەت.

قازییێ شامێ.. ومەلکێ ئەیییووبی:

شێخ عـززێ کـوڕێ عـەبدسســەلامـی قـازییێ شـامێ بـوو، ومـەزنـێ زانـاییێن دیـمـەشـقێ بـوو، ل سـالا ٦٣٨ مشـەختـی ل ناڤبـەرا مـەلکـێ شـامێ ئیسـماعیلێ ئەییـووبی ومـەلکـێ مصرێ نـەجـمـەددینێ ئـەییـووبی نـەخۆش بـوو، دوژمناتییا وان گەهشتە هندێ مەلکێ شامێ گەلەک جهـ ژ وان جهێن باپیرێ وی صەلاحەددینی ب خوینا موسـلمانان ژ دەسـتێن خاچپـەرێسـان ئینانیـە دەر وی دوبـارە ل وان زڤڕانـدن، و(صولحـەک) د گەل گرێدا، وداخواز ژ وان کر ئەو هاریکارییا وی دژی ئەییـووبییێن مصرێ بکەن، و ل دویڤ بناخەیێن ڤێ صولحێ خاچپەرێسان حەق هەبـوو بێنە نـاڤ وەلاتێ موسلمانان و ب سەربەسـتی بێن وبچـن، ووەسا چێبـوو دەمـەکی هندەک ژ لەشکەرێ خاچپەرێسان هاتنە شامێ دا چەکی بۆ خۆ ژ بازارێ بکڕن.

هەلویستێ شێخ عززەدینی ژ ڤێ چەندێ چ بوو؟

چونکی سەیدا قازییێ شامێ بوو بەرێ خەلکی هەمییێ ما ل دەڤێ وی کـانێ ئەو دێ چ بێژت؟ یان دێ چ فەتوایێ دەت؟

وێ گـاڤێ مەلکــێ شامــێ ئیسـماعیلێ ئـەییـووبی ژ دەرڤـەی شـامێ بـوو.. خەلکی پسیار ژ شێخی کر کانێ حوکمێ شریعەتی د وی کەسی دا چیە یێ چەکی بفرۆشتە صەلیبییان؟

قازی فەتوا دا کو چێ نابت بۆ مرۆڤێ موسلمان کو کڕین وفرۆتنا چەکی د گەل خاچپەرێسان بکەت؛ چونکی ئەو ڤی چەکی دێ د شەڕێ مصرییان دا ب کار ئینن.. وەکی ئاگری دەمێ بەردبتە پویشی فـەتوایا شـێخی وەسا د نـاڤ خـەلکی دا بـەلاڤ بوو، خەلکێ دیمەشقێ هەمی مانە ل هیڤییا ڕۆژا ئـەینییێ کـانێ سولـتانێ وان یـێ بـێ تـاج عـززەددینـێ کـوڕێ عـەبدسسـەلامـی دێ چ هەلویسـتێ سیاسی ژ صـولحا سولـتانێ شامێ وەرگرت، ل ڕۆژا ئەینییێ مزگەفتا ئــەمــەوی ژ مــرۆڤان تژی بـوو، سولـتان هێشتا نـەزڤڕی بـوو شامێ، سـەیدا ب سـەر مینبـەرێ کـەفت، عـەدەت بـوو هنگی مەلایی ل دویماهییا خوتبێ نـاڤێ سولـتانی دئینـا ودوعـا بـۆ دکرن، وئـەڤ

چەندە نیشانا وەلائا مەلایی بوو بۆ سولتانی، بەرێ خەلکی ما ل دەڤێ شێخی کانێ وەکی هەر جار دێ ناڤێ سولتانی ئینت یان نە، چونکی ئەگەر وی ناڤێ سولتانی نەئینا ، مەعنا ئەو ئعترافێ ب سولتانییا سولتانی ناکەت!

گاڤا شێخ گەهشتییە دویماهییا خوتبێ شوینا کو ئەو ناڤێ سولتانی بینت ودوعایێ بۆ بکەت وی دەستێن خۆ سەرئەڤرازکرن وگۆت: ((ئەی خودا! تو رێکەکێ بۆ ڤێ ئوممەتێ ببینە وەلییێن تە پێ سەرفەراز ببن ودوژمنێن تە پێ سەرشۆڕببن)) وشێخ ژ سەر مینبەرێ هاتە خوار.

سوحبەت وەسا ل بازێڕی بەلاڤ بوو کو سولتانێ زانایان عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی سولتان ئێخست وئێدی ئعترافێ پێ ناکەت، بەری تەختێ سولتانی ب ڤێ فەتوایا شێخی بهژیێت وی ب لەز خۆ ب دیمەشقێ ڕا گەهاند، پشتی گەهشتییە دیمەشقێ ئێکسەر وی بڕیار دا هەمی مەنصبێن عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی یێن ڕەسمی ژێ بێتە ستاندن، وژ بەر ڤی هەلویستێ وی ئەو د مالا وی دا بێتە گرتن، و ل بن (إقامه جبریه) بێتە دانان.

پشتی هەیامەکێ هژمارەکا زانا وماقویلێن بازێڕی چوونە نک سولتانی وداخواز ژێ کر ئەو سەیدای بەردەت بەری کەربا خەلکی بەرێ وان بدەتە هندێ ئەو کارەکێ بۆ سولتانی خراب بکەن پاشی پشتی هنگی پەشێمانی فایدەی نەکەت! سولتانی گوهدارییا وان کر وفەرمان دا شێخ ژ گرتنێ بێتە ئازاکرن، شێخی داخواز ژ سولتانی کر ئەو دەستویرییێ بدەتێ کو ئەو ژ دیمەشقێ دەرکەڤت وقەستا بازێڕێ قودسێ بکەت، سولتانی دەستویری دایێ وشێخ چوو قودسێ و ل وێرێ ئاکنجی بوو.

پشتی هەیامەکێ سولتانێ شامێ د گەل هندەک مەزنێن دەولەتێ قەستا دەڤەرا قودسێ کر؛ دا کۆمبوونەکێ د گەل هندەک خاچپەرێسان بکەت، ل وێرێ سولتان ئیسماعیلێ ئەییووبی زەلامەک هنارتە نک شێخ عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی دا بێژتێ: سولتانی تو یێ عەفیکری وچی مەنصبێ تە بڤێت ئەو دێ دەتە تە ب شەرتەکی کو تو بچی دەستێ وی ماچی بکەی.. وسولتانی گۆتە قاصدێ خۆ:

ئەگەر وی گوهێ خۆ نەدا تە، تو وی بگرە وبینە بکە د خیڤەتەکێ ڤە ب ڕەخ خیڤەتا مە ڤە.

ل ڤێرێ دبت هندەک کەس هەبن پسیار کەن: ئەرێ سولتانەکێ خودان سەلتەنەت ودەسهەلاتداری چ ژ مەلایەکێ بێ دەسهەلات دڤیا؟ ما ئەو بۆ خۆ ژ بەر وی نەرەڤی بوو وچووبوو قودسێ، ئەرێ ئەو د گەل سولتانی بت یان نە ما دێ چ ل سولتانی زێدە بت؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: دەمێ زانایی ڕێکا خودێ دگرت، وڤیانا دنیایێ ومەنصبان ژ دلێ خۆ دئینادەر، مەزنێن دنیایێ ل دویڤ وان دکرە غار، وهیڤییا وان ئەو بوو جارەکێ ئەو زانا ل دیوانا وان حازر ببت؛ چونکی گۆتنا زانایی بۆ وان وحوکمێ وان وەکی مۆرا سولتانی بوو ل سەر پارەی، وپارەی ل بازارێ چو بهایێ خۆ نابت حەتا مۆرا سولتانەکی ل سەر نەبت.

قاصدێ سولتانی هاتە نک شێخی وگۆتنا سولتانی بۆ وی ڤەگێڕا، وگۆتێ: هەما تو دەستێ سولتانی ماچی بکەی ئەو دێ تە عەفی کەت.. شێخی ب دلپێڤەبوون ڤە بەرێ خۆ دایێ وگۆتێ: ((هەی مسکین! ب خودێ ئەز قەبویل ناکەم سولتان بێت ودەستێ من ماچی بکەت، ڤێجا چاوا ئەز دێ ئێم ودەستێ وی ماچی کەم؟! ئەز تشتەکی دزانم وهوین تشتەکێ دی، حەمد بۆ وی خودایی بت یێ ئەز ژ وێ بەلایێ پاراستی یا دایە هەوە)).

قاصدی گۆتێ: پا سولتانی بڕیار دایە تە بگرت.

وی گۆت: هەچییا هەوە دڤێت بکەن..

ل دویڤ بڕیارا سولتانی شێخ د خیڤەتەکا ب ڕەخ خیڤەتا سولتانی ڤە هاتەگرتن، شێخی ئەڤ دەمێ خۆ هەمی ب عیبادەتی وخواندنا قورئانێ ڤە دبۆراند، ڕۆژەکێ هندەک مەزنێن صەلیبییان هاتنە نک سولتانێ ئەییوبی، پشتی وان وسولتانی دان وستاندنێن خۆ -ل بن خیڤەتا سولتانی- ب دویماهی ئینایین، دەنگێ شێخ عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی ب خواندنا قورئانێ هاتە وان، سولتانێ

موسلمان ڤیا خۆ ل بەر مەزنێن صەلیبییان شرین بکەت، ئینا گۆتە وان: هەوە گوهـ ل دەنگێ ڤی شێخی ئەوێ قورئانێ دخوینت هەیە؟

وان گۆت: بەلێ..

سولتانی گۆت: ئەڤە قەشتێ مە موسلمانان یێ ژ هەمییان مەزنترە، من ئەو یێ گرتی چونکی ئەو یێ نەڕازییە کو من هندەک جهێن موسلمانان تەسلیمی هەوە کرین، ڤێجا من ئەو ژ هەمی مەنصبان یێ ئێخستی و ژ بەر هەوە من ئەو نوکە یێ گرتی.

سولتانێ شەرمزار هزرکر مەزنێن خاچپەرێسان دێ ئێن دەستێ وی ماچی کەن سەرا ڤێ خزمەتا وی بۆ وان کری، بەلێ (صەدمەکا) مەزن بۆ وی چێبوو دەمێ مەزنێ فرەنگێ گۆتییە وی: ئەگەر ئەڤە قەشێ مەبا یێ هۆسا ئەم دا ئاڤێ ل پییێن وی کەین پاشی دا وێ ئاڤێ ڤەخۆین!

شەڕی د ناڤبەرا ئەیییووبییێن مصرێ وشامێ دا دەست پێ کر، وکانێ چاوا خائین هەردەم شەرمزار دبن لەشکەرێ شامێ ب سەرۆکاتییا (الملك الصالح إسماعيل)ی شکەست، ولەشکەرێ مصرێ ب سەرۆکاتییا (الملك الصالح نجم الدين أيوب)ی ب سەرکەفت، و ب ڤێ سەرکەفتنێ شێخێ ئیسلامێ عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی ژ ئێخسیرییا سولتانێ شامێ ڕزگار بوو، وپشتی ڕزگاربوونێ ئەوی قەستا وەلاتێ مصرێ کر و ل وێرێ ئاکنجی بوو، وکانێ خەلکێ شامێ چەند حەز ژ وی دکر خەلکێ مصرێ ژی هند یان پتر حەز ژێ کر.

د گەل ئەیییووبییێن مصرێ:

مەزنێن مصرێ یێن ئەیییووبی دەمێ گوهـ ل هەلویستێ شێخی د گەل سولتانێ شامێ بووی، ئەو د چاڤێن وان دا مەزن بوو، و ژ بەر کو شێخ ئێک ژ مەزنە زانایێن سەردەمێ خۆ بوو، ل مصرێ ژی ئەو هاتە هلبژارتن دا ببتە سەرۆکێ قازییان وشێخێ هەمی زانایان، وڕۆژ بۆ ڕۆژێ بهایێ وی د ناڤ خەلکی دا مەزن دبوو وڤیانا وی د دلان دا زێدە دبوو..

مەزنێ مصرێ هنگی نەجمەددین ئەییووب بوو، نەجمەددین مرۆڤەکێ زێدە ب هەیبەت بوو، وکەسێ بستە نەدکر ل دیوانا وی سەرێ خۆ ڕاکەت وبەرێ خۆ بدەتە ناڤچاڤێن وی، ژ لایەکی ڤە ئەو سولتانەکێ جامێر وخێرخواز بوو، خەلکی حەز ژێ دکر، و ژ لایەکێ دی ڤە ئەو مرۆڤەکێ ب حوکم بوو یێ ئەو ژێ عێجز ببا، دا فەرمانێ ب گرتنا وی دەت وپشتی هنگی ژ بیر دکر وکەسێ نەدوێریبا بیرا وی لێ بینتەڤە.. کێم دەردکەفتە ناڤ مرۆڤان، عەدەتێ وی بوو ل ڕۆژا عەیدێ دەردکەفتە ناڤ بازێری، پشتی سویک وبازار دهاتنە خەملاندن وتژی سەر ڕێکان لەشکەر وزێرەڤان دبوو.

جارەکێ هندەک مرۆڤ هاتنە نک سەرۆکێ قازییان عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی وگۆتنێ: ل فلان جهی ژ قاهیرە مرۆڤەکێ فەلە یێ هەی دکانەکا عەرەقێ یا هەی، ڤێجا ئەگەر تە گۆتبا سولتانی.. وی گۆت: باشە.

ل ڕۆژا عەیدێ وەکی هەر سال سولتان ب مەوکبێ خۆ ڤە دەرکەفت، مرۆڤ هەمی ل سەر لێڤێن ڕێکان ڕاوەستیان ل هیڤییا دەرباسبوونا سولتانی، سولتان بۆری.. مەزنێن دەولەتێ هەمی ل دۆر وڕەخان بوون، زوی ب زوی خەلکی بستە نەدکر بەرێ خۆ بدەنە سولتانی، تژی واران زێرەڤان وعەبدێن چەکدار هەبوون، عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی سەرۆکێ قازییان، دەمێ زانی سولتان دێ ب ڤی ڕەنگی دەرکەفتە بازارێ چوو د ڕێکێ دا، گاڤا سولتان نێزیکی وی بووی، شێخ ب نک ڤە چوو و ب دەنگەکێ بلند ڤە گازی کرێ:

- ئەیبووب!

جرفەک ب سولتانی کەفت.. ئەڤە کییە ب ڤی بێ تۆرەییێ د گەل وی دئاخڤت؟ ما ئەو نزانت ئەز کیمە؟

دەمێ هەڤالێن سولتانی تێ ئینایە دەر کو سولتان عێجزبوو هندەکان هێدی گۆتێ: ئەڤە شێخ عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامییە، دەمێ سولتانی ئەڤە زانی بێ دەنگ بوو، بەرسڤا سولتانی دا وگۆتێ: بەلێ سەیدا، خێر بت؟

سەیدایی گۆتێ: ل فلان جهی ژ بازێڕێ موسلمانان، دکانەکا هەی عەرەق لێ دئێته فرۆتن، ته زانییه یان نه؟

سولتانی گۆت: وئەو ژی بوویه؟

شێخی گۆتێ: بەلێ ل فلان جهی.

سولتانی بێنەکێ هزرا خۆ کر پاشی گۆت: ها.. تو ڕاست دبێژی، ئەو دکانا تو بەحس ژێ دکەی، هێشتا ل سەر دەمێ بابێ من هەبوو، یەعنی هەر وەکی گۆتی: ل سەر خاترا بابێ خۆ من ئەو دکان نەگرتییە، شێخی گۆتێ: دیارە تو ژ وانی یێن دبێژن: ﴿ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴾؟

سولتانی ب لەز گۆتێ: نە نە، نەخێر، پاشی وی گۆتە هندەکان: هەڕن ڤێ گاڤێ وێ دکانێ بگرن.

طەلەبەکێ شێخی دبێژت: پشتی هنگی من گۆتێ: سەیدا ئەو چ بوو تە کری؟

شێخی گۆتە من: کوڕێ من! گاڤا من سولتان ب ڤی ڕەنگی دیتی ئەز ترسیام غورور بۆ وی چێ ببت ڤێجا من ڤیا ئەز وی هشیار بکەم.

گۆت: من گۆتێ: ئەرێ ما تو ژێ نەترسیای؟

وی گۆت: کوڕێ من! من بیرا خۆ ل مەزنییا خودێ ئیناڤە، سولتان ل بەر چاڤێن من وەکی کتکەکێ لێ هات.

شێخ وفەرمانا ب باشییێ وپاشڤە لێدانا ژ خرابییێ:

سولتانێ زانایان عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی، مرۆڤەک بوو خودێ وەسا ئەو ئافراند بوو کانێ چاوا خەلک ب خوارن وڤەخوارنێ دژین، وخۆ ڕادگرن، وەسا ئەو ب فەرمانا ب باشییێ وپاشڤەلێدانا ژ خرابییێ دژیا وخۆ ڕادگرت، ومرۆڤێ زانا ئەگەر ئەو بت یێ خودێ خێرا وی ڤیا بت، وکربتە ژ زانایێن خێرخواز وسەرڕاست، خەما وی یا مەزن هەر وهەر دێ ئەو بت ئەو بەرێ مرۆڤان بدەتە وێ ڕێکێ یا شریعەتێ خودێ پێ هاتی، ووان ژ هەر خرابییەکا هەبت بدەتە پاش.

نه تشتەکی بابەتی زانایێ دینییە ئەو گۆتنەکا وەسا بکەت شریعەت وێ ل وی بزڤرینت ودرەو دەربێخت، دینێ دورست دوڕوییاتییێ نزانت، وهەر جارەکا دوڕوییاتی تێکەلی دینی بوو دین پویچ دبت، وزانایێ دینی ئەگەر دوڕوییاتی کر: نەگۆتە ڕاستییێ ئەڤە ڕاستییە، وخرابییێ ئەڤە خرابییە، هنگی مەزنترین منافق دێ ژ وی شەریفتر بت، وپنییا ل کراسێ سپی وەکی وێ نینە یا ل کراسێ ڕەش.

منافق مرۆڤەکە ژینا وی یا ڤەشارتییە، وزانایێ دینی ژینەکا هلێڤڕی ل بەر چاڤێن خەلکی هەیە؛ چونکی بەرێ خەلکی هەمییێ یێ لێ، ئەو مرۆڤەکە ب دینی ڤە یێ گرێدایە، یێ هاتییەدان دا کارێ وی ڕێنیشادانا خەلکی بت، ڤێجا هەر جارەکا وی ڕێک ل بەر خەلکی بەرزە کر، یان سستی د دیارکرنا ڕاستییێ وخەلەتییێ دا، هنگی خەلک کارێ وی ل سەر دینی دهژمێرن، ئەگەر وی درەوەک کر خەلکێ نەزان دێ بێژن: دین درەوە! ئەگەر وی دوڕوییاتییەک کر ئەو دێ بێژن: دین دوڕوییاتییە!

لەو دەمێ مرۆڤێ زانا د سەردا دچت ئەو دوقات ژ خەلکی خرابتر لێ دئێت؛ چونکی ئەو هنگی عالەمەکا مرۆڤان دێ د سەردا بەت، وزانا جێگرێن پێغەمبەرانە، هندی ئەو ل دویڤ ڕێکا وان بچن، ئەگەر نە.. شەیطان ب هەمی شەیطانییا خۆ ڤە، خۆ ژ وان دکرت!

شێخ عزەددین -وەکی مە گۆتی- بێی فەرمانا ب باشییێ وپاشڤەلێدانا ژ خرابییێ نەدشیا بژیت، شێخ سەرۆکێ قازییێن مصرێ بوو، وئیمام وخوتبەخوین وسەیدا ژی بوو ل مەزنترین مزگەفتا قاهیرە، بارا پتر ژ دەمێ خۆ وی د ناڤ فەقییان دا ل مزگەفتێ دبۆراند، بەلێ د گەل هندێ ژی ئەو ژ سەر وبەرێ بازێڕی یێ بێ ئاگەهـ نەبوو، شاگردە وفەقییێن وی هەر ئێک بۆ وی چاڤەکێ ڤەکری بوو وی خەلک پێ ددیت، هەر جارەکا فەقییەکێ وی تشتەکێ خەلەت ل عەردەکی دیتبا، دا ئێت جابێ گەهینتە شێخی وشێخ دا ب دەورێ خۆ یێ شەرعی ڕابت.

جارەکێ فەقییەکێ وی هاتە نک وگۆتێ: فلان ئەمیرى طـەبلخانـەیـەک ب ڕەخ فلان مزگەفتێ ڤە ئاڤاکرییە.. وطـەبلخانـە ل وی دەمـی بـۆ وی ئاڤـاهی دهاتـە گـۆتن یێ کەیـف وشـاهی لـێ دهاتنـە گێـڕان، وئـامیرێن مۆسیقێ لـێ دهاتنـە ب کارئینـان، وەکی (نادیبیێن) داوەتان د جڤاکا مە یا ئەڤرۆ دا، گاڤا شێخی ب ڤێ چەندێ زانـی، وچونکی ئەو قازی بوو، وحوکم د دەستی دا بوو، ڕابوو کۆمەکا فـەقییـان دانـە دویڤ خۆ وچوو وی جهێ طـەبلخانە لێ هاتییـە ڤـەکرن، دەمـێ بـۆ وی دیـار بـووی کـو ئـەو تشتێ وی گوهـ لێ بووی ڕاستە داخوازا ماهۆلکەکی کر ووی ب خۆ د گەل فـەقییـێن خۆ دەست ب خرابکرنا وی ئاڤاهی کر، وهنگـی ڕاوەسـتان حەتـا وان ئـەو طـەبلخانـە هەڕفاندی وئەو تشتێن ل ژۆر هەمی پویچ کرین، وفەتوا ژی دا کو ئەو مالـێ هاتییـە تەلافتن ژ کیسێ خودانی چوو وبۆ نائێتە بەدەلڤەکرن.

و ل ڤێرێ دو ڕاوەستانێن کورت د گەل ڤێ سەرهاتییێ مەهەنە:

ئێک: دەمێ شێخ ب ڤـی کـاری ڕابـووی -وەکـی مـە گـۆتی- سـەرۆکێ قازییـان بوو، یەعنی پشکەک ژ دەسهەلاتدارییێ د دەسـتی دا هـەبـوو، لـەو وی ئـەڤ خرابییـە ب دەستێن خۆ گوهاڕت.

دو: ئەڤ طـەبلخانە یا میرەکی ژ میـرێن دەولـەتێ بـوو، وئـەو میـر ب حوکمێ پەیوەندییێن خۆ د گەل سولتانێ مصرێ دشیا نەخۆشییێ بگەهینتە شێخی، یـان هـەر چو نەبت وی ژ مەنصبێ وی دەربێخت، بـەلێ چونکی شـێخ نـە مرۆڤـەکێ مـەنصب پەرێس ومـەصلحەتچی بـوو وی هزر د ڤـێ چـەنـدێ دا نـەکر وخـۆ ژ واجبـێ خـۆ یـێ شەرعی نەدا پاش.

شێخ.. وفرۆتنا میران:

هەڤڕکییا شێخ عززەددینی د گەل میر وکاربدەستان ژ بەر گۆتنا وی بۆ حـەقییـێ ل ڤـی توخوبیی ڕانـەوەسـتا.. سـولتـانێ مصرێ نـەجـمـەددینـێ ئـەییـووبی پایتـەختـا دەولـەتا خۆ ژ عەبدان تژی کربوو ووی ئەڤ عەبدە هەمـی چـەکدار کربـوون وهندەک ژ

وان کربوونە میر ومەزنێن دەولەتێ، نە ب تنێ هندە بەلکی (نائب السلطنە) ب خۆ ژی، کو د دەولەتێ دا زەلامێ دووێ بوو، ئەو ژی عەبد بوو.

مەمالیکان (یان ئەو عەبدێن سولتانی بازێڕ ژێ تژی کری) بارێ خەلکی زێدە گران کربوو، و ژ بەر کو ئەو زەلامێن سولتانی بوون کەس نەدوێرییا د گەل وان باخڤت، دەمەکی وان جهێن خەلکی ژێ کڕین و د پشت سولتانی ڕا حوکمداری دکر، شێخ عزەددین مەزنێ زانایێن قاهیرە بوو وسەرۆکێ قازییان بوو. یەعنی ل شوینا مەحکەمێن مە یێن ئەڤرۆ بوو، هەر کڕین وفرۆتنەکا چێ ببا دڤیا وی مۆر کربا ئەگەر نە ئەو (عەقد) نەدبوو (عەقدەکا شەرعی)، هەر عەقدەکا چووبا نک وی، ولایەکێ عەقدێ ئێک ژ مەمالیکان با، وی ئەو عەقد مۆر نەدکر دگۆت: ئەڤە عەبدە و ب شریعەت کڕین وفرۆتنا مرۆڤێ عەبد یا دورست نینە.

مەمالیکان ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو، وبێهنا وان تەنگ بوو، لەو ئەو چوونە نک جێگرێ سولتانی (وئەو ژی ژ مەمالیکان بوو) وگازندەیێن خۆ ژ شێخی بۆ وی کرن، وی هندەک مرۆڤ هنارتنە نک شێخی دا پسیارا ڤێ چەندێ ژ وی بکەن وکانێ وی چ دڤێت، شێخی گۆتە قاصدان: هوین عەبدن، وحەتا کڕین وفرۆتنا هەوە ب شریعەت یا دورست بت دڤێت هوین بێنە ئازاکرن، وچونکی خودانێن هەوە نەدنیاسن دڤێت هوین ل بازارێ بێنە فرۆتن پاشی ئەگەر ئەوێ هەوە دکڕت، هوین فرۆتن، وهوین ئازا بوون هنگی کڕین وفرۆتنا هەوە دێ یا دورست بت.

جێگرێ سولتانی ژ ڤێ گۆتنا شێخی دین بوو، چاوا ئەڤە دێ چێ بت؟ قازییەکێ پیر، یێ خەرفتی، ئێکێ وەکی من ببەتە بازارێ وبفرۆشت؟ ئەڤە قەت چێ نابت، وئەو ڕابوو چوو نک سولتانی ومەسەلە بۆ ڤەگێڕا، سولتانی گۆت: ئەڤە نە شۆلا وییە!

ئاخفتن گەهشتە قازی ئینا وی گۆت: ما دەم تشتەک هەیە نە شۆلا من بت، ژ ئەڤرۆ وێڤە ئەز قازی نابم.. شێخی (ئستقالە) ژ (مەنصبێ) خۆ دا، وداخواز ژ سولتانی کر کو دەستویرییێ بدەتێ دا ئەو مالا خۆ ژ مصرێ بارکەت وبچتە شامێ،

سولتانی گۆتیێ: بلا. شێخی دو دەوار ئینان، ژنکا خۆ وکورێ خۆ ل دەوارەکی سویارکرن، وماڵا خۆ هەمی ل دەوارا دی سویارکر، وکەفتە رێ و ب بێ دەنگی ژ باژێری دەرکەفت..

مەسەلە هۆسا ب بێ دەنگی ب دویماهی نەهات، گاڤا سوحبەتا دەرکەفتنا شێخی گەهشتییە خەلکی زانایێن باژێری هەمییان خۆ دا ئێک و ب دویڤ شێخی دا ژ باژێری دەرکەفتن، وگاڤا خەلکی زانا ب ڤی رەنگی دیتین ئەو ژی ب دویڤ وان دا دەرکەفتن، خۆ صنعەتکاران ژی دکانێن خۆ گرتن و ب دویڤ شێخی دا دەرکەفتن، مەسەلە مەزن بوو، ب هزاران خەلکی دا ب دویڤ شێخی ڤە، هندەک ب لەز چوونە نک سولتانی وگۆتنێ: ئەگەر تو نەگەهییە شێخی ووی نەزڤرینی، کەس د باژێری دا نامینت تو سولتانییێ لێ بکەی!

گاڤا سولتانی دیتی مللەت هەمی یێ د گەل شێخی نەچار بوو هنارتە ب دویڤ شێخی را دا بزڤرتە باژێری، وگۆتێ: بزڤرە سەر هەمی کارێن خۆ یێن بەرێ، وچێ نابت کەس مایێ خۆ د تە بکەت، شێخ قانع بوو، زڤری قاهیرە وخەلک ژی د گەل زڤرین، وپشتی ئەو زڤرییە سەر کارێ خۆ ئێکسەر وی دەست ب فرۆتنا مەمالیکان (مەزنێن دەولەتێ) کر، گاڤا جێگرێ سولتانی دیتی ئەو ل سەر ڤی کاری یێ مجدە عەقل د سەری نەما وگۆت: ئەو لێڤە نەبت دێ وی ب ڤی شیری کوژم! ودا ئەو گەفا خۆ ب جهـ بینت رابوو زەلامێن خۆ دانە ب دویڤ خۆ ڤە، و ب سویاری قەستا ماڵا شێخی کر، شیرێ وی د دەستان دا بوو، دەرگەهێ ماڵا شێخی قوتا، کورێ شێخی دەرگەهـ ڤەکر، گاڤا وی جێگرێ سولتانی ب ڤی رەنگی دیتی، ب لەز زڤری د ژۆر ڤە وگۆتە بابێ خۆ: خۆ خلاس بکە، حال ومەسەلێن جێگرێ سولتانی ئەڤەنە، شێخی گۆتە کورێ خۆ: کورێ من! بابێ تە ژ هندێ کێمترە کو د رێکا خودێ دا بێتە کوشتن.. پاشی دەرکەفتە بەردەری، وگۆتە جێگرێ سولتانی: کەرەم بکە تە خێرە؟

تو دا بێژی هندەک چریسک ژ چاڤێن شێخی ڤەپەشین و ژ گەهێن دەستێ (نائبی) گرتن وسۆتن، گاڤا (نائبی) شێخ دیتی دەستێ وی ڤەلەرزی وشیر ژێ دەرکەفت، وی هند خۆ دیت یێ دکەتە گری وخۆ د دەستێ شێخی وەردکەت ودبێژتێ: دوعا بۆ من بکە! پاشی گۆتێ: سەیدا تو دێ چ ل مە کەی؟

شێخی گۆت: دێ هەوە فرۆشم!

گۆت: وکی دێ پارێن مە وەرگرت؟

شێخی گۆت: ئەز!

گۆت: ودێ چ لێکەی؟

شێخی گۆت: دێ ل سەر موسلمانان لێکڤە کەم..

میر ومەزنێن دەولەتێ کەفتنە بەرانبەر واقعەکێ بەرتەنگ ووان زانی وان چو رێکێن دی ژبلی یا شێخ دبێژت نینە، ئینا ئەو نەچار بوون خۆ ب دەست شێخی ڤە بەردا، وهەر ئێکی گۆتە هەڤالەکێ خۆ: رۆژا شێخ من دفرۆشت وەرە من بکرە وئەگەر ئێکی زێدە کر تو هێشتا ل سەر زێدە بکە، وتە خەم پێ نەبت.. شێخی ژڤان دا خەلکی و ل بازێری کرە دەنگ: سەرۆکێ قازییان شێخ عززەددینێ کورێ عەبدسسەلامی ل فلان رۆژێ، مەزنێن دەولەتێ ژ مەمالیکان دێ فرۆشت، وهەچییێ بڤێت ئێک ژ وان بۆ خۆ بکرت بلا ئامادە ببت.. رۆژا ژڤان هات، شێخی میرێن مەمالیکان هەمی ژ جێگرێ سولتانی بگرە وحەتا یێ ژ هەمییان کێمتر ئینانە مەیدانکێ، وئێک ئێکە ل مەزادێ فرۆتن، وپاشی ئەو پارە یێ ب وان ڤە هاتی بر کرە د خزینەیا دەولەتێ دا و ل سەر فەقیران بەلاڤکر!

ل سەر دەمێ مەمالیکان:

پشتی سولتانێ ئەییووبی نەجمەددین ئەییووب مری، فەرمانداری ژ دەستێ بنەمالا ئەییووبییان هاتە دەر، ومەمالیک بوونە حوکمدارێن مصرێ، وهەر چەندە شێخی پترییا وان ل بازارێ فرۆت بوون ژی، بەلێ دەمێ حوکم کەفتییە دەستێ وان،

وان بهایەکێ مەزن دا شێخ عزەددینی، وچو کارەکێ مەزن یێ پەیوەندی ب دەولەتێ ڤە هەی وان بێی وی نەدکر.

جارەکێ ل سەردەمێ مەلک (سەیفەددین قوطزی) وەسا چێبوو لەشکەرێ تەتەرییان گەلەک جهـ ژ وەلاتێ شامێ گرتن، ودلێ وان چوویێ بەر ب مصرێ ژی ڤە بچن، گرفتاری ل سەر موسلمانان زێدە مەزن بوو وترس کەفتە دلێ خەلکێ مصرێ، سولتانێ مصرێ یێ مەملووک سەیفەددین قوطزی بڕیار دا لەشکەرەکێ مەزن ئامادە بکەت وببەتە بەرسنگێ تەتەرییان بەری ئەو شامێ هەمییێ بستینن وبێن قەستا مصرێ بکەن، بەلێ دورستکرنا لەشکەرەکێ ب ڤی ڕەنگی پێڤە هاتنێن مەزن بو دڤێن، سولتانی بڕیار دا مەزنێن دەولەتێ وماقویل وزانایان کۆم بکەت ودان وستاندنێ ل دۆر ڤێ مەسەلێ د گەل وان بکەت، مەلکی گۆتە وان: حال ومەسەلە ئەڤەنە هوین چ دبێژن ئەم چ بکەین؟

هەمی ل سەر هندێ کۆم بوون کو دڤێت لەشکەرەکێ مصری یێ ب هێز بێتە ئامادەکرن دا بەرگرییا تەتەرییان پێ بێتەکرن، مەلکی ومەزنێن دەولەتێ ژ مەمالیکان گۆت: ژ بیر نەکەن ئامادەکرنا لەشکەرەکێ ب ڤی ڕەنگی پارەکێ مەزن بۆ دڤێت ومیزانییا دەولەتێ تێرا ڤێ چەندێ ناکەت.. پاشی سولتانی گۆت: ئەز دبێژم یا باش ئەوە ئەم بێشەکێ ژ زەنگینێن بازێڕی وەربگرین هند پارە دێ کۆم بن ئەم لەشکەرێ خۆ پێ دورست بکەین، هوین چ دبێژن؟

حازران هەمییان گۆت: گەلەک هزرەکا د جهێ خۆ دایە.

وبەرێ هەمییان ما ل شێخ عزەددینی کانێ ئەو دێ چ بێژت؛ چونکی بەس ئەو مابوو دەنگ نەکری، سولتانی گۆتێ: سەیدا تو چ دبێژی؟

سەیدای گۆت: ئەز دبێژم نە! هوین سولتان ومیر ومەزنێن دەولەتێ کەس ژ هەوە زەنگینتر نینە، هوین زێڕێن ژنێن خۆ وناڤمالییێ خۆ یێ زێدە بینن بفرۆشن و ب وی پارەی لەشکەری ئامادە بکەن، وچی گاڤا وی پارەی تێرا مە نەکر هنگی ژ نوی دێ بێژینە خەلکی بلا هاریکارییێ بکەن.

سولتانی گۆت: بەلێ سەیدا، دێ ئەو بت یا تە گۆتی.

پشتی ئامادەبووی ڤەڕەڤین سولتانی بڕیار دا مەزنێن دەولەتێ -وبەری هەمییان ئەو ب خۆ- زێڕێ خۆ وتشتێ زێدە د مالێن خۆ دا بفرۆشن ووی پارەی بینن دا لەشکەری پێ دوروست بکەن، وپارێن وان ب تنێ تێرا کرن وزێدە ژی! لەشکەر هاتە دورستکرن وشەڕەکێ گران ڤی لەشکەری د گەل تەتەرییان کر وتێدا ب سەر کەفت، و ب ڤی سەرکەفتنێ خودێ شام ومصر ژی ژ خرابییان تەتەرییان پاراست.

مرنا شێخی:

ل سەر دەمێ (الملک الظاهر بێپرس)ی، و ب دورستی ل سالا ٦٦٠ مشەختی سولتانێ زانایان عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی، ل بازێڕێ قاهیرە چوو بەر دلۆڤانییا خودێ، وخەلکێ بازێڕی هەمی ب دویڤ جەنازێ وی دا دەرکەفتن، ودبێژن: دەمێ مەلکی ئەڤ دیمەنە دیتی گۆت: ژ نوی پشتا من ڕاست بوو، ئەگەر ڤی شێخی ڤیابا دشیا خەلکی ب من ڕا بەردەت حەتا سەلتەنەتا من ژ من بستینن.

شێخی پتر ژ چل کتێبان د گەلەک بابەتێن شەرعی دا نڤیسی بوون.

بۆچی سولتانێ زانایان بوو؟

پشتی مە ئەڤ گەشتە د گەل سولتانێ زانایان کری ڕەنگە گەلەک ژ مە پسیار بکەن: ئەرێ چاوا ئەڤ زانایە شیا بوو هندە (شەعبییەتێ) بۆ خۆ د ناڤ خەلکی دا چێ بکەت، حەتا جڤاک هەمی بۆ وی پێکڤە بۆ وی ببتە ئەو (قاعیدە) یێ موکم یێ ئەو (ئنطلاقێ) ژێ بکەت بۆ گوهۆڕینا خرابییێ؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: ب کۆرتی ژ بەر شەش ئەگەران:

١- چونکی وی خۆ ژ دنیایا خەلکی بێ منەت کربوو وخەلک نەدشیان خۆ ژ دینێ وی بێ منەت بکەن.

٢- دینی ئێکا هند ژ وی چێکربوو ژ خودێ پێڤەتر بەرێ وی ل چو نەبوو، وئەو زانایێ دلێ خۆ نەبەتە وی تشتێ د دەستێ خەلکی دا خەلک دێ حەز ژێ کەن.

٣- شێخ ب واقعێ ئوممەتێ یێ زانا بوو وهەر دەم ئەو یێ نێزیکی خەلکی بوو، وچو جاران وی مەصلحەتا خۆ یا تایبەت ب پێش مەصلحەتا خەلکی یا گشتی نەدئێخست.

٤- گۆتن ونڤیسینێن وی ل دۆر مەسەلێن مەزن یێن مللەتی بوون، وئەو ژ خەم وخیالێن خەلکی یێ دویر نەبوو.

٥- وی وزانایێن دی هەمییان خۆ کربوو ئێک چەپەر نە حاکمی ونەخەلکی نەدشیا وان ژێکڤە کەن، لەو وان هەیبەتا خۆ د چاڤێن خەلکی ودەسهەلاتێ ژی دا هەبوو، وئەگەر ئەو هەمی گاڤان ب سەر وستوییێن ئێک ودوڤە بان دا ب ساناهی ژێک ئێنە دزین.

٦- دنیا د چاڤێن وی دا ژ هندێ کێمتر بوو ئەو دلێ خۆ ببەتێ، یان سەرا مەنصبان سەرێ خۆ شۆڕ بکەت، ومرادا وی ئەو بوو ئەو د ڕێکا خودێ دا بێتە شەهیدکرن.

ژ بەر ڤان ئەگەران ڤیانا وی کەفتبوو دلێن خەلکی، وگۆتنا وی کربا د دەولەتێ دا کەس نەبوو ل بەر ڕاوەستت.. سلاڤ ل سولتانێ زانایان عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی بن دەمێ هاتییە دنیایێ، ودەمێ خۆ فرۆتییە خودێ.

مرۆڤێن خودێ
د گرتیخانەیێن زۆرداران دا

﴿ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجۡنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِۖ ﴾ ئەڤە گۆتنا مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خودێ بوو، کو یووسف پێغەمبەرە -سلاڤ لێ بن-، دەمێ ژێ هاتییە خواستن کو ئێک ژ دووان بۆ خۆ هلبژێرت:

- یان بێ ئەمرییا خودێ بکەت وقەستا وی کاری بکەت یێ خودێ پێ نەخۆش.

- یان ژی گرتنێ وچوونا د گرتیخانەیێ ڤە..

ووی یا دووێ هلبژارت، ودەمێ وی گرتیخانە بۆ خۆ هلبژارتی ئەو یێ کەیفخۆش بوو ژی!

مرۆڤێن دنیایێ ئەوێن سەرڤە سەرڤە د تشتان دگەهن، هزر دکەن کو گرتن ڕوەستانا ژ کارییە ودویرئێخستنا ژ ژیانییە، لەو ئێک ژ وان دەمێ بەحسێ گرتنا خۆ گوهـ لێ دبت هەست ب نەخۆشییەکا مەزن دکەت، بەلێ مرۆڤێن خودێ بەرێخۆدانا وان بۆ ڤێ مەسەلێ یا جودایە..

دیسا دێ بێژین: د هەڤرکییا خۆ دا د گەل مرۆڤێن دنیایێ، مرۆڤێن خودێ تووشی گەلەک تەنگاڤییان دبن، زۆردار هەردەم دخوازن وان ئاستەنگان بێخنە د ڕێکا مرۆڤێن خودێ دا یێن وان ژ کارێ وان یێ پیرۆز پاشڤەلێ بدەت، بەلێ وەکی هەر جار هزرا وان خاڤ دەردکەڤت؛ چونکی چو ئاستەنگ نینن بشێن بەرێ وان ژ کارێ وان بدەتە پاش، کو بەلاڤکرنا ڕۆناهییا خودێیە د ناڤ خەلکی دا.

گرتن، یان مانا ب کوتەکی د مال دا، ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ: (الإقامە الجبریە)، ئێک ژ وان ئاستەنگانە یێن ژ بەرێ وەرە زۆردار دئێخنە د ڕێکا

گازیکەرێن حەقییێ دا، یا ژ زۆرداران ڤە ئەوە ئەو ب ڤێ چەندێ دێ شێن دویراتییێ ئێخنە د ناڤبەرا مرۆڤێن خودێ وخەلکی دا، بەلێ دیرۆک شاهدە کو ئەو د ڤێ هزرا خۆ دا دبێ فام بووینە؛ چونکی نەبوویە جارەکێ گرتن مرۆڤی ژ حەقییێ لێڤەکەت یان حەتا سست ژی بکەت. گرتن بۆ (ئیرادا) خودانی وەکی ئاگرییە بۆ زێڕی، کەنگی تو دێ زێڕێ عەسلی ناسی؟ ئەگەر تە ئەو ب ئاگری جەڕباند، مرۆڤێ خودان ئیرادە ژی هنگی دئێتە ناسین ئەگەر ب سەرکەفتن ژ گرتیخانەیێ دەرکەفت بێی ئارمانجا خۆ ژ دەست بدەت.

گرتیخانە جهەکێ عنتیکەیە، وسەرهاتییا مرۆڤێن وێ د دیرۆکێ دا هێشتا عنتیکەترە، گەلەک جاران هندەک کەس ژ سەر کورسیکا مەزناتییێ دئێنە ڕاکرن وبەرێ وان بۆ گرتیخانەیێ دئێتەدان، وگەلەک جاران ژی هندەک ژ گرتیخانەیێ یێن هاتینە دەرێخستن وبەرێ وان بۆ کورسیکا مەزناتییێ یێ هاتییەدان!

(سجن) ئەڤ جهێ بێ ڕەوش، ژ پێغەمبەران هەبووینە لێ ژیاین، ژ چاکان، ژ زانا، ژ باشان و ژ خرابان ژی، هندەک جاران ئەڤ سجنە یا بوویە مەدرەسە ژ بۆ بەلاڤکرنا بیر وباوەران، وهندەک جاران ژی یا بوویە جهێ لێک داجڕیانا مرۆڤێن خراب..

گرتن.. ئامیرەتەکێ کەڤنە زۆرداران دژی نەیارێن خۆ ب کارئینای، وەکی مە گۆتی: یا ژ وان ڤە ئەو دێ شێن ب ڤێ چەندێ چرایێ ڕاستییێ ڤەمرینن وگازییا حەڤییێ بێ دەنگ کەن، بەلێ وێڤە ژ کیڤە دئێت! ئەگەر هندەک جاران ئەو شیابن لەشێن خودانێن ڕاستییێ بگرن وبهاڤێژنە د گرتیخانەیان دا، ئەو قەت وقەت نەشیاینە دلێن وان داگیر بکەن وهزرا وان دەستەسەر بکەن؛ چونکی هەر خودان ڕاستییەکێ هەبت دلەکێ هەی نائێتە سجنکرن! دلەکە هەردەم بلند بەر ب مەلەکووتا خودێ ڤە دفڕت، بەر ب عەسمانەکێ ساهی ڤە یێ پاقژ ژ هەمی ڕەشە عەوران.

ڕۆژا سولتان ل سەر زانایێ مەزن (عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی) ب غەزەب هاتی وبڕیار دای وی بێختە ژێر مانا ب کوتەکی (إقامە جبریە) و د مالا وی دا وی بگرت، وی مرۆڤەک هنارتە نک (عزی) دا ڤێ بڕیارا سولتانی بگەهینتێ.. بەرسڤا ڤی زانایی بۆ قاصدێ سولتانی ئەو بوو گۆتێ:

((ئەڤە ئێک ژ قەنجییێن خودێ یێن مەزنە یێن وی د گەل من کرین، دڤێت ئەز شوکرا وی سەرا بکەم، دەمێ ئەز د مال دا دئێمە گرتن، ئەز نە ل مال دڕوینمە خوارێ، نە.. ئەز هنگی یێ د ناڤ بیستانەکی دا، ئەز شعوورێ ب کەیفخۆشییێ دکەم چونکی دێ مینمە ب تنێ وبەطال بۆ کرنا عیبادەتێ خودێ، ئەڤە دیارییەکە خودێ دایە من، فلان کەس! هانێ بۆ تە ڤێ شەملکێ دیاری ژ من دا تو نڤێژان ل سەر بکەی، و ب خودێ ئەگەر من تشتەکێ دی یێ ب بهاتر ژ ڤێ شەملکێ هەبا ئەز دا دەمە تە..)).

ما نەتشتەکێ غەریبە ئێک مزگینییا گرتنا مرۆڤی بۆ مرۆڤی بینت، مرۆڤ ڕابیت تشتێ خۆ یێ ژ هەمییان ب بهاتر بۆ وی بکەتە دیاری؟ ئەگەر ل نک مرۆڤێن دنیایێ یا غەریب بت، ل نک مرۆڤێن خودێ یا غەریب نینە ئەوێن گۆتنا یووسفی بۆ خۆ کرییە دوریشمە: ﴿ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ ﴾.

ڕۆژا پێغەمبەرێ خودێ مووسایێ کوڕێ عمرانی -سلاڤ لێ بن- هاتییە دیوانا فیرعەونێ مصرێ دا بەرێ وی بدەتە حەقییێ، وی هەڤڕکییا حەقییێ کر، ودەمێ مووسای چو ڕێک بۆ نەهێلاین، شوینا فیرعەون ل زۆرداریبیا خۆ لێڤە ببت، ڕابوو دەست دا گەفان وگۆت: ﴿ قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾ فیرعەونی دەست دا چەکێ زڕتەکییێ وگۆت: ئەی مووسا، گەلەک درێژ نەکە، سویند بت تو خودایەکێ دی ژبلی من بناسی ئەز دێ تە هاڤێمە د زیندانێ دا وتو دێ ژ وان بی یێن گرتی..

ئەوێن ژ سجنێ دترسن ژ بەر هندێ دترسن چونکی ئەو ژ گەلەک خۆشییێن دنیایێ دویر دکەڤن، یان ژی چونکی هزر دکەن گرتن دێ بتە ئاستەنگ د رێکا وان وئارمانجێ دا، بەلێ ل نک مرۆڤێن خودێ ڤان هەردو ئەگەران چو بهایێ خۆ نینە: ئەگەر سجن دویرکەفتنا ژ خۆشییێن دنیایێ بت، ئەو نە ئارمانجا مرۆڤێن خودییە.. ئەگەر راوەستانا ژ کاری بت کارێ وان ل چو جها راناوەستت، کارێ ژ دەرڤەی سجنێ ئەو پێ رادبن، ئەو دشێن د سجنێ ب خۆ ژی ڤە پێ رابن، وگەلەک جاران ژی کارێ ئەو د سجنێ ڤە پێ رادبن ئەو نەدشیان ژ دەرڤەی سجنێ پێ رابن.

د دیرۆکا مرۆڤێن خودێ دا بەرپەرەک هەیە مرۆڤێن وەکی مە دەمێ دخوینن حێبەتی رادەوستن وپسیار دکەن: ئەرێ ئەڤە چ رەنگێ مرۆڤان بوون؟

وئەو بەرپەرێ ئەم ل ڤێرێ بەحس ژێ دکەین: کارێ نڤیسین ودانانا کتێبانە.. وەکی ئەم دزانین ئێک ژ کارێن مەزن یێن مرۆڤێن خودێ پێ رادبن نڤیسینا وان کتێبانە یێن بەرێ خەلکی ددەنە رێکا خودێ، ودانانا کتێبان کارەکە مرۆڤێن خودێ خۆ ل وی دەمی ژی پێ رادبوون دەمێ دهاتنە گرتن، وهەر جارەکا برینێن وان خوین دزا، قەلەمێن وان خورتتر لێ دهاتن.. گرانییا قەید وزنجیران دەستێن وان بەگال نەدکرن، وئەگەر هەوە هندەک نموونە ل سەر ڤێ گۆتنێ بڤێن، کەرەم کەن:

۞ (شمس الأئمه السرخسي) کتێبا خۆ یا فقهی (المبسوط)، ئەوا نوکە د سیه جلدان دا چاپ بووی د گرتیخانەیا (باوزجند)ێ ڤە نڤیسی بوو، پشتی وی هندەک شیرەت ل خاقانی کرین وخاقانی بریار دای وی بکەنە د چالەکێ دا، د بنێ چالێ دا ئەو دئاخفت وطەلەبێن وی ئاخفتنا وی دنڤیسی وئەڤ نڤیسینەیە بوویە (کتاب المبسوط).

۞ (ابن قتیبه) یێ قازی ل مصرێ، ل سەر دەمێ (ابن طولونی) هاتبوو سجنکرن، کولەکەک د دیوارێ سجنا وی هەبوو طەلەبێن وی قەلەم وکاغەزێن خۆ

دبرن ودچوونە بەر کولەکێ، وی ب دەنگەکێ بلند مەسەلێن علمی بۆ وان دگۆتن ووان دنڤیسی.

۞ (شیخ الإسلام ابن تیمیە) خودانێ سەرهاتییا تایبەت د گەل گرتنێ ونەفییێ، بارا پتر ژ بەرهەمێ خۆ د سجنێ ڤە نڤیسی بوو، ووی سجن کربوو مەدرەسەیا بچویک دەرس تێدا دگۆتنە گرتییان، لەو زۆرداران ئەڤ چەندە ژێ دیتی ڕابوون بەرێ وی دا (سجنەکا ئنفرادی) یا وەسا ئەو د هندەک نڤیسین خۆ دا دبێژت: خوزی سجنا من وەکی وان سجنان با یا جوهی وفەلان لێ دگرن! ودویماهییێ قەلەم وکاغەز ژی ژێ مەنعەکرن ئینا وی ب ڕەژییێ ل سەر دیواری دنڤیسی!

۞ (شێخ ئەحمەدێ سەرهەندی) ئێک ژ زانایێن هندێ یێن مەزن بوو، ل سالا ١٠١٤ مشەختی جەهانگیری فەرمان ب گرتنا وی دا، و د گرتیخانەیا (کوالیارێ) ڤە ئەو شیا چەند سەد کافرەکان موسلمان بکەت وسجنێ بکەتە مەدرەسە ومزگەفت، ئینا چو ب مەلکی نەما بڕیار دا شێخ بێتە بەردان.

۞ زانایێ کورد مەلا سەعیدێ نوورسی دەمێ ب دەستێ کەمالییێن بێ کەمال هاتییە گرتن ل سالا ١٩٤٨، بڕیار ئەو بوو ئەو ب تنێ د مەزەلکەکێ ڤە بێتە گرتن، وهندەک طەلەبێن وی ژی د مەزەلکەکێ ب ڕەخ مەزەلکا وی ڤە هاتنە گرتن، د ناڤبەرا هەدو مەزەلکان دا کولەکەکا بلند هەبوو سەیدای د مەزەلکا خۆ ڤە نامەیا (الحجە الزهراء) ل سەر هندەک کاغەزکێن بچویک دنڤیسی ودپێچان ودکرنە د قالکا شخاتێ دا و د کولەکێ ڕا دهاڤێتنە وێ مەزەلکا طەلەبێن وی لێ ووان کاغەزک ژ شخاتێ دئینانە دەر و د دەفتەرەکێ دا دنڤیسی.

۞ ل سالێن پێنجییان ژ سەدسالا بیستێ دەمێ هزرڤانێ مەزن (سەیید قوطب) ل مصرێ هاتییە گرتن، وی پشکەکا مەزن ژ تەفسیرا خۆ (في ظلال القرآن) د سجنێ ڤە نڤیسی، ودەمێ دەسهەلاتداری هاتییێ دا وی بەرتیل بکەت

وى گۆت: ((ئەو تبلا بۆ شاهدەدانىَ دئێتە بلندكرن ل سەر خۆ قەبویل ناكەت پەیڤەكا ب تنێ ژی بۆ زۆردارەكی بنڤیست)).

ژ ڤان نموونەیان بۆ مە دیار دبت كو گرتن قەت نەشیایە چو جاران سكرەكی د ناڤبەرا مرۆڤێن خودێ وئارمانجا وان دا ئاڤا كەت، دیسا گرتن نەشیایە ببتە ئەو ئامیرەتێ ب سەهم یێ مرۆڤێن خودێ ژ گۆتنا حەقییێ پاشڤە لێ بدەت:

۞ دەمێ (ئەبوو جەعفورێ مەنصوور) فەرمان دای ئیمامێ مەزن (ئەبوو حەنیفە) بێتە جەلدەدان وگرتن، دەیكا (ئەبوو حەنیفەی) چوو سجنێ سەرا بدەت، گۆتێ: كورێ من نوعمان! ئەو علمێ ژ قوتانێ وگرتنێ پێڤەتر چو فایدە نەگەهاندییە تە، ب بەر هندێ دكەڤت تو ژێ برەڤی! وی گۆت: دادێ! ئەگەر من دنیا ڤیابا گەلەك یا ب ساناهی بوو ئەز بگەهمێ، بەلێ من ڤیا خودێ بزانت كو من علم پاراست ونەفسا خۆ نەبرە هلاكێ.

وهوین دزانن ئەو چاوا بوو وی علم پاراستی وخۆ نەبرییە هلاكێ؟

رۆژەكێ خەلیفەی هنارتە ب دویڤ را وگۆتێ مە بریار دا تو بببیە قازی، (ئەبوو حەنیفەی) گۆتێ: ئەگەر تو بێژییە من یان دێ بییە قازی، یان د رویبارێ فوراتی دا دێ تە خەندقینم، ئەز دێ خەندقاندنێ هلبژێرم، ئەوێ ببتە قازی دڤێت بەری هەر تشتەكی تە وبنەمالا تە حوكم بكەت.. وئەز ب كێر ڤی كاری نائێم. خەلیفەی گۆتێ: تو درەوان دكەی چاوا تو ب كێر نائێی بببیە قازی؟ ئیمامی گۆت: ئەرێ چاوا تو مرۆڤەكێ درەوین دێ كەیە قازی؟ ئەو بوو خەلیفەی بریار دا ئیمام بێتە جەلدەدان وگرتن، وپشتی هاتییە بەردان ئەو ل بن (إقامە جبریە) هاتە دانان حەتا مری، وبەری بمرت د وصیەتا خۆ دا گۆت: ئەگەر ئەز مرم من ل وی جهی نەڤەشێرن یێ خەلیفەی ب تەعدایی ژ خەلكی ستاندی، ئینا خەلیفەی گۆت: ب ساخییا خۆ، و ب مرنا خۆ ژی ئەبوو حەنیفە بەلا خۆ ژ مە ڤە ناكەت! ب ڤی رەنگی ئیمامی علم پاراست وخۆ نەبرە هلاكێ وئەڤە (موعادەلەیەكە) تێگەهشتنا وێ ل نك مرۆڤێن دنیایێ گەلەك یا ب زەحمەتە.

۞ ئیمام ئەحمەد پشتی ژ سجنێ هاتییە بەردان ڕۆژەکێ وی بەحسێ نەخۆشی وعەزابا خۆ بۆ هەڤالەکێ خۆ ڤەگێڕا، هەڤالێ وی کرە گری، ئیمامی گۆتێ: ((نەگری.. ما کیژ چێتر بوو: ئەز کافر ببام یان وان ئەز عەزابدابام؟)) مادەم گرتنا وان بۆ ئیمامی بەرانبەر هندێیە ئەو ل سەر بیر وباوەرێن خۆ بمینت، هنگی گرتن مەزنترین خەلاتە وی وەرگرتی.

۞ (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) ئێک ژ هەڤالێن ئیمامێ شافعی بوو، دەمێ موعتەزلیییێن بیدعەچی ئەو سەرا مەسەلا (خلق القرآن) گرتی، وئەگەر وی پیچەکێ (موجامەلە) د گەل وان کربا ئەو نەدهاتە گرتن، وی دەستێن خۆ یێن زنجیرکری د پشت شفشێن سجنێ ڕا بلند دکرن ودگۆت: لازم ئەز د ڤێرێ ڤە بمرم؛ دا خودێ بزانت هندەک هەبوون سەرا ڤێ عەقیدێ د سجنان ڤە یێن مرین.

ووەسا چێببوو.. ئەو د سجنێ ڤە مر.

قەهرەمانێ هەمی مەیدانان
(شیخ الإسلام ابن تیمیه)

دەستپێك:

د هەمی مەیدانان دا شێرەکێ بێ هەڤتا بوو، د مەیدانا جیهادێ دا هەر دەم ل سنگی بوو، گاڤا دبوو بەرەڤانییا ژ ئیسلامێ ب قەلەمی کەس نەدشیا دەستێ وی بگرت یان جارەکێ ڤێرا بگەهت.. پتر ژ (٢٦٠٠) رۆژان هاتبوو گرتن، نە ژ بەر چو ب تنێ چونکی وی سۆز دابوو هەر جارەکا حەقی بۆ دیار ببت بێ دودلی وترس بۆ خەلکی بێژت.

ل شێست وپێنج سالییێ بەرێ وی دانە گرتیخانەیەکا وەسا بێ سەر وبەر چو جاران وان جوهی وفەلە ژی لێ نەدگرتن، قەلەم وکاغەز ژێ ستاندن ونەهێلان ئەو تشتەکی د سجنێ ڤە بنڤیست، ئینا وی ب رەژییێ ل سەر دیواری وپرتێن جلدی دنڤیسی، و د گەل هندێ ژی وی دگۆت: ((ئەم یێن خۆشییەکا وەسا دا دژین ئەگەر میر وحاکمان زانیبا یا چەندە ئەو ب شیری دا وێ ژ مە ستینن)).

دەمێ هاتین دا وی ببەن بگرن، وی گۆت: ((ما دوژمنێن من دێ چ ل من کەن، وباغ وبیستانێ من یێ د سنگێ من دا؟ گرتنا من خەلوەیە، وکوشتنا من شەهادەتە، ودەرێخستنا من ژ وەلاتێ من سیاحەتە..)).

شاگردەیێ وی ئیمام (ابن قیم الجوزیه) د دەرحەقا وی دا دبێژت: ((خودێ دزانت کەسەکێ وەکی وی ژین پاقژ من نەدیتییە، هەر چەندە ئەو د بەرتەنگی ونەخۆشییێ دا دژییا ژی، وهەردەم یێ وەستیای وگرتی وگەفلێکری ژی بوو، د گەل هندێ ژی ئەو ژ خەلکی هەمییێ یێ سنگ فرەهتر بوو، ودلێ وی ژ یێ هەمییان موکمتر بوو، وناڤچاڤێن وی ژ یێن هەمییان دڤەکریتر بوون، گەشاتی ژ دێمێ وی ڤەدپەشی، گاڤا ل مە دبوو تەنگاڤی وترسا مە زێدە دبوو، وبێهنا مە تەنگ دبوو ئەم

دهاتینه نک ودەمێ مە ئەو ددیت ومە گوهێ خۆ ددا ئاخفتنێن وی ئەم ب دلفرەهییێ دحەسیاین وکەیفا مە خۆش دبوو وباوەرییا مە پتر لێ دهات.. دەمێ ئەو یێ گرتی گەلەک جاران وی دگۆت: مرۆڤێ گرتی ئەوە یێ دلێ وی ژ زکرێ خودێ هاتییە گرتن، وئێخسیر ئەوە یێ یێ بوویە ئێخسیرێ هەوایێ نەفسا خۆ. د سجنێ ڤە نڤێژ دکرن ودەمێ سەرێ خۆ ددانا عەردی دگۆت: یا ڕەببی تو هاریکارییا من ل سەر زکری وشوکرێ وعیبادەتێ خۆ بکە..)).

ڕۆژا خودێ ئێمانەتێ خۆ ژێ ستاندی ووی بۆ جارا دویماهییێ سەرێ خۆ دانای د سجنێ ڤە یێ گرتی بوو، قورئان دخواند، وخواندنا وی گەهشتبوو ڤێ ئایەتێ: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَنَهَرٖ ۝ فِي مَقۡعَدِ صِدۡقٍ عِندَ مَلِيكٖ مُّقۡتَدِرِۭ ۝ ﴾.

(ابن تیمیه) ب کورتی:

۞ (شیخ الإسلام تقي الدين أبو العباس ابن تيميه) ناڤێ وی یێ دورست ئەحمەدە کوڕێ عەبدلحەلیمێ کوڕێ عەبدسسەلامێ حەرانییە، خەلکێ بازێڕێ (حەرانێ)یە کو ئێک ژ ناڤدارترین بازێڕێن کوردستانێیە.

۞ ل ڕۆژا دوشەنبێ دەهی هەیڤا رەبیعولئەووەلا سالا (٦٦١) مشەختی (بەرانبەر ١٢٦٢ ز) ل بازێڕێ حەرانێ هاتبوو سەر دنیایێ، و ل شەڤا دوشەنبێ بیستی هەیڤا (ذو القعده) ژ سالا ٧٢٨ مشەختی (بەرانبەر ١٣٢٨ ز) د گرتیخانەیا کەلێ ڤە ل دیمەشقێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ، وئەو ژی وەکی هەمی کوڕێن بنەمالا خۆ ب ناڤێ کوڕێ تەیمییێ دئێتە ناسین وتەیمیە ناڤێ داپیرا وان یا مەزنە، وبنەمالا وان ئێک ژ بنەمالێن زانا وناسیارێن دەڤەرێ بوو.

۞ شەش سالێن ئێکێ ژ ژیێ خۆ، وی ل بازێڕێ حەرانێ بۆراند بوون، پاشی ژ بەر هێرشێن تەتەرییان ل سەر ڕۆژئاڤایا کوردستانێ ل سالا (٦٦٧) بنەمالا وان ژ بازێڕێ حەرانێ بەر ب شامێ ڤە ڕەڤی و ل دیمەشقێ ئاکنجی بوو.

۞ سەیدا ل دیمەشقێ مەزن بووبوو، و ل نک زانایێن وێ یێن وی سەردەمی زانینا خۆ وەرگرت، وهەر ژ بچویکاتی نیشانێن زیرەکییێ ل نک وی د دیار بوون،

ودبێژن: چی تشتێ وی دخواند د گاڤێ دا ژ بەر دکر، وسەیداییێن وی ژ دوسەدان پتر بوون.

۞ هەر زوی ناڤ ودەنگێن وی ل دیمەشقێ بەلاڤ بوون، ودەمێ ژیێ وی بوویە بیست ودو سال ئەو ل شوینا بابێ خۆ بوو سەیدا ل مەدرەسا (دار الحدیث السكریه) ل شامێ، ودەست ب گۆتنا دەرسان ونڤیسینا كتێبان كر.. وپشتی هنگی ب هەیڤەكێ وی دەست ب گۆتنا دەرسێن تەفسیرێ كر ل مزگەفتا ئەمەوی.

۞ ل سالا (٦٩٣) -دەمێ ژیێ وی سیه ودو سال- ئەو د گەل شێخ زەینەددینێ فارەقی هاتە جەلدەدان، وئەگەرا ڤێ چەندێ ژی -وەكی زانایێ ناڤدار ئبن كەثیر دبێژت- ئەو بوو: مرۆڤەكێ فەلە ل شامێ هەبوو دگۆتنێ (عەسساف)، جارەكێ -و ب شاهدەییا گەلەك مرۆڤان- ل دیوانەكێ خەبەر گۆتنە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، ئینا ئبن تەیمیەیە وشێخێ فارەقی چوونە نك ئەمیری دا ل دۆر ڤێ مەسەلێ باخڤن، پشتی وان گۆتنا خۆ د گەل ئەمیری ب دویماهی ئینای دەركەفتن، ل وی دەمی ئەو مرۆڤێ فەلە كەفتە دەستێن خەلكی وئەو پێ وەرهاتن وتێر پێ دادان، ئەمیری هزركر ئبن تەیمیەیەی وفارەقی خەلكێ پالدای كو ڤێ چەندێ بكەن، لەو وی بریار دا هەردو بێنە جەلدەدان.. پشتی ئەمیری مەسەلە ب دورستی زانی داخوازا لێبۆرینێ ژ وان كرن، و د ڤێ هەلكەفتێ دا شێخی كتێبا خۆ (الصارم المسلول علی شاتم الرسول) دانا.

۞ ل دویماهییا سالێن نۆتێ ژ سەدسالا شەشێ مشەختی وەلاتێ شامێ كەفتە بن گەفا هێرشێن تەتەرییان وترسا وان كەفتە دلێن خەلكی ئینا شێخی بارا پتر ژ دەرسێن خۆ بۆ بەحسێ جیهادێ وخێرا شەهیدبوونێ تەرخان كرن، هەر وەسا وی گەلەك نڤیسین ژی د ڤێ دەربارەیێ دا نڤیسین، ومەخسەدا وی ب ڤێ چەندێ ئەو بوو دلێ خەلكی موكم بكەت دا ئەو بشێن خۆ ل بەر هێرشێن تەتەرییان بگرن ونەرەڤن.

۞ ل سالا ٦٩٨، تەتەرییان هێرشەک ئینا سەر شامێ ونێزیکی باژێرێ دیمەشقێ بوون، سولتانێ مصرێ وجێگرێ وی ل شامێ ب لەشکەر ڤە شکەستن، ورەڤینەکا مەزن کەفتە رێزێن خەلکی، هەمی ب لایێ رۆژئاڤایێ ڤە چوون، هندەکان قەستا قودسێ کر، وهندەک بەر ب مصرێ ڤە چوون.. زانایێ ئێکانە مایە ل دیمەشقێ ئبن تەیمیە بوو، ئەوێ نەچار بووی رێبەرییا خەلکی بکەت حەتا ئەڤ تەنگاڤییە بۆری، وهەر چەندە خەلکێ شامێ دگۆت بەرگرییا لەشکەرێ تەتەرییان ب مە ڤە نائێت ویا باش بۆ مە ئەوە ئەم خۆ ب دەست وان ڤە بەردەین، بەلێ شێخی قەبویل نەکر وبەرگری ب وان دا کرن.

د گەل تەتەرییان:

دەمێ تەتەری نێزیکی باژێرێ دیمەشقێ بووین ل سالا (٦٩٨)ێ مشەختی، وخەلکێ شامێ زانی کو بەرگرییا تەتەرییان ب وان ڤە نائێت وان گۆت: یا باش بۆ مە ئەوە ئەم هندەک مرۆڤان فرێ کەینە موعەسکەرێ تەتەرییان؛ دا دان وستاندنێ د گەل وان بکەن.. ئینا ئەو رابوون چەند مرۆڤەک هنارتنە نک تەتەرییان و(شیخ الإسلام) ئێک ژ وان بوو.

گاڤا ئەو مرۆڤ گەهشتینە موعەسکەرێ تەتەرییان، ئەو بۆ خیڤەتا مەزنێ تەتەرییان (قازانی) هاتنەبرن، ل نک قازانی ئبن تەیمیە بێ ترس ئاخفت وگۆت: وەکی مە گوهـ لێ بووی تو دبێژی: تو مرۆڤەکێ موسلمانی، د گەل هندێ ژی تو یێ هاتی وەلاتێ مە بستینی، باپیرێ تە هۆلاکۆ مرۆڤەکێ کافر ژی بوو بەلێ وی ئەڤ چەندە نەکربوو، وی پەیمان دا وپەیمانا خۆ ب جهـ ئینا، وتە پەیمان دا وتە غەدرە کر!

مرۆڤێن حازر گۆت: مە هزرکر مەزنێ تەتەرییان فەرمانێ ب کوشتنا ئبن تەیمیەی دێ دەت ژ بەر ڤان گۆتنێن وی..

دەمێ بوویە نیڤرۆ مەزنێ تەتەرییان گۆتە شاندێ خەلکێ دیمەشقێ: هوین ناچن حەتا فراڤینێ ل نک مە دخۆن، گاڤا خوارن ئینای هەمییان دەست ب خوارنێ کر ئبن تەیمیە تێ نەبت وی نەخوار، مەزنێ تەتەرییان گۆتێ: بۆچی تو ناخۆی؟

ئبن تەیمیەی گۆت: ئەڤ گۆشتێ هەوە لێنای یێ وی پەزییە یێ هەوە ژ خەلکی ستاندی، وئەو دارێن هەوە زاد ل سەر لێنای ژی دارێن خەلکینە هەوە بێی وان یێن برین، ڤێجا چاوا ئەز بخۆم؟

گاڤا قازانی ئەڤ چەندە ژ وی دیتی زانی ئەو مرۆڤەکێ زاهدە لەو گۆتێ: پیچەکێ بۆ من باخڤە..

ئبن تەیمیەی بۆ وی بەحسێ جەهنەمێ کر، قازانی گۆتێ: هەچییێ هاتییە نک من بەحسێ بەحەشتێ بۆ من یێ کری، بۆچی تو ب تنێ بەحسێ جەهنەمێ دکەی؟

شێخی گۆتێ: وان بەحسێ جهەکی بۆ تە یێ کری تو ناچییێ، وئەز یێ بەحسێ جهەکی بۆ تە دکەم تو دێ چییێ!

ئینا قازانی، ئەوێ پشتی موسلمانبوونا خۆ ناڤێ خۆ کرییە مەحموود، گۆتە شێخی: دوعایەکێ بۆ من بکە.

ئبن تەیمیەی دەستێن خۆ سەرئەڤراز کرن وگۆت: ((ئەی خودا! ئەگەر عەبدێ تە مەحموود بۆ هندێ هات بت دا دینێ تە ب سەربێخت، تو وی ب سەربێخە، وپشتا وی بگرە وملکێ وی بەرفرەهـ بکە، وئەگەر ئەو بۆ هندێ هات بت دا خۆ ب سەربێخت وئیسلامێ ڕەزیل بکەت، تو وی شەرمزار بکە وعەردی ل بن پییێن وی بهژینە ووی بپەلخینە..)).

وی ئەڤ دوعایە دکر، وقازانی د دویڤ دا دگۆت: (ئامین)!

پشتی ڤێ دیدارێ قازانی بڕیار دا ژ شامێ بزڤڕت وتەناهییێ بدەتە خەلکێ دیمەشقێ. ودەمێ شاندا خەلکێ شامێ ژ موعەسکەرێ تەتەرییان زڤڕی، ئەو کەسێن د گەل ئبن تەیمیەی گۆتنێ: ئەڤە چ گۆتن بوون تە گۆتینە خانێ تەتەرییان؟ نێزیک بوو تو خۆ ژی تێ ببەی ومە ژی! هەڕە ئەم د گەل تە نازڤڕین.. وان خۆ ژ شێخی

ڤەدەرکر، و ژ ترسان دا د گەل وی نەزڤڕینە باژێری، ئبن تەیمیە وهندەک هەڤالێن خۆ مانە ب تنێ، دەمێ خەلکی سوحبەتا شاندێ د گەل قازانی زانی، هاتنە بەراهییا ئبن تەیمیەی ونێزیکی سێ سەد کەسان ل دۆرێن وی کۆم بوون وپێکڤە زڤڕینە دیمەشقێ، وئەوێن دی یێن خۆ ڤەدەرکری هندەک تەتەری هاتنە د ڕێکا وان دا وئەو هەمی شەلاندن!

ل مەیدانا جیهادێ:

ل سالا (٧٠٢) جارەکا دی لەشکەرێ تەتەرییان قەستا شامێ کر، ب وێ ئنیەتێ کو دیمەشقێ بگرن، ترسەکا مەزن بۆ خەلکێ شامێ چێبوو، وگەلەک ژ وان بەر ب مصرێ ڤە ڕەڤین.. ڤێ جارێ ژی ئبن تەیمیە ما ل مەیدانێ، د ناڤ خەلکی دا ڕابووڤە وجیهاد ل بەر وان شرینکر، وپێخەمەت موکمکرنا دلێ خەلکێ شامێ ئبن تەیمیەی دو پێگاڤێن گرنگ هاڤێتن:

ژ لایەکی ڤە وی د گەل بەریدێ قەستا مصرێ کر وچوو نک سولتانێ مصرێ، ئەوێ حوکم ل شامێ ژی دکر، وگۆتێ: تو سولتانێ شامێیی ژی، لەو یا فەرە تو لەشکەرەکی د هەوارا خەلکێ شامێ بهنێری، چونکی ئەگەر تەتەری شیانە مە، د دویڤ دا دۆرا هەوەیە.

و ژ لایەکێ دی ڤە ئەو د ناڤ خەلکێ شامێ دا ڕابووڤە وگۆت: تەتەری -ئەوێن ب دەڤی خۆ ژ موسلمانان دهژمێرن-، یێن هاتین دا پێ ل عەردێ مە ونامویسا مە بدانن، بێ دودلی هوین شەڕێ وان بکەن، وخۆ ئەگەر هەوە ئەز ژی د ناڤ وان دا دیتم وقورئان ل سەر سەرێ من بت من بکوژن! ئەگەر ئەو کافر بن کوشتنا وان یا حەلالە، وئەگەر موسلمان ژی بن -وەکی ئەو دبێژن- هەر کوشتنا وان یا دورستە؛ چونکی مەتەلا وان مەتەلا خەوارجانە. و ب ڤێ چەندێ وی دەورەکێ سەرەکی د ئامادەکرنا لەشکەری ونەفسی یا خەلکێ شامێ دا هەبوو..

لەشکەرێ مصرێ د هەوارا خەلکێ شامێ هات، و ل دووی هەیڤا رەمەزانێ ژ سالا (٧٠٢) شەڕەکێ مەزن د ناڤبەرا تەتەرییان ژ لایەکی ڤە، وشامی

ومصرييان ژ لایەکێ دی ڤە چێبوو، وڤێ شەڕی پتر ژ ڕۆژەکێ ڤەکێشا، ودویماهییێ لەشکەرێ شامێ ومصرێ ب سەرکەفت، وتەتەری پاشپاشکی زڤڕین ورەڤین.

د ڤی شەڕی دا (شیخ الإسلام) ل بەراهییا لەشکەری بوو، ل دەمێ بێنڤەدانێ ئایەتێن جیهادێ بۆ وان دخواندن وشەرح دکرن، ودەمێ شەڕی دەست پێ کری طەلەبێ وی (ئبن عەبدلهادی) دبێژت: ((شێخ چوو بەراهییا ڕێزێ وگۆتە ئەمیرەکێ شامی: من ببە جهێ مرنێ، ئینا وی ئەمیری شێخ برە بەرانبەر لەشکەرێ تەتەرییان وگۆتێ: سەیدا ڤێرێ جهێ مرنێیە، وئەڤە دوژمنە.. ئبن تەیمیەی بەرێ خۆ دا لەشکەرێ تەتەرییان یێ بۆش پاشی سەرێ خۆ بلندکرە عەسمانی، ولێڤێن خۆ لڤلڤاندن هەر وەکی وی نفرینەک ل وان دکر.. هەر د وێ ڕۆژێ دا لەشکەرێ تەتەرییان شکەست وخودێ موسلمان ب سەرئێخستن)).

و ل مەیدانا جیهادا ناڤخۆیی ژی هەردەم سەیدا ل پێشییێ بوو:

دەمێ مەزنێن شامێ وقازی وموفتی هەمی ژ ترسێن تەتەرییان ژ دیمەشقێ ڕەڤین خەلک ل دۆر ئبن تەیمیەی کۆم بوون وبەرێ هەمییان ما ل وی.. دەمەکێ تەنگاڤ بوو، دوژمن ل بەر دەرێ باژێڕی بوو میر وحاکم ولەشکەر ژ باژێڕی دڕەڤین، هنگی ئبن تەیمیە بوو حاکمێ (فعلی) ل باژێڕی وخەلک ل دۆر کۆم بوون، وئەو بوو شێخی ڕێبەرییا خەلکی کر حەتا تەتەری شکەستین، و د گەل ڤێ بزاڤێ ئبن تەیمیە دەمێ مایە ب تنێ ل دیمەشقێ وخۆ بەرپرس دیتی، وی هژمارەکا طەلەبان دانە دویڤ خۆ، وچوون ل جهێن خراب ل باژێڕی گەڕیان و ب دەستێن خۆ خرابی ڕاکرن، وهندەک شێخێن طەریقان گرتن وکەزییێن وان بڕین، وجلکێن وان یێن پیس ژ بەرکرن، ونوینۆکێن وان تراشین، وئەو گونبەد وجهێن خەلکی شرک ل نک دکر خرابکرن، وخەلک ژ شرکێ وبیدعەیان دانە پاش، ئەڤە هەمی بەری قەستا مەیدانا شەڕێ د گەل تەتەرییان بکەن.

ئەڤ ئەگەرە بوون وگەلەکێن دی ژی دلێ هندەک مەصلحەتچییان د دەر حەقا وی دا تژی کری، حەتا ئەو لێ گەڕیاین ب گەلەک ڕێکان بێنێ دا وی تێ بێخن، و ب دەستێن مەزنان بدەنە گرتن وئێشاندن.

وئێکەمین درەو وان د دەر حەقا ئبن تەیمیەی دا کری پشتی ڤێ سەرهاتییێ ئەو بوو وان گۆت: ئبن تەیمیەی دلێ د مەزنییێ هەی، وحەز دکەت ببتە مەزنێ خەلکی، لەو ئەو ڤان کاران دکەت. بەلێ ئەڤ بزاڤا وان ب چو نەچوو؛ چونکی مەزنان بەری عامییان دزانی ئبن تەیمیە زەلامێ ئوممەتێیە نەکو زەلامێ دەولەتێیە، چاوا نە وئبن تەیمیە ئەو بوو یێ هەر دەم دگۆت: ئەگەر ملکێ شامێ ومصرێ هەمییێ ب دو فلسان بدەنە من، من نەڤێت!

(**العقيدة الواسطية**):

جارەکێ مرۆڤەکێ خەلکێ دەڤەرا واسط هاتە شامێ، وداخواز ژ (شيخ الإسلام)ی کر کو ئەو کتێبەکا بچویک د بابەتێ عەقیدا ئیسلامی دا بۆ وی بنڤیست؛ دا ئەو د گەل خۆ ببەت ونیشا زارۆکێن خۆ بدەت.. شێخی داخوازا وی ب جهـ ئینا وڕابوو کتێبەکا بچویک ل بن ناڤێ (العقيدة الواسطية) دانا، وتێدا ئەو ئایەت وحەدیس کۆمکرن یێن بەحسێ عەقیدێ دکەن، ووی د ڤێ کتێبا خۆ دا پشتەڤانییا عەقیدا سەلەفی کر، و ژ بەر کو پترییا زانایێن شامێ د عەقیدا خۆ دا ئەشعەری بوون، وان ب ڤی کارێ شێخی نەخۆش بوو، لەو لێ گەڕیان نەخۆشییێ بۆ شێخی چێ بکەن؛ دا وی ژ ڤێ بۆچوونێ لێڤە بکەن، ئەگەر نە دا خەلک ل دۆر کۆم نەبن و ب دویڤ نەکەڤن.

زانایێ ناڤدار (ئبن کەثیر) دبێژت: ژ بەر کو شێخ (تقي الدين بن تيميه) مرۆڤەکێ ب بها بوو ل نک مەزنێن دەولەتێ ژی و ل نک خەلکی ژی، وخەلکی گەلەک حەز ژ وی ودەرس ونڤیسینێن وی دکر، هندەک فقهزانان چاڤ پێ ڕانەبوون وحەسویدی پێ بر، ولێ گەڕیان نەخۆشییێ بگەهیننێ..

ئێک ژ وان قازییێ مالکییان (ئبن مەخلووف) بوو هەر وەسا شێخ (نەصرێ مەنبجی) ڤان هەر دووان کاغەزەک بۆ سولتانی هنارتە مصرێ وتێدا نڤیسی: شێخ (تقي الدين)ی کتێبەکا نڤیسی هندەک تشتێن دژی عەقیدا ئیسلامی یێن کرینە تێدا، لەو دڤێت حسێب د گەل وی بێتە کرن. سولتانی د بەرسڤا کاغەزا وان دا کاغەزەک بۆ جێگرێ خۆ ل شامێ هنارت وگۆتێ: ئبن تەیمیەی، ووان یێن گازندە ژێ کری کۆم بکە، وبلا ئەو ڕوی ب ڕوی دان وستاندنێ د گەل ئێک ودو بکەن، و ل دویڤ ئەنجامێ دان وستاندنا وان تو حوکمی د ناڤبەرا وان دا بکە.

جێگرێ سولتانی ل شامێ فەرمانا سولتانی ب جه ئینا، و ل هەشتی هەیڤا رەجەبا سالا (٧٠٥) مشەختی، وی ل کۆچکا خۆ دیوانەک گرێدا وئبن تەیمیە وهەڤرکێن وی کۆمکرن وگۆتە وان: کتێبا ئبن تەیمیەی بینن بخوینن، وکانێ چ خەلەتی تێدا هەیە ئاشکەرا بکەن.. و ل دویڤ داخوازا جێگرێ سولتانی ئەو کەفتنە دان وستاندنێ هەر ژ سپێدێ وحەتا ئێڤاری، چی جهێ وان دگۆت یێ خەلەتە شێخی دەلیل ژ قورئانێ وسوننەتێ وگۆتنێن زانایێن ئوممەتێ ل سەر دئینان وئەو بێ دەنگ دکرن.

ل ڕۆژئاڤایێ دیوان ڤەڕەڤی، وپشتی هنگی ب چار ڕۆژان، بۆ جارا دووێ دیوان هاتە گرێدان، دیسا ئبن تەیمیەی ل بەر چاڤێن ئەمیری ومرۆڤێن حازر هەڤرکێن خۆ هەمی بێ دەنگ کرن، لەو وان گۆت: ئەم دێ هنێرینە ب دویڤ (كمال الدين بن الزملكاني) ڕا بلا ئەو بێت وپێش مە ڤە باخڤت، ئبن تەیمیەی گۆت: بلا.. وپشتی ئەو هاتی وی ژی چو ژێ چێ نەکر!

ئبن تەیمیەی گۆتە وان: ژ ئەڤرۆ وحەتا سێ هەیڤێن دی ئەز دێ دەلیڤەیێ دەمە هەوە هەڕن ل کتێبان بگەڕیێن وچی گاڤا هەوە گۆتنا زانایەکێ موعتەبەر ژ هەر سێ جیلێن ئێکێ یێن ئوممەتێ دیت وەکی گۆتنا هەوە بت بینن وئەڤ مرۆڤە هەمی شاهد ئەز دێ ل گۆتنا خۆ لێڤە بم.

پشتی پتر ژ بیست رۆژان و ب دورستی ل حەفتی هەیڤا شەعبانێ بۆ جارا سییێ هەردو لا ل نک جێگرێ سولتانی کۆم بوون، وبەری دیوان ڤەرەڤت هەڤرکێن (شیخ الإسلام)ی نەچار بوون ئعترافێ بکەن کو ئەو دخەلەت بوون وکتێبا ئبن تەیمیەی یا دورستە. و ب ڤێ چەندێ ئبن تەیمیە پتر د چاڤێن مەزنێن دەولەتێ وخەلکی ژی دا مەزن بوو، تشتێ بوویە ئەگەرا هندێ کو پتر دلێن هەڤرکێن وی تژی کەرب ونەڤیان بین.

مەسەلە ب ڤێ چەندێ ب دویماهی نەهات.. پشتی ڕوینشتنا سییێ ب سەرکەفتنا ئبن تەیمیەی ب دویماهی هاتی، قازی ئبن صەصرای دەست ژ کارێ خۆ بەردا، ودەمێ سوحبەت گەهشتییە سولتانی ل مصرێ وی کاغەزەک بۆ جێگرێ خۆ هنارت وتێدا فەرمان دا قازی بزڤرتە سەر کارێ خۆ.. وپشتی هەڤرکێن ئبن تەیمیەی دیتی ئەو ب ڕێکا دان وستاندنێ نەشێنێ ڕابوون کرە دیعایەت کو ئبن تەیمیە ل مەزنییێ دگەڕێت ووی دڤێت د گەل تەتەرییان ئنقلابەکێ بکەت!! دەمێ ئەڤ دیعایەتە گەهشتییە سولتانی ل مصرێ وی کاغەزەک بۆ جێگرێ خۆ هنارت وتێدا خواست ئەو ئبن تەیمیەی وئبن صەصرایێ قازی بهنێرتە مصرێ.

جێگرێ سولتانی داخوازا سولتانی ب جه ئینا وهەردو ل بیست ودووی ڕەمەزانا سالا (٧٠٥) گەهشتنە (قاهیرە).. هەڤرکێن ئبن تەیمیەی هەمی کۆم بوون، وداخواز کر ئەو وئبن تەیمیە کۆم ببن ودان وستاندنێ د گەل وی بکەن ل دۆر وان مەسەلێن عەقیدێ یێن وی د کتێبا خۆ دا (العقیدة الواسطیة) گۆتین، داخوازا وان هاتە ب جه ئینان وهەمی ل کەلێ کۆم بوون..

قازییێ مالکییان (ئبن مەخلووفێ) ئەشعەری گۆت: ئبن تەیمیە دبێژت: خودێ یێ ل عەسمانی ل سەر عەرشی، وخودێ دئاخڤت، وئەڤە کوفرە. قازی گۆتە ئبن تەیمیەی: تو چ دبێژی؟ وی حەمدا خودێ کر وسلاڤ دانە سەر پێغەمبەری، ئێک ژ وان گۆت: لەزێ بکە، مە تو نەئینای دا خوتبەکێ بخوینی! ئبن تەیمیەی گۆت: دیارە چێ نابت مرۆڤ حەمدا خودێ ژی بکەت؟! پاشی گۆت: ئەرێ کی دێ

حوكمی د ناڤبەرا مە دا كەت؟ وان گۆت: قازییێ مالكییان ئبن مەخلووف. ئبن تەیمیەی ب عێجزی ڤە گۆت: چاوا دێ چێ بت هەڤرکێ من ببتە حاكم؟ ئەڤ ڕوینشتنە یا بەطالە.

ل شوینا ئەو حاكمەكێ بێ لا بینن دا حوكمی د ناڤبەرا هەردو لایان دا بكەت ڕابوون فەرمانەک دەرێخست كو ئبن تەیمیە بێتە سجنكرن وهەڤرکێ وی ئبن صەصرا بزڤڕتە شامێ وببتە قازی، وهەر كەسەكێ ل شامێ تاگیرییا ئبن تەیمیەی بكەت بێتە گرتن وئێشاندن!

و ل شەڤا جەژنا ڕەمەزانێ ژ سالا (٧٠٥) شێخ ل باژێرێ قاهیرە هاتە گرتن، وئەڤە جارا ئێكێ بوو ئەو بێتە گرتن بەلێ یا دویماهییێ نەبوو.

گرتنا ئێكێ:

سێ هەیڤان ژ سالا (٧٠٥)، د گەل سالا (٧٠٦) هەمییێ، وسێ هەیڤان ژ سالا (٧٠٧)، یەعنی: سالەک وشەش هەیڤان ئبن تەیمیە ما د گرتیخانەیا (الجب) دا ل قاهیرە، نە ژ بەر چ ب تنێ چونكی وی دگۆت: خودێ دئاخڤت وئستوئا ل سەر عەرشی كری!

و ب گرتنا وی بیدعەچییێن شامێ ب كەیفا خۆ كەفتن، زانایێ ناڤدار (ئبن كەثیر) دبێژت: ((سالا شێخ (تقي الدين) هاتییە گرتن (صلاة الرغائب) ئەوا ل شەڤ بەراتێ دئێتە كرن دوبارە ل مزگەفتا دیمەشقێ هاتەكرن، وئەو چار سال بوو ئبن تەیمیەی ئەو بەطال كربوو ونەدهێلا ئەو بیدعە بێتەكرن)).

د سجنێ ڤە شێخ یێ بەردەوام بوو ل سەر نڤیسین ودەرس گۆتنێ بۆ گرتییان حەتا وە لێ هاتبوو یێ چووبا سجنێ دا هزر كەت ئەو یێ هاتییە د مەدرەسەیەكێ ڤە.

ل هەیڤا سییێ ژ سالا (٧٠٧) میرەكێ عەرەبان ب ناڤێ (حسام الدين بن عيسى) هاتە قاهیرە وئەو ب خۆ چوو (شيخ الإسلام) ژ سجنێ دەرێخست وبڕیار دا ل مالا جێگرێ سولتانی ل قاهیرە كۆم ببن وهەمی قازی وزانا بێنە كۆمكرن دا دان

وستاندنێ ل دۆر ئەگەرا گرتنا ئبن تەیمیەی بکەن.. میرێ عەرەبان وجێگرێ سولتانی وئبن تەیمیەی ل دیوانێ حازر بوون بەلێ چو قازی ئامادە نەبوون، هەر ئێکی هێجەتەکا بێخێر بۆ خۆ گرت، لەو بۆ هەمییان دیاربوو کو ئەو د نەحەق بوون.

پشتی شێخ ل هەیڤا سییێ هاتییە بەردان حەتا هەیڤا دەهێ ما ل قاهیرە ووی سەربەست دەرس دگۆتن وکتێب دنڤیسین، و ل وی دەمی وی کتێبا خۆ یا ب بها (الجواب الصحیح لمن بدل دین المسیح) نڤیسی کو رەخنەیەکا بنەجهە بۆ وان فەلەیێن دینێ خودێ گوهارتی ودرەو ب پێغەمبەرینییا عیسای -سلاڤ لێ بن- کری.

گرتنا دووێ:

ل هەیڤا شەووالێ ژ سالا (٧٠٧) هندەک صۆفییێن خودان طەریقە ل نک دەولەتێ گازندە ل ئبن تەیمیەی کر وگۆتن: ئەو د کتێب ودەرسێن خۆ دا دبێژت: چێ نابت مرۆڤ ژبلی خودێ هەوارێن خۆ بگەهینتە کەسەکێ دی، ئەگەر خۆ ئەو ئێک پێغەمبەر ژی بت، وئەو دنڤیسینێن خۆ دا دهاڤێتە هندەک (ئەقطاب) ووەلییان وەکی شێخ ئبن عەرەبی، وئەم ڤێ چەندێ قەبویل ناکەین.

پشتی گازندا وان گەهشتییە بەر دەستێ قازی، قازی هنارتە ب دویڤ ئبن تەیمیەی ڕا وگۆتێ: یان تو دێ ڤان سوحبەتان بەس کەی، یان ژی بۆ خۆ ئێک ژ سێ تشتان هلبژێرە: زڤرین بۆ شامێ، یان نەفیکرن بۆ ئەسکەندەرییێ، یان گرتن!

ئبن تەیمیەی گۆت: من گرتن!

هندەک هەڤالێن وی مانە پێڤە دا ئەو زڤرینێ بۆ شامێ هلبژێرت، وی نەڤیا دلێ وان بهێلت لەو گوت: بلا ب کەیفا هەوە بت. گاڤا هەڤرکێن وی زانی وی زڤرین هلبژارت، گۆتن: ئەم قەبویل ناکەین؛ چونکی ئەو ل شامێ ژی دێ هەر ڤان گۆتنان د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کەت.. لەو وان ل بەر سولتانی شرین کر کو ئەو وی بگرت وچو ددی نە!

لەو سولتانی بڕیار دا جارەکا دی شێخ بێتە گرتن، وشێخی جارەکا دی سجنا خۆ کرە مەدرەسە وجهێ عیبادەتی ونڤیسینا کتێبان.. وان دڤیا هزر وبیرێن وی سجن بکەن، بەلێ ئەو هند ب خۆ حەسیان خەلک یێن دچن قەستا سجنێ دکەن دا پسیارێن خۆ ژ ئبن تەیمیەی بکەن، وفەتوایێن ئبن تەیمیەی وکتێبێن وی ژ سجنێ یێن دەردکەڤن ودئێنە نڤیسین وبەلاڤکرن، ویا ژ ڤێ ژی مەزنتر -ل بەر وان- ئەو بوو: گەلەک کەس یێن کو سەرا دزیێ وخرابییان هاتینە گرتن، ل خرابییێن خۆ لێڤە بوون وبوونە ژ هەڤالێن ئبن تەیمیەی و د سجنێ ڤە دەرس ل نک خواندن وبوونە پشتەڤانێن وی.

سالەک وپێنج هەیڤان شێخ ل قاهیرە ما د سجنێ ڤە، و ل هەیڤا صەفەرا سالا (٧٠٩) شێخ نەصرێ مەنبجی ژ سولتانی خواست ئەو ئبن تەیمیەی ژ سجنێ دەربێخت ونەفی بکەتە باژێرێ ئەسکەندەرییێ، گۆت: خەلکێ ئەسکەندەرییێ گەلەک حەز ژ ئبن عەرەبی دکەن، وئبن تەیمیەی د دەرسێن خۆ ونڤیسینێن خۆ دا دهاڤێتە ئبن عەرەبی، ئەگەر مە ئەو نەفیکرە وێرێ، یان ئەو دێ خۆ بێ دەنگ کەت، یان ئێک دربەکی دێ دانتێ وبەلا وی دێ ژ مە ڤەبت!

سولتانێ مصرێ (جاشەنگیر) ئەوێ سولتانێ بەری خۆ (ئەلناصر محەمەدێ کوڕێ قەلاوونی) عەزلکری و ل جهێ وی بوویە سولتان، بڕیار دا ئبن تەیمیە بۆ ئەسکەندەرییێ بێتە نەفیکرن.. وشێخ ژ سجنێ دەرکەفت وقەستا نەفییێ کر.

ل نەفییێ:

(شیخ الإسلام) هەشت هەیڤان ما نەفیکری ل ئەسکەندەرییێ، د ڤان هەشت هەیڤان دا خودێ تەوفیقا وی دا، وئەو شیا ب ڕەنگەکێ زێدە بەرفرەهـ علمێ کیتاب وسوننەتێ بەلاڤ بکەت، وخودێ وەسا حەزکر ڤیانا وی کەفتە دلێن خەلکی، وگازییا وی د ناڤ خەلکی دا دەنگ ڤەدانەکا باش هەبوو، نە وەکی هەڤڕکێن وی هزرکری کو خەلکێ ئەسکەندەرییێ دێ دربەکی داننێ.

ودەمێ شێخ ل ئەسکەندەرییێ، وەسا چێبوو سولتانێ مصرێ یێ عەزلکری ئبن قەلاوون شیا جاشەنگیری لابدەت وجارەکا دی بزڤڕتە سەر تەختێ سەلتەنەتێ، ودەمێ ئەو زڤڕییە سەر حوکمی وی ڤیا حسێبا خۆ د گەل جاشەنگیری وپشتەڤانێن وی صافی بکەت، وپێن ژ هەمییان پتر وی کەربا خۆ هاڤێتییێ ئەو مەلا وقازی بوون یێن پشتەڤانییا جاشەنگیری دژی وی کری، وئەو مەلا وقازی هەمی ئەو بوون یێن هەڤڕکی د گەل ئبن تەیمیەی دکر، ئبن قەلاوونی بەری هەر تشتەکی بڕیار دا ئبن تەیمیە ژ نەفییێ بێتە زڤڕاندن وئنیەتا وی ئەو بوو وێ هەڤڕکییا د ناڤبەرا ئبن تەیمیەی ووان مەلایان دا بۆ خۆ (ئستغلال) بکەت و ب هێجەتا وی دربەکی ل نەیارێن خۆ بدەت.

گاڤا ئبن تەیمیە گەهشتییە قاهیرە، سولتانی ئەو داخوازکرە دیوانا خۆ، وزێدە قەدرێ وی گرت، پاشی دیوان خالی کر وگۆتە ئبن تەیمیەی: سەیدا، تو دزانی فلان قازی وفلانی گەلەک بەرگەڕیان دکر دا تە بگرن ونەفی کەن، وڕۆژا ئەز هاتیمە عەزلکرن ژی هەر ئەو بوون دوژمناتییا من کری، وپشتا نەیارێن من گرتی، ئەڤرۆ خودێ ئەو شەرمزارکرن وئێخستنە دەستێ مە، ڤێجا من دڤێت تو فەتوایەکێ بدەی دا ئەز وان ئێک ئێکە بکوژم.

ئبن تەیمیەی گۆت: ئەڤ گۆتنا تو دبێژی قەت چێ نابت، ئەڤ مرۆڤێن تە ناڤێن وان ئیناین زانایێن باژێرینە، ومرۆڤێن خودان قەدرن، ئەگەر تە ئەو کوشتن تو کەسێ دی یێ وەکی وان نابینی.

سولتانی گۆت: ئەوێن هە ئەو بوون یێن تو دایە گرتن ونەفیکرن، وگەلەک جاران وان دڤیا تە بکوژن ژی!

ئبن تەیمیەی گۆت: هەچییێ نەخۆشییەک گەهاندبتە من، من گەردەنا وی یا ئازاکری، وهەچییێ نەیارەتییا خودێ وپێغەمبەری کربت، خودێ دێ تۆلێ لێ ڤەکەت وئەز تۆلا خۆ ژ کەسێ ڤەناکەم.

هندی سولتان ما پێڤه نەشیا چو فەتوایان ژێ چێ کەت، لەو چو هێجەتێن شەرعی ب دەست نەکەفتن کو وان پێ بکوژت، دوژمنێ ئبن تەیمیەی یێ مەزن ئبن مەخلووفی گۆت: ((کەسێ وەکی ئبن تەیمیەی مە نەدیتییە، مە سولتان پالددا؛ دا وی بێشینت وئەم نەشیاینێ، وگاڤا ئەو شیایە مە وی ئەم عەفی کرین وبەرەڤانی ژ مە کر)). و ژ بەر ڤی هەلویستێ وی گەلەک هەڤرکێن وی پەشێمان بوون وداخوازا لێبۆرینێ ژێ کر.

ل قاهیره:

پشتی شێخ ژ نەفییێ زڤڕی دو سالان ما ل قاهیرە، و د ڤان هەردو سالان دا ئەو یێ بەردەوام بوو ل سەر نڤیسینا کتێبان ودەرس گۆتنێ، ووە نەبت بێتە هزرکرن کو هەڤرکێن وی د ڤان هەردو سالان دا بەلا خۆ ژێ ڤەکر، نە! بەلکی وان هەر پیلان دگێڕان ولێ دگەڕیان نەخۆشییێ بۆ چێ بکەن.. وتشتێ ژ هەمییێ کرێتتر وان د گەل وی کری ئەو بوو ل هەیڤا رەجەبێ ژ سالا (٧١١) وان هندەک نەزان پالدان کو بێنە د رێکا ئبن تەیمیەی دا دەمێ ئەو دچتە نڤێژێ وتێر بقوتن! ووان ئەڤ کارە ب جهـ ئینا، گاڤا خەلکی پێ زانی هاتنە نک ئبن تەیمیەی وگۆتنێ: دەستویرییێ بدە مە دا ئەم تۆلا تە ژ وان ڤەکەین، وی گۆت: نە، بهێلنە ب هیڤییا من ڤە. وهەر ل وێ رۆژێ ئبن تەیمیە رابوو چوو مزگەفتا وان وپشتی نڤێژا ئێڤاری روینشتە خوارێ ودەست ب تەفسیرا سوورەتا فاتحێ کر وحەتا بانگێ مەغرەب ما وگۆت: ئەوێن ئەڤ نەخۆشییە گەهاندییە من، من عەفیکرن. گاڤا وان ئەڤ چەندە دیتی هاتنە نک شێخی وداخوازا لێبۆرینێ ژێ کر.

زڤڕین بۆ شامێ:

ل هەیڤا یازدێ ژ سالا (٧١٢) سەیدای دەستویری ژ سولتانی خواست کو بزڤڕتە شامێ پشتی حەفت سالان ژ دویرکەفتنێ ژ مال ومرۆڤێن خۆ، وسولتانی دەستویری دایێ وئەو زڤڕی شامێ، ورۆژا ئەو گەهشتییە دیمەشقێ خەلک هند چوونە بەراهییێ دا بێژی جەژنە.

پشتی ئبن تەیمیە زۆربیە شامیٚ دەست ب نڤیسین ودەرس گۆتنیٚ کر ووی د نڤیسین ودەرسێن خۆ دا پتر (تەرکیز) ل سەر بابەتێن عەقیدیٚ دکر، وژبلی عەقیدیٚ ژی وی پویتەیەکیٚ مەزن ددا تەفسیر وحەدیس وفقهیٚ ژی، وهەر چەندە شێخ د مەزهەبیٚ خۆ ییٚ فقهی دا (حەنبەلی) ژی بوو، بەلیٚ د گەل هندیٚ ژی ئەو گەهشتبوو دەرەجا (ئجتهادیٚ) وهەر جارەکا دەلیلیٚ شەرعی ییٚ دورست بۆ وی دیار ببا ئەو ل دویڤ دچوو، وکار پیٚ دکر، وفەتوا پیٚ ددا، وهندەک جاران ئجتهادا وی ئەو دگەهاندە بۆچوونەکا جودا ژ بۆچوونێن هەر چار مەزهەبان، ونە تشتەکیٚ ڤەشارتییە کو ئیسلام ژ هندیٚ مەزنترە کو د چارچووڤەییٚ مەزهەبەکی یان چەند مەزهەبەکان دا کۆم ببت.

ئەڤ ئجتهاداتێن شێخی یێن فقهی بوونە ئەگەرا هندیٚ گەلەک فقهزانێن مەزهەبان کەرب ژیٚ ڤەببن، ونەیارەتییا وی بکەن، وگازندەیان ل نک قازی ومیران ژ وی بکەن، وئەو بوو ل سالا (٧١٧) شێخی فەتوایەک د مەسەلا (طەلاقیٚ) دا، دا، وئەو وەکی فەتوایا مەزهەبی نەبوو لەو مەزهەبییان فتنەکا مەزن ل سەر سەری ڕاکر ومەسەلە گەهشتە وی حەددی سولتانی ژ مصریٚ کاغەزەک بۆ جێگریٚ خۆ ل شامیٚ هنارت تێدا فەرمان دا کو: چیٚ نابت ئبن تەیمیە د مەسەلا (طەلاقیٚ) دا چو فەتوایان بدەت..

وئەو مەسەلا خیلاف ل سەر چێببووی ئەڤە بوو: ئەگەر ئێکی ب طەلاقان سویند خوار وسویندا خۆ ب جهـ نەئینا کانیٚ طەلاقێن وی دیٚ کەڤن یان نە؟

مەزهەبییان دگۆت: بەلیٚ دکەڤن، وئبن تەیمیەی گۆت: نەخێر؛ چونکی ئەویٚ ڤیٚ چەندیٚ بکەت دیٚ کفارەتا سویندیٚ دەت.

هەر وەسا هاڤێتنا سیٚ طەلاقان د ئێک دیوانیٚ دا چ ب ئێک لەفظ بت یان نە، مەزهەبییان گۆت: حسێب دبت سیٚ طەلاق وئبن تەیمیەی فەتوا دا کو ئەو ئێک طەلاقە..

دەمێ فەرمانا سولتانی هاتی کو ئبن تەیمیە چو فەتوایان د مەسەلا طەلاقێ دا نەدەت، وی پێگیری ب فەرمانا سولتانی کر، حەتا سالا (٧٢٠)، هنگی دوبارە پسیار ژ شێخی هاتە کرن ل دۆر مەسەلا طەلاقێ وی ژی دوبارە رەئیا خۆ ئاشکەرا کر، جارەکا دی مەزهەبی تێک هاتن وتێک چوون، و ل شوینا ئەو دان وستاندنەکا علمی بکەن وبۆچوونا مەزهەبێن خۆ بۆ خەلکی ئاشکەرا بکەن ڕابوون چوونە نک جێگرێ سولتانی وگۆتنێ: ئبن تەیمیە چو پویتەی نادەتە سولتانی وفەرمانا وی لەو دڤێت ئەو بێتە ئێشاندن!

جێگرێ سولتانی هنارتە ب دویڤ شێخی ڕا و ب ئامادەبوونا موفتی وقازییان گازندە ژێ کرن وگۆتێ: بۆچی تو ڤان فەتوایێن هۆسا ددەی؟ وی گۆت: ئەگەر پسیار ژ من هاتە کرن بۆ من چێ نابت ئەز حەقییێ ڤەشێرم. مەزهەبییان دەمێ دیتی شێخ ل سەر بۆچوونێن خۆ یێ مجدە بەرێ جێگرێ سولتانی دا هندێ کو ئەو شێخی بگرت، ووی داخوازا وان ب جهـ ئینا وبڕیار دا ئبن تەیمیەی ل گرتیخانەیا (کەلێ) ل دیمەشقێ بێتە گرتن، وڤێ جارێ -کو جارا سێیێ بوو ئەو دئێتە گرتن- ئەو پێنج هەیڤ وهەژدە ڕۆژان هاتە گرتن.

گرتنا چارێ:

ل سالا (٧٢٦) دەمێ ژییێ ئبن تەیمیەی شێست وپێنج سال، و ب دورستی ل هەیڤا شەعبانێ شێخ بۆ جارا چارێ ب دەستێ مەزهەبییان هاتە گرتن وڤێ جارێ گرتنا وی ژ بەر مەسەلا چوونا بۆ سەر قەبران بوو.

(شيخ الإسلام) ی دگۆت: یا دورست نینە بۆ مرۆڤێ موسلمان کو سەفەرێ ژ جهەکی بۆ جهەکێ دی بکەت بۆ هندێ دا سەرا قەبرەکی بدەت؛ چونکی ئەڤە ئەو (شد الرحال)ە یا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەم ژێ داینە پاش. گاڤا هەڤڕکێن وی ئەڤ گۆتنا وی گوهـ لێ بووی ڕابوون وەسا د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کر کو ئبن تەیمیە نەیارێ پێغەمبەری ووەلییانە لەو ئەو دبێژت چوونا سەر قەبرێن وان حەرامە! وئەڤە وەربادانەک بوو وان ئێخستییە گۆتنا شێخی؛ چونکی وی نە دگۆت: چوونا

سەر قەبرێن وان حەرامە، وی دگـۆت: (شـد الرحـال) بـۆ سـەر قـەبـرەکـی یـا دورسـت نینە، وئاشکەرایە کو فەرقەکا مەزن د ناڤبەرا هەردو گۆتنان دا هەیە، ودەلیلـێ وی ل سەر ڤێ چەندێ ئەو حەدیسا دورستە یا کو دبێژت: (لا تـشـد الرحـال إلا إلـى ثلاثـة مـساجد..) و د گـەل ڤـێ بۆچوونـا وی یـا ئاشـکەرا وئاڤـاکری ل سـەر حـەدیسـا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هەڤرکێن وی مەسەلە مەزن کر ودرەو ب دویڤ ڤەنـان دا بدەنە گرتن.. ومرادا وان حاسل بوو.

گاڤا هاتین دا بڕیارا گرتنا شـێخی بگـەهیننـێ وی گـۆت: ئـەز ل هیڤییـا هنـدێ بـووم.. وئـەو ب ڤـێ ب تنـێ ڕازی نـەبـوون گـۆتن: هـەر کـەسـەکـێ ل سـەر ڕەئیـا ئبـن تەیمیەی ژی بت دڤێت بێتە گرتن، لەو وان دەست ب گرتنـا طـەلـەبێن وی ژی کـر، وبـۆ کێمکرن وان هـنـدەک ل دەواران سویارکرن، و ل بازێڕی گێڕاندن وزانایێ ناڤدار (ئبـن قەییم) ئێک ژ وان بوو، پشتی هنگی طـەلـەبێن وی هەمی بەردان ئبـن قـەیـیم تێ نەبت ئەو ژی د گەل سەیدای هێلا گرتی.

ڤێ جارێ دو سال وسێ هەیڤان ئەو ما گرتی.. وجهێ گرتنا وی یا چاوا بوو؟

وان ئـەو کـرە د گرتیخانـەیـەکا (ئنفرادی) ڤـە، گـۆتن: دڤێت کـەس د گـەل وی نەبت دا ئـەو وی وەکـی خـۆ لـێ نـەکـەت، بـەس وان هێلا برایێ وی یێ بچویکتر (زەینـەددیـن) د گـەل وی بـت دا خزمـەتـا وی بکـەت؛ چـونکـی ئـەو وەکـی مـە گـۆتـی پیرەمێر بوو. وئەو سجنا وان شێخ لێ گرتی ژبلی کو سجنەکا (ئنفرادی) بوو گەلەک یا بێ سەروبەر ژی بوو، سەیدا د نڤیسینەکا خۆ دا دبێژت: حەمد بـۆ خـودێ بـت ئـەو جهێ وان ئەز لێ گرتیم جهەکێ وەسایە چو جاران ئەو جوهی وفەلان ژی لێ ناگرن.

شێخی دەمێ گرتنا خۆ هەمی ب نڤیسیـن وعیبـادەت وخوانـدنـا قـورئـانـێ ڤـە دبۆراند، ل دەمـەکـی شێخەکـێ ب نـاڤێ (ئـەخنائی) کتێبـەک نڤیسی تێدا هاڤێتـە بـۆچـوونا ئبن تـەیمیـەی وگاڤـا کتێبا وی گـەهشـتییە ئبن تـەیمیـەی، ئبن تـەیمیـەی بەرسڤا وی دا و د بەرسڤا خۆ دا وی نڤیسیبوو کـو (ئـەخنائی) مرۆڤـەکـێ نـەزانـە، ژ بەر ڤێ چەندێ ئەخنائی زێدە تـۆرە بوو وچوو نک سولـتانی وگازندە ژێ کـرن وگـۆت:

ئەڤە چ گرتنە مە ئەو گرتی؟! چی تشتێ وی دڤێت ئەو د سجنا خۆ ڤە یێ دنڤیست و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ دکەت.

ئینا سولتانی بڕیار دا چو کتێب وکاغەز ل نک وی نەمینن.. لەو ئەو ڕابوون چوون هەمی کتێب ژ نک وی دەرێخستن، وهژمارا وان کتێبێن وی ل وان هەردو سالان نڤیسین شێست (موجەللەد) وچاردە دەفتەر بوون، وان ئەو کتێب هەمی ژ سجنێ دەرێخستن وبرنە مەدرەسا (عادلییێ) ل دیمەشقێ، سەیدا د نڤیسینەکا خۆ دا دبێژت: خودێ قەنجییەکا مەزن د گەل من کر کو وی دوژمنێن من بۆ من (موسەخخەر) کرن ووان ب خۆ کتێبێن من برن ل سەر خەلکی بەلاڤکرن.

وپشتی وان کتێب ژ نک شێخی دەرێخستین کاغەز وقەلەم ژی ژێ مەنعەکرن، ئینا وی ب ڕەژییێ دنڤیسی وپتر دەمێ خۆ ب خواندنا قورئانێ ڤە دبۆراند.. برایێ وی ئەوێ د گەل وی د سجنێ ڤە دبێژت: هەر ژ ڕۆژا ئەم هاتینە گرتن وحەتا شێخ مری (یەعنی د دو سال وسێ هەیڤان دا) وی حەشتێ جاران قورئان ختم کر، ودەمێ ئەو مری وی ختما خۆ یا حەشتێ وئێکێ دخواند وگەهشتبوو ڤێ ئایەتێ: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَنَهَرٖ ۝ فِي مَقۡعَدِ صِدۡقٍ عِندَ مَلِيكٖ مُّقۡتَدِرِۭ ۝ ﴾.

ودەمێ ئەو یێ گرتی د سجنا (القلعە) ڤە ل دیمەشقێ ل شەڤا دوشەنبێ (٢٠) هەیڤا (ذو القعدە) ژ سالا (٧٢٨) مشەختی چوو بەر دلۆڤانییا خودێ، وگاڤا بوویە سپێدە وخەلکی ب مرنا وی زانی هەمییان قەستا بەر دەرێ سجنێ کر، زانایێ ناڤدار (ئبن کەثیر) دبێژت: ئەو مرۆڤێن د گەل جەنازێ وی دەرکەفتین ژ شێست هزار کەسان دکێمتر نەبوون، ودبێژت: هندی قەرەبالغ چێبوو لەشکەر هات خەلک ژ جەنازەی پاشڤە لێدان!

بناخەیێن گازییا ئبن تەیمیەﷺ:

هژمارەکا زانایێن مەزن ل سەر دەستێن ئبن تەیمیەی هاتبوونە پەروەردەکرن، ومفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژێ وەرگرتبوو و ژ وان زانایان -بۆ نموونە-: (ئبن قەییم) وئەڤە نێزیکترینێ شاگردێێن وی بوو بۆ وی، و(ئیمامێ ذەهەبی) زانایێ حەدیسێ

يێ ناڤدار، وتەفسیرزان ودیرۆکنڤیسێ ناڤدار (ئبن کەثیر)، وحەدیسزانێ مەزن (الحافظ العلائي) و(الحافظ ابن عبد الهادي) وگەلەکێن دی.. وئەوێ ب ژین وبەرهەمێ وی ویێ شاگردەیێن وی ئاگەهدار بت دێ زانت کو (شیخ الإسلام)ی گازییا خۆ ل سەر چەند ستوینەکێن سەرەکی ئاڤاکربوو، ژ وان ستوینان:

١- عەقیدە بەری هەر تشتەکی:

بێ گومان دورستکرنا بیر وباوەران ئەو کارێ فەرە یێ کو بەری هەر تشتەکی دئێت، ویێ کو دڤێت هەر (موصلحەک) ژێ دەست پێ بکەت وپویتەکێ گرنگ بدەتێ.. شێخی خەمەکا مەزن ژ ڤی لایی دخوار وهەر دەم وی بەرێ شاگردەیێن خۆ -ب تایبەتی-، وجڤاکێ -ب گشتی- ددا هندێ کو بەری هەر تشتەکی ئەو بیر وباوەرێن خۆ دورست بکەن، وقورئانێ وسوننەتێ ب تێگەهشتنا پێشییێن ئوممەتێ بۆ خۆ بکەنە رێبەر ورێنیشاندەر.

٢- دویکەفتنا مەنهەجێ (سەلەفی):

گەلەک رێباز ومەنهەج هەنە وەسا خۆ نیشا خەلکی ددەن کو ئەو ل دویڤ کیتاب وسوننەتێ دچن، بەلێ ئەگەر بێت ومرۆڤ ژ نێزیک بەرێ خۆ بدەتێ دێ بینت ئەو ژ رووحا کیتابێ وسوننەتێ ددویرن؛ چونکی ئەو وەسا دکیتابێ وسوننەتێ نەگەهشتینە وەکی هەر سێ جیلێن ئێکێ یێن ئوممەتێ تێ گەهشتین وباوەری پێ ئینای وکار پێ کری، لەو زانایێن ئوممەتێ یێن سەرراست هەر دەم (تەرکیز) ل سەر هندێ کرییە کو دویکەفتنا کیتابێ وسوننەتێ نائێتە کرن ئەگەر خودان ل دویڤ مەنهەجێ سەلەفێن ئوممەتێ نەچت د (وەرگرتن) و (ب کار ئینانا) ئیسلامێ دا. و(شیخ الإسلام) ب خۆ ژی ئێک ژ وان زانایان بوو یێن خەمەکا مەزن ژ ڤی لایی خواری.

٣- بەرگرییا بیدعەچییان:

بێ گومان ساخکرنا مەنهەجێ (اتباع)ێ هندێ دخوازت کو مرۆڤ خەلەتییێن مەنهەجێن (ابتداع)ێ ئاشکەرا بکەت وخەلکی ژێ بدەتە پاش، تشتێ دبتە ئەگەرا

هندێ کو ئالاهلگرێن (ابتداع)ێ دوژمناتییا مرۆڤی بکەن ولێ بگەرِیێن ئاستەنگان بکەنە د رِێکێ دا، وئەڤ چەندە دڤێت مرۆڤی سست نەکەت و ژ حەقییێ لێڤە نەکەت.. (شیخ الإسلام) ژ وان زانایان بوو یێن ئالایێ نەیارەتییا بیدعێ بلند راکری، وپشکەکا مەزن ژ گۆتن ونڤیسینێن خۆ بۆ دیارکرنا شەرمزارییێن بیدعەچییان تەرخان کری، لەو داخوازکەرێن سوننەتێت ل دۆر وی کۆم بوون، کانێ چاوا بیدعەچی د چەپەرێ بەرانبەری وی دا هەمی کۆم بوون.

٤- نەیارەتییا تەقلیدا کۆرە:

ل وی دەمێ سەیدا تێدا هاتی ئوممەت تێکدا موبتەلایی دەردەکێ مەزن بووبوو: دەردێ تەقلیدا کۆرە چ بۆ مەزهەبێن فقهی بت، چ بۆ طەریقان بت، و د ئەنجامێ ڤێ تەقلیدێ دا (تەعەصوبەکا) زێدە دژوار پەیدا بووبوو حەتا گەهشتبوو وی حەددی هندەک جاران موسلمانی گۆتنا خودێ وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لا ددا ئەگەر یا رِێککەفتی نەبا د گەل گۆتنا مەزهەبێ وان، وهندەک جاران ژی ئێکی نڤێژ ل دویڤ کەسەکێ دی نەدکر ئەگەر نە ژ مەزهەبێ وی با!

شێخی ب هەمی هێزا خۆ نەیارەتییا ڤێ تەقلیدا کۆرە دکر وشاگردەیێن خۆ ل سەر هندێ فێر دکرن کو ئەو دویکەفتنا دەلیلی بکەن دویر ژ (تەعەصوبێ) بۆ فلانی وبێڤانی، وئەو بوو ئەڤ گازییە ل دلێن مەزهەبییان نەهات لەو وان نەیارەتییا وی کر وبێ بەختی پێرِا دان وپتر ژ جارەکێ ئەو دا گرتن ژی. بەلێ هزرا ئبن تەیمیەی ما وبەر ژ خۆ دا حەتا وە لێ هاتی ئەڤرۆ -وەکی هزرڤانێ مەزن مالک بن نەبی دبێژت- بوویە ئەو (ترسانەیا فکری) یا هەمی بزاڤێن (ئصلاحی) ل جیهانا ئیسلامی (مەددێ) بۆ خۆ ژێ وەردگرت، ئبن تەیمیە وهزرا وی مان وهەڤرِکێن وی ئەگەر ژ بەر هندێ نەبا کو ناڤێن وان د ژیاننامەیا ئبن تەیمیەی دا دئێنە گۆتن هەر کەسێ ناڤێن وان ژی نەدزانی!

هلگرێ ئالایێ سوننەتێ
ئیمام موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی

بەرێ دەسپێکێ:

هەر جارەکا مرۆڤ ژ ڕۆناهییا سوننەتێ دویرکەفت، وپشت دا چرایێ پێغەمبەرینییێ دێ بتە هەڤرێ د گەل دو دەردێن کوژەک:

- هزرا وی دێ خراب بت؛ چونکی دێ کەفتە داڤێن بیدعە وشەعوەذێ..

- وژینا وی ژی دێ تاری بت؛ چونکی دێ کەفتە ژێر دەسهەلاتدارییا گەلەک طاغووتان، وبەری هەمییان طاغووتێ نەفسێ وگڕدارییێن وێ.

و ل وی دەمی ڕۆناهییا دینی کز دبت وباطل وبێ دینی بێ ترس سەرێ خۆ ڕادکەت ودربێ خۆ دوەشینتە دینداریێ، وبەری هەر تشتەکی دینێ نەزانان وەردگێرت.

(لات وعوززا) ئەوێن جارا ئێکێ ب دەستێن ئالاهلگرێن ئیسلامێ هاتینە هویر هویر کرن، ل گەلەک و ل گەلەک جهان دوبارە دئێنە مەیدانێ بەلێ هەر جار ب ناڤەکێ دی، و ب ڕەنگەکێ دی پەیدا دبن.. و ل ڤان دەمان نەزانین دبتە دەسهەلاتا ئێکانە وخۆشتڤییا ل بەر دلان، ما نە تشتەکێ عنتیکەیە مرۆڤ ببتە ئەڤینداری نەزانینێ ودوژمنێ سەرێ زانینێ وزانایان؟

دەسپێکەکا ڤەر:

پشتی دویرکەفتنەکا نەیا شرین ژ چرایێ سوننەتێ، وشکەستنەکا سیاسی یا مەزن بەرانبەر هێرشا مەغوولییان د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدابووی، بێ ئومێدی د دلان دا پەیدا بوو.. هنگی خودێ وەسا حەزکر دەولەتەکا گەنج ویا خودان هێز ئالایێ بەرەڤانییا ژ ناڤێ ئیسلامێ هلگرت، ئەڤێ دەولەتێ -ئەوا ب ناڤێ دەولەتا ئۆسمانی هاتییە ناسین- نێزیکی شەش سەد سالان ئالایێ ئیسلامێ هلگرت، و ب

ناڤێ دەولەتا ئیسلامی ئاخفت، وئەگەر چ ئەو دەولەت ل گەلەک دەمێن ژییێ خۆ شیا بوو وێ بێ ئومێدییێ د دلان دا نەهێلت نەخاسم پشتی زێدە د ناڤ جەرگێ ئۆرووپایێ دا چووی، بەلێ مخابن ئەڤ دەولەتە نەشیا ئوممەتێ دوبارە ل چرایێ سوننەتێ کۆم بکەتەڤە، بەلکی ل هندەک جاران ئەڤ دەولەتە ب خۆ بووبوو ئەو ئاستەنگا مەزن یا کەفتییە د ناڤبەرا ئوممەتێ وزڤڕینا ل سوننەتێ دا.

ڕاستە دەولەتا ئۆسمانی -ل گەلەک دەمان- ئیخلاصەکا بەر چاڤ بۆ ئیسلامێ هەبوو، وعەبقەرییەتەکا سیاسی وعەسکەری ژی ل نک هەبوو، وئەو ئێک ژ ئەگەرێن سەرەکی بوون یێن ئوممەت ل دەمێ داکەفتنێ ڕاکری، بەلێ ئەڤە نابتە مانع کو بێژین: ڤێ دەولەتێ ونەخاسم ل دوسەد سالێن دویماهییێ ژ ژییێ خۆ ئوممەت بەر ب ژۆردانییەکا ب ترس ڤە دبر.. ئۆسمانییان گەلەک حەز ژ ئیسلامێ دکر، بەلێ گرفتارییا وان یا مەزن ئەو بوو وان -یان پتریا وان!- ئیسلاما صافی ب ڕاستی ودورستی وەرنەگرت بوو، دەولەتا وان پتر ژ کو دەولەتەکا عەقائدی بت، دەولەتەکا جیهادی بوو، هەردەم وان ب عەقلییەتەکا عەسکەری هزر دکر، لەو خۆ نظاما وان یا ئیداری ژی نێزیک بوو نظامەکا عەسکەری بت.

ژ لایێ دینی ڤە: دەولەتا ئۆسمانییان کەفتبوو ڕەشە داڤێت (تەعەصوبا مەزهەبی)، ودڤێت ژ بیر نەکەین کو دەولەتا ئۆسمانی یا حەنەفی -وەک بەرەڤانی ژ مەزهەبییەتا بەرتەنگ- ب بڕیارەکا سیاسی دەرگەهێ (ئجتهادێ) گرتبوو، و ب گرتنا دەرگەهێ (ئجتهادێ) دەولەتێ ڕێ دا (جموود وتەقلید وتەعەصوبێ) کو جهێ خۆ د مەیدانا ڕەوشەنبیری دا بکەت. و ژ لایەکێ دی ڤە شێخێن طەریقان شیان دەولەتێ بخاپینن وسولتانان وەسا تێ بگەهینن کو دین طەریقەیە وبێ طەریقە دین ژ کەسێ نائێتە قەبویلکرن، و د ئەنجام دا دین د سەرێ خەلکی دا بوو (تەقلید) وکۆمەکا خورافاتێن (أقطاب) وشێخێن خودان کەرامەتێن ژ درەو!

وڕۆژا دین بوویە (تەقلیدەکا هشک) بوو لەشەکێ بێ رح، بوو ڕۆتینەکێ موزعج، لەو جڤاکێ هێدی هێدی خۆ ژێ دویرکر وبۆ ل پێگوهۆڕکەکی گەڕیان..

وچونکی شریعەت ب گرتنا دەرگەهێ ئجتهادێ بووبوو پارچەیەکا هشک خەلک بۆ خۆ ل تشتەکێ زێندی گەڕیان یێ گرفتارییێن وان چارەسەر بکەت.. وگرفتاری ئەو بوو وان بەرێ خۆ دا ئۆرووپایێ، وسولتانێ ئۆسمانی (سولەیمان) ئەوێ ب ناسناڤێ سولەیمانێ قانوونی هاتییە ناسین، ئێکەمین سولتانێ موسلمان بوو دەرگەهـ بۆ (ئستیرادکرنا) قانوونێن نە ئیسلامی ڤەکری.. وئەڤی کارێ وی ئەوێ ژ ئەنجامێ (تەعەصصوبا مەزهەبی) و(سلبییەتا صۆفیاتییێ) هاتی دەرگەهـ بوو بێ دینییێ ل تاق کر.

وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ د ناڤ ڤێ گێلەشۆکێ دا هەلویستێ مرۆڤێن خودێ چ بوو؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: مرۆڤێن خودێ ئەوێن هەردەم کویر وهویر بەرێ خۆ ددەن، دەمێ ئوممەت د ڤی کراسی دا دیتی وان تێ ئینا دەر کو ئوممەت یا بەر ب بەرزەبوونەکا ب ترس ڤە دچت، بەرزەبوونەکا وەسایە ئەگەر خودێ نەکەت یا بەردەوام بت دێ بەرێ ئوممەتێ دەتە هندێ کو ناسنامەیا خۆ ژ دەست بدەت، لەو وان ب ڕەنگەکێ (مەوضووعی) بەرێ خۆ دانە واقعێ ئوممەتێ ب ئنیەتا چارەسەرکرنا گرفتارییان.. مرۆڤێن خودێ پەیوەندییا دەرمانی ب دەردی ڤە ژ بیر نەکر، وان باش دزانی فەسادا عەقائدی ودویرکەفتنا ژ ڕاستییا ئیسلامێ ئەگەرا سەرەکی یا فەسادا (ئجتماعی وسیاسی وئقتصادی وعلمی)یە. لەو دەمێ ئەو ب دەسنیشانکرنا دەرمانی ڕا بووین وان ژ عەقیدێ دەست پێ کر.. چاوا؟

سەرهاتییا (شیخ الإسلام أبو عبد الله محمد بن عبد الوهاب النجدي) باشترین بەرسڤە بۆ ڤێ پسیارێ..

کوڕێ عەبدلوەهابی وپێناسەیەکا کورت:

۞ (شیخ الإسلام) ناڤێ وی (موحەممەدە) کوڕێ شێخ (عەبدلوەهابێ) کوڕێ (سولەیمانێ) تەمیمییە، ل سالا ١١١٥ مشەختی (بەرانبەر ١٧٠٣ ز) ل

بازێرێ عویەینە ل باکوورا (ریاضێ) ل دەڤەرا نەجدێ ژ جەزیرا عەرەبان هاتبوو سەر دنیایێ.

۞ بابێ وی شێخ (عەبدلوەهاب) قازییێ بازێری بوو، وئێک ژ زانایێن ناڤدارێن دەڤەرێ بوو، وڤێ ئێکێ کار د شێخ موحەممەدی کر کو هەر ژ زارۆکینییا خۆ و ب دورستی ل حەفت سالییێ قەستا زانایێن دەڤەرێ بکەت پێخەمەت داخوازکرنا زانینێ و ل دوازدە سالییێ ئەو ژ نەجدێ دەرکەفت وقەستا وەلاتێ حجازێ کر، وچوو بازێرێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دا ل نک زانایێن وێرێ علمی بخوینت.

۞ ل مەدینێ سەیدای قەستا حەلەقا شێخ (عەبدللاهێ نەجدی) کر وصەحیحا (بوخاری وموسلمی) ل نک خواند حەتا ئیجازا علمێ حەدیسێ ژێ وەرگرتی، وچونکی زانایێ حەدیسێ یێ ناڤدار (موحەممەد حەیاتێ سندی) ژی هنگی ل مەدینی بوو سەیدای قەستا وی ژی کر ودەرسێن حەدیسێ وشریعەتی ل نک خواندن.

۞ ڤان هەردو زانایێن مەزن (عەبدللاهێ نەجدی وموحەممەد حەیاتێ سندی) کارتێکرنەکا بەرچاڤ د هزر وبیرێن سەیدای دا کر، وبەرێ وی دا بەرەڤانییا ژ سوننەتێ ونەیارەتییا بیدعە وبیدعەچییان، وچونکی ڤان هەردو زانایان عەقیدەیەکا سەلەفی یا پاقژ هەبوو وان بەرێ شاگردەیێ خۆ دا خواندنا کتێبێن عەقیدێ یێن دورست، وەکی کتێبێن (ئیمام ئەحمەدی وئبن تەیمیەی وئبن قەییمی).

۞ ژبلی ڤان هەردو زانایان سەیدای زانین ژ گەلەک سەیدایێن دی ژی وەرگرتبوو، وەکی: (ئیسماعیلێ عەجلوونی) و(موحەممەدێ ئەحسائی) و(عەلییێ داغستانی) وگەلەکێن دی.

۞ پشتی چەند سالەکان ژ مانا وی ل مەدینێ ئەو زڤڕی بازێرێ خۆ عویەینێ ل نەجدێ، وهەیامەکا درێژ پێڤە نەچوو وی دەستویری ژ بابێ خۆ خواست کو قەستا شامێ بکەت دا بۆ خۆ زانینێ ژ زانایێن وێرێ ژی وەرگرت.. ئینا بابێ وی دەستویری دایێ.

۞ وچونکی سەیدای زانیبوو کو ل باژێرێ بەصرایێ هندەک زانایێن هێژا هەنە وی ڤیا رێکا خۆ د وێرێ ژی بێخت وعلمی بۆ خۆ ژ وان ژی وەرگرت، وگاڤا ئەو گەهشتییە بەصرایێ وی قەستا زانایەکێ سەلەفی شێخ (موحەممەدێ مەجمووعی) کر، ودەرس ل نک وی خواندن.. ووی دیت ئەڤ سەیدایە ژی گەلەک ژ واقعێ ئوممەتێ یێ دلکولە، لەو ل سەیدای مسۆگەر بوو کو گەلەک زانا هەنە ب ڤی واقعێ ئێشەوی درێژی نینن بەلێ هەر ئێک ژ بەر ئەگەرەکێ خۆ بێ دەنگ دکەت.

۞ ل بەصرایێ قەناعەت بوو سەیدای چێبوو کو دڤێت ئێک هەبت باخڤت، ڕاستییێ بۆ خەلکی دیار بکەت وبەرێ وان بدەتە سوننەتێ، ئەگەر نە خەلک دێ مینندە د نەزانین وبێ فامییا خۆ دا، لەو هەر ل وێرێ وی دەست ب نڤیسینێ کر وهندەک کتێبێن بچویک نڤیسین هێرش تێدا دانە سەر وان بیدعەیێن کو د ناڤ خەلکی دا دبەلاڤ، وداخوازکر کو خەلک ل مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ بزڤڕن.

۞ بیدعەچییان ژ خودانێن طەریقێ ومەزهەبێن بەرتەنگ ب ڤی کارێ وی نەخۆش بوو، وبەرگەڕیان کر کو نەخۆشییێ بگەهیننە شێخ موحەممەدی وسەیدایێ وی شێخ موحەممەدێ مەجمووعی، حەتا دویماهییێ مەسەلە گەهشتییە هندێ خەلکێ بەصرایێ بچویک ونەزانێن خۆ ب شێخی ڕا بەردان، ووان دا ب دویڤ وی ڤە حەتا ئەو نەچار کری کو ل نیڤا ڕۆژەکا گەرم بێ ئاڤ ونان بۆ خۆ ژ بەصرایێ برەڤت، وبەر ب ناحییا (زوبەیر) ڤە بچت.

۞ دەمەکی ئەو ما ل (زوبەیر)، پاشی قەستا دەڤەرا ئەحسائێ کر و ل وێرێ بوو مێڤانێ شێخ موحەممەدێ شافعی، پاشی پشتی دەمەکی زڤڕی باژێرێ خۆ عویەینێ، وهزرا چوونا شامێ ژ سەرێ خۆ ئینا دەر.

۞ گاڤا زڤڕییە عویەینە دیت بابێ وی یێ چوویە (حەریملایێ)، ئینا ئەو ب دویڤ بابێ خۆ دا چوو، و ل وێرێ ئاکنجی بوو، وخواندنا خۆ ل نک بابێ خۆ تمام کر، و ل حەریملایێ بۆ جارا ئێکێ سەیدای ب ئاشکەرایی دەست ب بەلاڤکرنا گازییا خۆ کر و د دەرس وکتێبێن خۆ دا وی هێرش دانە سەر وان بیدعەیان یێن کو

د ناڤ خەلكی دا دبەلاڤ، ومەنهەجێ كیتاب وسوننەتێ بۆ خەلكی رۆهن وئاشكەرا كر. وئاشكەرایە كو ئەڤ گازییە ل دلێن بیدعەچی ومەزهەبییان خۆش نائێت، وچونكی دەسهەلات هنگی یا ڤان رەنگە مرۆڤان بوو وان شێخ نەچاركر كو ژ بـاژێرێ حەریملایێ دەركەڤت وبەر ب عویەینێ ڤە مشەخت ببت.

۞ مەزنێ عویەینە هنگی میرەكێ نەجدی بوو دگۆتنێ: (عوثمانێ كورێ حەمەد)ی، ڤی میری گەلەک كەیف ب گازییا شێخی دهات، لەو وی ب سنگەكێ بەرفرەهـ ڤە پێشوازی لێ كر، وسۆز دایێ پشتەڤانییا وی بكەت.. لەو شێخی ب ئاشكەرایی دەست ب بەلاڤكرنا مەنهەجێ سەلەفی كر، وئالایێ سوننەت وجەماعەتێ بلندكر و ب پشتەڤانییا میری ئەو هەمی مەزارێن خەلكی طەواف ل دۆر دكر ودوعا بۆ خۆ ژێ دكرن هەرفاندن، وئەو تێ گەهاندن كو ئەڤ كارە یێ دورست نینە، و ژ لایەكێ دی ڤە شێخی میر پالدا كو (حودوودێن شەرعی) وەكی د قورئانێ دا هاتین ب كار بینت، وتەشجیعا زانایان بكەت كو كتێبێن عەقیدا دورست ل مزگەفت ومەدرەسان بێژن.. و ب ڤی رەنگی باژێرێ عویەینە بوو جهێ بەلاڤكرنا گازییا كیتابێ وسوننەتێ.

۞ دەنگ وباسێن شێخی ومیری ل جەزیرێ بەلاڤ بوون، بیدعەچی ونەزانان ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو، وهندەک ژ وان چوونە نک میرێ ئەحسائێ وگۆتنێ: ل عویەینە مرۆڤەكێ دەركەفتی دبێژنێ (موحەممەدێ كورێ عەبدلوەهابی) دوژمناتییا دینی دكەت، وئاخفتنێن نە جوان د دەر حەقا وەلییان دا دبێژت، ودبێژت: باب وباپیرێن هەوە دنەزان بوون.. وحەتا دویماهییێ، ژ وێ كەلیشا حەتا ئەڤرۆ ژی مە گوهـ لێ دبت! میرێ ئەحسائێ رابوو كاغەزەک بۆ میرێ عویەینە هنارت، تێدا ژێ خواست ئەو موحەممەدێ كورێ عەبدلوەهابی بكوژت، ئەگەر نە نەیارەتی د ناڤبەرا وان دا دێ پەیدا بت.. وچونكی بەرگرییا میرێ ئەحسائێ ب میرێ عویەینە ڤە نەدهات وی گۆتە شێخی: ئەز حەز دكەم تو ژ باژێرێ من دەركەڤی. لەو شێخ نەچار بوو داخوازا وی ب جهـ ئینا.

د گەل ئبن سعوودی:

ل سالا ١١٥٨ مشەختی، دەمێ ژییێ سەیدای پێنجی وپێنج سال، ئەو ژ عویەینێ دەرکەفت وچوو درعییێ ل نک میرێ وێ (موحەممەدێ کورێ سعوودی)، ئبن سعوودی گەلەک کەیف ب گازییا شێخی هات وسۆز دایێ پشتەڤانییا وی د بەلاڤکرنا وێ دا بکەت، وپێخەمەت ڤێ ئارمانجێ وان دەستێن خۆ کرنە تێکدا، ئێکی ب زانینا خۆ ویێ دی ب دەسهەلاتا خۆ، وهەردووان پەیمان دا ئالایێ سوننەتێ ل دەڤەرا نەجدێ بلند بکەن، وهندی بشێن بەرگرییا بیدعە وشرکێ ونەزانینێ بکەن.

جزیرا عەرەبان -ئەوا هنگی ب ناڤی ل بن دەسهەلاتا دەولەتا ئۆسمانی- ل سەر هژمارەکا نە یا کێم ژ میرنشین وحاکمییاتێن بچویک ولێککەفتی یا پارچەکری بوو، وئەڤ چەندە گەلەک ل دلێ دەولەتێ دهات.. گاڤا شێخ هاتییە درعییێ ومیرێ وێ پشتەڤانییا وی کری، شێخی کاغەز بۆ گەلەک میر وزانایایێن جزیرێ هنارتن، وتێدا ژ وان خواست ئەو دەستێن خۆ بکەنە تێکدا ژ بۆ بەلاڤکرنا ئیسلاما ڕاست ودورست، یا دویر ژ وەربادان وتەفسیراتێن بەرتەنگ وخەلەت، وئەڤ چەندە ب خۆ کارەک بوو ل دلێ دەولەتێ نەدهات؛ چونکی ئێکبوونا میرێن دەڤەرێ لاوازکرنە بۆ دەسهەلاتا دەولەتێ ل سەر وان.

بەرسڤا هژمارا مەزنتر ژ وان میر وزانایێن شێخ موحەممەدی کاغەز بۆ هنارتین ئەو بوو وان گۆت: ئەم ڕێکا باب وباپیرێن خۆ بەرنادەین ئەگەر خۆ یا خەلەت ژی بت!

میرێ درعییێ ئبن سعوودی دەست دا هێزێ وهژمارەکا جهـ وباژێران ئێخستنە بن دەستێ خۆ و ل سەر میرنشینا خۆ زێدە کرن، وهەر جهەکێ وی ڤەگرتبا وی (حودوودێن) شەرعی ب جهـ دئینان، وزانا وقازی لێ ددانان؛ دا علمێ شەرعی یێ دورست بەلاڤ بکەن.

ل ڤـی دەمـی شـێخ یـێ بـەردەوام بـوو د دەرسـگۆتن وکتـێب نڤیسـینێ دا، و ژ لایەکێ دی ڤە وی چاڤدێری ل کار وبارێن دینی یێن میرنشینا ئبن سعوودی دکر، ئـەوا ڕۆژ بـۆ ڕۆژێ بـەرفـرەهـ بـووی حـەتـا ل سـالا ١١٨٧ بـاژێرێ (ریـاض)ێ ژی ڤەگرتی.

مرنا شێخی وبەرهەمێ وی:

ل هەیڤا (ذو القعده) ژ سالا ١٢٠٦ مشـەختـی (بـەرانبـەر ١٧٩١ ز) د ژییـێ نۆت وئێک سالییێ دا شێخ موحەممەدێ کورێ عـەبدلوەهـابی چوو بـەر دلۆڤانییا خودێ پشتی بەرهەمەکێ هێژا ل پشت خۆ هێلای.. وژبلی بزاڤێن وی یێن بـەردەوام د دەرسگۆتن وبەلاڤکرنا زانینێ دا، سەیدای هژمارەکا کتێب ونامیلکەیـێن ب بها ل پشت خۆ هێلاینـە حـەتـا ئـەڤـرۆ ژی مـفـا ژێ دئێتـە دیـتـن، ویا زانایـە کـو وی د نڤیسینێن خۆ دا (تەرکیـزەکـا) بـاش ل سـەر دیارکرنـا عـەقیـدا ئیسـلامی یـا دورسـت کرییە، و ژ بەرهەمێن وی یێن ناڤدار:

١- (كتاب التوحيد).

٢- (مسائل الجاهلية).

٣- (ثلاث عشرة رسالة في التوحيد والإيمان).

٤- (مختصر السيرة النبوية).

وگەلەکێن دی کو هەمی نوکە د یازدە بەرگێن مەزن دا چاپ بووینە.

ومرنا شێخی کارەکێ مەزن د زانا وتێگەهشتییێن وی سەردەمی کر وگەلەک ژ وان شعر ب مرنا وی ڤەهاندن، ژ وان زانـاییێن ناڤـدار: شـێخ (محمـد بـن إسـماعيل الصنعاني) خودانێ کتێبا (سبل السلام) ئـەوێ هێشـتا د ساخییا سـەیدای دا شعر پێ ڤەهاندین ومەدحێن وی کرین، وئیمامێ (شـەوکـانی) خودانێ تـەفسیـرێ وکتێبـا (نيل الأوطـار).

سالۆخەتێن شێخی:

ئەو دیرۆکڤانێن ژیاننامەیا شێخ موحەممەدی نڤیسی دبێژن: ئەو مرۆڤەکێ نەرم وحەلیم بوو، یێ ناڤچاف ڤەکری ودل فرەهـ بوو، ودەستێ وی هەردەم بۆ هاریکارییێ وخێرخوازییێ یێ ڤەکری بوو، مرۆڤەکێ رحەت ونەرم بوو د گەل هەر کەسەکی ب تنێ د گەل وان نەبت یێن نەیارەتییا کیتاب وسوننەتێ دکر، ئەو ل سەر وان یێ دژوار بوو، وهندی مرۆڤەکێ مەرد بوو گەلەک جاران وی ژ مالێ خۆ خەرجی ل طەلەبێن خۆ یێن فەقیر دکر، وهندەک جاران وی مال دەین دکر وهاریکارییا مرۆڤێن پێتڤی پێ دکر، وئەو مرۆڤەکێ خودان هەیبەت بوو وگەشاتی ژ ناڤچاڤان دپەشی.

دیرۆکڤان (ئبن بشر) دبێژت: ((ب ڕاستی ئەو (شیخ الإسلام) بوو، زانایەکێ مەزن بوو، بەرەکەتا علمێ وی خەلک هەمی ڤەگرتبوو، خودێ سوننەت ب وی ب سەرئێخست وئوممەت ب وی سەرفەرازکر، ل وی دەمێ ئیسلام د ناڤ خەلکی دا بوویە تشتەکێ غەریب ئەو هات ودین بەلاڤ کر، ئالایێ جیهادێ بلندکر وتەوحیدا دورست نیشا بچویک ومەزنان دا..)).

گازییا شێخی وکارتێکرنا وێ ل سەر ئوممەتێ:

ئەو بزاڤا (شیخ الإسلام) بەری پتر ژ دوسەد سالان ل جەزیرا عەرەبان پێ ڕابووی دئێتە هژمارتن ئێکەمین پێگاڤا موکم د ڕێکا چاککرنا واقعێ ئوممەتێ یێ هەڤچاخ دا هاتییە هاڤێتن، گازییەک بوو ئەگەر هنگی ئوممەت پێ هشیار ببا ڕوییێ دیرۆکێ دا ئێتە گوهاڕتن، بەلێ مخابن ئەو ئوممەتا ب (سلبییەتا صۆفییان) و(تەعەصوبا مەزهەبییان) هاتییە بەنجکرن کەفتبوو خەوەکا گران لەو هزرکر ئەو گازییا دئێتە گوهان کابووسەکێ موزعجە دڤێت بێتە بێ دەنگ کرن!

شێخ موحەممەدی د ڤیا ب گازییا خۆ یا سەلەفی ئوممەتێ ل ڕاستییا ئیسلامێ هشیار بکەت، وبەرێ وان بدەتە مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ، دورست د ئیسلامێ بگەهن ودورست ب کار بینن، وئەو نە ئێکەمین زانابوو دیرۆکا ئیسلامێ د ڤی مەجالی دا نیاسی، بەلکی گازییا وی هەر طایەک بوو ژ دارا وێ گازییێ یا ئیمام ئەحمەدی وئبن تەیمیەی وگەلەکێن دی ب خوهـ وخوینا خۆ ئاڤدای.. بەلێ

گەلەک لا هەبوون حەز دکر ئوممەت نڤستی بمینت؛ دا ئارمانجێن وان ب جهـ بێن، لەو ڤان لایان هەمییان دەستێن خۆ کرنە تێکدا وبوونە ئێک چەپەر دژی گازییا شێخی وبزاڤا وی یا خورت.

ل دەمێ شێخ هاتی ودەنگێ خۆ ب گازییا خۆ بلندکری دەولەتا ئۆسمانی بەر ب لاوازی وهلوەشیانێ ڤە دچوو، دەولەتێن ئۆرووپییان (و ب تایبەتی بریتانیا وفەرەنسا ورووسیا) بەرگەریان دکر ڕێکا هلوەشیانا ڤێ دەولەتێ خۆش بکەن، وخەون ب وێ ڕۆژێ ڤە ددیتن یا ئەڤ دەولەتە تێدا دمرت، وئەو میراتێ وێ ل خۆ لێکڤە دکەن.. وچونکی گازییا شێخێ نەجدی ڕێکا چارەسەرکرنا وێ فەسادا عەقائدی بوو یا دەولەتێ پشتەڤانی لێ دکر، وچونکی وان دزانی هەر جارەکا ئوممەت د گازییا شێخی هات، و ل ڕاستییا ئیسلامێ زڤڕی خەون وخەیالێن وان دێ خاڤ دەرکەڤن، وان بەرگەریان کر ئاستەنگان بێخنە د ڕێکا ڤێ گازییێ دا؛ دا خەلک ل دۆران کۆم نەبن.. وئەڤە یا غەریب نینە، بەلێ یا غەریب ئەو بوو دەولەتا خیلافەتێ ب خۆ ژی ب ڤێ گازییێ نەخۆش بوو وبۆ دیرۆک دڤێت بێتە گۆتن کو گونەها مەزن یا دوژمناتییا دەولەتێ بۆ ڤێ گازییا (إصلاحي) دکەفتە ستویێ وان خودان شاشکێن مەزهەب پەرێس وطەریقەچی یێن سولتان وە تێ گەهاندی کو شێخ موحەممەد وهەڤالێن وی کۆمەکا دز وجەردەچییانە ڕێکێ ل خەلکی دگرن، ونەیارەتییا شێخ ووەلییان دکەن ودوژمنێن ئیمامێن مەزهەبانە، وناهێلن کەس صلاوەتان بدەنە سەر پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-.. وهتد.

ووەکی بەری هنگی ڤان ڕەنگە مرۆڤان بێ بەختی ل (ئبن تەیمیەی) کری کو وی دڤێت ئنقلابەکێ ل سەر سولتانی بکەت، وەسا هندەکان گەهاندە سولتانێ ئۆسمانی ژی کو ئەڤ شێخە وهەڤالێن وی (حزبەکا سیاسینە) لێ دگەڕێێن دەولەتێ پارچە پارچە بکەن وئوممەتێ ژێکڤە بکەن.

بۆچی (وەهھابی)؟

ودا ئەڤ مرۆڤە پتر قەناعەتێ بۆ سولتانی وبۆ خەلکی ژی چێ بکەن کو شێخ وهەڤالێن وی جماعەتەکا جوداخوازن وگازیبیا وان گەفەکا مەزنە ل سەر ئیسلامێ، ڕابوون دو پێگاڤ د ڤێ دەلیڤەیێ دا هاڤێتن:

یا ئێکێ: وان ژ طەریقەچی ومەزهەبییان خواست کو دەست بدەنە نڤیسینا کتێب ونامیلکەیان دژی شێخی وگازیبیا وی، وتشتێ غەریب ئەو بوو ئەو کەسێن دژی شێخی کتێب نڤیسین کەس ژ وان ئەو نەبوو یێ ڕێزەکا ب تنێ ژی ژ کتێبێن شێخی خواندی یان د گەل ڕوینشتی ودان وستاندن د گەل کری! ودا ئەو خەلکی وە تێ بگەهینن کو شێخ موحەممەد خودانێ مەزهەبەکێ نوییە ڕابوون بەرگەڕیان کر دا ناڤەکی ل سەر وی وهەڤالێن وی بدانن ووان پێ بدەنە ناسین، چ ناڤ بدانن سەر؟

ئەگەر بێژنێ: (سەلەفی)، ئەڤە دێ بۆ وان بتە مەدح؛ چونکی مەعنا وێ ئەوە ئەو ل دویڤ (سەلەفێن) ئوممەتێ دچن، ئەگەر بێژنێ (موحەممەدی) نەکو هندەک هزر بکەن ئەو ل دویڤ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دچن، وئەڤە ژی ل دلێ وان نائێت، گۆتن: یا باش ئەوە ئەم بێژینێ: (وەهابی)، ئەڤ ناڤە یێ نوییە و ل بەر خەلکی دێ یێ غەریب بت، و ب ڕاستی دانانا ڤی ژ لایێ وان ڤە ل سەر داخوازکەرێن تەوحیدێ ومەنهەجێ سەلەفی نیشانا بێ فامییا وانە، ئەگەر نە ما بابێ شێخی (عەبدلوەهابی) چ پەیوەندی ب گازیبیا وی ڤە هەیە؟

ودەمێ دوژمنێن گازیبیا سەلەفی دیتی ڤێ پێگاڤێ چو پێڤە نەهات وبەر بەرە گازیبیا وی د ناڤ وەلاتێن موسلمانان دا یا بەلاڤ دبت وزانایێن ناڤدار یێن پشتەڤانییا وی دکەن، ئەو ترسان بزاڤێن وان سەری نەگرن، لەو وان پێگاڤا دووێ وان هاڤێت.

وپێگاڤا دووێ: ئەو بوو وان سولتان وەسا تێ گەهاند کو بزاڤا (وەهابییان) تەمەررودەکا سیاسییە ل سەر دەولەتێ، لەو دڤێت هێز د گەل وان بێتە ب کارئینان، وئەو ب ئەزمانێ عەسکەری د گەل وان باخڤن.. وئەو بوو سولتانێ ئۆسمانی دەستویری دا والییێ خۆ ل مصرێ -زەلامێ فەرەنسا- کو دربەکێ

عەسکەری بوەشیننە (وەهابی) یێن نەجدێ، وئەو والییێ دوژمنێ سەرێ دەولەتێ وهەڤالێ نەیارێن دەولەتێ ژ ئۆروووپییان د گاڤێ دا فەرمانا سولتانی ب جهـ ئینا، وپشتی لەشکەرێ وی (یێ سەرکەفتی!) زڤڕییە مصرێ ئنگلیزان نینەرێ خۆ (فورستر سادلیر) هنارتە مصرێ دا پیروزباهییا دەولەتا ئنگلیزان بگەهینە لەشکەرێ مصرێ، ما نە تەڤنەکێ غەریبە؟!

ودیرۆک ڤەدگێڕت کو (إبراهیم پاشا)ی دەمێ هێرشا خۆ کرییە سەر وەلاتێ نەجدێ وحجازێ وی هندەک جۆقێن مۆسیقی وتیاترۆ د گەل خۆ برن ودەمێ وی فەرمان دای هندەک زانایێن سەلەفی یێن وەکی شێخ (سولەیمانێ کوڕێ عەبدللاهێ کوڕێ شێخ موحەممەدی) بێنە کوشتن، وی ژ جۆقێن خۆ یێن مۆسیقی خواست ئەو موسیقێ د بەر ڕا لێ بدەن؛ دا پتر کەربێن وان ڤەکەن!

وهەژی گۆتنێیە کو: دوژمنێن گازییا شێخی ب ڤان هەر دو هێرشێن خۆ ڤە (یا هزری ولەشکەری) نەشیان وێ دویماهییا دلێ وان دخوازت بۆ ڤێ گازییێ بدانن، بەلکی ڕۆژ بۆ ڕۆژێ ڤێ گازییێ بەر ژ خۆ دا، حەتا ئەو ڕۆژ هاتی یا کارتێکرنا وێ یا ئیجابی گەهشتییە هەمی لایێن جیهانا ئیسلامی، وئەو بوویە هێڤێنێ وان هەمی گازییێن (إصلاحي) یێن پشتی هنگی ل جیهانا ئیسلامی سەر هلداین.

ئەو ژنێن
مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی

دویر نینە هندەک کەس هەبن ژ ڤان ناڤ ونیشانان حێبەتی بمینن وپسیار بکەن: ئەرێ ما چێ دبت ژن ژی مرۆڤاینییا خودێ هلبژێرن وبگەهنە رێزا مرۆڤێن خودێ؟

ژن ئەوا د چاڤێن گەلەک نەزانان دا چێکرییەکا نزم وبێ بهایە، ژێدەرا خەلەتییێ وگونەهێ وسەرداچوونێیە، چاوا دێ گەهتە پێکەکێ ب کێر هندێ بێت ئەم بێژینێ: مرۆڤا خودێ؟

هێشتا هندەک کەس هەنە ب ڤێ نزمییێ بەرێ خۆ ددەنە ژنێ، نە ژ بەر چو ب تنێ چونکی ئەو ژنە، لەو ئەڤ مرۆڤە د هەمی حسێبێن خۆ دا شاش دبن وهەمی راستییان دەرنشیف دکەن.. ڤێجا پێخەمەت دیارکرنا شاشییا ڤان رەنگە مرۆڤان مە خواست د ڤێ ناڤبرا تایبەت دا ئەم چەندەکێ ل دۆر وان ژنان باخڤین یێن مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی؛ دا بۆ هەر کەسەکی ئاشکەرا ببت کو رێکا مرۆڤاینییا خودێ ل بەر ژنێ ژی -وەکی مێری- یا ڤەکرییە. وهەر وەسا دا بۆ مە ئاشکەرا ببت کو هژمارەکا مرۆڤێن خودێ ژ زەلامان، ژ وان یێن ناڤ ودەنگێ وان د ناڤ خەلکی دا دبەلاڤ، ئەو بوون یێن ل سەر دەستێ هندەک ژنێن مرۆڤێن خودێ هاتینە پەروەردەکرن، حەتا رۆژەک هاتی ئەو شیاین بگەهنە وێ بلندییێ یا ئەو گەهشتینێ.

د پشت هەر مەزنەکێ را ژنەک هەیە:

ئیمام (سوفیانێ ثەوری) -ئەوێ بەری نوکە مە بەحس ژێ کری- ژنکەکێ ژ مرۆڤێن خودێ ئەو ل راستییا زوهدێ هشیارکر بوو، وەکی ژ ڤێ سەرهاتییێ ئاشکەرا دبت:

دەمێ سوفیانی ل باژێرێ کووفە دەست ب وەرگرتنا حەدیسێ کری دەیکا وی گۆتێ: کورێ من! بۆ خۆ بخوینە وبلا تە چ خەم نەبن، ئەز ب تەشییا خۆ دێ تە ب خودان کەم.. ئەی کورێ من! هەر جارەکا تە دەه حەرف خواندن بەرێ خۆ بدێ ئەگەر تو چو نەهاتبییە گوهارتن وچو ل تە زێدە نەبت، تو بزانە ئەوا تە خواندی چو مفا نەگەهاندییە تە. ووەسا چێبوو سوفیان ب تەشییا دەیکا خۆ هاتە ب خودانکرن، و ب شیرەتا وێ کر، حەتا رۆژەک ب سەر دا هاتی ئەو بوویە (أمیر المؤمنین) د علمێ حەدیسێ دا.

و ل جهەکێ دی سوفیان بەحسێ دەسپێکا خۆ دکەت ودبێژت: ((ژنەکا عیبادەتکەر ل کووفە هەبوو دگۆتنێ (بنت أم حسان)، رۆژەکێ ئەز چوومە مالا وێ، من دیت مالەکا خالییە ب تنێ حێسیلکەکا دڕیای لێ هەبوو، گاڤا من حالێ وێ دیتی من گۆتێ: تە هندەک پسمامێن زەنگین یێن هەین، ما ئەگەر تو داخوازێ ژ وان بکەی ئەو هندەک زەکاتا خۆ بدەنە تە چێتر نینە ژ ڤی حالی یێ تو تێدا؟ ئینا ئەو ل من زڤڕی وگۆت: ئەی سوفیان حەتا ڤێ دەلیڤەیێ تو د چاڤێن من دا گەلەک بووی، بەلێ ژ نوکە وێڤە تو د چاڤێن من دا هاتییە خوار.. ئەی سوفیان تو ژ من دخوازی ئەز دنیایێ ژ وان بخوازم یێن دنیا نە د دەستی دا؟ ب خودێ کەمە ئەز شەرم دکەم دنیایێ ژ وی بخوازم یێ دنیا د دەستان دا..)).

هنگی سوفیانی کرە گری، ژنکێ گۆتێ: ئەی سوفیان بێژە (الحمد لله)، گۆت: من گۆت (الحمد لله)، وێ گۆت: تە حەمدا خودێ کر؟ من گۆتێ: بەلێ، وێ گۆت: ڤێجا پێتڤییە تو شوکرا خودێ بکەی کو وی تەوفیقا تە دای حەتا تو حەمدا وی بکەی، سوفیانی گۆت: من شەرم ژ خۆ کر وئەزمانێ من نەگەڕیا، وگاڤا من ڤیای دەرکەڤم وێ گۆتە من: ئەی سوفیان! تێرا مرۆڤی هەیە کو مرۆڤ یێ نەزان بت ئەگەر وی کەیف ب زانینا خۆ هات، وتێرا مرۆڤی هەیە کو مرۆڤ یێ زانا بت ئەگەر ئەو ژ خودێ ترسیا، ئەی سوفیان! تو بزانە هندی دلە ژ کەفتنێ رزگار نابت حەتا هەمی خەمێن وی نەبنە ئێک خەم!

سوفیان دبێژت: هەر جارەکا دبوو شەڤ ئەڤ ژنکە دا ڕابت دەست ب نڤێژێن شەڤێ کەت وبێژت: ئیلاهی! نوکە هەر ئێک وخۆشتڤییێ خۆ یێن ماینە د گەل ئێک، وئەز یا مایمە د گەل تە ئەی خۆشتڤی. وگاڤا هندەکان گۆتبایێ پیچەکێ بۆ خۆ ڕازێ، ئەو دا بێژت: ڕازانا د قەبری دا تێرا من هەیە.

سوفیان دبێژت: من بەرێ خۆ دا خۆ وبەرێ خۆ دا وێ من خۆ دیت ئەز چو نینم.

(بشر ئەلحافی) ئەوێ تەقوا گەهشتییە نک وی وڕاوەستیای دبێژت: من تەقوا بۆ خۆ ژ خویشکا خۆ وەرگرتییە.. خویشکا وی ئەوا سەرهاتییەکا وێ د گەل ئیمام ئەحمەدی پشتی دەلیڤەیەکا دی دێ ڤەگوهێزین.

زاهدێ ئوممەتێ (عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی) حەتا مری ژی ب ژنکەکا خودان باوەر یێ داخبار بوو، جارەکێ وی ئەو ل مەکەهێ دیتبوو ئەو چل سال بوو ژ ئایەتێن قورئانێ پێڤەتر چو ئاخفتن ژ دەڤێ وێ دەرنەکەفت بوون، ئەو دترسیا گۆتنەکا خەلەت بێژت ڤێجا خودێ غەزەبێ لێ بکەت.

ژن.. دەمێ دبتە مرۆڤا خودێ:

مرۆڤ -چ ژن بت چ مێر- دەمێ دگەهتە پێکەکا بلند د باوەرییێ دا، ودبتە مرۆڤێ خودێ، ڤیانا خودێ ب ڕەنگەکێ وەسا دکەفتە د دلی دا کو ژ خودێ پێڤەتر ئەو کەسێ دی نەبینت، وچونکی ئەو کەسێ دی نابینت ئەو ژ کەسێ دی ناترست، ومرن وی ژ حەقییێ پاشڤە لێ نادەت، ما نە خودێیە ڕزقی ددەت؟ ما نە ئەوە خۆشییێ ونەخۆشییێ ددەت؟

- بەلێ!

ڤێجا بۆچی ئەو هیڤییێ ژ ئێکێ دی بکەت، یان ژ ئێکێ دی بترست؟

فیرعەون، ئەوێ حەتا ئەڤرۆ ناڤێ وی بوویە نیشانا سەربڕینێ وستەمکارییێ، زڕتەکەک بوو ژ وی ڕەنگێ ژ خۆ نەدگرت زوی ب زوی ل سەر عەردی ب ڕێڤە بچت، غوروورا وی وسەرشۆرییا مللەتێ وی ئەو گەهاندبوو هندێ کو هزر بکەت خودایێ

بلندتر ئەوە، فیرعەونەکێ وەسا بوو مەژییێن خەلکی کلیل کربوون، ونەدهێلا کەسەک بێی دەستویرییا وی هزرێن خۆ بکەت یان خەونەکێ ببینت!

دەمێ خودێ ڤیای دفن بلندییا ڤی فیرعەونی دەرنشیف بکەت ولاوازییا وی بەرچاڤ بکەت ژنکەک ڤێرا بەردا.. (ئاسیایێ) کابانییا مالا وی کوفر ب خودێنییا وی کر، وبەرگرییا زرتەکییا وی کر.

چاوا ئەو فیرعەونێ چیا دحەلینت، وبچویکا د زکێن دەیکێن وان دا دبزدینت ئەڤرۆ ژنکەک هەڤرکییا وی بکەت وپێ ل بریارا وی بدانت؟ ئەڤە چێ نابت! فیرعەون ب هەمی رێکان هاتێ، ونەشیایێ.. طەماعکرنێ چو پێڤە نەهات، گەف وترساندن یا ژ خۆ بوو، دویماهییێ بریار دا ئەو بێتە عەزابدان؛ دا بزانت کانێ هێزا فیرعەونی چەندە..

زەبانییێن فیرعەونی ئەو بر ل سەر خیزەکێ شاریای و ل بەر چاڤێ رۆژا ئاریای رازاند، دەست وپییێن وێ ب عەردی ڤە زنجیرکرن، جار ئاڤا کەلاندی لێ درەشاند وجار ژی ب پرچا سەری ڤە دهلاویست، کەڤر ددانە سەر سنگی ویاری بۆ خۆ ب عەزابدانا وێ دکر، وئەو هەر یا ب گرنژین بوو، ناڤێ خۆشتڤییێ وێ یێ ئێکانە ژ سەر ئەزمانی نەدچوو، (ئەللاه، ئەللاه) ئەو ئاوازێ شرین بوو یێ خەما وێ ل بەر وێ سڤک دکر، دویماهییێ دەمێ عەزاب ژ هێزا وێ دژوارتر لێ هاتی، بەرێ وێ ما ل عەسمانی ودلێ وێ د گەل ئەزمانێ وێ یێ ژ بەر عەزابێ گران بووی دگۆت: خودایێ من! تو خودانێ منی، تو ئاڤاهییەکی بۆ من ل نک خۆ د بەحەشتێ دا ئاڤا بکە، ومن ژ فیرعەونی وکارێ وی رزگار بکە. وخودێ داخوازا وێ ب جه ئینا، ورحا وێ ستاند، وئەو ژ ناڤ لەپێن زەبانییێن فیرعەونی ئینادەر، وسەرهاتییا وێ بۆ خودان باوەران ڤەگێرا وکرە نموونەیێ خۆگۆریکرنێ.

وجارەکا دی ژی مرۆڤەکا خودێ د گەل ڤی فیرعەونی ب هەڤرکی چووبوو:

کچا فیرعەونی خدامەک هەبوو هەر جار کارێ وێ دکر، رۆژەکێ دەمێ خدامێ سەرێ وێ شە دکر، شەیێ وێ ژ دەستان کەفت وێ گۆت: ب ناڤێ خودێ.. کچکێ

گۆتیێ: بابێ منە خودێ؟ خدامێ گۆتیێ: نە! ئەللاهـ خودایێ منە وخودایێ بابێ تەیە، کچکێ گۆت: دێ بۆ تە بێژمە بابێ خۆ، وێ گۆت: بێژێ..

دەمێ فیرعەونی ب مەسەلا وێ زانی گەلەک تەنگاڤ بوو، چاوا دێ چێ بت دینێ مووسای رێکا خۆ ل مالا من ببینت؟ دڤێت ئەو تشتەکێ وەسا بکەت هەبیەتا خۆ بکەتە د سەرێ خەلکی ڕا؛ دا کەسەکێ دی چاڤ ل خدامێ نەکەت، فیرعەونی بڕیار دا خدامێ ب عەیال ڤە بۆ وی بینن، چەند دەلیڤەیەک بوون خدام هاتە ئامادەکرن، فیرعەونی پسیار ژێ کر، وێ ڕاستی نەڤەشارت وگۆتیێ: من باوەری ب خودێ ئینایە، هندی هاتێ خدام لێڤە نەبوو، فیرعەونی گۆت: مەنجەلەکا مەزن بینن تژی زەیت بکەن وبداننە سەر ئاگرەکێ بۆش، پاشی وان ژنک ئینا ووان گۆتیێ: یان دێ لێڤە بی یان ژی دێ کوڕێ تە ل پێش چاڤێن تە هاڤێینە د مەنجەلێ دا.. وێ گۆت: ئەز لێڤە نابم، وان کوڕێ وێ هاڤێتە د مەنجەلێ دا و د گاڤێ دا گۆشتێ وی حەلیا، پاشی عەیالەکێ وێ یێ دی ئینا وگۆتیێ: دێ لێڤە بی یان ڤی ژی بهاڤێژینە د مەنجەلێ دا؟ وێ گۆت: ئەز لێڤە نابم، ئینا وان ئەو ژی هاڤێتە د مەنجەلێ دا وسۆت، و ب ڤی ڕەنگی وان عەیالێ ژنکێ هەمی سۆت، ودەمێ دۆرا وێ هاتی وبەری وێ ژی بهاڤێنە د مەنجەلێ دا وێ گۆتە فیرعەونی: داخوازەک ب تنێ من ژ تە هەیە.. وی گۆت: بێژە، ژنکێ گۆت: ئەگەر تە ئەز ژی کوشتم هەستیکێن من وعەیالێ من پێکڤە ڤەشێرە!

خۆگۆریکەرا ئێکێ:

وحەتا نەئێتە هزرکرن کو ئوممەتا ئیسلامێ ژ ڤان نموونەیێن خۆگۆریکرنێ یا بێ بارە، کەرەم کەن د گەل ڤان نموونەیان:

مالەک هەبوو ژ سێ مرۆڤان پێک دهات: دەیک وباب وکوڕەک، دەمێ ڕۆناهییا ئیسلامێ بەلاڤ بووی وان هەر سییان دلێن خۆ بۆ ڤەکرن، وگەهشتنە ناڤ ڕێزا مرۆڤێن خودێ، دوژمنێن خودێ گەلەک ب ڤێ چەندێ تەنگاڤ بوون، ڕابوون کەربا خۆ هەمی دارێتە سەر خەلکێ ڤێ مالا بچویک وهەژار وکەیفخۆش، هێرشەکا

درندە دا سەر مالێ، هەر ئێک ب لایەکی ڤە بر، پاشی هەر سێ ل جهەکی کۆم کرن ودەست ب عەزابدانا وان کر، وهندی عەزابەکا دژوار بوو هەر بێن بێنە ئێک ژ وان دلگرتی دبوو.. وعەدەتێ پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- هەر ڕۆژ جارەکێ دا د بەر وی جهی ڕا چت یێ ئەڤ خێزانە لێ دهاتە عەزابدان، دلێ وی بۆ دحەلیا وچو پێڤە نەدهات، گاڤا دهاتە ڕاستا هەر سییان وئەو د ڤی حالی دا ددیتن ب نک وان ڤە سەح دکر ودگۆت: ﴿ صبرا آل یاسر، فإن موعدکم الجنة - ئەی بنەمالا یاسری صەبرێ بکێشن، ژڤانێ هەوە بەحەشتە ﴾.

ئەگەر ئەو د دنیایێ دا هەوە بژالە کەن، خودێ ل بەحەشتێ دێ هەوە گەهینتە ئێک.. ئەگەر هەوە بڤێت بەرێ خۆ بدەنە خێزانەکا خەلکێ بەحەشتێ بەرێ خۆ بدەنە خێزانا یاسری: یاسرێ کوڕێ عامری، وژنکا وی سومەییایا کچا خەییاطی، وکوڕێ وان عەممار. بابێ وکوڕی نوکە دێ هێلین ودەلیڤەیێ دێ بۆ دەیکێ خۆش کەین؛ دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ ژن بەرپەڕێن خۆگۆریکرنێ تۆمار دکەت..

فیرعەونێ ڤێ ئوممەتێ (ئەبووجەهلی) ڤیا سەرهاتییا برایێ خۆ فیرعەونی کەڤن دوبارە بکەتڤە، وئەو ژی قەهرەمانییا خۆ ل سەر سەرێ ژنەکا بێ دەسهەلات ب کار بینت، فەرمان دا سومەییا ل سەر خیزێ شاریای بێتە درێژکرن، ودەست وپییێن وێ ب عەردی ڤە بێنە گرێدان، شیان سەر وچاڤێن وێ ب ئاسنێ سۆرکری داخ کەن و ب ئاڤا کەلاندی بسوژن، بەلێ پا نەشیان دلێ وێ داگیر بکەن.. ڕۆژەکێ فیرعەونێ ئوممەتێ گۆتێ: خەبەران بێژە موحەممەدی وخودایێ وی.

وێ چو پێڤە نەهات دەست وپییێن وێ دگرێدای بوون، لەو دەڤێ خۆ تژی تف کر وسەر وچاڤێن ئەبوو جەهلی پێ تەڕکرن، وئەگەر دەستێن وێ هنگی دڤەکری بان، دویر نینە وێ دەستێ خۆ دابا پاش وشەقەکا وەسا تێ وەراندبا سەرێ وی هژیابا؛ دا بەلکی عەقلەک هاتبایێ! ئەبوو جەهلی دەست دا ڕمەکی و ل پێش چاڤێن کوڕێ وێ وزەلامێ وێ دربەکێ وەسا دانایێ ڕحا وێ بلندکرە بەحەشتێ..

وئەڤە ئێکەمین بەرپەرێ خۆگۆریکرنێ بوو د دیرۆکا ئیسلامێ دا ب دەستێ ژنەکا خودان باوەر هاتییە تۆمارکرن، وئێکەمین مرۆڤی ژ ئوممەتا موحەممەدی رحا خۆ پێشکێشی دینێ خودێ کری سومەییا بوو.

ئەی خودانێن بەرێخۆدانا نزم بۆ ژنێ ڤێ راستییێ باش بزانن!

نموونەیێن بژارە:

ژن ژی -وەکی زەلامی- گاڤا بوو ئێک ژ مرۆڤێن خودێ دنیا ب هەمی خۆشییێن خۆ ڤە نەشێت پێ بەستێ ل دلێ وێ بکەت، یان ئێکا هند ژێ چێ کەت کو ئەو کەسەکێ دی ژبلی خودێ ببینت..

گەلەک ژن هەنە ئەم دبینین ژ بەر کێم باوەرییا وان گاڤا مالخۆیێ وان دمرت، ئەو ژ هەمی دلێ خۆ هزر دکەن کو ئێدی خلاس دەرگەهێ رزقی ل وان هاتەگرتن، لەو دێ بتە لاف لاڤا وان، بۆ ڤان توخمە ژنان ڤان سەرهاتییێن کورت دێ ڤەگێرین:

١- ل سەر دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەمێ موسلمان ژ غەزایەکێ زڤرین، ژنکەکا موسلمان چوو بەراهییا لەشکەری پیسارا زەلامێ خۆ کر کانێ یێ ب سلامەتە یان نە؟ گاڤا زانی یێ شەهید بووی، هندەک ژنکان -هەر وەکی بۆ جەرباندن- گۆتێ: ئەڤە مالخۆیێ مالا تە چوو، کی دێ تە ب خودان کەت؟

ژنکێ گۆتە وان: ب خودێ من ئەو نەنیاسییە (رازق) من ئەو یێ نیاسی خورا. یەعنی: ئەوێ رزق ددا مە نە ئەو بوو، خودێ بوو، وئەگەر ئەو مر وچوو خودێ یێ مای ونامرت ﴿ وَفِي ٱلسَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ۝٢٢ فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ۝٢٣ ﴾، مرۆڤێن خودێ باوەرییەکا موکم هەیە کو ئەوێ رزقی ددەت ب تنێ خودێیە، ونە کەسێ دییە، لەو ئەو قەت خەما رزقی ناخۆن.

٢- (حاتەمێ ئەصەم) ناڤەکێ گەشە ل عەسمانێ زوهدێ، ونێزیکە بێژین ئەو وزوهد د دیرۆکا ئیسلامێ دا دو پەیڤن بۆ ئێک رامانێ.. ئەڤی حاتەمی سالەکێ

کره دلێ خوّ بچته حەجێ، ودەمێ وی ئەڤ داخوازا خوّ بوّ خەلکێ مالا خوّ ڤەگێرِای وان گوّتێ: چوونا حەجێ ب هەیڤان ڤەدکێشت وگاڤا تو چووی ئەم دێ مینینه بێ خودان، تو دێ مه بوّ کێ هێلی؟ کچەکا حاتەمی هەبوو ژ بابێ خوّ فێری زوهدێ بووبوو، وێ گوّت: بهێلن بلا بچت، رزقێ مه د دەستێ وی دا نینه.

حاتەم چوو، هەچی تشتێ د مال دا هەی عەیالێ وی خوار حەتا چو نەمای، ئینا هەمییان گازنده ژ کچکێ کرن وگوّتێ: ئەگەر تو نەبای بابوّ نەدچوو، ئەڤه ئەم ماینه برسی، کی دێ پارییەکێ نانی دەته مه؟

ڤان گوّتنێن وان کچک تەنگاڤ کر، ئینا وێ دەستێن خوّ سەرئەڤراز کرن وهەوارێن خوّ گەهاندنه خودێ: یا رِەببی! تو من شەرمزار نەکه، تویی رزقی ددەی تو د هەوارا مه وەره.

وێ رِوّژێ میرێ باژێری د بەر خانیکێ وان را بوّری، گازی زەلامەکێ خوّ کر: کانێ هندەک ئاڤێ بوّ من ژ ڤێ مالێ بینه ئەزێ تێنیمه. پشتی ئاڤ بوّ ئینای، میری پسیارکر: ئەڤه مالا کێیه؟

هندەکان گوّت: مالا حاتەمێ ئەصەمه، میری ناڤ ودەنگێن حاتەمی وزوهدا وی گوهـ لێ بووبوون، ڤیا سەرا حاتەمی بدەت، وگاڤا قەستا مالێ کری زانی حاتەم یێ چوویه حەجێ وکەس نەمایه چاڤێ خوّ بدەته مالا وی، ئینا میری ئەو پارێن زێری یێن ڤێ هەین هەمی هاڤێتنه بەر عەیالێ حاتەمی وگوّته هەڤالێن خوّ: هەچییێ ئەز بڤێم دێ وێ کەت یا من کری، وان ژی چاڤ ل میری کر وزێرِێن خوّ دانانه وێرێ وچوون.

کەیفەکا مەزن بوّ عەیالێ حاتەمی چێبوو، گاڤا کچا حاتەمی ئەڤ چەنده دیتی کره گری، دەیکا وێ گوّتێ: ته خێره؟ کچکێ گوّت: دادێ ئەز ژ بەر هندێ یا دگریم ئەڤه عەبدەک بوو بەرێ خوّ دا مه ئەم زەنگین بووین، ڤێجا پا دێ چاوا بت ئەگەر خودێ بەرێ خوّ بدەته مه؟

٣- وسەرهاتییا دەیک وبابێن عەبدللاهێ کورێ موبارەکی بەری نوکە مە ڤەگوهاست بوو، وبۆ مە ئاشکەرا بوو کانێ چ زوهد بوو ئەو گەهاندییە ئێک، وبۆ پتر مفا ل ڤێرێ دێ دوبارەکەینەڤە:

موبارەک مرۆڤەکێ ترک بوو، قەدەرێ بۆ وی حەزکر بوو ئەو ببتە عەبدێ مرۆڤەکێ هەمەدانی یێ دەولەمەند، ئەڤی مرۆڤی بیستانەکێ تێر داروبار وخودان بەرهەم هەبوو، لەو وی فەرمان ل عەبدێ خۆ موبارەکی کربوو کو حەرەسییێ ل ڤی بیستانی بگرت.. رۆژەکێ زەلامێ هەمەدانی چوو ناڤ بیستانی وگۆتە عەبدێ خۆ:

- هنارەکا شرین بۆ من بینە.

ئەو چوو هنارەک بۆ کر وئینا، گاڤا خودانی هنار شکاندی وتام کرییێ دیت یا ترشە، ئینا ب عێجزی ڤە گۆتێ:

- من گۆتبوو تە هنارەکا شرین بۆ من بینە نە یا ترش!

ئەو چوو هنارەک ژ بنەکا دی کر وبۆ سەییدێ خۆ ئینا، پشتی سەییدی تام کرییێ ئەو ژی ترش دەرکەفت، ئینا لێ حەیتاند وگۆتێ:

- دیارە تو ترشی وشرینی ژێک جودا ناکەی؟ ئەزێ دبێژمە تە هنارەکا شرین.. ئەو چوو هنارەکا دی ئینا ئەو ژی ترش دەرکەفت، عەقل د سەرێ خودانی نەما، گۆتێ:

- تو نابێژییە من مەسەلا تە چیە؟

موبارەکی ب ئەدەبەکێ زێدەڤە گۆتێ:

- ل من نەگرە، ب راستی ئەز نزانم کیژ بن یا شرینە وکیژ یا ترشە!

زەلامی باوەر نەکر.. گۆتێ:

- ما تە تام نەکرییە هناران؟

وی گۆت:

- نەخێر.. تە ئەزێ دانایمە بەر بیستانی دا حەرەسییێ لێ بگرم وتە دەستویری نەدایە من کو ژێ بخۆم.

خودانێ بیستانی ژ گۆتنا وی حێبەتی ما، وچەند ڕۆژەکان زێرەڤانی لێ کر دا بزانت کانێ گۆتنا وی یا ڕاستە یان نە، وپشتی ڕاستییا گۆتنا وی بۆ خودانێ بیستانی ئاشکەرا بووی ئەو د چاڤێن وی دا مەزن بوو، وئنیەتەک کرە دلێ خۆ.. ڕۆژەکێ چوو ناڤ بیستانی و ل نک موبارەکی ڕوینشت وگۆتێ:

- من کچەکا هەی گەلەک کەسان یا خواستی، تو بێژی ئەز وێ بدەمە کێ؟

موبارەکی گۆتێ:

- ل جاهلیەتێ بەرێ خەلکی ل مالبات ومال مەزنان بوو، وجوهییان بەرێ وان ل زەنگینییێ بوو، وفەلان بەرێ وان ل جوانییێ بوو، وبەرێ ڤێ ئوممەتێ یێ ل دینی.

زەلامێ هەمەدانی زڤڕی مال وسوحبەتا عەبدێ خۆ بۆ ژنکا خۆ ڤەگێڕا، وگۆتێ:

- ژ موبارەکی پێڤەتر کەس ب کێر کچا مە نائێت..

ووی موبارەک ئازاکر وکچا خۆ دایێ، وچونکی کۆمبوونا وان بۆ خودێ بوو نەبوو چو تشتێن دی، خودێ بەرەکەت هاڤێتە ڤێ کۆمبوونێ و (عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی) بەرهەمێ ڤێ دارا پیرۆز بوو..

٤- وکانێ چاوا مرۆڤاینییا خودێ ئێکا هند ژ خودانی چێ دکەت کو ئەو -د ڕێکا خودێ دا- ب کەیف خۆ بهاڤێتە د ئاگری دا، وەسا ئەو خودانی وە لێ دکەت کو ڤیانا پێغەمبەری ژی -سلاڤ لێ بن- د سەر هەر تشتەکی ڕا ببینت:

ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ ئەو ب سەرێ موسلمانان هاتی یا هاتی، کافران کرە دەنگ کو وان پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- یێ کوشتی، منافقان ئەڤ سوحبەتە گەهاندە مەدینێ، (ئەنەسێ کوڕێ مالکی) دبێژت: ڕۆژا ئەم ژ شەڕێ ئوحودێ زڤڕین ژنکەکا ئەنصاری هاتە بەراهییا مە؛ دا پسیارا مرۆڤێن خۆ بکەت، وگاڤا وێ زانی کو باب وکوڕ وبرا وزەلامێ وێ هەمی یێن هاتینە شەهیدکرن وێ گۆت: بێژنە من حالێ پێغەمبەری چیە؟

هندەکان گۆتیێ: یێ باشە ئەڤەیە د گەل مە.

وێ گۆت: کانێ نیشا من بدەن.. وگاڤا هاتییە ڕاستا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتیێ: ئەز ب دایباب ڤە گۆری تە بم ئەی پێغەمبەرێ خودێ! پشتی تە هەر موصیبەتەکا هەبت یا سڤکە، هندی تو یێ ساخ بی ئەز خەما تشتەکی ناخۆم.

٥- ودڤێت ژ بیر نەکەین کو هەر ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ تەنگاڤی ل سەر موسلمانان دژوار بووی، وگەلەک خودان باوەر هژیاین وسەرێن ڕێکا ل بەر بەرزە بووین، وهندەکا شیرێن خۆ داناین وگۆتین: ما شەڕکرنا مە بۆچییە مادەم پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- هاتە کوشتن؟ هنگی کتەکا کێم ژ خودان باوەران کو ب تبلێن دەستی دهاتنە هژمارتن ل سنگێ شەڕی بوون و ل دۆرێن پێغەمبەری بووبوونە مەتالەکێ پیلایی دا چو نەخۆشی نەگەهنێ، ئێک ژ وان (نوسەیبایا کچا کەعبێ ئەنصاری) بوو، ئەوا ل وێ ڕۆژێ سێزدە برین کەفتینە لەشی.. (نوسەیبایێ) ل مەیدانا شەڕی کوڕێ خۆ عەبدللاهـ دیت یێ بریندارە وخوین یا ژ برینا وی دزێت، ب نک ڤە چوو برینا وی گرێدا وگۆتێ ڕابە شەڕی بکە!

٦- هندا کچا عوتبەی ئەوا ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ دیتی شکەستن کەفتە ناڤ ڕێزێن لەشکەرێ قورەیشییان پاشپاشکی ڕەڤی وقێژی وهاوارێن وێ وهەڤالێن وێ دگەهشتنە عەسمانی، پشتی مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی وهاتییە د ئیسلامێ دا د گەل لەشکەرێ موسلمانان چوو شەڕێ یەرمووکێ، گاڤا وێ دیتی شەڕ دژوار بوو وکوشتنەکا مەزن کەفتە ناڤ ڕێزێن موسلمانان، دارێ خیڤەتێ هلکێشا وگۆتە هەڤالێن خۆ ژ ژنکێن موسلمانان ئەوێن ل پشت لەشکەری: وەرن دا دهەوارا موسلمانان بچین..

ب ستوینا خیڤەتێ!!

ژن وعیبادەت وترسا ژ خودێ:

مرۆڤێن خودێ -وەکی گەلەک جاران مە گۆتی- هەر تشتەکێ دنیایێ دەمێ ئەو دبینن بێهنا مرنێ ژێ سەح دکەن.. (یەزیدێ ڕەققاشی) دبێژت: ((ئەگەر تە پێ

خۆش بت بەرێ خۆ بدەیە خۆشییێن دنیایێ، وەرە دا بۆ تە بێژم: د گەل جەنازەکی دەرکەڤە ئەها دنیا هەمی ئەوە، وهەر گاڤ قەبرەکی د گەل خۆ هلگرە، نە ئاخا وی، هزرا وی..)).

١- (عەفیرا) ژنەکا خودێناس بوو، هند عیبادەت دکر خەلکی ناڤێ وێ کربوو (عەفیرا عیبادەتکەر)، رۆژەکێ هندەک مرۆڤان گۆتێ: دوعایان بۆ مە ژ خودێ بکە، وێ گۆت: ئەگەر گونەهکار لال ببان پیرا هەوە هەر نەدشیا باخڤت، بەلێ پا خودێ خودانێ قەنجییان ئەمرێ مە گونەهکاران کرییە کو دوعایان ژێ بکەین، خودێ جهێ هەوە بکەتە بەحەشت ومرنێ قەت ژ بیرا هەوە نەبەت!

دبێژن: جارەکێ برازایەکێ (عەفیرایێ) ژ سەفەرەکێ زڤڕی، هندەک چوونە نک دا مزگینییێ بدەنێ، وێ کرە گری، وان ب مەندەهۆشی ڤە گۆتێ: ئەڤرۆ ڕۆژا کەیف وخۆشییێیە ڤێجا ئەڤە چ گرییە؟ وێ گۆت: ئەز ب خودێ کەمە هندی بیرا ئاخرەتێ د دلێ من دا هەبت کەیف جهێ خۆ ل نک من نابینت، هاتنا برازایێ من بیرا من ل وێ ڕۆژێ ئینا دەمێ ئەم بۆ نک خودێ دئێینە برن، ڤێجا وێ ڕۆژێ یێ ب کەیف ویێ ب خەم ژێک جودا دبن.

٢- هەر تشتەکێ هەی بیرا وان ل مرنێ دئینتە ڤە، لەو ب شەڤ وڕۆژ ئەو لەزێ ل خێران دکەن، (ریاحێ قەیسی) ئێک ژ وان مرۆڤان بوو یێن کو ب شەڤ وڕۆژ عیبادەتێ خودێ دکر، جارەکێ وی ژنەک بۆ خۆ ئینا.. گۆت: ئەز دێ وێ جەربینم کانێ ئەو چ ژنە؟ ل شەڤەکێ وی خۆ د خەو بر، ل چارێکا ئێکێ ژ شەڤێ ژنک ڕابوو دەست ب نڤێژان کر وگازی زەلامێ خۆ کر، گۆتێ: هلۆ نڤێژان بکە، وی گۆت: باشە دێ ڕابم، وڕانەبوو.. گاڤا بوویە نیڤا شەڤێ جارەکا دی گازی کرێ، وی گۆتێ: باشە، وڕانەبوو، ل دویماهییا شەڤێ جارەکا دی ژێ خواست ئەو ڕابت عیبادەتی بکەت، بەلێ ئەو ڕانەبوو، ئینا وێ ریاح هژهژاند وگۆتێ: شەڤ بۆری وعیبادەتکەرێن قەنجیکار جڤاتێن خۆ دانان وهێشتا تو یێ نڤستییی، هەوار ئەڤە کی بوو تو ل من کرییە بەلا؟

٣- (حەبیبێ عەجەمی) ژی ژنەک هەبوو ب شەڤێ بۆ کرنا عیبادەتی ئەو هشیار دکر ودگۆتێ: ڕابە، شەڤ بۆری، ورێکەکا دویر یا ل بەرا تە هەی، زادەکێ کێم تە یێ هەی، وکاروانییا بەری مە یا ڕاکری وئەم یێن هێلاین..

٤- ڕۆژەکێ ژنکەک هاتە مالا ئیمام ئەحمەدی ودو پسیار ژێ کرن، گۆتێ: ئەز ژنکەکم تەشی دریسم، هندەک جاران ب شەڤێ چرایێ من ڤەدمرت ئەز ل بەر تاڤە هەیڤێ تەڤنێ خۆ دریسم، ئەرێ ڕۆژا د دویڤ ڕا دەمێ ئەز تەڤنێ خۆ دبەمە بازارێ دا بفرۆشم ما ئەز بێژمە بکڕی ئەڤە ل بەر چرایی من یێ چێکری وئەڤە ل بەر تاڤە هەیڤێ؟

ئیمامی گۆتێ: ئەگەر ل نک تە جوداهییەک د ناڤبەرا هەردو تەڤنان دا هەبت دڤێت بۆ دیار بکەی.

وێ گۆت: ئەی ئیمام! ئەگەر مرۆڤێ نساخ بنالت ما ئەڤە دێ بتە گازندە ژ خودێ؟

ئیمامی گۆت: هیڤییا من ئەوە ئەو بتە گازندە بۆ خودێ نە گازندە ژ خودێ.. پشتی ئەو ژنک ژ مالا ئیمامی دەرکەفتی ئیمامی گۆتە کوڕێ خۆ: من گوهـ لێ نەبوویە مرۆڤەک ڤان ڕەنگە پسیاران بکەت، کانێ ب دویڤ ڤێ ژنکێ دا هەڕە وبزانە کانێ دی چتە کیژ مالێ..

عەبدللاهێ کوڕێ ئیمامی دبێژت: ئەز ب دویڤ دا چووم من دیت ئەو چوو مالا (بشر ئەلحافی) من پسیارا وێ کر، گۆتن: ئەو خویشکا بشرییە، گاڤا ئەز زڤڕیمە نک بابێ خۆ ومن گۆتییێ: ئەو خویشکا بشری بوو، وی گۆت: من دزانی ئەڤ ژنە دڤێت خویشکا بشری بت.. وئەڤە ئەو بوو یا بشری دگۆت: من زوهد یا بۆ خۆ ژێ گرتی.

فاطمایا کچا عەبدلمەلکی
خاتوینا بنەمالا (ئومەییە)ی

بـاژێڕێ دیمەشـقێ، پایتــەختا حوکمـدارییا بنــەمالا (ئومــەییــە)ی، ل ڕۆژا ئەینییێ دەهی هەیڤا صەفەرێ ژ سالا نۆت ونەهێ مشەختی، د حالەتەکێ نە یێ طەبیعی دا دژیا، ل بەر سنگێ مزگەفتا مەزن ئەوا دکەفتە نیڤا باژێڕی وپشتی هنگی ب ناڤێ (جامعا ئەمەوی) هاتییە نیاسین، قەرەبالغەکا مەزن هەبوو، زەلامێن دەولەتێ ومیرێن بنەمالا خەلیفەی ژ برا وبرازا وپسمامێن وی هەمی تێک دهاتن وتێک دچوون، پشتی ل باژێڕی بەلاڤبووی کو سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی خەلیفێ ئەمەوی یێ حەفتێ یێ نساخە، نێزیکە باژێڕ ژ حەرەکێ وهاتن وچوونێ یێ ڤالا بت، چونکی حەرەکا باژێڕی هەمی کەفتبوو حەوش وبەر دەرێ (قەسرا کەسک) ئەوا دکەفتە بەر قیبلا جامعا ئەمەوی، کۆچکا قەسرێ یا تژی ئەمیر وقائدێن لەشکەری وزەلامێن دەولەتێ بوو، هەر ئێک ل جهەکی یێ ڕوینشتی بوو وگوهێ وی ل دەرێ وێ مەزەلێ بوو یا خەلیفە تێڤە کانێ چ دەنگ وباسێن نوی دێ ژێ ئێن، چونکی دیعایەتەک ب دزی ڤە دهاتە بەلاڤکرن کو خەلیفە یێ د سەکەراتێ دا.

ل لایێ دی یێ قەسرێ ژی، ل جهێ ژنکان، هژمارەکا نە یا کێم ژ ژنکێن بنەمالا (ئومەییە)ی کۆم بووبوون، وگوهێ وان ژی ل سەر دەنگ وباسێن نوی یێن خەلیفەی بوون، وان وەسا د خۆ دئینا دەر کو ئەو ب خەمن ژ بەر خەلیفەی وترسن ئەو ژ ڤێ نەخۆشییا خۆ ڕانەبت، وئەو ب خۆ گەلەک ژ وان د دل دا حەز دکر خەلیفە زوی بمرت ب شەرتەکی ئەگەر هات وخیلافەت پشتی وی یا زەلامێ وێ بت، دا ئەو ببتە خاتوینا قەسرا کەسک ئەوا هەر خەلیفەکێ نوی یێ (بەیعا) وی بێتەکرن مالا

خۆ دئینتیٚ، وژنکا وی دبتە خاتوینا ڤیٚ قەسریٚ ئەوا گەلەک کەس خەونان پیٚڤە دبینن.

بیٚ دەنگییێ مەزەلکا خەلیفەی د ناڤ خۆ دا پیٚچا بوو، خەلیفەی ئەویٚ ل سەر تەختی دریٚژکری پشتی ئیٚشا وی گران بووی هنارتە ب دویڤ زانایێ مەزن (رجائیٚ کوڕیٚ حەیوە)ی ڕا، کو ئیٚک ژ زانایێن تابعییان یێن مەزن بوو وهەر جار خەلیفەی پسیارێن خۆ ب وی دکرن، وپشتی ئەڤ زانایە هاتی خەلیفەی ئەمر کر وی ورەجائی بهیٚلنە ب تنیٚ د گەل ئیٚک، و ژ دەرڤەی مەزەلا خەلیفەی گەلەک کەس هەبوون دلیٚن وان ب لەز خۆ دقوتان، چونکی حەتا وی دەمی خەلیفەی کەسەک نەکربوو (ولی العهد) بوو خۆ پشتی وی ببتە خەلیفە، لەو هەر ئیٚکی ژ برا وپسمامیٚن وی د دل دا دگۆت: بەلکی ئەو من بکەتە خەلیفە!

گاڤا ئیٚش ل خەلیفەی دژوار بووی خەلیفەی ڤیا کوڕیٚ خۆ ئەییووبی ئەویٚ هیٚشتا بالغ نەبووی بکەتە خەلیفە ل شوینا خۆ، وکیتابەک ژی ب ڤیٚ چەندیٚ نڤیسی، ئینا رەجائی گۆتیٚ: ئەی (أمیر المؤمنین) تشتیٚ خەلیفەی د قەبریٚ وی دا دپاریٚزت ئەوە ئەو مرۆڤەکیٚ چاک ل جهیٚ خۆ بدانت، گاڤا وی ئەڤ ئاخفتنە گوهـ لیٚ بووی زانی ئەو یێ چ دبیٚژت، لەو کاغەزا خۆ دڕاند، پاشی گۆتیٚ: پا تو چ دبیٚژی بۆ کوڕیٚ من یێ دی داوودی؟ رەجائی گۆتیٚ: ئەو یێ چوویە قەسطەنطینییێ وتو نزانی کانیٚ دیٚ زڤڕت یان نە، خەلیفەی گۆت: پا تو چ دبیٚژی بۆ عومەریٚ کوڕیٚ عەبدلعەزیزی؟ وی گۆت: هندی ئەز وی دنیاسم ئەو مرۆڤەکیٚ باشە.. خەلیفەی گۆتیٚ: تو ڕاست دبیٚژی، بەلیٚ ئەگەر ئەز وی بدانمە جهیٚ خۆ کوڕێن عەبدلمەلکی فتنەکیٚ دیٚ کەن، وبەلا خۆ ژ وی ڤەناکەن وەسا تیٚ نەبت ئەز ب وی شەرتی وی بدانمە جهیٚ خۆ کو پشتی وی ئیٚک ژ کوڕێن عەبدلمەلکی ببتە خەلیفە.. رەجائی گۆتیٚ: تو ڕاست دبیٚژی، یەزیدیٚ کوڕیٚ عەبدلمەلکی بلا پشتی عومەری بت.

خەلیفەی سولەیمانیٚ کوڕیٚ عەبدلمەلکی کیتابەک ب ڤیٚ چەندیٚ نڤیسی وختم کر وئەو گرت وجابا زەلامیٚن بنەمالا خۆ هنارت وهەمی کۆمکرن، وعەهد ژ وان

وەرگرت کو ئەو بەیعێ بدەنە وی یێ وی ناڤێ وی د کیتابا خۆ دا نڤیسی و ل سەر ب خیلاف نەچن، ووان عەهد دایێ، وخەلیفەی گۆتە (رەجائی): بلا کیتاب ل نک تە بت، وتو وێ نیشا کەسێ نەدە هندی ئەزێ ساخ بم.

حێبەتیا زەلامێن بنەمالا (ئومەییە)ی زێدەتر لێ هات پشتی وان ئەڤ تەصەروفا خەلیفەی دیتی، وخوزییا هەر ئێک ژ وان ئەو بوو ئەو بزانت کانێ چ د کیتابا خەلیفەی دا هەیە، عومەرێ کورێ عەبدلعەزیزی خۆ گەهاندە زانایێ ناڤدار رەجائێ کورێ حەیوەی وگۆتێ: بابێ مقدامی، تو باش دزانی کو سولەیمان گەلەک حەز ژ من دکەت، وئەو ئحترامەکا زێدە ل من دگرت، ڤێجا ئەگەر تو بزانی کو وی خیلافەت یا دایە من بێژە من هێشتا ئەوێ ساخ دا ئەز بچم بێژمێ من عەفی کەت ژ ڤێ چەندێ، چونکی ئەگەر ئەو مر ئێدی فایدە ناکەت، رەجائی گۆتێ: ب خودێ حەرفەکێ ئەز بۆ تە نابێژم، ئینا عومەر ب عێجزی ژ نک وی دەرکەفت، پشتی هنگی هشامێ کورێ عەبدلمەلکی هاتە نک رەجائی وگۆتێ: بێژە من کانێ سولەیمانی کی دانایە جهێ خۆ، ئەگەر ئەز بم دا خۆ بێ دەنگ بکەم، وئەگەر ئەز نەبم دا بزانم دێ چ کەم، رەجائی چ بۆ وی ژی نەگۆت، ئینا ئەوی دەستێن خۆ لێکدان وگۆت: دێ کی بت ئەگەر ئەز نەبم؟!

ل رەخێ ژنکان ژی ژ قەسرێ عەینی حێبەتییێ هەبوو، ژنکەکا خودان جوانی وهەیبەت ل رەخێ دیوانێ یا روینشتی بوو، کەسێ پویتەیەکێ تایبەت نەددایێ، چونکی هزر هەمی بۆ هندێ دچوون کو هەر چاوا بت خاتونا قەسرێ یا پاشەرۆژێ ئەو نابت، راستە ئەو کچا عەبدلمەلکییە وخویشکا سولەیمانییە، بەلێ زەلامێ وێ (عومەر) نە کورێ خەلیفەیە ونە برایێ وییە، وعەدەتێ خەلیفێن ئەمەوی ئەو نەبوویە ئێک ژ وان کور وبرا هەبن رابت پسمامەکێ خۆ بکەتە (ولی العهد) بۆ خۆ، (فاطمایا کچا عەبدلمەلکی) ب خۆ ژی چو طەمەعی د هندێ نەبوو ئەو خاتونا ئێکێ بت ل قەسرێ یان نە، مادەم ئەو د چاڤێن پسمامێ خۆ عومەری دا خاتونا ئێکێیە، وهەچی تشتێ وێ دڤێت یێ ژێ کێم نینە، وصەدمە بۆ ژنکێن دیوانێ

هەمییان چێبوو دەمێ خەبەر ژ لایێ مەجلسا زەلامان ڤە هاتی کو خەلیفە مر، بەلێ صەدمە یا مرنا خەلیفەی نەبوو، چونکی ئەو تشتەکێ موتەوقع بوو، بەلێ ئەو ژ بەر هندێ بوو دەمێ وان زانی کو خەلیفەی پسمامێ خۆ عومەر یێ دانیە جهێ خۆ، و ب رەنگەکێ نە یێ ئێکسەر عەهدا ژ کورێن خۆ وبراییێن خۆ وەرگرتی کو ئەو بەیعێ بدەنە عومەری، وچەند دەلیڤەیەکێن کورت بوون رەخێ دیوانێ ئەوێ فاطما لێ بوو سەرێ دیوانێ، چونکی هەر جهەکێ مرۆڤەکێ مەزن لێ بت ئەوە سەرێ دیوانێ! ودەمێ دیوان ڤەرەڤی ژنکێن ئەمیران ڤەمان دا رێک بۆ ژنکا خەلیفێ نوی بێتە ڤەکرن، وهوین چ دبێژن بۆ وێ ژنکێ ئەوا ژ نشکەکێ ڤە خۆ ببینت کابانییا زەلامەکێ وەسا یێ پتر ژ بیست دەولەتێن نوکە د بن دەستان ڤە، ژ وەلاتێ ئەفغانستانێ بگرە ل رۆژهەلاتێ وحەتا تو دگەهییە وەلاتێ مۆریتانیا وئسپانیا؟ فاطما زڤری قەسرا خۆ وچاڤێ وێ ما ل زەلامێ وێ کانێ کەنگی دێ ئێت دا فەرمانێ بدەت مالا وی بۆ (الدار الخضراء) قەسرا خەلیفان بێتە ڤەگوهاستن، ئەو جهێ خاتوینێن بنەمالا (ئومەییە)ی هەمییان بەر لێ..

و ل ڤێرێ مە نەڤێت ب درێژی بەحسێ عومەری بکەین، وکانێ ئەو کییە، چونکی بەری نوکە مە ئەڤ چەندە ئاشکەرا کرییە، بەلێ مە دڤێت بێژین: گاڤا زانایێ تابعییان (رەجائێ کورێ حەیوەی) کیتابا خەلیفەی پشتی مرنا وی بۆ زەلامێن بنەمالا (ئومەییە)ی خواندی وگەهشتییە ناڤێ عومەری، سەروبەر هاتە وەرگێران و(صەدمە) بۆ گەلەکان چێبوو هشامێ کورێ عەبدلمەلکی رابووڤە وگۆت: ئەم قەت بەیعێ نادەینێ چاوا خیلافەت ژ مالا مە دەرکەڤت، رەجائی گۆتێ: ب خودێ تو ژ بەیعا خۆ لێڤە ببی سەرێ تە دێ ژ سەر قالبێ تە راکەم! رابە هەرە دەستی.. هنگی ئەو مەجبوور بوو بەیعە دا عومەری، ودەستێ وی گرت وبرە سەر مینبەرێ وگۆت: مادەم ئەڤ شۆلە ژ دەستێن کورێن عەبدلمەلکی دەرکەفت (إنا لله وإنا إليه راجعون)، عومەری گۆت: بەلێ مادەم ئەو گەهشتە من (إنا لله وإنا إليه راجعون)، پاشی عومەری دەست ب ئاخفتنێ کر وگۆت: گەلی مرۆڤان هوین هەمی

دزانن ئەڤ بەلایە بێی داخوازا من کەفتە د ستویێ من دا، وکەسێ بۆ ڤێ چەندێ نە رەئیا من ونە رەئیا چو موسلمانان ژی وەرنەگرتییە، ژ بەر ڤێ چەندێ من هوین ئازا کرن کو ژ بەیعا خۆ لێڤە ببن، ومن ئەڤ کارە نەڤێت، ڤێجا کانێ هەوە کی دڤێت وی بۆ خۆ هلبژێرن..

گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە ژێ دیتی هەمییان ب ئێک دەنگ گازی کر: مە تو هلبژارتی، و ژ تە پێڤەتر مە کەس نەڤێت.

عومەر وفاطما:

ئەو سێ رۆژ بوو فاطمایێ زەلامێ خۆ نەدیتی، چونکی ئەو ب سەروبەرێ ڤەشارتنا خەلیفەی ڤە یێ موژیل بوو، ژبلی کو ئەو بووبوو زەلامێ ئێکێ د دەولەتێ وکار هەمی کەتبوونە سەر ملێ وی، گاڤا فاطمایێ سەروبەرێ وی دیتی دا بێژی ئەڤە سێ سالە وێ ئەو نەدیتییە هند هاتبوو گوهۆڕین، عومەر ئەوێ بەری وی وپشتی وی بێنا خۆش دفری وەکی پیرەمێرەکێ حەفتێ سالی لێ هاتبوو، گاڤا عومەر ب ژۆر کەفتی دبێژن: دەنگێ گرییێ ب سەر مالێ کەفت .. بەلێ دەنگێ گرییێ، وئەگەر نە عومەر وفاطما بانە دا دەنگێ تلیلیان بلند بت، وشەربەت وبەقلاوە دا ئێنە گێڕان!

عومەری گۆتە ژنکا خۆ: ئەی فاطما تو یا دبینی بارەکێ چەندێ گران کەفتە سەر ملێن من، پسیارا ڤێ ئوممەتێ هەمییێ دێ ژ من ئێتەکرن، وحەتا ئەز حەقێ وان ب دورستی ژ سەر خۆ ڕاکەم وەختێ من هەمی دێ ب وان ڤە چت، وئەز دترسم ئەز هند موژیل ببم ڤێجا ئەز سستییێ د حەقێ تە دا بکەم، و د ڤێ دنیایێ دا کەسەک من وەکی تە نەڤێت، بەلێ من نەڤێت ئەز زولمێ ل تە بکەم، ڤێجا ئەگەر تو تەحەممولا وی ڕەنگێ ژیانێ نەکەی یێ من بۆ خۆ هلبژارتی وتە دل د دنیایێ هەبت، ئەز دێ تە فرێکەمە مالا بابێ تە..

فاطمایێ گۆتێ: وتو دێ چ کەی؟

عومەری گۆتیێ: ئەڤ هەمی مال وپارەیێ بنەمالا تە کۆمکری هەمی مالێ ئوممەتێیە، ب تەعدایی ژ وان یێ هاتییە ستاندن، ومن ل بەرە ئەز وی مالی هەمییێ بۆ خودانان بزڤڕینمەڤە، وئەز دێ ژ خۆ دەست پێ کەم، هەچی مالێ من هەی دێ زڤڕینمە (بیت المال) ێ ئەو پارەیا عەردی نەبت یا من کەدا دەستێ خۆ کری وێ ب تنێ دێ هێلم دا پێ بژیم..

فاطمایێ گۆتیێ: بۆچی؟

وی گۆت: من نەفسەکا (طەمووح) یا هەی هەر تشتەکێ ئەز گەهشتیمێ دلێ منێ چوویە تشتەکێ بلندتر، دەمێ خیلافەت گەهشتییە من دلێ من چوو تشتەکێ بلندتر کو بەحەشتە.

وگاڤا گۆتینە عومەری مالا خۆ بینە (قەسرا کەسک) جهێ خەلیفان وی گۆت: نە ل پشتا مزگەفتێ -جامعا ئەمەوی ل نێزیکی قەبرێ صەلاحەددینی نوکە- خانیکەک منێ هەی دێ ل وێرێ بم.. یەعنی: ئەو قەسرا بەری هنگی ئەو تێڤە ئەو ژی هێلا، وچوو د وی خانیکی ڤە یێ ل سەر وێ پارچەیا عەردی هاتییە ئاڤاکرن یا وی ب کەدا دەستێ خۆ کری.

هەلویستێ فاطمایێ دێ چ بت کچا خەلیفەی، وخویشکا چار خەلیفان، ئەوا هەر ژ زارۆکینییا خۆ د ناڤ زێڕ وزینەتان دا مەزن بووی، وبابێ وێ ئەو ب نازداری مەزنکری، ئەڤرۆ پشتی زەلامێ وێ بوویە خەلیفە ووێ هزرکری هندە دنیا هەمی کەفتە د دەستان دا، ئەڤرۆ زەلامێ وێ داخوازەکا غەریب یێ ژێ دکەت .. خۆ ئەو ڕستکا د ستوییێ تە ژی ئەوا بابێ تە ب دیاری دایەتە، ئەو ژی بێ حەق ژ مالێ ئوممەتێ یا هاتییە ڕاکرن، دڤێت وێ ژی بزڤڕینییە (بیت المال)ێ..

ئێک ژ دو ڕێکا ل بەر خاتوینا بنەمالا (ئومەییە)ی هەبوو: یان دنیایێ هلبژێرت وزێڕ وزینەت وخۆشییێ، یان: مالا خەلیفێ نوی ئەوێ کرییە دلێ خۆ بیرا خەلکی جارەکا دی ل (سیرەتا باپیرێ خۆ عومەرێ ئێکێ) بینتەڤە، وێ چ کر؟

گۆتێ: ئەی (أمیر المؤمنین) وێ بکە یا تە دڤێت، ئەزا د گەل تە، وئەز ب خودێ کەمە ئەز یا وەسا نابم ل بەرفرەهیێ هەڤالینییا تە بکەم، و ل دەمێ تەنگاڤیێ تە بهێلمە ب تنێ، ئەزا رازیمە ب تشتێ تو پێ رازی بی.. وفاطمایێ زێڕ وزینەتا خۆ ژ بەر خۆ کر، وکرە د دەستێ خەلیفەی دا، دا ل خزینا دەولەتێ بزڤڕینتەڤە.

هندەك سەرهاتێ ژ ژینا فاطمایێ:

وحەتا هوین حالێ فاطمایێ یێ نوی بزانن، ل ڤێرێ ب تنێ دو سێ سەرهاتیێن کورت ژ ژینا وێ یا نوی دێ بۆ هەوە ڤەگێرم، ژینا وێ یا نوی پشتی بوویە خاتوینا ئێکێ د وێ دەولەتێ دا یا نیڤا عەردی ل وی دەمی ڤەگرتی: ڕۆژەکێ ژنکەکا هەژار ژ مصرێ هاتبوو پسیارا قەسرا خەلیفەی کر، هندەکان گۆتێ: هەرە فلان جهی مالا وی یا ل وێرێ، وبەرێ وێ پشتا مزگەفتێ، گاڤا ئەو چوویە وی جهی خانیکەکێ بچویک دیت، وێ هزرکر ئەوان مرۆڤان ترانە بۆ خۆ پێ کرین، چوو بەر دەرگەهی وپشتی ب زۆر کەفتی ژنکەک دیت ل سەر دۆشەکەکا پنیکری یا ڕوینشتییە وهندەک جلکێن کەڤن یێن ل بەر، یا تەقنێ چێ دکەت، و ب ڕەخ وێ ڤە زەلامەکێ وێ تەقنێ د دیواری دهوسیت، پشتی وێ زانی ئەڤ ژنک کابانییا خەلیفەیە ئەو مەندەهۆش بوو، فاطمایێ گۆتێ: تە خێرە تو هندە یا حێبەتی، وێ گۆتێ: ئەزا ژ حالێ تە مەندەهووشم تو ژنکا (أمیر المؤمنین)ی چاوا تو یا ب ڤی سەروبەری یی ل نک ڤی زەلامی؟ فاطما گرنژی وگۆتێ: نێ ئەڤ زەلامێ دەستێن وی د تەقنێ ڕا ئەوە (أمیر المؤمنین)..

وهوین پسیارا حێبەتی ومەندەهووشییا وێ ژنکێ نەکەن کانێ چەند زێدەتر لێ هات.

وجارەکا عومەر نساخ بوو، پسمامێ وی (مەسلەمەیێ کوڕێ عەبدلمەلکی) هات سەرا بدەت، دیت جلکەکێ قرێژی یێ د بەر ئینا گۆتە خویشکا خۆ فاطمایێ: ئەڤ کراسێ د بەر (أمیر المؤمنین)ی یێ قرێژییە ژ بەر بکەن وبۆ بشۆن، وێ گۆت:

باشە، ڕۆژا د دویڤ هات مەسلەمە جارەکا دی هات ودیت هەر ئەو کراس یێ دبەر خەلیفەی، ئینا ب عێجزی ڤە گۆتە خویشکا خۆ فاطمایێ: ما من نەگۆتبوو تە کراسێ خەلیفەی بشۆن شەرمە خەلک یێ دئێتە نک؟ فاطمایێ گۆتێ: ب خودێ ژ وی کراسی پێڤەتر وی چو کراس نینن!

وعومەری خلمەتکارەکێ ب تنێ هەبوو، کوڕە جحێلەک بوو، ڕۆژەکێ دەمێ سفرا خوارنێ هاتییە دانان، بەرێ خۆ دایێ نیسکە، ئینا ب عێجزی ڤە گۆت: نیسک، نیسک، ما دێ هەرۆ نیسکێ خووین؟ فاطمایێ گۆتێ: کوڕێ من! ئەڤە خوارنا (أمير المؤمنين)یيە.

وڕۆژەکێ دلێ (أمير المؤمنين)ی چوو تری، ئینا چوو مال گۆتە ژنکا خۆ فاطمایێ: چو دەرهەم تە نینن ئەم هندەک تری بۆ خۆ پێ بکڕین؟ فاطمایێ گۆتێ: تو (أمير المؤمنين)ی وتە دەرهەمەک نینە تری بۆ خۆ پێ بکڕی؟ عومەری گۆتێ: ما ئەز چ بکەم ئەو پارێن من هەین تێرا من ناکەن، بەلێ صەبرا ل سەر ڤێ چێترە ژ ئاگرێ جەهنەمێ.

وعومەری هەڤالەکێ چاک هەبوو، ڕۆژەکێ عومەری گۆتێ: شڤێدی هەمییێ ئەز نەنڤستیمە، من هزرا خۆ د قەبری دا دکر، وی زەلامی گۆت: پا تو چ دبێژی ئەگەر پشتی سێ ڕۆژان تو بچی قەبری ڤەکەی وبەرێ خۆ بدەیە حالێ خودانێ وی پشتی گۆشتێ وی دحەلییێت وکرم بەرددەنێ، وئەو ئەو بوو یێ جلکێن تازە دکرنە بەر خۆ وبێنێن خۆش ل خۆ دکرن؟ گاڤا وی ئەڤ ئاخفتنە گۆتی: عومەری هند کرە گری حەتا دلگرتی بووی، ئینا فاطمایێ گۆتە ئێکی: کانێ ڤی زەلامی دەربێخن، پشتی ئەو زەلام دەرکەفتی فاطما چوو ژۆر وئاڤ ل سەر وچاڤان کر حەتا هشیار بووی، گاڤا عومەری چاڤێن خۆ ڤەکرین دیت فاطما یا ل هنداڤ سەری دکەتە گری، گۆتێ: تو بۆچی دکەیە گری؟ وێ گۆت: بیرا من ل مرنا تە هات دەمێ تو ژ دنیایێ بار دکەی ودچی بەرانبەر خودێ ڕاوەستی حالێ تە دێ چ بت، ڤێجا گرییا من هات.

هێشتا ئەو یێ ساخ فاطمایێ ل سەر دکرە گری، وپشتی ئەو مری وێ هند ل سەر کرە گری حەتا چاڤێن وێ کول بووین.. ڕۆژەکێ برایێ وێ هشام خەلیفێ نوی، وبرایێ وێ یێ دی مەسلەمە هاتنە نک وێ دکرە گری، گۆتنێ: تە چ دڤێت ئەم دحازرین، وێ گۆت: گرییا من نە ژ بەر مالەکی یان نعمەتەکێیە، گرییا من ژ بەر سەرهاتییەکا وبیە نوکە هاتە بیرا من، وان گۆتێ: کیژ سەرهاتییێ؟

گۆت: شەڤەکێ وی نڤێژ دکر، دەمێ گەهشتییە ڤێ ئایەتێ: ﴿ يَوْمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ ۝٤ وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ ۝٥ ﴾ دەنگەک ژێ دەر کەت من هزرکر مر، وهنگی ئەو ڕابوو حەتا من گازی کریێ دا ڕابتە نڤێژا سپێدێ.

وگاڤا برایێ وێ یەزید بوویە خەلیفە زێڕ وزینەتێن وێ ژ (بيت المال) ئینانە دەر وگۆتێ: ئەڤە مالێ تەیە، وێ گۆت: ببەن، من چو هەوجەیی پێ نینە، ئەز ژ وان نابم یێن ب ساخییا وی گوهدارییا وی کری وپشتی مرنا وی بێ ئەمرییا وی دکەن.

وئەگەر بێژن: د پشت هەر زەلامەکێ مەزن ڕا ژنکەکا مەزن هەیە، د پشت عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی ڕا دۆتماما وی فاطما کچا عەبدلمەلکی هەیە..

ودا حالێ دنیایێ باش بۆ مە ئاشکەرا ببت، ل دویماهییێ گوهدارییا ڤێ گۆتنێ بکەن: خەلیفێ عەبباسی (ئەبوو جەعفەرێ مەنصوور) ڕۆژەکێ گۆتە عەبدررەحمانێ نەڤیچڕکێ ئەبوو بەکری: شیرەتەکێ ل من بکە، وی گۆت: ڕۆژا عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی مری مالێ وی لێکڤەکر هەر کوڕەکێ وی نۆزدە دەرهەم گەهشتنێ، وڕۆژا هشامێ کوڕێ عەبد لمەلکی مری مالێ وی لێکڤەکر هەر کوڕەکێ وی هزار هزار (یەعنی: ملیوون) گەهشتنێ، ومن ب چاڤێن خۆ دیت کوڕەکێ عومەری ڕۆژەکێ بارێ سەد دەواران مال کرە خێر د ڕێکا خودێ دا، خودێ هند دایێ، ومن دیت کوڕەکێ هشامی خەلکی خێر ددانێ..

ژڤان خودێیە!

ل سەری دەمێ مە دەست پێ کری مە گۆت بوو: مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دا د گەشتەکێ دا دژین، ژ نک خودێ دەست پێ دکەن وبۆ نک خودێ دزڤڕن، دنیا ب هەمی خۆشی ونەخۆشییێن خۆ ڤە نەشێت بەرێ وان ژ ئارمانجێ وەرگێڕت..

د دنیایێ دا دژین، بەلێ یێ وان ببینت دێ هزر کەت ئەو نە د دنیایێ دانە، گەشاتییا دنیایێ چاڤان ل وان تاری ناکەت، گاڤا جارەکێ دنیا کەفتە ڕێکا وان، یان دنیایێ خۆ خەملاند وخۆ نیشا وان دا ئەو پشتا خۆ ددەنێ ودەستان ژێ دشۆن، مانێ مەتەلا وان ودنیایێ -وەکی د حەدیسەکێ دا هاتی- وەکی مەتەلا وی ڕێڤنگییە یێ ل غەریبییان قەستا بن دارەکا خۆش وهوین دکەت، پاشی ڕادبت ژێ بار دکەت ودچت قەستا وارێ خۆ دکەت، ئەرێ ما ژ عەقلدارییێیە ئەو ژ بەر خۆشییا سیبەرا ڤێ دارێ وارێ خۆ یێ دورست ژ بیر بکەت؟

مرۆڤێن خودێ وەکی مە مرۆڤن، ب وێ کەیفخۆش دبن یا مرۆڤ پێ کەیفخۆش دبت، و ب وێ دئێشن یا مرۆڤ پێ دئێشت، بەلێ تشتێ زێدە یێ ل نک وان هەی ئەوە ئەو دژین نە بۆ ژیانێ چونکی ژیانێ پێتڤی ب وان هەیە، وئەڤ تشتە ل نک هەمی کەسان نینە.

مرۆڤێن خودێ گاڤا دمرن عەرد وعەسمان، خودان رح وهشکاتی بۆ دگرین وژێ خەریب دبن.. چەند سەرهاتییەکا عەجێبە وان د گەل ڤێ ژینێ هەی، ڕۆژەکێ ئێکی گۆتە (ئووەیسێ قەرەنی): تو وزەمان د گەل ئێک دچاوانن؟

وی گۆت: ((ما دێ زەمان یێ چاوا بن د گەل وی زەلامی یێ ئەگەر لێ بوو سپێدە نزانت کانێ دێ لێ بتە ئێڤار یان نە، وئەگەر لێ بوو ئێڤار نزانت کانێ دێ

لێ بتە ئێڤار یان نە، وکانێ مزگینی ب بەحەشتێ دێ بۆ وی ئێتە دان یان ب ئاگری.. هندی مرنە چو خۆشی بۆ خودان باوەرەکی نەهێلایە)).

مرۆڤێن خودێ هەر چەندە ژینا خۆ هەمییێ د خزمەتا مرۆڤینییێ دا دبەنە سەری، بەلێ ئەو گەلەک وگەلەک ژ ئاستێ مرۆڤینییێ دبلندترن، د ناڤ مرۆڤێن دنیایێ دا دژین، بەلێ ژ دنیایێ دشیرڤەکرینە، د دنیایێ دا ب ڕۆژینە ومرن فتارا وانە، گاڤا ئێک ودو دبینن ژڤانی ددەنە ئێک.. ل کیرێ؟

- ل نک خودێ، ڕۆژا پێکڤە ڕادبن، دەستێن خۆ دکەنە تێک دا، وقەستا بەحەشتا خودێ دکەن!

ڕۆژەکێ هندەک مرۆڤێن خودێ ل دۆر هەڤالێ خۆ (سمیط بن عجلان)ی کۆم بوون دا بەحسێ غەریبییا خۆ د ڤێ دنیایێ دا بکەن، هندەکان گازندە ژ ڤێ ژینێ کر، ئینا هەڤالێ وان (سمیط)ی گۆت: ((صەبرێ ل سەر نەخۆشییێن وێ بکێشن، وژڤان خودێیە..)).

د ڤێ پەیڤا کورت دا وی بەرێخۆدانا مرۆڤێن خودێ بۆ دنیایێ ونەخۆشییێن وێ کۆمکر: ژڤان خودێیە، بلا چەند ڕێک یا دویر بت ژی، بلا چەند نەخۆشی هەبن وزاد یێ کێم بت، قەیدی ناکەت، ژڤان خودێیە، ل نک خودێ چو ڤەشارتی نامینن، چو حەق بەرزە نابن.

ما دەم هۆیە بۆچی ئەو ب خەم بکەڤن؟

ڕۆژەکێ مرۆڤەک هاتە نک پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ئەی پێغەمبەرێ خودێ! ئەرێ ڕۆژا قیامەتێ خودێ ب خۆ دێ حوکمی د ناڤبەرا مە دا کەت؟ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: بەلێ.

ئینا ئەو مرۆڤ ب کەیف ڤە ڕابوو وگۆت: مەعنا دێ ب سلامەتی دەرباس بین. چەند باوەرییەکا مەزنە.. چەند هزرەکا باشە!

مەلکەک ژ مەلکێن دنیایێ ئەگەر یێ مەرد ودل فرەه بت، گاڤا تو ل دیوانا وی ئامادە بووی، بلا بەری هنگی تە چەند تەخسیری د دەر حەقا وی دا کربت ژی،

تو دێ یێ دلخۆش بی؛ چونکی تو دزانی ئەو دێ تە عەفی کەت و ل تە ناگرت، پا هوین چ دبێژن بۆ خودێ، ئەوێ مەدینی ورەحما وی عەرد وعەسمان ڤەگرتین؟

مرۆڤێن خودێ باوەرییەکا هندا مەزن ب خودێ هەیە چیایان دلەقینت وکەڤران دحەلینت، ئەگەر تو وان باخێڤی وژێ بخوازی ئەو رێبازا ژینا خۆ هەمییێ د نیڤ رێزکەکێ دا بۆ تە کوّم بکەن ئەو دێ بێژنە تە:

- کو تو ب هەمی ڤە بۆ خودێ ب تنێ بی.. ((أن تتجرد لله)).

د فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ دا ب تنێ ئەو کەس یێ ئازادە یێ بۆ خودێ ب تنێ عەبد بت، (بشر ئەلحافی) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ((هەچییێ بڤێت تام بکەتە ئازادییێ، و ژ کۆلەتییێ رزگار ببت، بلا د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا پاقژ بکەت)).

کەنگی د ناڤبەرا تە وخودێ دا دێ پاقژ بت؟

- ئەگەر خۆ تە ب خۆ ژی چو پشک وبار د خۆ دا نەبت، ئەگەر تە فەرمانا ڤێ ئایەتێ ب دورستی ب جهـ ئینا: ﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ١٦٢ ﴾ [الأنعام: ١٦٢].

مرۆڤی ئەگەر ب دورستی (تەجەررود) بۆ خودێ کر و(تەوەککولا) خۆ دا سەر وی خودێ وی ناهێلتە ب تنێ، ودێ بەرێ وی دەتە خۆشییێن ڤیانێ، ئەو ڤیانا نە چو د بەر را ونە چو د پشت را.. ڤیانا خودێ، ئەو مێرگا شین یا مرۆڤێن خودێ خۆ ددەنە بەر سیبەرا وێ دا ژ گەرما ڤێ دنیایێ رزگار ببن، ڤیانا خودێ ئەو ژییە یێ ل ژییێ مرۆڤی زێدە دبت، لەو ئێک ژ وان وێ رۆژێ حسێب دکەت رۆژا بوونا خۆ رۆژا ئەو تێدا ب سەر ڤیانا خودێ هلبووی.

و ل دویماهییێ دێ بێژین: ئەی خودا! ئەگەر چ تە ئەم نەکرینە ژ توخمێ مرۆڤێن خۆ ژی، هیڤییا مە ژ تە ئەوە تو دلێن مە ب ڤیانا وان ئاڤا بکەی، ل دنیایێ مە ژ هەڤالینییا وان و ل ئاخرەتێ مە ژ مەهدەرا وان بێ بار نەکەی..

دهۆک ٢٥ / رەمەزان / ١٤١٨

ناڤەرۆك

پەڕ	ناڤەرۆك
٦	دیاری
٧	پێشگۆتن
١١	سالۆخەتێن مرۆڤێن خودێ
٢٦	زێندیکەرێ دادیێ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی
٤٤	مەیموونێ کوڕێ مەهرانی زەلامێ قورئانێ
٤٩	عەطائێ کوڕێ ئەبوو رەباحی
٥٦	عوروەیێ کوڕێ زوبەیری
٦٣	ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی
٦٧	مرۆڤێن خودێ د گەل مەزنێن دنیایێ
٧٦	سوفیانێ ثەوری
٨٥	حەسەنێ بەصری
٩٤	موحەممەدێ کوڕێ سیرینی
٩٩	مالکێ کوڕێ دیناری
١٠٥	ئیمامێ ئەوزاعی
١١١	فوضەیلێ کوڕێ عیاضی
١١٨	عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی
١٣٤	عەلییێ کوڕێ حوسەینی

١٣٩	سالم نەڤییێ عومەرێ کوڕێ خەطـطابی
١٤٣	ئیمامێ شافعی
١٥٠	ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی
١٦٧	بەقییێ کوڕێ موخەللدی
١٧٢	بشرێ کوڕێ حارثی
١٨٢	مرۆڤێن خودێ وگرییا ژ ترسێن خودێ دا
١٩٠	سەعیدێ کوڕێ جوبەیری
١٩٨	سەعیدێ کوڕێ موسەییبی
٢٠٧	(شیخ الإسلام) ێ هەرەوی
٢١٤	شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی
٢٢٥	مرۆڤێن خودێ وجیهادا د رێکا خودێ دا
٢٢٨	صەلاحەددینێ ئەییووبی
٢٤٧	عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی
٢٦٤	مرۆڤێن خودێ د گرتیخانەیێن زۆرداران
٢٧١	(شیخ لإسلام) ئبـن تەیمیە
٢٩٣	موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی
٣٠٤	ئەو ژنێن مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی
٣٠٧	فاطـمایا کچا عەبدلمەلکی
٣٢٦	ژڤان خودێیە